

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra právních dějin

**Znárodnění v Československu a ve Francii
v letech 1945-1948.**

Diplomová práce

Katarína Kukanová

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Praha, prosinec 2009

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 15. prosince 2009

Katarína Kukanová

KUKANOVÁ, Katarína. *Znárodnění v Československu a ve Francii v letech 1945–1948*.
Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra právních dějin, 2009. 129str.
Vedoucí diplomové práce Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

*Mame, za Tvoju podporu a trpezlivosť počas celého môjho
vysokoškolského štúdia*

Svoboda podnikání se uznává v souladu s právem Unie a vnitrostátními zákony a zvyklostmi.

Článek 16 Listiny základních práv EU

Každý má právo vlastnit zákonně nabytý majetek, užívat jej, nakládat s ním a odkazovat jej. Nikdo nesmí být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu, v případech a za podmínek, které stanoví zákon, a při poskytnutí spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě. Užívání majetku může rovněž být upraveno zákonem v míře nezbytné z hlediska obecného zájmu.

Článek 17 Listiny základních práv EU

Cykly ekonomické módy jsou stejně staré jako hospodářské cykly a obvykle je vyvolávají hluboké hospodářské poruchy.

Robert Skidelsky, Sbohem neoklasické revoluci, 2008

... formální rovnost před zákonem je v konfliktu, a je opravdově neslučitelná s jakoukoli činností vlády zaměřenou k dosažení materiální rovnosti různých lidí. Každá snaha docílit ideálu nějaké „spravedlivé“ distribuce statků musí skončit zničením vlády zákona.

F.A.Hayek, 1944

Stalinismus je socialismus v tom smyslu, že je nevyhnutelným, i když nepředvídaným politickým doprovodem znárodnování a kolektivizace prováděné jako součást plánu vybudování beztřídní společnosti.

Max Eastman, 1940

Mějme se na pozoru před všemi systémy, v nichž se zdá, že zespolečenštění půdy slouží pouze jako záminka k nerespektování práv člověka.

Portalis, 1804

Státník, který by se pokoušel nařizovati soukromým lidem, jakým způsobem by měli používatí svých kapitálů, nejen by se obtěžoval nanejvýš nepotřebnou pozorností, ale bral by na sebe i úřad, který by nemohl býti svěřen nejenom žádnému jednotlivci, ale ani několika osobám, ani žádné radě nebo sboru, a který by nikde nebyl tak nebezpečný jako v ruce člověka, který jest dosti domýšlivý a bláhový, aby si představoval, že jest schopen jej vykonávati.

Adam Smith, Blahobyť národů, 1776

POĎAKOVANIE

Na tomto mieste by som rada poďakovala nasledujúcim osobám, bez ktorých by táto diplomová práca nevznikla:

❖ **Janovi Kuklíkovi**, profesorovi právnych dejín na PF UK a vedúcemu tejto diplomovej práce, za slobodu, ktorú mi pri spracovaní témy poskytol, za čas, ktorý konzultáciám venoval, za jeho veľkorysosť, zmysel pre humor a dobre mienené rady, pomocou ktorých som mnohé úskalia vysokoškolského štúdia ľahšie prekonala.

❖ **Národnému archívu v Prahe**, menovite **paní doktorke Alene Noskovej**, a **doktorovi Vladimírovi Waagemu**, za ich ochotu a pomoc pri vyhľadávaní archiválií, rovnako ako tiež za sprístupnenie doposiaľ nespracovaných fondov Ministerstva financií ČSR týkajúcich sa problematiky náhradových jednaní medzi Československom a Francúzskom v rokoch 1945–1956.

❖ **Archívu Ministerstva zahraničných vecí ČR** a jeho zamestnancom, za pomoc pri práci s archiváliami.

❖ **Michalovi Tomáškovi**, profesorovi európskeho práva na PF UK, za to, že podnietil a podporoval môj záujem o československo-francúzske vzťahy a podporil moje štúdium na programe ERASMUS na Univerzite Paris I. Panthéon-Sorbonne v akademickom roku 2006/2007.

❖ **Zdenkovi Kühnovi**, sudcovi Najvyššieho správneho súdu ČR a docentovi právnej teórie na PF UK v Prahe, za jeho priateľský prístup, podporu a otvorenú kritiku v momentoch, keď bola potrebná.

❖ Kamarátom **Hanke Klofáčovej** a **Martinovi Hůrkovi** za to, že si pri svojej zaneprázdnenosti pracovnými povinnosťami našli našla čas a pomohli mi s jazykovými korektúrami.

❖ **Mamine** za všetko, čo pre mňa počas dlhého vysokoškolského štúdia urobila a za to, že opakovane trpezlivo čítala jednotlivé pasáže tejto práce a nabádala ma k jej dokončeniu.

OBSAH

POĎAKOVANIE	V
OBSAH	VI
SEZNAM ZKRATEK	VIII
ÚVOD	1
ČÁST 1. ZNÁRODNĚNÍ - KOŘENY IDEJE A VLASTNÍ POJEM.....	6
1 KAPITALISMUS A JEHO PÍLIŘE: SVOBODA PODNIKÁNÍ, FORMÁLNÍ ROVNOST A SOUKROMÉ VLASTNICTVÍ.....	7
1.1 <i>Svobodné podnikání a jeho vliv na růst „blahobytu národů“</i>	7
1.2 <i>Přirozenoprávní pojetí svobody, rovnosti a vlastnictví v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789</i>	9
1.3 <i>Vlastnictví respektující veřejný zájem a garance jeho ochrany ve francouzském a československém ústavním a soukromém právu</i>	15
2 ZNÁRODNĚNÍ – SOCIALIZUJÍCÍ EKONOMICKÝ A POLITICKÝ KONCEPT A JEHO TRANSFORMACE V PRÁVNÍ INSTITUT	21
2.1 <i>Kritika liberálních principů v 19. století.....</i>	21
2.2 <i>Znárodnění – nový ekonomický a politický koncept</i>	23
2.3 <i>Znárodnění v Rusku v letech 1917–1920 – institut práva nebo bezpráví?</i>	25
2.4 <i>Velká hospodářská krize 30. let a ekonomická teorie J. M. Keynese</i>	28
2.5 <i>Definice znárodnění v československém a francouzském právu po roce 1945</i>	29
2.5.1 <i>Znárodnění versus instituty vyvlastnění, konfiskace a národní správy</i>	30
2.5.2 <i>Znárodnění zestátněním, znárodnění zespolečenštěním a socializace</i>	32
2.5.3 <i>Dekrety prezidenta Československé republiky.....</i>	33
2.5.4 <i>Francouzská právní doktrína po druhé světové válce</i>	35
ČÁST 2. SROVNÁNÍ FRANCOUZSKÉHO A ČESKOSLOVENSKÉHO ZNÁRODNĚNÍ V LETECH 1945–1948	37
1 HOSPODÁŘSKÉ, POLITICKÉ A SOCIÁLNÍ PODMÍNKY ZNÁRODNĚNÍ V EVROPĚ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	38
2 FRANCIE.....	43
2.1 <i>Předchůdci: reformy vlády Lidové fronty v letech 1936–1937.....</i>	43
2.2 <i>Na cestě: program hospodářské rekonstrukce Francie v letech druhé světové války</i>	47
2.3 <i>Znárodnění v letech 1945–1948</i>	51
2.3.1 <i>Etapa 1.: období vládních nařízení s mocí zákona 1944–1945</i>	52
2.3.2 <i>Etapa 2.: období zákonů 1945–1946.....</i>	64
2.3.3 <i>Etapa 3.: Reformy 1947–1948</i>	77
3 ČESKOSLOVENSKO	79
3.1 <i>Ochrana vlastnictví v Ústavě první Československé republiky.....</i>	80
3.2 <i>Předchůdci: pozemková reforma a socializační pokusy v období první republiky.....</i>	80
3.3 <i>Znárodnění 1945–1948.....</i>	85
3.3.1 <i>Příprava programu hospodářské rekonstrukce v orgánech londýnské exilové vlády, domácího odboje a ve vládě Národní fronty</i>	85
3.3.2 <i>Etapa 1.: Znárodnění v dekretech prezidenta republiky.....</i>	93
3.3.3 <i>Meziobdobí: léta 1946–1948</i>	116
3.3.4 <i>Etapa 2.: Znárodnění v roce 1948 a jeho zakotvení v Ústavě 9. května.....</i>	121
4 SHRNUTÍ, KOMPARACE A ZÁVĚRY.....	126
BIBLIOGRAFIE.....	I

PŘÍLOHY	X
Příloha č. 1. Programme d’action de la Résistance ze dne 15. března 1944, (L’Année politique, 1945, p. 429-431).....	XI
Příloha č. 2. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 13. prosince 1944 o vytvoření Národních uhelných dolů	XIV
Příloha č. 3. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 16. ledna 1945 o znárodnění Tovární Renault XVIII	
Příloha č. 4. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 18. července 1945 o změně a doplnění vládního nařízení č. 45-68 ze dne 16. ledna 1945 o znárodnění tovární Renault	XXI
Příloha č. 5. Vládní nařízení ze dne 29. května 1945 o převodu akcií Společnosti nome et Rhône na stát.....	XXII
Příloha č. 6. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 26. června 1945 o znárodnění letecké dopravy.....	XXIII
Příloha č. 7. Prováděcí dekret č. 45-2520 ze dne 19. října 1945 o určení podílů na základním kapitálu Společnosti Air-France, které lze dále postoupit	XXIV
Příloha č. 8. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 22. února 1945 o závodních výborech....	XXV
Příloha č. 9. Zákon č. 45-015 ze dne 2. prosince 1945 o znárodnění Národní banky Francie a velkých bank a o organizaci peněžnictví.....	XXVIII
Příloha č. 10. Zákon č. 46-028 ze dne 8. dubna 1946 o znárodnění elektřiny a plynu	XXXII
Příloha č. 11. Zákon č. 46-1072 ze dne 17. května 1946 o znárodnění minerálních paliv ...	XXXIX
Příloha č. 12. Zákon č. 48-340 ze dne 28. února 1948 o organizaci obchodního loďství.....	XLIV
Příloha č. 13. Zákon č. 48-506 ze dne 21. března 1948 o reorganizaci a koordinaci dopravy cestujících v pařížské regionu.....	XLV
Příloha č. 14. Zákon č. 48-976 ze dne 16. června 1948 o Národní společnosti Air -France....	XLVI
Příloha č. 15. Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.....	XLVII
NATIONALIZATIONS IN CZECHOSLOVAKIA AND FRANCE IN 1945-1948	LV

SEZNAM ZKRATEK

ABGB	Všeobecný zákoník občanský, 1811 (<i>Algemeines bürgerliches Gesetzbuch</i>)
AMZV	Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky
BGB	Německý občanský zákoník, 1896 (<i>Bürgerliches Gesetzbuch</i>)
CC	Francouzský občanský zákoník, 1804 (<i>Code Napoléon, Code civil</i>)
CGT	<i>Confédération générale du travail</i>
CNR	Národní rada odboje, Francie (<i>Conseil national de la Résistance</i>)
<i>Conseil const.</i>	Ústavní rada Francie (<i>Conseil constitutionnel</i>)
DDH	Deklarace práv člověka a občana, 1789 (<i>Déclaration des droits de l'Homme et du Citoyen</i>)
DS	Demokratická strana na Slovensku
IFOP	<i>Institut français de l'opinion publique</i>
JORF	<i>Journal officiel de la République française</i>
KSČ	Komunistická strana Československa
MRP	<i>Mouvement républicain populaire</i>
NA ČR	Národní archiv České republiky
NS RČS	Národní shromáždění republiky Československé 1948–1954
O.	Vládní nařízení s mocí zákona (<i>Ordonnance</i>)
PRL	<i>Parti Républicain de la Liberté</i>
SFIO	<i>Section Française de l'Internationale Ouvrière</i>
SNCA	<i>Sociétés nationales des Constructions aéronautiques</i>
SNCF	<i>Société nationale des chemins de fer</i>
SNEP	<i>Société nationale des entreprises de presse</i>
ZBG	Švýcarský občanský zákoník, 1907 (<i>Schweizerisches Zivilgesetzbuch</i>)
↑	Hypertextový odkaz

ÚVOD

1. Důvodem pro volbu tématu následující diplomové práce byl můj zájem o mezinárodní právo veřejné, právní komparatistiku a právněhistorické přednášky o obnově Československa po druhé světové válce. Téma československého znárodnění mě přitahovalo svojí provázaností s problematikou transformace české a slovenské ekonomiky po roce 1989 a s restitučním zákonodárstvím 90. let, které jej vrátilo zpět do pozornosti českých soudů, médií a široké veřejnosti. Veřejnou debatu o tomto ekonomicko-politickém nástroji však plně resuscitovala až celosvětová ekonomická krize v roce 2008 spojená s krachem významných amerických bankovních institucí. Krize umístila znárodnění přímo do centra ekonomických a politických úvah o postavení a rozsahu státní regulace v národní ekonomice. Též v tomto kontextu nabývají na významu právněhistorická ohlédnutí zpět do 40. let minulého století, kdy Československo poprvé uvedlo plány znárodnění do praxe. Do období 40. let bude soustředěna i pozornost této práce, v níž se pokusím nastínit problematiku československého znárodnění po roce 1945 jako traumatu československé hospodářské a zahraniční politiky ve 20. století.

2. Východiskem zadání a bodem, ke kterému se budu vracet, jsou prezidentské dekrety ze srpna a října 1945, na jejichž základě byla znárodněna významná odvětví československého národního hospodářství (film, doly, některé průmyslové podniky včetně podniků potravinářských, banky a pojišťovny). Právě tyto dekrety sehrály společně s dekrety konfiskačními a retribučními klíčovou roli při hospodářské rekonstrukci našeho státu a při očistě československé společnosti od nepřátel, zrádců a kolaborantů po ukončení druhé světové války. Uvedené dekrety hluboce zasáhly do majetkových poměrů v Československu, do značné míry relativizovaly liberální a individualistickou koncepci soukromého vlastnictví.¹ Nicméně učinily tak v naprostém souladu s prvorepublikovým právem a

¹ V diplomové práci používám pojmy vlastnické právo a vlastnictví promiskue jako synonyma, tj. podobně, jak to činí dnes platná právní úprava v ČR (srovnej čl. 11 Listiny základních práv a svobod ČR a ustanovení § 125, 132, § 133 občanského zákoníku) a francouzská právní úprava (např. v čl. 2 Deklarace práv člověka a občana z roku 1789). Pro účely této práce je striktní rozlišování obou termínů zbytečné.

s ustanovením § 109 první československé Ústavy z roku 1920.² Zestátněním velkého soukromého majetku zahájily tyto dekrety proces, který po únoru 1948 vyvrcholil druhou znárodnovací etapou, jež pohltila přes 95% veškerého československého průmyslu.³ Nově vytvořený zestátněný sektor se pak v následujícím období stal klíčovou oporou komunistického režimu u nás.

3. Kromě vnitrostátních důsledků měly znárodnovací dekrety též dalekosáhlé důsledky mezinárodněpolitického a mezinárodněprávního charakteru. Skutečnost, že se vztahovaly též na zahraniční majetek nacházející se na našem území, značně problematizovala zahraničněpolitické vztahy Československa se západními státy. Dvoustranná jednání o náhradách za znárodněný majetek, které Československo vedlo s těmito státy po skončení války, byla ztížena druhou znárodnovací etapou, jež podstatně rozšířila rozsah zahraničního majetku dotčeného znárodněním. Navíc po komunistickém převratu se v náhradových jednáních začal silně projevovat antagonismus vzájemných vztahů mezi sovětským Východem a kapitalistickým Západem a proměny těchto vztahů v jednotlivých dekádách 20. století. Problematiku odškodnění dotčených cizinců (osob, jejichž majetek podléhal znárodnění) dále znesnadňovala skutečnost, že náhradová jednání byla součástí komplexu společně projednávaných finančních požadavků, mezi které kromě náhradové otázky (náhrady za znárodněný a konfiskovaný majetek, za majetek pod národní správou a za majetek zabraný v rámci pozemkové reformy)⁴ patřila též například francouzská a britská půjčka pomnichovskému Československu,⁵ navrácení československého měnového zlata,⁶ nebo problematika pohledávek francouzské Společné pokladny (*Caisse commune*).⁷ Ve složitějších případech (USA, Velká Británie) se proto tato jednání táhla až do 80. let 20. století a

² § 109 Ústavy ČSR z roku 1920 „*Soukromé vlastnictví lze omeziti jen zákonem.*“ (odst. 1) „*Vyvláštění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.*“ (odst. 2).

³ Dr. Berák. Stenozáznam č. 8. NS RČS 1948–1954, 7. schůze, pátek 18.06.1948, [On-line]: Společná československá digitální parlamentní knihovna. ↑

⁴ AMZV, Odbor A – Generální sekretariát, Francie II. díl, 1945–1954, karton 150. Elaborát ze dne 5. března 1951 týkající se hospodářsko-politických styků Československa s Francií.

⁵ Zpracované v díle KUKLÍK, Jan. *Do poslední pence. Československo-britská jednání o majetkoprávních a finančních otázkách 1938–1982*. Praha: Karolinum, 2007.

⁶ Tamtéž.

⁷ AMZV, Odbor A – Generální sekretariát, Francie II. Díl, 1945–1954, karton 150, složka Přehled vzájemných styků s Francií za I. čtvrtletí 1954 ze dne 22. dubna 1954.

představovala značné břemeno zahraničněpolitických vztahů Československa se západními státy.⁸

4. Nicméně při pohledu na reformy přijaté v dalších evropských státech v bezprostředně poválečném období je zjevné, že Československo nebylo při nacionalizaci klíčových odvětví národního hospodářství osamocené. Kromě států za železnou oponou⁹ znárodnovací předpisy přijaly též velké západoevropské demokracie například Velká Británie a Francie. Domnívám se, že vedle sovětského vlivu, to byl především vnitropolitický a právní vývoj v těchto státech, který zpočátku v Československu spolupůsobil, přispěl k počátečné jednomyslné akceptaci znárodnění všemi rozhodujícími složkami domácí politické scény a pomohl utlumit individuální varování před možnými negativními hospodářskými a mezinárodněpolitickými důsledky znárodnovacích dekretů.

5. Je proto paradoxem, jak málo pozornosti doposud česká a slovenská historiografie věnovala jak problematice mezinárodněprávních aspektů československého znárodnění,¹⁰ tak i srovnání západoevropských znárodnění po roce 1945 s československým přístupem. Prakticky poslední práce, které analyzují západoevropská (britská) znárodnění tohoto období, vycházejí u nás v letech první znárodnovací etapy (1945–1948) a jejich hlavním účelem byla především propagace britských labouristických reforem v době, kdy Československo rychle šlo k etapě druhé, jež se soukromým podnikáním fakticky skoncovala.¹¹ Ani práce psané v období komunistického režimu, ani práce po roce 1989 nikterak s mezi-systémovým srovnáním¹² znárodnění nepracují, ačkoliv právě rozbor zahraničních

⁸ KUKLÍK, Jan. Cit. výše, pozn. č 5, str. 2.

⁹ „From Stettin in the Baltic to Trieste in the Adriatic, an iron curtain has descended across the Continent. Behind that line lie all the capitals of the ancient states of Central and Eastern Europe. Warsaw, Berlin, Prague, Vienna, Budapest, Belgrade, Bucharest and Sofia, all these famous cities and the populations around them lie in what I must call the Soviet sphere, and all are subject in one form or another, not only to Soviet influence but to a very high and, in many cases, increasing measure of control from Moscow.“ CHURCHILL, Winston. Projev „Sineus of Peace“ ze dne 5. března 1946. Westminster College. Fulton. Spojené státy. [On-line]: NATO ↑

¹⁰ Dostupnou literaturu shrnuje v poznámkách pod čarou úvodní části monografie KUKLÍK, Jan. Cit. výše, pozn. č 5, str. 2.

¹¹ V tomto období vyšlo v Praze např. dílo DAVIES, E: *Znárodnění v Anglii*. 1. vydání. Překlad R. Miller. Praha: Dělnické nakladatelství. 1947 a též přednášky Československé společnosti národohospodářské o anglickém znárodnění viz KOSTELECKÝ, Václav *Znárodnění a plánování v Anglii*. Praha: Česká společnost národohospodářská: Fr. Řivnáč (distributor). 1947.

¹² K problematice mezi-systémového srovnávání v období komunismu tj. srovnávání mezi socialistickými a kapitalistickými státy viz BOBEK, Michal. *Socialistická srovnávací právní věda*. IN: BOBEK, Michal -

příkladů a jejich následné srovnání s československým přístupem mohou přispět k analýze příčin, vývoje a důsledků znárodnovacího procesu v Československu v období takzvané třetí republiky.

6. Ambicí této práce je alespoň částečně vyplnit shora nastíněné mezery prostřednictvím československo-francouzského příkladu. Důvodem mé volby je nejen to, že o znárodnění ve Francii v letech 1945–1948 u nás nebylo doposud nic publikováno,¹³ ale též skutečnost, že Francie byla klíčovým spojencem a významným obchodním partnerem prvorepublikového Československa. Vzájemné československo-francouzské vztahy sice prošly v důsledku vynuceného podpisu Mnichovské dohody v roce 1938 zatěžkávající zkouškou, ale již v období londýnského exilu došlo k znovuoobnovení spojení mezi Československem a Francií.¹⁴ Jak navíc výstižně konstatuje Karel Kaplan „*vývoj československo-francouzských vztahů v poválečné Evropě do velké míry odrážel postavení Československa v poválečné Evropě a také do jisté míry zrcadlil politické poměry na kontinentě,*“¹⁵ což platí i pro problematiku náhradových jednání mezi Československem a západními státy po roce 1945.

7. Z hlediska struktury jsem práci týkající se československého a francouzského znárodnění po roce 1945 rozčlenila do tří částí: 1) části teoreticko-historické, 2) části historicko-komparativní, která zkoumá podobnosti a rozdíly znárodnění ve Francii a v Československu v letech 1945–1948 a 3) části mezinárodněprávní respektive mezinárodněpolitické, jež se zaměřuje na otázku náhradových jednání mezi Československem a Francií a na důsledky, které znárodnění mělo pro vzájemné československo-francouzské zahraničněpolitické a hospodářské vztahy po roce 1945.

8. Nicméně s ohledem na rozsah tohoto tématu jsem se rozhodla vyčlenit část třetí týkající se náhradových jednání mezi Československem a Francií po roce 1945

MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch. Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 406n.

¹³ Toto moje tvrzení vychází z rešerše provedené v Souborném katalogu ČR ↑ a nezahrnuje příspěvky ve sbornících ani články publikované v odborných historických respektive právně-historických časopisech.

¹⁴ Viz záznam o výměně dopisů mezi francouzským Národním výborem a čl. vládou v Londýně o neuznání Mnichova ze dne 29. září 1942, NA ČR, MF II-Tajné, nezpracované, karton č. 1.

¹⁵ KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004, str. 244.

do samostatné navazující rigorózní práce. Proto je struktura předkládané práce následující:

9. První část [ČÁST 1] věnovaná prehistorii a pojmu znárodnění se zabývá odlišnostmi v kapitalistickém a socialistickém pojetí principů svobody, rovnosti a soukromého vlastnictví, přičemž dále rozebírá vznik ekonomického a politického konceptu znárodnění a jeho transformaci v samostatný právní institut. Konečně tato část srovnává definice znárodnění v poválečném francouzském a československém právu a pokouší se znárodnění vymezit vůči příbuzným institutům vyvlastnění, konfiskace a nucené (národní) správy. Účelem této části je především připravit si teoretickou půdu pro části následující.

10. V části druhé [ČÁST 2] poukážu prostřednictvím komparace francouzského a československého znárodnění v letech 1945–1948 na shody a odlišnosti v přístupu obou států k otázce zásahů do kapitalistického soukromého vlastnictví po roce 1945. Mým cílem je odpovědět na otázku, nakolik československé řešení odpovídalo způsobu, jakým se západní demokracie vyrovnaly s novou hospodářskou, sociální a politickou realitou, jež se v Evropě zrodila v poválečném období. Za tímto účelem jsem tuto část rozčlenila do čtyř kapitol, jež zkoumají 1) hospodářský, politický a společenský kontext, v němž se poválečné reformy v Evropě v roce 1945 utvářely, 2) francouzský znárodnovací proces v letech 1945 a 1948, který srovnávám s meziválečnými reformami z let 1936–1937, 3) československé znárodnění v letech 1945–1948 s tím, že pozornost je věnována i socializačním tendencím v první Československé republice a pozemkové reformě a 4) vlastní srovnání znárodnovacího procesu v obou státech, při němž se zaměřuji především na otázky formy právních předpisů a legitimitu k jejich vydávání, otázky rozsahu a metody znárodnění, otázku právní formy subjektů provozujících znárodnění podniky, otázku náhrady za vyvlastněný majetek, jakož i na vztah problematiky znárodnění ke konfiskacím nepřátelského majetku.

ČÁST 1. ZNÁRODNĚNÍ - KOŘENY IDEJE A VLASTNÍ POJEM

*Liberté, Égalité, Propriété*¹⁶

11. Ačkoliv myšlenka zespolečenštění soukromého vlastnictví za účelem zajištění blaha a štěstí lidského společenství prolíná dějinami západní filozofie již od Platóna (427 př.n.l.–347 př.n.l.),¹⁷ ekonomický a politický koncept znárodnění vznikl v Evropě přibližně v polovině 19. století jako reakce na ekonomický liberalismus a sociální konflikty průmyslové společnosti. Karel Marx (1818–1883), který pojem použil v souvislosti s požadavkem zákazu soukromého vlastnictví půdy,¹⁸ viděl ve znárodnění prostředek odstranění sociálních nerovností mezi společenskými třídami. V teorii marxismu-leninismu bylo znárodnění chápáno především jako nástroj nastolení diktatury proletariátu, tj. přechodného vývojového stadia mezi kapitalismem a komunismem, v němž měla pracující třída zcela nahradit třídu kapitalistů při řízení společnosti. Znárodnění neboli transfer soukromého majetku z vlastnictví jednotlivce do vlastnictví společenství (státu) bylo v tomto pojetí považováno za prostředek „sociální nezbytnosti“,¹⁹ jehož účelem bylo vyvlastnit vykořisťovatele respektive je hospodářsky a politicky zlikvidovat.²⁰ To v praxi totalitních států doprovázela též fyzická likvidace buržoazie.²¹

¹⁶ *Svoboda, rovnost, vlastnictví* je trojicí nezadatelných přirozených práv, která podle Johna Locka náleží každému člověku bez ohledu na jejich zakotvení v pozitivním právu. Viz LOCKE, John. *Traité du gouvernement civil. Avec le texte integral des chapitres IV à XV.* Par France Farago. Bréal: 2002, str. 31n. [On-line]: GoogleBooks. ↑ Obdobně Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 (čl. 1 a čl. 6 DDH). Srovnej s kritikou výše zmíněných principů socialisty např. PROUDHON Pierre-Joseph. *Qu'est-ce que la propriété ? Premier mémoire. Recherches sur le principe du droit et du gouvernement. Œuvres complètes de J.P.Proudhon.* Paris : A. Lacroiz. 1873. str. 39n [On-line]: Gallica ↑

¹⁷ Viz PLATO. *The Republic.* Translated by Benjamin Jowett. [On-line]: Project Gutenberg. ↑ Srovnej např. s pracemi MORE, Thomas, *Utopia.* 1516. [On-line]: Project Gutenberg, ↑ CAMPANELLA, Tommaso. *The City of the Sun (1623).* Translation of Civitas Solis. [On-line]: Project Gutenberg. ↑

¹⁸ MARX, Karl. *The Abolition of Landed Property.* Memorandum for Robert Applegarth, 1869. [On-line]: Marxists Internet Archive. ↑

¹⁹ MARX, Karl. *The Nationalization of the Land.* A Paper read at the Manchester Section of the International Working Men's Association. The International Herald No. 11. June 15, 1872. [On-line]: Marxists Internet Archive. ↑

²⁰ LENIN, Vladimír Iljič. *Může být rovnost mezi vykořisťovaným a vykořisťovatelem ? Proletářská revoluce a renegát Kautský.* Říjen–listopad 1918. [On-line]: Leninův archiv. Marxistický internetový archiv. ↑

²¹ V Československu viz politické procesy počátku 50. let např. proces se skupinou Milady Horákové v dokumentárním cyklu VADAS, Martin (režisér). *Proces H.* Česko: 2007–2009. [On-line]: Česká televize 31.5.-9.6.2009. 10x 52 min. Díl 2., 4. a 10. ↑ Srovnej s KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu.* Brno: Barrister & Principal, 2001, str. 22n.

Komunistický ideál směřující k vytvoření beztřídního společenství rovných a nemajetných tímto nejenže negoval liberální principy obsažené v chartách lidských práv a v občanskoprávních kodexech 19.století, nýbrž přímo destruoval základní hodnoty, na nichž od svého zrodu stála západní civilizace.²²

1 KAPITALISMUS A JEHO PILÍŘE: SVOBODA PODNIKÁNÍ, FORMÁLNÍ ROVNOST A SOUKROMÉ VLASTNICTVÍ

12. Základní liberální principy svoboda (včetně svobody podnikání), rovnost ve smyslu rovnosti formální a soukromé vlastnictví, proti nimž socialismus od samého počátku směřoval, tvořily oporu kapitalistického hospodářského a politického systému již od poloviny 18. století, kdy kapitalismus vznikl. Filosofické, ekonomické a právní zdůvodnění významu této trojice principů přinesly vedoucí doktríny nového systému: teorie ekonomického liberalismu (*laissez-faire*) reprezentovaná prací „*O Bohatství národů*“ od skotského filosofa Adama Smitha (1723–1790) a doktrína přirozených práv ztělesněná v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789 (DDH).

1.1 Svobodné podnikání a jeho vliv na růst „blahobytu národů“

13. Hlavní ekonomickou doktrínou kapitalistického systému byla od počátku teorie ekonomického liberalismu, jejíž podstatou je teze, že **svoboda podnikání společně se soukromou iniciativou a efektivní soutěží představuje nejúčinnější prostředek zajištění hospodářského růstu jednotlivých národů neboli zvyšování jejich bohatství**. V centru této teorie stojí myšlenka minimalizace státních zásahů do národní ekonomiky, kterou ve svém díle rozpracoval zakladatel ekonomického liberalismu skotský filosof **Adam Smith**. Podle Smitha jednotlivci tím, že při podnikání sledují vlastní prospěch a maximální zhodnocení vlastních investic, zákonitě volí takové investice, které jsou nejvýhodnější nejen

²² Viz např. F. A. Hayek: „*Jak zásadní roztržku nejen s nedávnou minulostí, nýbrž s celkovým vývojem západní civilizace představuje moderní trend k socialismu se stane zřejmým jakmile jej posoudíme nejen ve vztahu k století devatenáctému, nýbrž z hlediska delší historické perspektivy. Opouštíme totiž rychle nejen myšlenky Cobdena a Brigita, Adama Smitha, Huma či Locka a Miliona, ale i jednu ze základních charakteristik západní civilizace v té podobě, jak vyrostla na základech položených křesťanstvím, Řeky a Římany. Postupně odvrhujeme nejen liberalismus devatenáctého a osmnáctého století, nýbrž i individualismus, který jsme zdědili od Erasma a Montaigna, od Cicera a Taceta, Perikla a Thukydidy.*“ HAYEK, Friedrich August. *Cesta k nevolnictví*. Praha: 1991, str. 7.

pro ně samotné, ale též pro společnost (národ) jako celek.²³ Neviditelná ruka trhu²⁴ vede jejich egoistické jednání k celospolečenskému prospěchu. Smith v této souvislosti konstatoval:

[k]aždý jednotlivec může ve svých místních okolnostech mnohem lépe posouditi, než kterýkoli státník, nebo zákonodárce by dovedl za něho, jaký druh domácí práce jest to, který jeho kapitál může zaměstnávat, a výtěžek které bude mít pravděpodobně nejvyšší hodnotu.²⁵

14. Proto jakékoli **autoritativní opatření ze strany státu, které by určovalo, jak mají jednotlivci investovat**, nebo které by omezovalo zahraniční obchod, považoval Smith za nutně **kontraproduktivní, ne-li přímo škodlivé**, citují:

[s]tátník, který by se pokoušel nařizovati soukromým lidem, jakým způsobem by měli používatí svých kapitálů, nejen by se obtěžoval nanejvýš nepotřebnou pozorností, ale bral by na sebe i úřad, který by nemohl býti svěřen nejenom žádnému jednotlivci, ale ani několika osobám, ani žádné radě nebo sboru, a který by nikde nebyl tak nebezpečný jako v rukou člověka, který jest dosti domýšlivý a bláhový, aby si představoval, že jest schopen jej vykonávati.²⁶

Srovnej:

[m]ůže-li výrobek domácí práce býti na trh přinesen tak lacino jako cizí, nařízení jest zřejmě zbytečné. Nemůže-li, vždy musí býti škodlivé. Zásada každé rozvážné hlavy rodiny jest nikdy se nepokoušet udělat doma, co lze levněji koupit.²⁷

15. Podle Smitha, by se podobně jako rozvážný hospodář měla chovat též každá **národní ekonomika**. To znamená, že **by měla usilovat o co největší zhodnocení domácí práce a dalších investic a přenechat zahraničním ekonomikám takovou výrobu, kterou od nich může získat za nižší cenu, než kterou by sama vynaložila, kdyby dané zboží vyráběla**.

²³ SMITH, Adam. *Blahobyť národů*. S předmluvou Josefa Macka. Praha: 1928, str. 266n.

²⁴ Tamtéž, str. 268.

²⁵ Tamtéž, str. 269.

²⁶ Tamtéž, str. 269.

²⁷ Tamtéž, str. 269–270.

16. Státní intervence v oblasti zahraničního obchodu proto Smith považoval za opodstatněné pouze ve výjimečných případech. Výjimkami byly zejména 1) důvody národní obrany, 2) vyrovnávací zdanění dovozu zahraničních výrobků za účelem dosažení jejich rovného postavení s výrobky domácími, které stát podrobil dani, a 3) retorce, to jest odvetná opatření zaměřená vůči jinému státu směřující k tomu přimět jej, aby upustil od určitého jednání, které poškozuje stát, který retorzní opatření přijal.²⁸ Ve všech ostatních případech²⁹ však bylo, podle Adama Smitha, žádoucí nedeformovat hospodářskou soutěž omezováním zahraničního obchodu a naopak bylo třeba ponechat obchod samoregulačním mechanismům (*neviditelné ruce trhu*), aby rozhodly o tom, co je v podnikání obecným dobrem.

17. I když vlivem kritiky ze strany socialistů, keynesovy ekonomické teorie ale též vlivem zastanců klasického liberalismu například F. A. Hayeka a J. A. Schumpetera doznala liberální koncepce minimálního státu v ekonomice (*laissez-faire*) evoluce zejména co se týče podmínek, za kterých je stát oprávněn legitimně zasahovat do soukromého podnikání, shora uvedený princip svobody podnikání je dodnes nosným pilířem tržních ekonomik evropských států a jako takový byl nesčetněkrát stvrzen judikaturou nejvyšších soudů evropských států³⁰ respektive je výslovně stvrzen v listinách základních práv, například v čl. 16 Listiny základních práv EÚ, nebo v čl 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ČR.

1.2 Přirozenoprávní pojetí svobody, rovnosti a vlastnictví v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789

18. Zatímco se dílo Adama Smitha „*O Bohatství národů*“ soustředilo především na ekonomické zdůvodnění významu svobodného podnikání pro růst prosperity národů a soukromé vlastnictví chránilo spíše implicitně jako základní

²⁸ Tamtéž, str. 276n.

²⁹ Nicméně A. Smith konstatuje že v případech, kdy se určitá průmyslová odvětví významně rozšířila za pomoci restrikcí zahraničního dovozu a zaměstnávají velká množství dělníků, je potřeba zavádět volný obchod opatrně s přihlédnutím k důsledkům, které takové opatření způsobí. Tamtéž, str. 277n.

³⁰ Viz např. rozhodnutí Conseil constitutionnel n°81-132 DC ze dne 16.01.1982- Recueil, str. 18. Journal officiel du 17 janvier 1982, str. 299 a n°82-139 DC ze dne 12.02.1982. Recueil, str. 31 - Journal officiel du 12 février 1982, str. 560. [On-line]: Conseil constitutionnel ↑

podmínku, na níž jsou postaveny veškeré ekonomické vztahy,³¹ Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 (DDH) garantovala oba principy po stránce právní, přičemž je interpretovala ve spojení s principem rovnosti (*akcesorická funkce rovnosti*). **Pojem svobody podnikání se sice v DDH nevyskytuje, avšak podnikání bylo nepřímo³² garantováno jako základní svoboda prostřednictvím zásady legální licence v článku 4 Deklarace:**

[s]voboda spočívá v moci činit vše co neškodí jinému : též výkon přirozených práv každého člověka má pouze ty meze, které zajišťují ostatním členům společnosti možnost požívat tytéž práva. Tyto meze mohou být stanoveny pouze zákonem.³³

19. Na druhou stranu Deklarace zakotvila rovnost a ochranu soukromého vlastnictví již výslovně. I když rovnost nebyla uvedena ve výčtu přirozených práv v čl. 2 DDH,³⁴ suprapozitivní význam tohoto principu lze dovodit z čl. 1 DDH:

[l]idé se rodí a zůstávají svobodní a rovni v právech.³⁵

20. Deklarace přitom nepojímala rovnost v materiálním smyslu, naopak respektovala nezbytnost existence sociálních rozdílů odůvodněných obecným prospěchem (*utilité commune*) a faktickou nerovností lidí pokud jde o jejich

³¹ Tamtéž, str. 79-80. Nicméně srovnej s *The Theory of Moral Sentiments*, ve které Smith výslovně brání vlastnictví jako jedno z nejvýznamnějších práv člověka: „*Breach of property, therefore, theft and robbery, which take from us what we are possessed of, are greater crimes than breach of contract, which only disappoints us of what we expected. The most sacred laws of justice, therefore, those whose violations seems to call loudest for vengeance and punishment, are the laws which guard the life and person of our neighbour; the next are those which guard his property and possessions;*“ SMITH, Adam. *The Theory of Moral Sentiments*. Edited by Sálvio M. Soares. [On-line]: MetaLibri, 2005, v1.0p. ↑

³² Srovnej rozhodnutí Conseil const. n°81-132 DC ze dne 16.01.1982- Recueil, str. 18. Journal officiel du 17 janvier 1982, str. 299 a n°82-139 DC ze dne 12.02.1982. Recueil, str. 31 - Journal officiel du 12 février 1982, str. 560. [On-line]: Conseil constitutionnel ↑

³³ Čl. 4 DDH: „*La liberté consiste à pouvoir faire tout ce qui ne nuit pas à autrui : ainsi l'exercice des droits naturels de chaque homme n'a de bornes que celles qui assurent aux autres Membres de la Société, la jouissance de ces mêmes droits. Ces bornes ne peuvent être déterminées que par la Loi.*“

³⁴ Poprvé byl princip rovnosti jako přirozené právo formulován v Deklaraci práv člověka a občana ze dne 24. června 1793, konkrétně v člancích 1 až 3 Deklarace: „*Le but de la société est le bonheur commun. Le gouvernement est institué pour garantir à l'homme la puissance de ses droits naturels et imprescriptibles .* (čl. 1) „*Ces droits sont l'égalité, la liberté, la sûreté, la propriété.*“ (čl. 2), „*Tous les hommes sont égaux par la nature et devant la loi.*“ (čl.3). Srovnej např. s DUGUIT, Léon. *Manuel de Droit constitutionnel*. BiblioLife : 2009, str. 221n. [On-line]: GoogleBooks ↑

³⁵ Čl. 1 DDH: „*Les hommes naissent et demeurent libres et égaux en droits. Les distinctions sociales ne peuvent être fondées que sur l'utilité commune.*“

schopnosti, vzdělání a talent. **Rovnost v právech byla v Deklaraci spojena především s rovností formální v čl. 6 DDH:**

[z]ákon musí být stejný pro všechny, ať už chrání či trestá. Všichni občané, jsou rovní před ním, jsou stejně připuštěni ke všem hodnostem, místům a veřejným úřadům podle jejich schopností přičemž jediným rozlišením je jejich ctnost a talent.³⁶

21. Jak uvádí Léon Duguit (1859–1928),³⁷ DDH nesměřovala k tomu, aby všem lidem byla přiznána stejná společenská prerogativa, nýbrž pojímala rovnost jako právo na stejnou zákonnou ochranu náležitou všem lidem a jejich majetku bez rozdílu:

[k]aždý člověk má právo nabývat vlastnictví, leč všichni lidé nepožívají právo vlastnit stejné množství bohatství, protože, pokud nabývání bohatství je důsledkem práce, všichni lidé nemají stejné schopnosti a nevytvářejí stejné množství bohatství. Ale všichni vlastníci, malí nebo velcí, musí být chráněni zákonem navlas stejným způsobem a se stejnou intenzitou.³⁸

22. Význam principu rovnosti v DDH tkví tudíž především v jeho spojení s vládou zákona. Jako takový prosakuje i do všech dalších ustanovení DDH, jež vyžadují, aby omezení základních práv stanovil výlučně zákon (srovnej např. právo na zákonné trestní stíhání a zákonný trest v čl. 7–11 DDH). Princip rovnosti nalezneme též v čl. 13 DDH o daňové povinnosti občanů. Článek 13 DDH požaduje, aby společná daň byla rozdělena stejně mezi všechny občany, avšak současně stanoví, že musí být úměrná jejich majetkovým poměrům. Nejedná se zde proto o požadavek materiální rovnosti, nýbrž o stanovení rovných podmínek ukládání daňové povinnosti. Z hlediska realizace základních práv jednotlivci je

³⁶ Čl. 6 DDH: „La Loi est l'expression de la volonté générale. Tous les Citoyens ont droit de concourir personnellement, ou par leurs Représentants, à sa formation. Elle doit être la même pour tous, soit qu'elle protège, soit qu'elle punisse. Tous les Citoyens étant égaux à ses yeux, sont également admissibles à toutes dignités, places et emplois publics, selon leur capacité, et sans autre distinction que celle de leurs vertus et de leurs talents.“

³⁷ K osobnosti Léona Duguita viz např. PASHUKANIS, Evgeny. *Leon Diugi*. Entsiklopediia gosudarstva i prava (1925-1926). Moscow. Vol.1, str.1064-1068. In: Evgeny Pashukanis. *Selected Writings on Marxism and Law*. Edited by P. Beirne & R. Sharlet. London & New York 1980, str.166-8. [On-line]: Marxists'Internet Archive ↑

³⁸ DUGUIT, Léon, 2009. Cit. pozn. 34, str. 11. Srovnej s BRUN, Lucien. *Introduction à l'étude du droit*. 2e édition. Paris : Lecoffre. 1887. str. 169 [On-line]: Gallica ↑

mimořádně významné, že tato práva jsou poměřována ve vztahu k čl. 6 DDH, neboli že omezení základních práv v DDH může stanovit pouze zákon, který působí ve stejné míře a intenzitě vůči všem adresátům (též požadavek obecnosti zákona).

23. Konečně Deklarace práv z roku 1789 garantovala **soukromé vlastnictví**, jedno z nejstarších a nejvýznamnějších lidských práv. Přitom navázala nejen na římskoprávní tradici,³⁹ ale též například na scholastické učení Sv. Tomáše Akvinského (1225–1274),⁴⁰ na teorie vlastnictví v dílech Huga Grotia (1583–1645),⁴¹ Samuela Pufendorfa (1632–1694)⁴² a Johna Locka (1632–1704),⁴³ jakož i na tradici ústavněprávních garancí vlastnictví v listinách práv, z nichž lze jmenovat například Magnu chartu libertatum z roku 1215 nebo Bill of Rights z roku 1689.

24. Společně se svobodou, právní jistotou a právem na odpor Deklarace zařadila vlastnictví mezi **přírozená a nepromlčitelná lidská práva** (*droits naturel set imprescriptibles de l'homme*) v **článku 2 DDH**:

[c]ílem každého politického uskupení je uchování přirozených a nepromlčitelných práv člověka. Těmito právy jsou svoboda, vlastnictví, jistota a odpor vůči útisku.⁴⁴

25. Jak konstatuje Anne Marie Le Pourhiet, zatímco právní jistota a právo na odpor byly pouhými prostředky ochrany prvních dvou práv, svoboda a

³⁹ K římskému pojetí vlastnictví viz KINCL, Jaromír -URFUS, Valentin - SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 1995. str. 153n.

⁴⁰ AQUINAS, Thomas. *Somme théologique de Saint Thomas*. Tome 1. Traduction par l'abbé Drioux. Paris: 1851. str. 310, 337 a 356n. [On-line]: GoogleBooks ↑ Srovnej s definicí vlastnictví v čl. 17 DDH.

⁴¹ Hugo Grotius sice odmítá koncepci vlastnictví jako přirozeného práva („*There was no private property under the primary law of nations, to which we also give the name of "natural law," ... Horace, too, wrote as follows: „Nor he, nor I, nor any man is made By Nature private owner of the soil.”*“), nicméně významná je jeho definice vlastnictví jako individuálního práva („*For the essential characteristic of private property is the fact that it belongs to a given individual in such a way as to be incapable of belonging to any other individu.*““) a distinkce, kterou činí mezi soukromým a veřejným vlastnictvím. Viz GROTIUS, Hugo. *Commentary on the Law of Prize and Booty*, 1603. Ed. and with the Introduction by Martine Julia van Ittersum. Indianapolis: Liberty Fund, 2006. [On-line]: The Online Libray of Liberty. ↑ Srovnej MOSSOF, Adam. *What is property ? Putting the Pieces Back Together*. Research Paper No. 01-09. [On-line]: Social Science Research Network. ↑

⁴² PUFENDORF, Samuel. *Of the Law of Nature and Nations*. Eight Books. Translated by Basil Kennett, 4th Ed. The LawBook Exchange. New Jersey: 2005 str. 361n. [On-line]: GoogleBooks ↑

⁴³ LOCKE, John. *Traité du gouvernement civil*. Avec le texte integral des chapitres IV à XV. Par France Farago. Bréal: 2002, str. 31n. [On-line]: GoogleBooks ↑

⁴⁴ Čl. 2 DDH: „*Le but de toute association politique est la conservation des droits naturels et imprescriptibles de l'homme. Ces droits sont la liberté, la propriété, la sûreté et la résistance à l'oppression.*“

vlastnictví patří mezi velká revoluční práva, jež jsou neoddělitelně spojena s individualismem.⁴⁵

26. Obdobně **článek 17 DDH** definoval vlastnictví jako nedotknutelné a posvátné právo (*droit inviolable et sacré*), nicméně současně stanovil podmínky, za nichž mohl být jednotlivec vlastnictví zbaven. K vyvlastnění (*expropriation*) podle čl. 17 DDH mohlo dojít výlučně za splnění následujících kumulativně daných podmínek:

- 1) z důvodu **veřejné potřeby** (*nécessité publique*),
- 2) **vyslovené zákonným způsobem**⁴⁶ (*légalement constaté*) a
- 3) za poskytnutí **spravedlivé a předběžné náhrady** (*juste et préalable indemnité*).⁴⁷

27. Podle Léona Duguita chtěl autor DDH tímto ustanovením stvrdit, že vlastnictví představuje výlučné právo, do něhož nemůže zákonodárce sám zasáhnout, aniž by vlastníkovvi poskytl předběžnou a spravedlivou náhradu.⁴⁸ Podobně Ústava z roku 1791 v titulu I. garantovala nedotknutelnost vlastnictví nebo spravedlivou a předběžnou náhradu těm, od nichž „*veřejná potřeba zákonně vyřčená vyžaduje oběť.*“⁴⁹ Koncepti DDH převzala též Deklarace práv z roku 1793, jež v článku 16 definovala vlastnictví jako právo požívat a disponovat věcmi podle své vůle, které náleží každému občanovi, přičemž do článku 19 převzala

⁴⁵ „Les deux derniers droits n'étant en réalité que les moyens de garantir les premiers on comprend bien que les deux grands droits naturels révolutionnaires sont la liberté et la propriété indissolublement liées dans l'individualisme libéral.“ LE POURHIET, Anne-Marie. *Le droit de propriété: Du sacré au profane*. [On-line]: ICREI ↑

⁴⁶ Čl. 545 Code civil požadující, aby vyvlastnění bylo vysloveno zákonným způsobem interpretoval v roce 1807 Conseil d'Etat v tom smyslu, že zpochybnil dosavadní interpretaci tohoto ustanovení a současně vyslovil, že je v rozporu s obecnou povahou zákona, aby tento ukládal vyvlastnění v konkrétním případě. Podle Conseil d'Etat je vlastnictví plně garantováno obecným principem, kt. stanovil zákon. Jak uvádí J. L. Harouel od té doby posouzení toho, zda byla splněna podmínka veřejného prospěchu (*utilité publique*) je v kompetenci vlády jako správního orgánu. Viz HAROUEL, J.L. *Expropriation dans l'histoire du droit français*. In: *L'expropriation. Partie 2.: Moyen Age et Temps Modernes*. Recueils de la Société de Jean Bodin. De Boeck Université. Bruxelles, 2000, str. 75. [On-line]: GoogleBooks ↑

⁴⁷ Čl. 17 DDH: „*La propriété étant un droit inviolable et sacré, nul ne peut en être privé, si ce n'est lorsque la nécessité publique, légalement constatée, l'exige évidemment, et sous la condition d'une juste et préalable indemnité.*“

⁴⁸ „Il [le législateur] voulait affirmer qu'il existe pour celui qui est ou sera propriétaire un droit qui est exclusif du droit que pourraient revendiquer les autres, un droit auquel le législateur lui-même ne peut pas porter atteinte sans attribuer une indemnité préalable au propriétaire ainsi exproprié.“ DUGUIT, Léon. *Manuel de Droit constitutionnel*. BiblioLife: 2009, str. 294. [On-line]: GoogleBooks ↑

⁴⁹ Ústava z roku 1791: „*La Constitution garantit l'inviolabilité des propriétés ou la juste et préalable indemnité de celles dont la nécessité publique, légalement constatée, exigerait le sacrifice.*“

ustanovení stanoví možnost vyvlastnit majetek v případě veřejné potřeby vyslovené zákonným způsobem a za podmínky spravedlivé a předběžné náhrady.⁵⁰ Ústavněprávní garance ochrany vlastnictví nalezneme též v pozdějších francouzských ústavách, konkrétně v čl. 122 Ústavy z roku 1793,⁵¹ čl. 1, 5 a 358 Ústavy z roku 1795,⁵² proklamaci konzulů republiky z roku 1799,⁵³ čl. 9 a 10 ústavní Charty Francie z roku 1814,⁵⁴ čl. 63 Dodatkového aktu z roku 1815,⁵⁵ čl. 8 Charty z roku 1830,⁵⁶ a dále v preambuli a čl. 11 a 12 Ústavy z roku 1848,⁵⁷ čl. 26 Ústavy z roku 1852,⁵⁸ přičemž celkově čtyři z těchto ústavněprávních dokumentů (1795, 1814, 1830, 1848) současně upravovaly též expropriaci soukromého majetku, kterou podmiňovaly důvody *veřejné potřeby/veřejného zájmu* respektive *veřejného prospěchu* (i když se francouzská doktrína docela podrobně zabývá důsledky

⁵⁰ Čl. 16 DDH z roku 1793: „Le droit de propriété est celui qui appartient à tout citoyen de jouir et de disposer à son gré de ses biens, de ses revenus, du fruit de son travail et de son industrie. a čl. 19 DDH: „Nul ne peut être privé de la moindre portion de sa propriété sans son consentement, si ce n'est lorsque la nécessité publique légalement constatée l'exige, et sous la condition d'une juste et préalable indemnité.“

⁵¹ Čl. 122 francouzské Ústavy z roku 1793 „La Constitution garantit à tous les Français l'égalité, la liberté, la sûreté, la propriété, la dette publique, le libre exercice des cultes, une instruction commune, des secours publics, la liberté indéfinie de la presse, le droit de pétition, le droit de se réunir en sociétés populaires, la jouissance de tous les Droits de l'homme.“

⁵² Čl. 1 francouzské Ústavy z roku 1795: „Les droits de l'homme en société sont la liberté, l'égalité, la sûreté, la propriété.“ Článek 5 : „La propriété est le droit de jouir et de disposer de ses biens, de ses revenus, du fruit de son travail et de son industrie.“ Článek 358: „La Constitution garantit l'inviolabilité de toutes les propriétés, ou la juste indemnité de celles dont la nécessité publique, légalement constatée, exigerait le sacrifice.“

⁵³ Proklamace konzulů Republiky ze dne 15 prosince 1799: „La Constitution est fondée sur les vrais principes du Gouvernement représentatif, sur les droits sacrés de la propriété, de l'égalité, de la liberté.“

⁵⁴ Čl. 9 Ústavní Charty Francie z roku 1814: „Toutes les propriétés sont inviolables, sans aucune exception de celles qu'on appelle nationales, la loi ne mettant aucune différence entre elles.“ a Čl. 10 „L'État peut exiger le sacrifice d'une propriété, pour cause d'intérêt public légalement constaté, mais avec une indemnité préalable.“

⁵⁵ Čl. 63 Dodatkového aktu z roku 1815 „Toutes les propriétés possédées ou acquises en vertu des lois et toutes les créances sur l'État, sont inviolables.“

⁵⁶ Ústavní Charta z roku 1830 : Čl. 8 - „Toutes les propriétés sont inviolables, sans aucune exception de celles qu'on appelle nationales, la loi ne mettant aucune différence entre elles.“ Čl. 9 - „L'État peut exiger le sacrifice d'une propriété pour cause d'intérêt public légalement constaté, mais avec une indemnité préalable.“

⁵⁷ Francouzská Ústava z roku 1848 : Odst. 4 Preambule - „Elle a pour principe la Liberté, l'Égalité et la Fraternité. Elle a pour base la Famille, le Travail, la Propriété, l'Ordre public“ a odst. 8 Preambule - „La République doit protéger le citoyen dans sa personne, sa famille, sa religion, sa propriété, son travail ...“ Srovnej s čl. 11 „Toutes les propriétés sont inviolables. Néanmoins l'État peut exiger le sacrifice d'une propriété pour cause d'utilité publique légalement constatée, et moyennant une juste et préalable indemnité“ a s čl. 12 „La confiscation des biens ne pourra jamais être rétablie.“

⁵⁸ Francouzská Ústava z roku 1852 „Le Sénat s'oppose à la promulgation. 1° Des lois qui seraient contraires ou qui porteraient atteinte à la Constitution, à la religion, à la morale, à la liberté des cultes, à la liberté individuelle, à l'égalité des citoyens devant la loi, à l'inviolabilité de la propriété et au principe de l'inamovibilité de la magistrature ;“

významového posunu v termínech *nécessité publique*, *intérêt publique* a *utilité publique* v ústavních dokumentech, jež jsou dány změkčením kritérií, za kterých může stát vyvlastnit majetek jednotlivce, lze tyto termíny používat jako synonyma).⁵⁹ Významným odklonem od podmínky spravedlivé a předběžné náhrady v čl. 17 DDH představoval zejména čl. 358 Ústavy z roku 1795, který sice stanovil, že v případě vyvlastnění musí být dotčené osobě poskytnuta spravedlivá náhrada (*juste indemnité*), nicméně již nevyžadoval, aby byla poskytnuta před transferem vlastnického práva. K podmínce předběžné náhrady se však opět vrátil čl. 545 Code civil (viz níže), jakož i ústavní Charta z roku 1814. Ústava z roku 1848 se pak opět zcela vrátila k formulaci v DDH tj. k podmínce spravedlivé a předběžné náhrady (*juste et préalable indemnité*).⁶⁰ Na základě preambulí Ústav IV. a V. Republiky byla DDH vtažena do bloku ústavnosti a podmínka předběžné a spravedlivé náhrady se tím stala součástí ústavního testu přípustnosti vyvlastnění ve Francii a jako taková byla potvrzena též judikaturou Ústavní rady Francie.

1.3 Vlastnictví respektující veřejný zájem a garance jeho ochrany ve francouzském a československém ústavním a soukromém právu

28. Charakteristickým znakem evropských kodifikací, které se v 19. století inspirovaly přirozenoprávní koncepcí vlastnického práva v DDH, je to, že přejaly pojetí individuálního vlastnictví, které respektuje veřejný zájem. To znamená, že tyto kodifikace ve svých ustanoveních stvrdily možnost omezení vlastnických práv jednotlivce a umožnily, aby jednotlivec byl svého vlastnictví zcela zbaven, pokud zde existoval veřejný zájem a současně byly splněny další zákonem stanovené podmínky.

29. Například **francouzský Code civil z roku 1804 v člancích 544 a 545** definoval vlastnictví jako právo požívat a disponovat věcmi absolutním (doslovně

⁵⁹ Viz DALLOZ, D. – DALLOZ, Armand, *Répertoire méthodique et alphabétique de législation de doctrine et de jurisprudence en matière de droit civil, commercial, criminel, administratif, de droit des gens et de droit public*. Tome 23, 1852, str. 519 Srovnej LEBLICQ, Yvon. *L' Expropriation par zones en Belgique et en France*. In: *L'expropriation. Partie 2.: Moyen Âge et Temps Modernes*. Recueils de la Société de Jean Bodin. De Boeck Université. Bruxelles, 2000, pozn. 23, str. 110. [On-line]: GoogleBooks ↑

⁶⁰ Viz čl. 11 Ústavy z roku 1848: „*Toutes les propriétés sont inviolables. Néanmoins l'Etat peut exiger le sacrifice d'une propriété pour cause d'utilité publique légalement constatée, et moyennant une juste et préalable indemnité.*“

nejabsolutnějším)⁶¹ způsobem za podmínky, že není vykonáváno v rozporu se zákony nebo jinými právními předpisy (článek 544 CC).⁶² Zákoník současně přejal koncepci čl. 17 DDH, v duchu které **čl. 545 CC** stanovil:

*[n]ikdo nemůže být nucený k tomu, aby postoupil své vlastnictví, s výjimkou případu, kdy se jedná o důvod veřejného prospěchu (utilité publique) a to pouze za předpokladu spravedlivé a předem poskytnuté náhrady.*⁶³

30. Téměř totožné definice vlastnictví nalezneme též v dalších **občanských zákonících evropských států**, které byly přijaty pod francouzským vlivem.⁶⁴ Platí to především o belgickém Code civil z roku 1804,⁶⁵ jenž Belgie doslova překopírovala z francouzské právní úpravy v době, kdy sama byla součástí francouzského teritoria.

31. Naopak německá právní oblast byla francouzskou koncepcí ovlivněna podstatně méně. Tak například § 903 BGB sice stanoví, že „vlastník věci má právo, nebrání-li tomu zákon nebo práva třetích osob, s věcí podle libosti nakládat a jiné z jakéhokoli působení vyloučit,“⁶⁶ ale tato definice je spíše důsledkem vlivu římskoprávní tradice než důsledkem vlivu francouzského. Obdobně čl. 641 švýcarského ZGB stanovil: „1) Vlastník věci má právo s ní svobodně disponovat

⁶¹ Pojem absolutního práva lze interpretovat v tom smyslu, že toto právo náleží určitému individuálně určenému subjektu, a působí erga omnes, tj. vůči všem ostatním subjektů, které jsou povinny zdržet se jakýchkoli zásahů do tohoto práva, neboli nesmí rušit vlastníka při výkonu jeho oprávnění.

⁶² Čl. 544 CC: „La propriété est le droit de jouir et disposer des choses de la manière la plus absolue, pourvu qu'on n'en fasse pas un usage prohibé par les lois ou par les réglemens.“

⁶³ Čl. 545 CC: „Nul ne peut être contraint de céder sa propriété, si ce n'est pour cause d'utilité publique, et moyennant une juste et préalable indemnité.“

⁶⁴ Například čl. 436 italského Codice civile z roku 1865: „La proprietà è il diritto di godere e disporre delle cose nella maniera più assoluta, purché non se ne faccia un uso vietato dalle leggi o dai regolamenti.“ Obdobně čl. 348 a 349 španělského občanského zákoníku z roku 1889, který je stejně jako italský zákoník téměř přesnou kopií ustanovení francouzského Code civil: „La propiedad es el derecho de gozar y disponer de una cosa, sin más limitaciones que las establecidas en las leyes. El propietario tiene acción contra el tenedor y el poseedor de la cosa para reivindicarla.“ (Čl. 348) a „Nadie podrá ser privado de su propiedad sino por Autoridad competente y por causa justificada de utilidad pública, previa siempre la correspondiente indemnización. Si no precediere este requisito, los Jueces ampararán y, en su caso, reintegrarán en la posesión al expropiado.“ (Čl. 349).

⁶⁵ Čl. 544 a 545 belgického Code civil z roku 1804: „La propriété est le droit de jouir et disposer des choses de la manière la plus absolue, pourvu qu'on n'en fasse pas un usage prohibé par les lois ou par les règlements.“ (čl. 544) a „Nul ne peut être contraint de céder sa propriété, si ce n'est pour cause d'utilité publique, et moyennant une juste et préalable indemnité.“ (čl. 545) Srovnej s čl. 544 a 545 francouzského Code civil, cit. pozn. č. 62 a 63, str. 24.

⁶⁶ Viz anglická verze § 903 BGB: „The owner of a thing may, to the extent that a statute or third-party rights do not conflict with this, deal with the thing at his discretion and exclude others from every influence.“ [On-line]: Bundesjustizministerium der Justiz. ↑

v mezích, které stanoví zákon. 2) Může jí vindikovat vůči komukoliv, kdo ji drží bez práva, a odvrátit každé neoprávněné přivlastnění.⁶⁷ Na rozdíl od francouzské úpravy kodexy německé právní oblasti neobsahovaly ustanovení upravující otázku vyvlastnění a ponechávaly je předpisům veřejného práva.

32. Jak uvádí E. Wágnerová, též **Rakousko a prvorepublikové Československo** navázalo v pojetí základních práv na francouzskou inspiraci.⁶⁸ Nicméně v rakouském a československém vlastnickém právu se v koncepci vlastnictví projevují výrazná národní specifika daná do značné míry autonomním vývojem rakouského práva.⁶⁹ Tato specifika můžeme nalézt například v rakouském všeobecném zákoníku občanském (ABGB),⁷⁰ který byl na základě recepční normy přejat prvním Československem v roce 1918. Odlišnosti oproti francouzské úpravě jsou v ABGB zřetelné nejen v dělení vlastnictví na vlastnictví vrchní (*dominium directum*) a na vlastnictví požitků (*dominium utile*),⁷¹ ale též například ve formulaci § 365 ABGB:

[ž]ádá-li toho obecné blaho, musí člen státu za přiměřené odškodnění i úplné vlastnictví věci postoupiti.⁷²

33. Při srovnání čl. 545 Code civil s § 365 ABGB je zřejmé, že mezi oběma ustanoveními existují značné stylistické rozdíly („nikdo nemůže být nucen ... s výjimkou“ oproti „žádá-li toho obecné blaho, musí ... postoupiti“), domnívám se však, že tyto rozdíly mají též hlubší filosofický a lidskoprávní význam.

⁶⁷ Viz oficiální francouzská verze Čl. 641 ZGB: „1) Le propriétaire d'une chose a le droit d'en disposer librement, dans les limites de la loi. 2) Il peut la revendiquer contre quiconque la détient sans droit et repousser toute usurpation.“ [On-line]: Les autorités fédérales de la Confédération suisse. ↑

⁶⁸ WÁGNEROVÁ, Eliška. *Základní práva*. In: BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 332n.

⁶⁹ Např. HORÁK, Ondřej. *Lichtenštejnové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*. Disertační práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Katedra dějin státu a práva, 2007., str. 12.

⁷⁰ Všeobecný zákoník občanský (ABGB) ze dne 1. června 1811 byl vyhlášen císařským patentem č. 946 Sb. z. s. dne 1. června 1811 s účinností od 1. ledna 1812 a v Českých zemích platil na základě recepčního zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. až do roku 1950. Viz ROUČEK, František. *Obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Československý Kompas, 1926. K institutu vlastnictví v ABGB viz RANDA, Antonin. *Držba. Právo vlastnické*. Praha: Aspi, 2008, str. 1n.

⁷¹ RANDA, Antonin. *Držba. Právo vlastnické*. Praha: Aspi, 2008, str. 4.

⁷² ROUČEK, František. *Obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Československý Kompas, 1926.

34. **Článek 545 Code civil** zrcadlí přesvědčení řady francouzských filozofů o tom, že soukromé vlastnictví je přirozeným právem, které je člověku vrozeno a náleží mu ne na základě jeho občanství, ale z důvodu samotné přirozenosti či lidství. Proto obecné pravidlo v Code civil zní, že vlastník nemá povinnost postoupit své vlastnictví jiné osobě anebo státu. Nicméně podobně jako čl. 17 DDH též Code civil stanoví z tohoto obecného pravidla výjimku v podobě důvodů veřejného zájmu, na jejichž základě může být jednotlivec majetku zbaven, jsou-li současně splněny současně další zákonné podmínky zejména spravedlivá a předem poskytnutá náhrada (*akcesorická funkce vlastnictví*).⁷³ Uvedené ustanovení můžeme interpretovat buď jako důsledek nedotknutelnosti a posvátnosti vlastnictví (čl. 17 DDH) nebo jeho absolutní povahy. Jazykový výraz „*la plus absolue*“ v článku 544 Code civil proto nelze chápat pouze jako nějakou nelogickou jazykovou konstrukci, jak to činí Viktor Knapp.⁷⁴ Právě naopak, porušení pravidel stupňování přídavných jmen v tomto ustanovení má zcela mimořádný význam, zrcadlí dobovou logiku a iusnaturalistické přesvědčení autorů Code civil o posvátnosti vlastnictví (křesťanská tradice).⁷⁵ Kodifikační komise v čele s Portalisem zvolila tento výraz k podtržení výjimečnosti postavení vlastníka, vůči ostatním aktérům soukromoprávních vztahů včetně státu.⁷⁶

35. Na rozdíl od francouzského pojetí, ustanovení **§ 365 ABGB** odráží zcela odlišnou (pozitivistickou) logiku rakouského ústavního práva 19. století ohledně základních práv. Jak v roce 1929 konstatoval J. Krejčí :

[n]a základní práva občanská nahlíží se jen jako na práva (a z nich vyplývající důsledky) zřízena konkrétním právním řádem, resp. ústavou, z níž jedině a výhradně odvozují svojí právní relevanci a nikoliv z přirozenosti člověka.“⁷⁷

⁷³ FILIP, Jan. *Aktuální problémy ústavní regulace vlastnictví – úvod a náměty do diskuse*. In: *Sborník z konference Dny práva 2008*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2008. [On-line]: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. ↑

⁷⁴ Viktor Knapp k článku 544 CC uvádí: „*absolutní ... ve smyslu rozsahu a původu vlastnického práva. Code civil hovoří dokonce o tom, že to je právo nejabsolutnější, což je ve skutečnosti vyjádření nelogické (přídavné jméno „absolutní“ svým smyslem nepřipouští stupňování)*“ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*, 1. vyd. Praha: 1996, str. 156.

⁷⁵ Viz AQUINAS, Thomas. *Somme théologique de Saint Thomas*. Tome 1. Traduction par l'abbé Drioux. Paris: 1851. str. 310 a 337 a 356n. [On-line]: GoogleBooks ↑

⁷⁶ Srovnej BRUN, Lucien. *Introduction à l'étude du droit*. 2e édition. Paris : Lecoffre. 1887. str. 151n. především str. 173n [On-line]: Gallica ↑

⁷⁷ KREJČÍ, J. *Základní práva občanská a rovnost před zákonem*, 1929, str. 20. Citováno podle WÁGNEROVÁ, Eliška. *Základní práva*. In: BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo*

36. Podle této koncepce stát může jednotlivce jeho občanských práv kdykoli zbavit a jednatlivec má povinnost (musí) svá práva státu postoupit, pokud jej o to stát požádá a jsou splněny zákonné podmínky.

37. I když v praxi rozdílnost obou právních úprav nebude zřetelná, jelikož obě shodně připouštějí vyvlastnění za podmínky, že jsou dány důvody veřejného zájmu a jednatlivci je poskytnuta přiměřená náhrada, je třeba si uvědomit, že obě právní úpravy odrážejí zcela odlišný filosofický a právní pohled na vlastnictví jako na základní právo, což se projevuje například v otázkách náhrady (*iusnaturalismus v. positivismus*).

38. Jak rakouský tak i francouzský občanský zákoník sice shodně požadují, aby vyvlastnění soukromého majetku bylo provedeno za spravedlivou respektive přiměřenou náhradu, nicméně oproti DDH a Code civil poskytuje ABGB mnohem slabší garance ochrany vlastníka. ABGB totiž nestanoví žádnou lhůtu nebo časový limit, ve kterém musí být vlastníkovu vyplaceno odškodnění za majetek, který mu byl státem odňat.

39. Podobně rakouské ústavní předpisy v 19. století,⁷⁸ jakož i ustanovení § 109 první československé Ústavy z roku 1920⁷⁹ nestanoví nic o lhůtě, v níž má být náhrada vyplacena. Například **Prosincová ústava z roku 1867 v článku 5** zcela mlčí ohledně náhrady, připouštějíc tak i vyvlastnění bez náhrady:

[j]mění jest neporušitelné. Mimo vůli může se někomu odejmout něco, což jeho jest, jen v těch případech a tím způsobem, jak ustanovuje zákon.

40. Požadavek náhrady za vyvlastnění stanovilo až ustanovení **§ 109 odst. 2 Ústavy ČSR z roku 1920**, cituji:

[v]yvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.

v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 334

⁷⁸ Zatímco Únorová ústava z roku 1861 občanská práva vůbec neobsahovala, článek 5 Prosincové ústavy z roku 1867 o vlastnickém právu o podmínce náhrady zcela mlčí připouštějíc tak i vyvlastnění bez náhrady: „Jmění jest neporušitelné. Mimo vůli může se někomu odejmout něco, což jeho jest, jen v těch případech a tím způsobem, jak ustanovuje zákon.“

⁷⁹ § 109 Ústavy 1. ČSR z roku 1920 stanovil, že: „Soukromé vlastnictví lze omeziti jen zákonem. (odst. 1) Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá. (odst. 2)

41. Nicméně Ústava z roku 1920 ponechala v diskreci zákonodárce stanovení výjimek, za nichž náhrada nemusí být poskytnuta, přičemž logicky v diskreci zákonodárce zůstala též otázka výše náhrady a lhůty, ve které by měla být náhrada dotčenému vlastníkovy vyplacena (*arg. a maiori ad minus*). Motivy ústavodárce částečně osvětluje důvodová zpráva od prvorepublikového ústavního experta Zdeňka Pešky k vládnímu návrhu zákona, kterým se uvozuje ústavní listina: „[t]ímto předpisem má býti urychleno a usnadněno uzákoňování národohospodářsky významných problémů, souvisejících s prováděním různých pozemkových reforem.“⁸⁰ Podobně jako v Prosincové ústavě, převažuje též v Ústavě z roku 1920 sociální funkce vlastnictví, jež ve svých důsledcích znamená menší míru ústavněprávních garancí ochrany vlastnického práva v porovnání se státy, které se na ústavní úrovni inspirovaly DDH a úpravou v Code civil.⁸¹

42. Na druhou stranu, československá ústavní úprava z roku 1920 (srovnej též čl. 11 odst. 4 dnes platné Listiny základních práv a svobod ČR) mnohem lépe vyhovovala požadavkům rozsáhlých reforem plošně zasahujících do struktury soukromého vlastnictví v republice, k nimž ČSR přikročila v roce 1945, zatímco ve Francii tyto reformy znamenaly alespoň dočasné suspendování principu předběžné a spravedlivé náhrady v DDH. Lze dokonce říci, že po roce 1945 se Francie navzdory vtažení DDH do bloku ústavnosti již nikdy zcela nevrátila k principu předběžné náhrady v čl. 17 DDH, nýbrž vykročila směrem k principu přiměřené lhůty pro poskytnutí náhrady,⁸² jenž v současnosti garantuje též čl. 17 Listiny základních práv EU.

⁸⁰ PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvisej.* I. a II. díl, Komentované zákony Československé republiky, Sv. XXXIX, Praha: Československý Kompas, 1935, str. 406 – 407.

⁸¹ Viz např. čl. 11 belgické Ústavy z roku z roku 1831 „Nul ne peut être privé de sa propriété que pour cause d'utilité publique, dans les cas et de la manière établis par la loi, et moyennant une juste et préalable indemnité.“ V této souvislosti bych jenom zmínila, že též francouzská doktrína koncem 19. století opouští ryze individualistického pojetí vlastnického práva a začíná se v ní prosazovat solidaristické chápání. Viz například práce výše zmíněného Leon Duguit (1859–1928), univerzitního profesora v Bordeaux: DUGUIT, Léon. *L'Etat, le droit objectif et la loi positive.* Paris. Ancienne Librairie Thorin et Fils. 1901. [Online] : BNF Gallica ↑

⁸² Například v rozhodnutí č.81-132 DC ze dne 16. ledna 1982 Ústavní rada Francie dovodila, že s požadavkem předběžné náhrady je plně v souladu situace, kdy jsou v momentu vyvlastnění dotčeným vlastníkům poskytnuty výměnou za jejich akcie volně obchodovatelné dluhopisy úrokované pololetně s konečnou dobou splatnosti větší sedm let. Body 61 až 65 Conseil const. n°81-132 DC ze dne 16.01.1982-Recueil, str. 18. JORF du 17 janvier 1982, str. 299.

2 ZNÁRODNĚNÍ - SOCIALIZUJÍCÍ EKONOMICKÝ A POLITICKÝ KONCEPT A JEHO TRANSFORMACE V PRÁVNÍ INSTITUT

2.1 Kritika liberálních principů v 19. století

43. Velké liberální principy svoboda, rovnost a vlastnictví zakotvené v DDH se velice rychle staly předmětem ostré kritiky. Již například francouzský filosof **Jean Jacques Rousseau (1712–1778)** v pojednání *O původu nerovnosti mezi lidmi* z roku 1754 (tj. před vznikem DDH) konstatoval, že soukromé vlastnictví je prvotní příčinou veškeré nerovnosti mezi lidmi, přičemž vládu zákona považoval za pouhý prostředek zakonzervování stávajících rozdílů (materiální nerovnosti), jež panovala v společnosti:

[t]akový byl nebo musel být původ Společnosti a Zákonů, jež kladly nové překážky slabým a dávaly novou sílu bohatým, nenávratně zničily přirozenou svobodu, upevnily navždy Zákon o vlastnictví a nerovnosti, z neoprávněné usurpace učinily nezrušitelné právo, a pro prospěch několika ambiciózních podrobily napříště celý Lidský rod práci, otroctví a bídě.⁸³

44. Na tuto kritiku v 19. století navázali socialisté, z nichž lze jmenovat například utopické socialisty Pierra Josepha Proudhona (1809–1865),⁸⁴ Charlese Fourriera (1772–1837)⁸⁵ nebo marxisty Friedricha Engelse (1820–1895) a Karla Marxe (1818–1883). Ti považovali přirozená práva za práva čistě formální, jež garantují bohatým společenským vrstvám zachování statusu quo. Výstižným prohlášením, které shrnulo socialistický náhled na přirozená práva, jsou následující slova **Friedricha Engelse** z roku 1880:

⁸³ „Telle fut, ou dut l'être l'origine de la Société et des Lois, qui donnèrent de nouvelles entraves au faible et de nouvelle forces au riche, détruisirent sans retour la liberté naturelle, fixèrent pour jamais la Loi de la propriété et de l'inégalité, d'une adroite usurpation firent un droit irrévocable, et pour le profit de quelques ambitieux assujétirent désormais tout le Genre-humain au travail, à la servitude et à la misère.“ ROUSSEAU, Jean Jacques. *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*. 1755, str. 137 [On-line]: GoogleBooks. ↑

⁸⁴Významná je zejména Proudhonova kritika liberálních principů v DDH v práci PROUDHON Pierre-Joseph. *Qu'est-ce que la propriété ? Premier mémoire. Recherches sur le principe du droit et du gouvernement*. Œuvres complètes de J.P.Proudhon. Paris : A. Lacroiz. 1873. [On-line]: Gallica ↑

⁸⁵ Viz např. kritiku svobody podnikání v spojitosti s ekonomickým liberalismem v práci FOURRIER, Charles. *On Economic Liberalism*. In: *The Utopian Vision of Charles Fourier Selected Texts on Work, Love, and Passionate Attraction*. Translated, Edited and with an Introduction by Jonathan Beecher and Richard Bienvenu. Published by Jonathan Cape, 1972. [On-line]: Marxist's Internet Archive. ↑

[d]nes již víme, že toto království rozumu nebylo nic více než idealizované království buržoazie, že toto věčné Právo našlo své uplatnění v buržoazním soudnictví, že tato rovnost se redukovala na buržoazní rovnost před zákonem, že buržoazní vlastnictví bylo prohlášeno jedním ze základních práv člověka, a že vláda rozumu, Rousseauova Společenská smlouva, vstoupila v život a nemohla než vstoupit v život jako demokratická buržoazní republika. Velcí myslitelé 18. století nemohli více než jejich předchůdci překročit meze, které jim vnutila jejich doba.⁸⁶

45. V podobném duchu kritizoval přirozená práva již v roce 1872 **Karel Marx** ve svém projevu o znárodnění půdy:

[n]emám v úmyslu zde rozebírat veškeré argumenty obhájců soukromého vlastnictví půdy formulované právníky, filozofy a politickými ekonomy, ale jsem povinen zde nejprve říci, že tito se pilně snažili zamaskovat jednoduchou skutečnost dobytí pláštíkem „přirozených práv.“ Pokud podrobení si je přirozeným právem několika málo jedinců, mnozí musejí pouze nasbírat dostatek síly k tomu, aby získali přirozené právo dobýt zpět to, co jim bylo vzato.⁸⁷

46. Socialisté tudíž směřovali k tomu, aby liberální pojetí těchto principů bylo nahrazeno novým socialistickým pojetím a aby soukromé vlastnictví jako základní příčina nesvobody a nerovnosti mezi lidmi bylo odstraněno.⁸⁸ Namísto svobody a ochrany privátní sféry jednotlivce od zásahů jiných subjektů se do popředí socialistického programu dostal kolektivismus a program osvobození od

⁸⁶ „We know today that this kingdom of reason was nothing more than the idealized kingdom of the bourgeoisie; that this eternal Right found its realization in bourgeois justice; that this equality reduced itself to bourgeois equality before the law; that bourgeois property was proclaimed as one of the essential rights of man; and that the government of reason, the Contrat Social of Rousseau, came into being, and only could come into being, as a democratic bourgeois republic. The great thinkers of the 18th century could, no more than their predecessors, go beyond the limits imposed upon them by their epoch.“ ENGELS, Frederick. *Socialism: Utopian and Scientific*. Part I. The Development of Utopian Socialism. 1880 [On-line]: Marxist's Internet Archive. ↑

⁸⁷ „I do not intend discussing here all the arguments put forward by the advocates of private property in land, by jurists, philosophers and political economists, but shall confine myself firstly to state that they have tried hard to disguise the primitive fact of conquest under the cloak of "Natural Right". If conquest constituted a natural right on the part of the few, the many have only to gather sufficient strength in order to acquire the natural right of reconquering what has been taken from them.“ MARX, Karel. *The nationalisation of the Land*. In: *The International Herald*, 11 June 1872, [On-line]: Marxist's Internet Archive. ↑

⁸⁸ MARX, Karel – ENGELS, Friedrich. *Manifesto of the Communist Party*, 1848, převzato z anglického překladu Samuela Moora, [On-line]:Marxists Internet Archive ↑

nouze a sociálních tlaků.⁸⁹ Podobně princip formální rovnosti nevyhovoval socialistické koncepci plánovaného hospodářství, což výstižně ve své kritice socialismu popsal v roce 1944 liberální britský ekonom F. A. Hayek: „[j]estliže má vláda rozhodovat o tom, kolik se má chovat prasat, kolik má jezdit autobusů, které doly mají být v činnosti nebo za jakou cenu se mají prodávat boty, potom se zřejmě nemůže v tomto rozhodování řídit formálními pravidly a ani nemůže rozhodovat na delší dobu.“⁹⁰ Formální rovnost před zákonem jak ji vyjadřoval např. čl. 6 DDH tudíž nebylo možné sloučit se socialistickou politikou hlásající hesla materiální rovnosti. Konečně soukromé vlastnictví jako „historicky podmíněná forma přivlastňování hmotných statků“,⁹¹ která umožnila kapitalistické třídě udržovat nadvládu nad ostatními třídami, mělo být zrušeno a nahrazeno vlastnictvím kolektivním.

2.2 Znárodnění – nový ekonomický a politický koncept

47. Pokud pomineme nejrůznější utopické koncepty z první poloviny 19. století, které reagovaly na dobové sociální konflikty v evropských velkoměstech,⁹² byl z hlediska geneze znárodnění významný především *Manifest Komunistické strany*,⁹³ který sepsal Karel Marx s Friedrichem Engelsem v roce 1848. Manifest sice nepoužívá pojem znárodnění, tento koncept Marx s Engelsem ve své práci nerozvinuli, nicméně požadavky znárodnění jsou zde zřetelně obsaženy v požadavcích zrušení soukromého vlastnictví a zespolečnění výrobních prostředků „*vyvolastněním vyvolastňovatelů*.“

⁸⁹ HAYEK, Friedrich August. *Cesta k nevolnictví*. Přeložil Pavel Bratinka. Praha, 1988, str. 13.

⁹⁰ Tamtéž, str. 39

⁹¹ Vlastnictví In: Rozental, M. M. a kol. *Filozofický slovník*. Pravda: Bratislava, 1974, str. 575. Citováno podle slovníčku *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. [On-line]: Komunistickepravo.cz ↑

⁹² Jako příklad lze uvést projekt *phalanstères* od Charlsa Fourriera, nebo společenské dílny (*Ateliers sociaux*), které se ve Francii v roce 1848 pokoušel zavést francouzský historik a politik Louis Blanc. Cílem těchto projektů bylo vytvořit jakási modelová společenstva pracujících založená na zásadách rovnosti a společného vlastnictví, které by regulovaly hospodářskou soutěž a lépe distribuovaly výtěžky společné práce mezi dělníky. Nicméně faktické pokusy o zavedení těchto konceptů do praxe nebyly příliš úspěšné, jejich život byl vskutku jepičí, trval několik měsíců málokdy několik let.

⁹³ MARX, Karel – ENGELS, Friedrich. *Manifesto of the Communist Party*, 1848, převzato z anglického překladu Samuela Moora, [On-line]: Marxists Internet Archive ↑.

48. Manifest shrnul marxistický program do devíti bodů, v nichž požadoval:

1. **vyvlastnění pozemkového majetku,**
2. **silně progresivní zdanění,**
3. **zrušení dědického práva,**
4. **konfiskaci majetku všech emigrantů a rebelů,**
5. **centralizaci peněžnictví** v rukách státu prostřednictvím národní banky vlastněné státem jako monopolním vlastníkem,
6. **centralizaci dopravy** v rukách státu,
7. **zvýšení počtu národních továren a polnohospodářství podle jednotného plánu,**
8. **všeobecnou pracovní povinnost,**
9. **odstranění rozdílů mezi průmyslovými městy a zemědělským venkovem,**
10. **veřejnou a bezplatnou výchovu dětí.**

49. Cestu k nastolení socialismu Manifest viděl především v uskutečnění revoluce, která by umožnila dělnictvu vydobýt politickou moc ve státě, vyrvat buržoazii všechnen kapitál a soustředit veškeré výrobní nástroje v rukách státu.⁹⁴ K tomu mohlo podle Marxe a Engelse dojít pouze „despotickými zásahy do vlastnického práva a do buržoazních výrobních vztahů, tedy opatřeními, která se zdají ekonomicky nedostatečná a neudržitelná, která však v průběhu hnutí přerůstají sama sebe a jsou nevyhnutelná jako prostředek k převratu v celém způsobu výroby.“⁹⁵ Nicméně v roce 1848 v Evropě nebyla vhodná společenská, ekonomická a politická situace k tomu, aby byly tyto myšlenky vyzkoušeny v praxi.

50. Na tyto myšlenky navázal a podrobně je rozpracoval **Vladimír Iljič Lenin (1870–1924)** v *Agrárním programu sociální demokracie v první ruské revoluci 1905–1907*,⁹⁶ jenž se stal základem Leninovo programu znárodnění v roce 1917. Z programu je zřejmé, že oproti Marxovi a Engelsovi je Leninova vize daleko konkrétnější, nicméně zaujalo mě jiné Leninovo vyjádření z roku 1918, tj. zhruba rok po revoluci a po prvních znárodněních v Rusku, cituji:

[v]ykořisťovatele je možno rázem přemoci při zdařilém povstání v centru nebo při vzbouření vojska. Avšak kromě zcela vzácných a zvláštních případů není možno vykořisťovatele rázem vyhladit. Není možno rázem vyvlastnit všechny

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ [On-line]: Leninův archiv. Marxistický internetový archiv ↑

statkáře a kapitalisty poněkud větší země. Mimoto pouhé vyvolastnění, jako právní neb politický akt, otázku naprosto neřeší, neboť je třeba fakticky srovnout statkáře a kapitalisty, fakticky je nahradit jinou, dělnickou správou továren a statků. Nemůže být rovnosti mezi vykořisťovateli, kteří se během mnoha generací odlišili svým vzděláním, podmínkami blahobytného života a svými zvyky, a mezi vykořisťovanými, jejichž masa i v nejpokročilejších a nejdemokratičtějších buržoasních republikách je zdeptaná, nevzdělaná, nevědomá, zakřiknutá a roztříštěná. Ještě dlouhou dobu po převratu podržují vykořisťovatelé nezbytně řadu ohromných faktických výhod: mají ještě peníze (zrušit peníze rázem nelze), lečjaký movitý majetek, často značný, mají ještě styky, zručnost organizační a administrativní, znalost všech správních „tajemství“ (zvyklostí, metod, prostředků a možností), mají ještě vyšší vzdělání, blízké styky s technicky vyspělejšími (měšťácky žijícím a myslícím) personálem, mají ještě nepoměrně velkou zručnost ve vojenském umění (což je velmi důležité) atd. atp.⁹⁷

51. Z výše citovaných výroků Marxe, Engelse a Lenina vyplynulo pro další vývoj v Evropě varování, význační představitelé komunismu se nimi totiž přihlásili nejen k požadavku diskontinuity s kapitalistickým právním řádem a s kapitalistickou hospodářskou soustavou, ale též k myšlence násilného svržení kapitalistického systému, což se promítlo do postoje komunistů vůči základním principům právního státu: zákonnosti a právní jistoty, ale též to předznamenalo způsob, jakým se komunistické strany ve střední a východní Evropě vypořádaly s oponenty režimu poté, co převzaly moc.

2.3 Znárodnění v Rusku v letech 1917–1920 – institut práva nebo bezpráví ?

52. V praxi se pak toto pohrdání právem projevilo v právním nihilismu **ruského znárodnění v roce 1917**.⁹⁸ V historii to bylo snad poprvé, kdy znárodnění

⁹⁷ LENIN, Vladimír Iljič. *Může být rovnost mezi vykořisťovaným a vykořisťovatelem ? Proletářská revoluce a renegát Kautskij*. Říjen–listopad 1918. [On-line]: Leninův archiv. Marxistický internetový archiv ↑ (Podtržení – K.K.).

⁹⁸ K znárodnění ruských bank a pojišťoven došlo na základě dekretů vydaných v rozmezí 14. prosince 1917 až 26. ledna 1918. K tomu viz FOUILLOUX, Gerard. *La nationalisation et le droit international public*, Paris : Bibliothèque du droit international public, 1962, str. 94 a násl., Obdobně FOCSANEANU, Lazar. *Les*

jako pojem politického jazyka vstoupilo na půdu práva, i když ne zcela adekvátním způsobem. Bezprostředně po ozbrojeném převratu bolševiků v Rusku v listopadu 1917, byl přijat první znárodnovací dekret, který podrobil veškerou půdu zestátnění (8. listopad 1917). V krátké době poté byly v Rusku znárodněny významné průmyslové a obchodní podniky. Dekretem ze dne 27. listopadu 1917 o znárodnění průmyslu byla státu dána kontrolní pravomoc nad veškerým průmyslem a byla učiněna předběžná opatření pro pozdější úplné znárodnění průmyslu. Dne 14. prosince 1917 bolševici se zbraněmi v rukou vnikli do ruských bank, obsadili a následně téhož dne obsazené banky bez náhrady vyvlastnili na základě prvního dekretu o znárodnění. Dle tohoto dekretu byly za účelem zabezpečení racionální organizace národní ekonomiky a definitivního odstranění spekuláčních operací kapitalistických bank prohlášeny všechny bankovní operace monopolem státu, přičemž dekret garantoval pouze zájmy malých vkladatelů.⁹⁹ Významné je, že dekret o rozsahu krátkého odůvodnění a šesti článků neobsahoval žádné ustanovení o odškodnění za znárodněný majetek, jakož ani ustanovení o osudu vkladů velkých vkladatelů. Obdobně ani následující znárodnovací dekrety vydané roku 1917 o poskytnutí náhrady nic nestanovily. Proto lze souhlasit s názorem Epsteina, bývalého viceprezidenta Bankovní rady Ruské banky v Petrohradě (před událostmi roku 1917), dle kterého bolševické dekrety, i když používaly termín znárodnění, nebyly skutečnými znárodnovacími akty:

[z]národněním není nikterak zbavení majetku občanů násilím a bez poskytnutí odškodnění. Obdobně ani pojem konfiskace nekoresponduje s bolševickou praxí „znárodnění“. Konfiskace, ke které se stát za určitých politických a právních podmínek může uchýlit, není synonymem zpronevěry a destrukce zkonfiskovaných předmětů.¹⁰⁰

conséquences internationales des nationalisations, in: *Politique étrangère*, 1953, Volume 18, Issue 1, pp.35-50, [On-line]: Persee ↑

⁹⁹ Text ruského znárodnovacího dekretu ze dne 14. prosince 1917 cituji podle francouzského překladu uveřejněného v díle EPSTEIN, E., *Banques de commerce russes, Leur rôle dans l'évolution économique de la Russie. Leur nationalisation*. Paris: Marcel Giard, 1925, str. 84, E. Epstein byl profesorem na Vysoké škole ekonomické v Petrohradě a v Moskvě před rokem 1917 a viceprezidentem Bankovní rady Ruské banky v Petrohradě před bolševickým vpádem v roce 1917.

¹⁰⁰ « *La nationalisation n'est nullement la saisie, par la violence et sans dédomagement, de la propriété des citoyens. Même le terme « confiscation » ne paraît pas correspondre à la pratique bolchévique de « nationalisation »*, *La*

53. Následně v letech 1918 až 1920 byl postupně znárodněn veškerý průmysl a obchod, přičemž vše vyvrcholilo vydáním dekretu ze dne 29 listopadu 1920, na jehož základě došlo k všeobecnému znárodnění všech společností, které zaměstnávaly více než deset dělníků a v některých případech více než 5 dělníků.¹⁰¹

54. Varovné byly zejména mezinárodněprávní a mezinárodněpolitické důsledky ruského znárodnění. Protože Rusko neposkytlo příslušníkům zahraničních států žádné odškodnění za znárodněný majetek, mezinárodní společenství neuznalo ruské „znárodnění“ za legitimní akt státu, což v následujících letech vedlo k omezení mezinárodního obchodního styku s Ruskem. Z těchto důvodů se ruské znárodnění z let 1917–1920 promítlo jako negativní příklad též do diskusí v československé exilové vládě v Londýně o podobě vyvlastnění po roce 1945.¹⁰² Ve Francii pak jeho odezvu nalezneme v požadavku „znárodnění bez kořistění“ (*des nationalisations sans spoliations*) jakožto klíčovém principu prozatímní vlády v čele s generálem de Gaullem.¹⁰³ Mezinárodní izolace, do které se Rusko v důsledku komunistického převratu v roce 1917 dostalo, významně ovlivnila osud znárodnovacích reforem v evropských zemích ve 20. letech XX. století. Na rozdíl od situace po roce 1945, přístup Ruska k znárodnění v roce 1917 způsobil, že až do konce druhé světové války nebyli komunisté schopni plně prosadit tento koncept v právních rádech dalších evropských států.¹⁰⁴

confiscation à laquelle - dans certaines conditions politiques ou juridiques - a recours le Pouvoir d'Etat, n'est nullement le synonyme de la dilapidation et de la destruction des objets confisqués. » EPSTEIN, E., *Banques de commerce russes, Leur rôle dans l'évolution économique de la Russie. Leur nationalisation.* Paris: Marcel Giard, 1925, str. 26.

¹⁰¹ KATZAROV, Konstantin. *The theory of nationalization.* The Hague: Martinus Nijhoff, 1964, str. 40.

¹⁰² Negativní důsledky ruského znárodnění v roce 1917 se staly předmětem memoranda člena Právní rady A. Druckera (Demokratická strana) o problému vyvlastňování v Československu, ze dne 24. října 1944, JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty.* Brno, 2002, Dokument 32.2., str. 493

¹⁰³ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées. Que sais-je ?* 7e édition. Paris: Presses universitaires de France, Paris, 1983

¹⁰⁴ Viz Konstantin Katzarov: „*The isolation in which Russia found herself after 1917 meant that for a considerable time this system was not formally recognized abroad. For this reason, the Russian legal structure, especially in its aspects relating to nationalization and the new content of property, was not able to exercise any appreciable influence on the legal development of the rest of the world. It was regarded not as new form of law but as a revolutionary illegality or at least as a state of affairs conflicting with „international public policy.*“ KATZAROV, Konstantin. *The theory of nationalization.* The Hague: Martinus Nijhoff, 1964, str. 40.

2.4 Velká hospodářská krize 30. let a ekonomická teorie J. M. Keynese

55. Významný posun směrem k všeobecné akceptaci velkých hospodářských reforem spojených s rozsáhlými státními intervencemi do soukromého podnikání přinesla velká hospodářská krize na počátku 30. let 20. století. V ekonomické teorii se důsledky krize projevily prosazením teorie britského ekonoma Johna Maynarda Keynese (1883–1946). Ten již v roce 1926 v práci *The End of Laissez-Faire* přišel s kritikou Smithovho pojetí minimálního státu ve prospěch státních ingerencí do ekonomiky, přičemž za prioritní úkol v ekonomii považoval nové odlišení toho, co má spadat pod výlučnou agendu státu od těch oblastí hospodářského života, které je třeba ponechat s co nejmenšími ingerencemi v rukou jednotlivců. Úkolem politiky pak mělo být vytvoření takové formy vlády v mezích demokracie, která by byla schopna státní agendu provádět v praxi:

[s]nad největším úkolem ekonomů v současnosti je nové rozlišení vládní agendy od ne-agendy, a s tím související úkol politiků vynalézt takovou formu vlády v rámci demokracie, která bude schopna provádět tuto agendu.¹⁰⁵

56. V Evropě a ve Spojených státech se pak velká hospodářská krize spojená s keynesiánstvím jako novým ekonomickým trendem projevila v přijetí významných právních předpisů, jejichž prostřednictvím získaly státy významné nástroje k rozsáhlejšímu zásahům do soukromého vlastnictví a do svobody podnikání. Právě v tomto období některé z nich poprvé přijaly první znárodňovací normy. Příkladem této proměny je čl. 44 Ústavy Španělska z roku 1931,¹⁰⁶ který zakotvil možnost znárodnění soukromého majetku jako zvláštní

¹⁰⁵ „Perhaps the chief task of economists at this hour is to distinguish afresh the Agenda of government from the Non-Agenda; and the companion task of politics is to devise forms of government within a democracy which shall be capable of accomplishing the Agenda.” KEYNES, John Maynard. *The End of Laissez-Faire*. 1926 [On-line]: Panarchy.org. ↑

¹⁰⁶ Čl. 44 Ústavy Španělska z roku 1931 : „Toda la riqueza del país, sea quien fuere su dueño, está subordinada a los intereses de la economía nacional y afecta al sostenimiento de las cargas públicas, con arreglo a la Constitución y a las leyes. La propiedad de toda clase de bienes podrá ser objeto de expropiación forzosa por causa de utilidad social mediante adecuada indemnización, a menos que disponga otra cosa una ley aprobada por los votos de la mayoría absoluta de las Cortes. Con los mismos requisitos la propiedad podrá ser socializada. Los servicios públicos y las explotaciones que afecten al interés común pueden ser nacionalizados en los casos en que la necesidad social así lo exija. El Estado podrá intervenir por ley la explotación y coordinación de industrias y empresas cuando así lo

institut k institutu vyvlastnění,¹⁰⁷ dále sem můžeme řadit reformy vlády Léona Bluma v druhé polovině 30. let, Rooseveltův program New Deal, částečně též vznik veřejných korporací ve Velké Británii jako například *London Passenger Transport Board* v roce 1933.¹⁰⁸

2.5 Definice znárodnění v československém a francouzském právu po roce 1945

57. Na rozdíl od výše zmíněných reforem v období velké deprese v 30. letech byly výše zmíněné dekrety zestátnující půdu, průmysl, ekonomiku a obchod v Rusku v roce 1917 ve své době považovány za akt bezpráví, který nekorespondoval s pojmem znárodnění, ačkoli byl takto formálně označen. Je zde proto namístě otázka vymezení pojmu znárodnění a jeho definice. Vydáním první znárodnovací normy se znárodnění konstruuje jako právní institut. Od tohoto momentu jsou na znárodnění, jako na institut významně zasahující do základních práv jednotlivců, kladeny požadavky jasnosti a určitosti, což má garantovat právní jistotu a zákonnost postupu státních orgánů. Do popředí vystupuje požadavek stanovení podmínek, za kterých je znárodnění legitimním aktem státu odlišným jednak od svévolného rabování (kořistění, fr. *spoliations*)¹⁰⁹ soukromého majetku jednotlivců, jednak od socializace a od příbuzných institutů konfiskace majetku a nucené (národní) správy. Uvidíme, že československé a francouzské právní předpisy vydané po druhé světové válce sice s pojmem znárodnění pracují, ale nikterak přesně nevymezují jeho zákonnou definici. Tuto musíme hledat především v doktrinálních pracích a důvodových zprávách, díky nimž můžeme institut znárodnění lépe uchopit.

exigieran la racionalización de la producción y los intereses de la economía nacional. En ningún caso se impondrá la pena de confiscación de bienes."

¹⁰⁷ Srovnej KATZAROV, Konstantin. *The theory of nationalization*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1964, str 38

¹⁰⁸ Již ve 20. letech vznikla ve Velké Británii jako korporace veřejného práva například Central Electricity Board v roce 1926, zajišťující veřejnou kontrolu nad výrobou elektřiny a v roce 1927 vznikla British Broadcasting Company jako monopolní korporace veřejného práva v oblasti rozhlasového vysílání. Viz KOSTELECKÝ, Václav *Znárodnění a plánování v Anglii*. Praha: Česká společnost národohospodářská: Fr. Řivnác (distributor). 1947.

¹⁰⁹ Ve francouzském právu termín „spoliation“ znamená konfiskaci nebo znárodnění, které není uznané za legitimní, jelikož je v rozporu s mezinárodním právem nebo veřejným pořádkem. Viz CORNU, Gérard (dir.), *Vocabulaire juridique*. 7e édition. Paris, 2005.

2.5.1 Znárodnění versus instituty vyvlastnění, konfiskace a národní správy

a) Vyvlastnění

58. V první řadě, považuji za nezbytné vymezit vyvlastnění jako obecný institut, k němuž znárodnění představuje úpravu zvláštní, jejíž specifika spočívají jak v účelu znárodnovacích norem (antikapitalismus), v rozsahu soukromého majetku, na který se znárodnění vztahuje (celá odvětví národního hospodářství), tak ve způsobu transferu soukromého majetku na stát a v úpravě náhradové otázky.

59. Protože jsem se již problematice vyvlastnění ve Francii a v Československu částečně věnovala v [kapitole 1.3 této části], omezím se zde pouze na doplňující informace.

60. Zatímco až do roku 1950 upravoval v Českých zemích institut vyvlastnění především již výše zmíněný § 365 obecného zákoníku občanského (vedle § 109 Ústavy z roku 1920), základním právním předpisem na Slovensku a na Podkarpatské Rusi (do jejího odtržení) byl zákon č. LXI/1881 o vyvlastnění, jenž umožňoval vyvlastnit soukromý majetek v zákonem taxativně stanovených případech za podmínky poskytnutí spravedlivé a úplné náhrady:

[v]yvlastnenie koná sa spravodlivým a úplným odškodnením.

61. Oproti české právní úpravě sice slovenský zákon požadoval poskytnutí plné náhrady, nicméně, jak upozorňoval Hoetzel v učebnici *Československé správní právo*, zvláštní slovenské předpisy umožňovaly, aby za vyvlastnění byla poskytnuta náhrada nižší respektive též náhrada žádná.

62. Vyvlastnění pak Hoetzel definoval jako takový zásah do subjektivních práv zejména práva vlastnického ve prospěch všeobecně užitečného díla, kterým se práva ruší a zároveň pro jinou osobu práva zakládají, a to zpravidla za náhradu.

63. Z hlediska vztahu vyvlastnění a znárodnění v dekretch prezidenta republika je významné vymezení znárodnění v důvodové zprávě k dekretu č. 100/1945 Sb. [2.5.3].

b) Konfiskace

64. Od institutu znárodnění je dále nezbytné odlišit institut konfiskace soukromého majetku, jenž je především projevem represivní politiky státu (srovnej pojetí konfiskace podle platných ustanovení českého trestního zákona,¹¹⁰ a podle francouzského práva¹¹¹).

65. Nicméně oproti klasickému pojetí vykazuje konfiskace v dekretch prezidenta republiky několik zásadních odlišností. Zatímco trestní právo označuje pojmem konfiskace sankci, na jejíž základě se vyvlastňuje soukromý majetek bez náhrady a která proto předpokládá zjištění viny individuálním aktem aplikace práva, je v případě konfiskace podle prezidentských dekretů, tato vina a trest vyslovena již obecnou právní normou (a ne až individuálním aktem), přičemž správní orgány rozhodují pouze v pochybnostech.¹¹² Konfiskace podle prezidentských dekretů nastávala přímo ze zákona (*ex lege*) jeho účinností a nikoliv až individuálním rozhodnutím správního orgánu. Z tohoto důvodu v případě československých dekretů nepřecházelo vlastnictví k nemovitostem až zápisem do pozemkových knih (*intabulační princip*).¹¹³

66. Dalším specifickým znakem institutu konfiskace v dekretch prezidenta republiky bylo, že nebyla chápána jako opatření trestního práva a dekrety nebyly považovány za trestní normy, proto byla možná souběžná aplikace konfiskačních předpisů s trestněprávními předpisy např. s dekretem č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národu, cti nebo s retribučními dekrety (V. Mikule).

c) Nucená (národní) správa

67. Znárodnění jako definitivní opatření směřující k zániku vlastnického práva se dále odlišuje od **nucené respektive národní správy**, jelikož tato má pouze provizorní charakter. Jejím účelem je prozatímně znemožnit dotčeným

¹¹⁰ Například ustanovení § 27 písm. f) h) trestního zákona účinného ke dni 1. února 2009 – viz propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

¹¹¹ «*acquisition par l'État, aux fins d'aliénation à son profit, de tout ou partie du patrimoine d'une personne condamnée, expropriation intervenant le plus souvent à titre de peine complémentaire dans les cas spécifiés par la loi.*» CORNU, Gérard. (dir.). *Vocabulaire juridique*, 7e éd. Paris, 2005

¹¹² PAVLÍČEK, Václav. Dekrety prezidenta republiky, in: JECH, Karel – KAPLAN, Karel, Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty. Brno: 2002, str. 35

¹¹³ Tamtéž, str. 35

osobám dispozice s majetkem, který má být v pozdějším období předmětem odnětí vlastnického práva nezávisle na tom, zda-li formou znárodnění, konfiskace nebo vyvlastnění. V souvislosti s dekretální normotvorbou v Československu po druhé světové válce se s tímto pojmem setkáváme zejména v souvislosti s dekretem prezidenta republiky ze dne 19. května 1945, č. 5 Sb., o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. Ve Francii byl institut nucené správy (*une mise sous séquestre*) chápán jako předběžné opatření a poměrně často aplikován v období bezprostředně po válce. Příkladem může být uvalení nucené správy na továrny Lafarge a zrušení této správy v roce 1947.

2.5.2 Znárodnění zestátněním, znárodnění zespolečenštěním a socializace

68. Zejména v rétorice československých znárodnovacích dekretů nalezneme **pojem znárodnění zestátněním (etatizace)**. Podle důvodové zprávy ze dne 24. října 1945 k vládní osnově dekretu č. 100 Sb. ukazuje tento pojem na vlastní subjekt práv nabytých znárodněním, tj. na stát, který je bezprostředním subjektem vlastnického práva, respektive subjektem nadřazeným.¹¹⁴ V obdobném významu používá pojem zestátnění (etatizace) i francouzská právní doktrína (Lescuyer, 1953).¹¹⁵ A contrario k tomuto pojmu vymezuje Lescuyer pojem **znárodnění zespolečenštěním**, jenž můžeme interpretovat jako převedení soukromého majetku na společenství (*une collectivité*) odlišné od státu. Nicméně nejedná se o termín, který by byl ve všech pracích používán jednotně, proto lze najít i širší výklad, do něhož spadá jak transfer majetku na stát (zestátnění), tak i transfer majetku na jiná společenství jako například územní celky.

69. Pro oba výše uvedené termíny je typické, že shodně označují právem regulovaný proces přechodu soukromého majetku na stát nebo jiné společenství, proto považují za nezbytné je odlišit od **socializace (zespolečenštění)** jakožto

¹¹⁴ Konečná důvodová zpráva ze dne 24. října 1945 k vládní osnově dekretu o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Dokumenty. Brno:2002, Dokument 32.25, str. 652

¹¹⁵ Dle Lescuyera vedle antikapitalismu je antietatismus druhým charakteristickým znakem francouzského znárodnění v letech 1944-1946, tj. ne Státu ale Národu náleží správa klíčových odvětví národní ekonomiky, což se projevuje v heslu „*nationalisation sans étatisation*“ neboli „znárodnění bez zestátnění“ jenž je vedoucím heslem francouzského znárodnění v letech 1944-1946, LESCUYER, Gérard. *Le contrôle de l'Etat sur les entreprises nationalisées*. Paris : Bibliothèque de droit public, 1959, str. 19

vágního a nevyhraněného pojmu politického jazyka. Jak uvádí *Ottova encyklopedie nové doby* socializace znamená především „uskutečňování socialistických myšlenek v praktickém hospodářském životě.“ Někdy značí „zlidovění“ např. vzdělání, jindy zas označuje zestátnění soukromého majetku, pojítkem je cíl, jímž je „odstranění nebo alespoň podstatné omezení hlavních vlastností kapitalistického podnikání, tj. podnikatelského zisku a volnosti podnikatelovy dělnickou nebo veřejnou kontrolou.“¹¹⁶ Socializace tudíž neoznačuje pouze právem regulovaný proces přechodu soukromého majetku na společenství, ale absorbuje i procesy vznikající spontánně mimo právní regulaci (*praeter legem*), procesy, které francouzská historiografie označuje jako spontánní socializace (*socialisation spontanée*).¹¹⁷ Příkladem je právem neregulovaný vznik a působení závodních výborů v některých československých a francouzských podnicích v období bezprostředně po osvobození státního území. Socializace tak označuje i situace, kdy společenství přímo nenabývá soukromý majetek, ale pouze získává k němu některá oprávnění například v podobě správy nebo účasti na správě soukromého majetku.¹¹⁸

2.5.3 Dekrety prezidenta Československé republiky

70. I když československé prezidentské dekrety ze srpna a října 1945 používaly pojmy *znárodnění, zestátnění, znárodnění zestátněním*, tyto pojmy nedefinovaly. Pravděpodobně jediné vymezení znárodnění nalezneme v důvodové zprávě k upravené osnově dekretu o znárodnění dolů a podniků energetického, zbrojního, klíčového a velkého průmyslu ze dne 10. září 1945.¹¹⁹ Tato zpráva ve svém úvodu vymezila znárodnění prostřednictvím jeho předmětu:

¹¹⁶ Viz heslo *Socializace* In : *Ottova encyklopedie nové doby*, [On-line]: Městská knihovna v Praze. ↑

¹¹⁷ ANDRIEU, Claire – LE VAN, Louis – PROST Antoine (ed.) *Les nationalisations de la libération. De l'utopie au compromis*. Paris: Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 66

¹¹⁸ V Československu například prvorepublikové socializační zákony č. 143/1920 Sb. z. a n. o účasti zaměstnanců při hornictví na správě dolů a jejich podílu na čistém zisku, zákon č. 144/1920 Sb. z. a n. o závodních a revírních radách při hornictví, zákon č. 145/1920 Sb. z. a n. o hornických rozhodčích soudech, zákon č. 330/1921 Sb. z. a n. o závodních radách, ve Francii obdobné postavení závodních výborů (*des comités d'entreprise*).

¹¹⁹ Důvodová zpráva k upravené osnově dekretu o znárodnění dolů a podniků energetického, zbrojního, klíčového a velkého průmyslu, ze dne 10. září 1945 viz JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Dokumenty. Brno, 2002, Dokument 32.6, str. 515 a násl. K pojmu znárodnění též Konečná Důvodová zpráva k vládní osnově dekretu o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, Tamtéž Dokument 32.25, str. 652

[z]národněním si stát podrobuje vše, co je podnikem v hospodářském smyslu, nemovitosti, movitosti, práva materiální i imateriální, prostě vše, co k podniku patří, zaměstnanectvo a ve značné míře i spotřebitele. Znárodnění postihuje i všechny věci zastupitelné, třebaže vyvolastnění peněz je z důvodu věcných víc než pochybné.¹²⁰

71. Důvodová zpráva dále definovala znárodnění společně s vyvlastněním jako veřejnoprávní řízení. Na rozdíl od vyvlastnění, k němuž vždy dochází na základě individuálního správního aktu vydaného na základě zákona ve veřejnoprávním řízení (za náhradu nebo i bez náhrady, pokud to zákon stanoví – viz § 109 Ústavy ČSR z roku 1920),¹²¹ k znárodnění dochází přímo účinností zákona pro celé bloky hospodářských odvětví.

72. Nicméně definice znárodnění obsažená v důvodové zprávě je úplná až ve spojení s ustanovením § 7 dekretu, který požaduje poskytnutí náhrady za vyvlastněný majetek (s výjimkami stanovenými zákonem). Z důvodové zprávy pak vyplývají následující pojmové znaky institutu znárodnění:

1. **znárodnění je transferem soukromého vlastnictví na stát**
2. jeho předmětem jsou **velké celky hospodářských odvětví**
3. **zákon nebo právní předpis stejné právní síly** sám stanoví přechod vlastnictví na stát
4. k odnětí vlastnictví dochází **ve veřejnoprávním řízení**
5. znárodnění se uskutečňuje **zásadně za náhradu** s výjimkami, které dekrety výslovně stanoví (taxativní výčet osob, jejichž majetek dekrety konfiskovaly)

73. Shora citovaná důvodová zpráva dále vymezuje znárodnění negativně tím, že jej odlišuje jednak od institutu vyvlastnění a jednak od konfiskace a propadnutí jmění, které jsou instituty trestního práva. Od posledních dvou se znárodnění odlišuje zejména svojí funkcí. Na rozdíl od propadnutí jmění a konfiskace majetku, které plní represivní funkci, je hlavním účelem (funkcí) znárodnění naplnění hospodářských a sociálních cílů státu, tj. funkce sociální.¹²²

¹²⁰ Tamtéž Dokument 32.6, str. 515n.

¹²¹ Ustanovení § 109 zákona ze dne 29. února 1920, č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky: „*soukromé vlastnictví lze omezit pouze zákonem*“ (odst. 1), „*vyvlastnění je možné pouze na základě zákona a za náhradu, pokud zákon nestanoví, že se náhrada dáti nemá.*“ (odst. 2)

¹²² Sociální funkce se projevuje například v účelu znárodnění, jímž podle A. Druckera je sociální rekonstrukce státu. Viz Memorandum člena Právní rady JUDr. A. Druckera o problému vyvlastnění

2.5.4 Francouzská právní doktrína po druhé světové válce

74. Podobně jako československé dekrety ani francouzské vládní nařízení s mocí zákona (*des ordonnances*) výslovně nedefinují pojem znárodnění. První nepřímé vymezení nabízí až **řádek 9 Ústavy ze dne 27. října 1946**, jež je projevem socialistického směřování Francie po roce 1945, citují:

[k]aždý majetek, každý podnik, jehož provozování má nebo získává povahu národní veřejné služby nebo faktického monopolu, se musí stát vlastnictvím společenství.¹²³

75. S ohledem na neexistenci legální definice a na nerozvinutost judikatury v této oblasti, pojem znárodnění po válce propracovala až francouzská právní věda inspirovaná Walinovou definicí, která znárodnění charakterizuje prostřednictvím jeho cíle: „*vůle odstranit z řízení podniků kapitalistické vedení.*“¹²⁴ Tomuto cíli jsou pak podřazeny ostatní definiční znaky jako pouhý prostředek. Na základě výše uvedeného konstruuje Jean Rivero vlastní definici:

[z]národnění je proces, prostřednictvím kterého je majetek podniku nebo skupiny podniků převeden na společenství za účelem zbavit jej ve veřejném zájmu kapitalistického vedení.¹²⁵

76. Podle Jeana Rivera pojem znárodnění charakterizují následující prvky:

1. **cíl** směřující k odstranění kapitalistického vedení z řízení soukromého podniku
2. **přechod soukromého vlastnictví na společenství**
3. **předmět znárodnění**, kterým je podnik nebo skupina podniků¹²⁶

v Československu ze dne 24. října 1945, Londýn, JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Dokumenty. Brno:2002, Dokument 32.6., str. 515

¹²³ Preambule francouzské Ústavy ze dne 27. října 1946 : « *Tout bien, toute entreprise, dont l'exploitation a ou acquiert les caractères d'un service public national ou d'un monopole de fait, doit devenir la propriété de la collectivité.* »

¹²⁴ RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, K Walinovej definici obdobně LESCUYER, Georges. *Le contrôle de l'Etat sur les entreprises nationalisées*. Paris : Bibliothèque de droit public, 1959, str. 17. Oba citují Wallinovu definici uveřejněnou v práci Waline, Droit social, 1945, str. 84, kterou lze shrnout „*La nationalisation est essentiellement une mesure anticapitaliste.*“

¹²⁵ „*La nationalisation est l'opération par laquelle la propriété d'une entreprise ou d'un groupe d'entreprises est transférée à la collectivité afin de le soustraire, dans l'intérêt général, à la direction capitaliste.*“ RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, str. 1.

4. účel spočívající v dosažení prospěchu společnosti.

77. Náhradu jako pátý pojmový znak Jean Rivero neuvádí, neboť pod pojem znárodnění subsumuje i instituty trestní povahy (*des nationalisations-sanctions*), které v poválečném období sankcionovaly spolupráci s nepřítelem v době války. Ve své podstatě se jednalo o konfiskaci, jejíž příkladem je zejména znárodnění továren Renault (viz níže).¹²⁷ Mimo tyto výjimečné případy, je však náhrada společně se zákonným základem základní podmínkou legitimacy znárodnění ve francouzském právu po roce 1945.

78. Kromě nepodstatných odlišností obě definice (československá i francouzská) vykazují shodné pojmové znaky, na jejichž základě je možné postavit komparaci znárodnovacího procesu v Československu a ve Francii po roce 1945.

¹²⁶ Ve smyslu velkých ekonomických koncentrací v podobě velkých koncernových podniků respektive trustů. K tomu viz článek 5 písm. a) Akčního programu CNR, nebo RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes*. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, str. 6

¹²⁷ V této souvislosti Jean Rivero podotýká, že víceméně všechna poválečná znárodnění měla kromě funkce reparační (spočívající v zlešení efektivity řízení podniků) implicitně též funkci sankční, jež trestala velký kapitál za poválečnou krizi. Viz Tamtéž, str. 6.

ČÁST 2. SROVNÁNÍ FRANCOUZSKÉHO A ČESKOSLOVENSKÉHO ZNÁRODNĚNÍ V LETECH 1945–1948

A přece nyní musíme říci, že není k tomu návratu, že třetí republika v základních věcech se bude lišit od republiky své. Pravda není, že jsme se vrátili, nýbrž že jsme došli někam jinam. Jsou lidé, kterým v dnešní době mizí majetky a společenské postavení, pojmy, na které si zvykli, prostředí, jež milovali. Ti s úzkostí visí na našich rtech, abychom jim řekli, zda se vrátí staré poměry. Třeba i jim neústupně opakovat: nevrátí se. I když kolem nás se ještě děje mnoho zvěle v jednotlivostech, přece to vše, co se děje, ve svém celku není náhoda, není zvěle, nejsou to zoratitelné epizody: jsou to obrysy nové doby.“

Ferdinand Peroutka, 1945

79. Těmito slovy popsal v listopadu 1945 československý novinář Ferdinand Peroutka situaci po politických, hospodářských a sociálních reformách jež bezprostředně po osvobození přijala první československá poválečná vláda na základě dekretů podepisovaných prezidentem republiky Edvardem Benešem. Významnou součástí těchto reforem bylo znárodnění podniků klíčových odvětví národního hospodářství (filmu, dolů, některých průmyslových podniků včetně podniků potravinářských, bank a pojišťoven), jež bylo československými médii ve své době označováno jako nejrozsáhlejší znárodnění v poválečné východní a západní Evropě. Nicméně rozsah nebyl jediným odlišujícím znakem, jímž se československé znárodnění vzdalovalo západním reformám uskutečněným bezprostředně po válce.

80. Ve druhé části této práce se proto zaměřím na srovnání československého znárodnění se znárodněním francouzským a poukážu na podobnosti a rozdíly v přístupu obou států k otázce zásahů do „kapitalistického“ soukromého vlastnictví po roce 1945. Hledám zde především odpověď na otázku, **nakolik československé řešení odpovídalo způsobu, jakým se západní demokracie vyrovnaly s novou hospodářskou, sociální a politickou realitou, jež se v Evropě zrodila v poválečném období.** Za tímto účelem je tato část rozčleněna do čtyř kapitol, jež zkoumají: 1) hospodářský, politický a společenský kontext, v němž se poválečné reformy v Evropě v roce 1945 utvářely, 2) francouzský znárodněvací proces v letech 1945 a 1948, 3) československé znárodnění v letech 1945–1948 a 4) shrnutí a závěry, v nichž porovnávám oba procesy. Při tomto srovnání se

zaměřuji především na otázky formy právních předpisů a legitimitu k jejich vydávání, otázky rozsahu a metody znárodnění, otázku právní formy subjektů provozujících znárodnění podniky, otázku náhrady za vyvlastněný majetek, jakož i na vztah problematiky znárodnění ke konfiskacím nepřátelského majetku.

1 HOSPODÁŘSKÉ, POLITICKÉ A SOCIÁLNÍ PODMÍNKY ZNÁRODNĚNÍ V EVROPĚ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

81. Mezinárodněpolitická izolace, ve které se Sovětský svaz ocitl po roce 1917, zabránila širšímu prosazení sovětského modelu znárodnění v právních rádech jednotlivých evropských států ve 20. a 30. letech XX. století. Nicméně zcela nová situace nastala v Evropě po druhé světové válce. V letech 1944–1945 se v Evropě utvořila příznivá konstelace společenských, hospodářských a politických podmínek, které způsobily, že kromě států pozdějšího sovětského bloku,¹²⁸ znárodnění realizovaly též západní demokracie, z nichž lze jmenovat například Velkou Británii, Francii, skandinávské státy nebo Rakousko.

82. Především je potřebné připomenout, že bezprostředně po válce se většina států kontinentální Evropy musela vypořádat se složitou **hospodářskou a sociální realitou**, která významně nahrávala levicovým ideám. Kritická situace v ekonomikách evropských států byla způsobena nejen rozsáhlými válečnými škodami, ale též hospodářskou recesí, která důsledky meziválečné ekonomické krize jenom znásobila. Složitost situace v evropských zemích, lze dobře ilustrovat na příkladu Francie. Podle ročenky *l'Année politique* z roku 1945 „*v momentu osvobození byla ekonomická činnost Francie téměř úplně zastavena.*“¹²⁹ Francie v roce 1944 bojovala se zničenou dopravní infrastrukturou,¹³⁰ nedostatkem základních

¹²⁸ Po druhé světové válce k znárodnění přistoupilo například Polsko (1946), Maďarsko (1949), Jugoslávie (1946, 1948) Viz PUGET, Henry. (dir.). *Les nationalisations à l'Étranger, Les nationalisations en France et à l'Étranger*. Paris: Sirey 1958, FOCSANEANU, Lazar. *Les conséquences internationales des nationalisations*. In: *Politique étrangère*, 1953, Volume 18, Issue 1, str. 35-50. [On-line]: Persee ↑

¹²⁹ *Année politique*, 1945, str. 15.

¹³⁰ Hlavní dopravní cesty byly na konci války cíleně bombardovány spojeneckými vojsky za účelem dezorganizace nepřátelské obrany. Obdobnou strategii používala též německá vojska při svém ústupu z francouzského území. Jak uvádí ročenka *Année politique* z roku 1945 například všechny mosty na Seině od Paříže až k moři, mosty na Loirě od města Nevers až k moři, jako i mosty na řece Rhone od Lyonu až

surovin zejména uhlí a nedostatkem elektrické energie,¹³¹ jakož i s problémy se zásobováním obyvatelstva základními potravinami, s nedostatkem pracovních sil¹³² a s rostoucím deficitem státních financí.¹³³ V obdobné situaci se po osvobození nacházelo též Československo, které sice neutrpělo tolik válečných škod jako západní evropské státy, avšak též jemu chyběly základní energetické zdroje, jejichž produkce v porovnání s meziválečným stavem výrazně poklesla. Náš stát stál před úkolem obnovení průmyslové výroby a před potřebou celkové restrukturalizace průmyslu, jenž byl v předchozím období zcela přizpůsoben potřebám války. Též stav československých státních financí vyžadoval provedení velké finanční reformy spojené s obnovením československé státní měny.¹³⁴ Hledaným východiskem z této situace mělo být znárodnění klíčových odvětví národního hospodářství a hospodářský plán, které měly přispět k nastartování výkonnosti domácí ekonomiky obou států.

83. Významným faktorem dále bylo, že **v závěru druhé světové války se na nezbytnosti znárodnovacích reforem shodly všechny významné složky domácího a zahraničního odboje, jak ve Francii, tak i v Československu.** Ve Francii se dosažený konsensus pravice i levice promítl do přijetí Akčního programu CNR z března 1944, klíčového politického dokumentu, který formuloval program obnovy poválečné Francie. K znárodnění se v této době přihlásil i nejvlivnější muž Francie, generál de Gaulle, který ve svém projevu ze dne 18. března 1944 v Alžíru vyjádřil požadavek, aby všechny klíčové zdroje společenství patřily Národu.¹³⁵ Obdobně v Československu bylo znárodnění

k moři přestaly existovat. Podobně železniční a říční dopravní cesty byly z velké části nefunkční. Problémy byly též způsobeny nedostatkem funkčních dopravních prostředků. Viz Tamtéž, str. 15-16.

¹³¹ Tamtéž, str. 17.

¹³² Tamtéž, str. 18.

¹³³ Rostoucí deficit státních financí proto musela Francie pokrýt půjčkami. Ke dni 31. srpna 1944 se celková výše veřejných dluhů vyšplhala na 1 527 056 milionů franků. Viz Tamtéž, str. 18.

¹³⁴ K stavu národního hospodářství a k potřebě hospodářské rekonstrukce Československa například Úvodní část souboru návrhů přechodných opatření, které k připomínkovému řízení předložil dne 24. května 1944 ministr František Němec, publikováno v JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945 Dokumenty*, Brno: 2002, Dokument 7.2., s. 156, obdobně projev ministerského předsedu Zdeňka Fierlingera, Stenoprotokoly. 3. schůze Prozatímního Národního shromáždění, ze dne 30. října 1945. [On-line]: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.↑

¹³⁵ „*Mais la démocratie française devra être une démocratie sociale, c'est-à-dire assurant organiquement à chacun le droit et la liberté de son travail, garantissant la dignité et la sécurité de tous, dans un système économique tracé en vue de la mise en valeur des ressources nationales et non point au profit d'intérêts particuliers, où les grandes sources de*

schváleno všemi stranami Národní fronty, jejichž základní představy o podobě poválečného uspořádání Československa byly vyjádřeny v Košickém vládním programu z dubna 1945, který však paradoxně pojem znárodnění přímo nezmiňoval. S myšlenkami znárodnění a socializující demokracie se plně ztotožnil i prezident republiky Edvard Beneš, který svoje názory vyjádřil již v roce 1942 ve své knize „*Demokracie dnes a zítra.*“¹³⁶

84. Dohoda politických stran o potřebě znárodnění klíčových sektorů národní ekonomiky byla současně podpořena **celospolečenským konsensem** obyvatelstva většiny evropských států. Válkou zdecimovaná společnost navyklá na dirigismus válečného období snadněji akceptovala silnější roli státu ve společenském a hospodářském životě, jakož i zvýšenou míru státních zásahů do soukromoprávní sféry jednotlivce. Celospolečenské mínění se odklonilo od myšlenek předválečného liberálního kapitalismu, jenž byl považován za jednu z hlavních příčin ekonomické krize v meziválečném období.¹³⁷ Negativní postoj vůči velkému soukromému kapitálu (trustům) podporovala mnohá obvinění z kolaborace s nepřítelem, které byly v této době vůči představitelům soukromého kapitálu vzneseny.¹³⁸ To vše se projevilo v průzkumech veřejného mínění, které byly učiněny bezprostředně po osvobození. Například ve Francii dle průzkumů IFOP (*Institut français de l'opinion publique*) bylo koncem roku 1944

la richesse commune appartiendront à la Nation, où la direction et le contrôle de l'Etat s'exerceront avec le concours régulier de ceux qui travaillent et de ceux qui entreprennent.“ Projev gen. de Gaulla, ze dne 18. března 1944, Alžír, uveřejněný v GAULLE, Charles de.. *Discours et Messages. Pendant la guerre. Juin 1940-janvier 1946.* Tome 1. Paris: Plon 1971, str. 360 a násl.

¹³⁶ BENEŠ, Edvard. *Demokracie dnes a zítra.* 3. vydání. Praha, 1946, str. 228 a násl.

¹³⁷ K odklonu od předválečného liberalismu ve Francii například Julliot de la Morandière, děkan Právnické fakulty v Paříži: „*L'immense concentration de la production, qu'ont provoquée non seulement les nécessités évidentes du progrès mais aussi la soif toujours croissante du risque, a eu pour effet de discréditer à fond le régime capitaliste dans l'ame des foules.*“ a dále „*à l'issue de la seconde guerre mondiale nous soyons arrivés à l'heure historique où le maintien du grand capitalisme privé est apparu aux peuple comme moralement et politiquement inadmissible. Ce n'est nullement une crise de surproduction générale, comme l'avait pronostiqué Marx, ce sont des mobiles dérivant du sentiment de justice sociale ...*“ MORANDIÈRE, Julliot – BYE, Maurice (dir.) *Les nationalisations en France et à l'Etranger : Les nationalisations en France.* Travaux de recherche de l'Institut de droit comparé de l'Université de Paris, 1948, str. 63-65. V Československu viz projev poslance Drtiny (národní socialisti), poslance Hladkého (sociální demokracie) a poslance Lettricha (demokrati). 3. schůze Prozatímního Národního shromáždění. 30. října 1945. [On-line]: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. ↑

¹³⁸ Ve Francii například Louis Renault a Továrny Renault nebo případ společnosti Berliet, k jehož revizi došlo v roce 1949 na základě rozhodnutí Conseil d'Etat. V Československu příklad Jany Baťu, Baťove závody ve Zlíně a další.

cca 60% francouzů za znárodnění dolů a cca 68% obyvatelů Paříže za znárodnění pařížských plynáren.¹³⁹ Obdobně masovou podporu československému znárodnění vyjádřily davy občanů na Václavském náměstí při slavnostním vyhlášení znárodnovacích dekretů dne 25. října 1945.¹⁴⁰

85. Inklinaci poválečné společnosti k levicovým a socialistickým ideám a porážku pravicových směrů lze demonstrovat též na **výsledcích prvních poválečných voleb**. Například ve volbách do prvního francouzského Ústavodárného shromáždění, které se uskutečnily dne 21. října 1945, zvítězila společně se socialistickými stranami (23,9 %) a radikálními socialisty (8,9%), komunistická strana PCF (26,1% hlasů).¹⁴¹ Též v Československu v prvních volbách do Ústavodárného shromáždění dne 26. května 1946 zvítězily levicové strany v čele s komunistickou stranou. Vítězství komunistů bylo očividné zejména v českých zemích, kde KSČ získala 40,17% hlasů, naopak na Slovensku zvítězila DS s 61,4% hlasů, její vliv byl však prakticky záhy eliminován uzavřením Třetí pražské dohody ze dne 27. června 1946 a politickým nátlakem spočívajícím v zpochybňování státní spolehlivosti této strany.¹⁴²

86. Diskreditace kapitalistického zřízení se kromě jiného projevila též v oblasti **ekonomické teorie**. Konec války přinesl **porážku pravicově orientovaného liberalismu**, jenž podle tehdy převládajícího názoru neobstál ve 30. letech v konfrontaci s ekonomickou krizí a nedokázal předejít druhé světové válce. Proti němu se na západě prosadila Keynesova koncepce z druhé poloviny 30. let požadující státní intervence do ekonomiky. Současně ve východní a střední Evropě pod vlivem Moskvy významně posílil vliv marxistické teorie požadující odstranění soukromého vlastnictví. Kritické hlasy, jež v této době reprezentoval

¹³⁹ *Année politique*, 1945, str. 237.

¹⁴⁰ K přijetí znárodnovacích dekretů československou veřejností viz interní záznam Kanceláře prezidenta republiky o způsobu podepsání znárodnovacích dekretů a o účasti prezidenta republiky na shromáždění na Václavském náměstí, ze dne 24. října 1945 JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Dokumenty. Brno: 2002, Dokument 32.26, str. 661 a násl.

¹⁴¹ Výsledky voleb do prvního Ústavodárného shromáždění konaných dne 21. října 1945 převzaté z ročenky *Année politique*, 1945, [On-line]: Assemblée nationale. ↑

¹⁴² K uzavření Třetí pražské dohody viz GRÓNSKÝ, Jan. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II/A (1945–1948)*. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Karolinum, 2002.

například britský národohospodář F. A. Hayek¹⁴³ nebo v Československu Karel Engliš¹⁴⁴ a Ladislav Feierabend, neměly s ohledem na faktický vývoj celospolečenské a politické situace prakticky šanci změnit směr určený socialistickými stranami a nemohly významněji zasáhnout do přípravy nových právních norem týkajících se hospodářské politiky státu, které evropské státy přijímaly bezprostředně po válce.

87. Nezanedbatelný vliv na přijetí znárodnovacích předpisů mělo i **mezinárodněpolitické klima**, kdy přijetí znárodnovacích reforem v jednotlivých státech bylo podporováno obdobným procesem v „sousedních“ evropských zemích. Československo roku 1945 tak kromě situace na východě pozorně sledovalo i vývoj v západních evropských státech, a to především ve Velké Británii a ve Francii.¹⁴⁵

88. K rozhodnutí států uskutečnit znárodnění přispěly též jejich **domácí zkušenosti** s reformami z meziválečného období. Se znárodněním měla v této době zkušenosti již například Velká Británie,¹⁴⁶ Maďarsko,¹⁴⁷ Polsko.¹⁴⁸ Při

¹⁴³ F.A. Hayek ve své knize *Cesta do otroctví* varuje před ztrátou svobody v evropských státech. Podle Hayeka ztráta hospodářské svobody (v podobě centrálního plánu a znárodněného sektoru) znamená současně ztrátu svobody osobní a politické. Tím, že se západní státy vydaly na cestu socialismu, opouštějí současně základy západní civilizace, jež je konstruována na hodnotách liberalismu a individualismu. Viz HAYEK, Friedrich August. *Cesta do otroctví*. Máchová, Veronika (překlad). Praha, 2004 Srovnaj anotaci JUDr. Alfred Drucker *Cesta do otroctví*. In: *Obzory: týdeník pro politiku a kulturu*. Praha: Lidová demokracie 1945–1946, Svazek 2, str. 8. [mikrodokument], Národní knihovna ČR.

¹⁴⁴ Viz například Karel Engliš, který navazuje na tezi F.A. Hayeka tj., že ztráta hospodářské svobody vede nutně k zotročení a k ztrátě dalších svobod jednotlivce. Podle Engliše v solidaristické soustavě hospodářské jsou totiž všichni občané pouze předmětem péče ze strany státu a proto zcela podrobeni nadřazené vůli státu. Stát je tudíž jediným subjektem, který je způsobilý svobodně jednat podle své vůle a pořádat věci tak, aby jej plně uspokojovaly. ENGLIŠ, Karel. *Národní hospodářství*. Praha: 1946, str. 45n.

¹⁴⁵ K zahraničním inspiracím československého znárodnění JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Dokumenty. Brno: 2002, Dokumenty č. 32.1., 32.2., 32.7., 35.1. Viz též korespondence mezi čl. vládou a čl. velvyslanectvím v Paříži v listopadu 1945. Archiv MZV, Fond TO – O, Francie 1945 –1959, karton 4. K zahraničním inspiracím Francie viz například RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations, Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes*. Editions Techniques S.A., 1er éd. Paris: 1948.

¹⁴⁶ Velká Británie měla z meziválečného období zkušenosti s existencí takzvaných veřejných korporací, z nichž celostátní působnost měly Central Electricity Board z roku 1926, dále British Broadcasting Corporation (BBC), k jejíž znárodnění došlo na základě Royal Charter v roce 1927, kdy byl změněn její statut ze soukromoprávního na veřejnoprávní, a *London Passenger Transport Board* od roku 1933. K tomu viz např. DAVIES, E: *Znárodnění v Anglii*. 1. vydání. Překlad R. Miller. Praha: Dělnické nakladatelství. 1947 a přednášky Československé společnosti národohospodářské o anglickém znárodnění viz KOSTELECKÝ, Václav. *Znárodnění a plánování v Anglii*. Praha: Česká společnost národohospodářská: Fr. Řivnáč (distributor). 1947.

úvahách o konečné podobě poválečného znárodnění ve Francii hrály významnou roli její zkušenosti se znárodněním vojenské výroby a železnic ve 30. letech a s reformou statutu Národní banky Francie. V Československu do diskusí o podobě právních norem přijatých vládou Národní fronty zasáhla první pozemková reforma z 20. let, jako i zkušenosti se socializačními zákony z téhož období.

2 FRANCIE

89. Když v prosinci 1944 vláda gen. de Gaulla vydala první vládní nařízení s mocí zákona (*une ordonnance*), na jehož základě byly znárodněny uhelné doly v Nord-Pas-de-Calais, Francie se stala prvním západoevropským státem, který po druhé světové válce vykročil cestou znárodnění klíčových odvětví národního hospodářství. Francie tímto předstihla Československo o více než 9 měsíců, v jejichž rozmezí znárodnila uhelné doly, továrny Renault, výrobu leteckých motorů, leteckou dopravu a pojišťovnictví. Při provádění těchto znárodnění francouzská vláda čerpala zejména z meziválečných zkušeností s reformami z let 1936–1937 a z programů poválečné obnovy formulovaných Národní radou odboje a gen. de Gaullem.

2.1 Předchůdci: reformy vlády Lidové fronty v letech 1936–1937

90. Plány socializace a znárodnění klíčových odvětví národního hospodářství nalezneme v pracích francouzských levicových politických stran SFIO a CGT¹⁴⁹ prakticky již od počátku 20. století,¹⁵⁰ avšak až do meziválečného období se těmto stranám nepodařilo znárodnovací plány prosadit. První velké reformy se tak ve Francii uskutečnily až v období ekonomické krize 30. let, v níž vláda Lidové

¹⁴⁷ K veřejnému sektoru v Maďarsku v období mezi dvěma válkami viz ESZLARY, Charles. *Les nationalisations en Hongrie. D'après les documents du gouvernement de la République populaire hongroise*. IN: PUGET, Henry. *Les nationalisations en France et à l'étranger*. SIREY. 1958.

¹⁴⁸ Podobně v Polsku existoval již před rokem 1945 znárodněný sektor v oblastech železnic, poštovních služeb, telegrafických a telefonních služeb, tabaku a dalších viz SZWAJCER, Stanislaw. *Les nationalisations en Pologne*. IN: PUGET, Henry. *Les nationalisations en France et à l'étranger*. SIREY. 1958.

¹⁴⁹ *Section Française de l'Internationale Ouvrière* (SFIO) je francouzskou socialistickou stranou, která vznikla ve Francii v roce 1905. *Confédération générale du travail* (CGT) je francouzskou odborovou organizací založenou v roce 1895.

¹⁵⁰ K analýze programů levicových stran a jejich plánů znárodnění viz například ANDRIEU, Claire – LE VAN, Louis – PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987.

fronty (*Front populaire*) pod vedením socialistů reformovala statut Francouzské národní banky (*Banque de France*) a přistoupila k znárodnění výroby vojenského materiálu, letadlových konstrukcí a železnic.

*a) Národní banka Francie (Banque de France)*¹⁵¹

91. Klíčovou reformou, k níž levicová vláda Léona Bluma bezprostředně po volbách v roce 1936 přistoupila, byla reforma statutu Národní banky Francie. Francouzská národní banka vznikla v roce 1800 jako soukromoprávní obchodní společnost, jejíž hlavním úkolem bylo emitovat francouzské bankovky a mince pod kontrolou státu. Její postavení v tehdejší bankovní struktuře vystihují slova jednoho z jejích zakladatelů švýcarského bankéře **Jean-Frédérica Perregauxa** (1744–1808), podle nichž:

*Národní banka Francie není srovnatelná s žádnou jinou existující bankou, neboť není ani bankou čistě obchodní, ani bankou vládní, ani bankou smíšenou, nýbrž je vrchní bankou. Svobodná svým založením soukromými osobami, nezávislá svým statutem, osvobozená od podmínek, jež by jí mohla uložit soukromá smlouva s vládou nebo legislativní akt, rokuje s vládou pouze pokud to považuje za vhodné ... je zcela na ní nezávislá.*¹⁵²

92. Právě pravomoc ovlivňovat masu peněz v oběhu vydáváním bankovek učinila z Banque de France ústřední banku na vrcholu francouzského bankovního systému.¹⁵³ Jak uvádí Bernard Chenot, francouzský stát po dlouhou dobu od Banque de France nežádal žádné finanční protiplnění za zisky, které na základě svého privilegia získávala. I když již od 19. století silněly snahy o umocnění vlivu státu v této bance, ještě ve třicátých letech 20. století byla Banque de France zcela v rukou soukromých osob. Proto nepřekvapuje, že jedním z klíčových bodů programu vlády Lidové fronty pod vedením socialistu Léona Bluma se stala

¹⁵¹ Loi du 24 juillet 1936 tendant à modifier et à compléter les lois et statuts qui régissent la Banque de France, JORF du 25 juillet 1936, str. 7810.

¹⁵² „La Banque de France n'est comparable à aucune banque existante; ce n'est ni une banque purement commerciale, ni une banque gouvernementale, ni une banque mixte, mais une banque générale. Libre par sa création qui n'appartient qu'à des individus, indépendante par ses statuts, affranchie des conditions qu'aurait pu lui imposer un contrat privé avec le gouvernement ou un acte législatif, elle ne négocie avec le gouvernement que lorsqu'elle rencontre ses convenances et le complément de ses sûretés; elle est complètement hors de lui.“Citováno podle Tamtéž, str. 120

¹⁵³ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str. 72.

právě reforma jejího statutu, jež měla zabezpečit větší vliv státu na správu této nejvýznamnější francouzské banky (viz program vlády Lidové fronty přednesený před poslaneckou sněmovnou dne 6. června 1936).¹⁵⁴ Dne 24. července 1936 vláda na základě zákona přijatého Národním shromážděním změnila soukromoprávní statut Národní banky na statut veřejnoprávní, přičemž vlastnická práva akcionářů banky zůstala plně zachována. Nicméně tímto krokem získal francouzský stát významné prostředky, pomocí nichž mohl přímo zasahovat do správy Francouzské národní banky.¹⁵⁵

b) Vojenská výroba a letadlové konstrukce¹⁵⁶

93. Dalším bodem programu vlády Lidové fronty bylo **znárodnění vojenské výroby**. Na základě zákona ze dne 11. srpna 1936 získala vláda oprávnění formou dekretu zcela nebo částečně vyvlastnit podniky, které vyráběly nebo obchodovaly s vojenským materiálem, který taxativně určil dekret ze dne 14. srpna 1936 (vojenský materiál pro pozemní armádu i námořnictvo). Do rozsahu zákona byly například zařazeny podniky vyrábějící střelné zbraně a munici, materiál určený k jejich přepravě nebo podniky vyrábějící protiplynové ochranné pomůcky.¹⁵⁷ V rámci taxativního výčtu mohla vláda určit ty jednotlivé podniky, které se následně staly předmětem částečného nebo úplného znárodnění. Zákon současně obsahoval speciální úpravu znárodnovacího řízení, která vylučovala možnost tradiční soudní kontroly uplatňované v rámci řízení vyvlastňovacího.¹⁵⁸ Namísto toho zákon poskytoval dotčeným jednotlivcům možnost odvolat se proti znárodnovacímu dekretu prostřednictvím žaloby o překročení pravomoci (*recours pour excès au pouvoir*) přímo ke Conseil d'Etat.

¹⁵⁴ BLUM, Léon. *Le programme du Front populaire*. Le 6. juin 1936. In : BROQUET, Hervé - LANNEAU, Catherine - PETERMANN, Simon. (Dir.). *Les 100 discours qui ont marqué le XXe siècle*, Bruxelles : André Versaille éditeur, 2008, [On-line]: www.andreversailleediteur.com.

¹⁵⁵ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str.72.

¹⁵⁶ Loi du 11 août 1936 sur nationalisation de la fabrication des matériels de guerre, JORF, 12 août 1936, str. 8674.

¹⁵⁷ Viz CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str.11n a násl. nebo RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. .Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, str. 3 a násl.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 3 a násl.

94. Znárodnění vojenské výroby plně respektovalo princip spravedlivé a předběžné náhrady, na jehož základě měly správní úřady povinnost poskytnout subjektu, jehož podnik byl předmětem znárodnění, náhradu před převzetím podniku. Přesná výše konkrétní náhrady byla stanovena v arbitrážním řízení. Na základě tohoto zákona vláda Lidové fronty do roku 1937 znárodnila téměř všechny podniky vyrábějící letadlové konstrukce, mnohé podniky pracující pro armádu či vojenské námořnictvo, přičemž status těchto podniků se značně lišil.¹⁵⁹ Některé se proměnily na společnosti „smíšené ekonomiky“ se státem jako majoritním akcionářem, jiné byly zestátněny a podrobeny režimu zbrojních podniků pod pravomocí ministra národní obrany a války Eduarda Daladiera, ministra letectví Pierra Cota a ministra námořnictví Alphonse Gasnier Duparca.

c) *Železnice*¹⁶⁰

95. Poslední oblastí, ve které vláda Léona Bluma uskutečnila znárodnovací reformu, byly železnice, k jejichž znárodnění došlo na základě dohody ze dne 31. srpna 1937 uzavřené mezi železničními společnostmi a státem. V dohodě se železniční společnosti zavázaly postoupit veškerá svá práva a majetek týkající se koncesí národní železniční společnosti **Société nationale des chemins de fer (SNCF)** ke dni jejího vzniku (k 1. září 1937) za protihodnotu v podobě akcií této společnosti.¹⁶¹ Dohoda uzavřená dne 31. srpna 1937 byla ještě téhož dne vládou schválena formou vládního nařízení s mocí zákona (*décret-loi*)¹⁶² a publikována ve francouzské Sbírce zákonů. Výše zmíněná dohoda podřídila veškerou správu železnic přímo akciové společnosti SNCF, jež byla společností smíšené ekonomiky se státem v pozici majoritního akcionáře (51% akcií).¹⁶³ SNCF se při své činnosti řídila režimem francouzského obchodního zákoníku (*Code de commerce*). Struktura

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 4. Podrobná analýza procesu znárodnění společností vyrábějící letadlové konstrukce viz. LESCUYER, Georges. *Le contrôle de l'Etat sur les entreprises nationalisées*. Paris : Bibliothèque de droit public, 1959, str. 8

¹⁶⁰ Décret-loi du 31 août 1937, approbation et publication de la convention du 31 août 1937 reorganisant le régime des chemins de fer. JORF, du 1 septembre 1937, str. 10065.

¹⁶¹ RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, str.4

¹⁶² Décret-loi du 31 août 1937, approbation et publication de la convention du 31 août 1937 reorganisant le régime des chemins de fer. JORF, du 1 septembre 1937, str. 10065.

¹⁶³ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str. 47. ANDRIEU, Claire – LE VAN, Louis – PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 49

jejich orgánů odpovídala klasickému francouzskému monistickému modelu akciové společnosti v čele se správní radou (*Conseil d'administration*) organizovanou na principu tripartity (zástupci státu, odborů a zástupci soukromého kapitálu). Statutárním orgánem SNCF byl generální ředitel, kterého jmenoval předseda správní rady (*président du Conseil d'administration*) se souhlasem ministra. Platnost dohody trvala až do roku 1982, kdy se SNCF proměnila na průmyslový a obchodní veřejný podnik (*un établissement public industriel*).

96. Všechny tři výše zmíněné reformy z let 1936–1937 byly zdůvodněny požadavky veřejného prospěchu (*utilité publique*), proto zákony, na jejichž základě k znárodněním došlo, zachovaly průmyslový a obchodní charakter podniků, což přispělo k udržení špičkových manažerů ve vedení dotčených podniků (Rivero, 1948).¹⁶⁴ Reformy tohoto období se svým provedením velmi blížily tradičnímu vyvlastnění (*expropriation*), jelikož garantovaly princip „spravedlivé a předběžné náhrady“ zakotvený ve francouzském ústavním a občanském právu. Právě tyto znaky je však zcela odlišují od znárodnění, k nimž přistoupila Francie ihned po osvobození v roce 1944.

2.2 Na cestě: program hospodářské rekonstrukce Francie v letech druhé světové války

a) Národní rada odboje (CNR) a Akční program z března 1944

97. První plány týkající se poválečné rekonstrukce národního hospodářství Francie vznikaly prakticky záhy po vypuknutí druhé světové války, přičemž znárodnění stálo v centru jejich pozornosti jako významný ekonomický a politický nástroj.¹⁶⁵ Jednání o podobě poválečné obnovy Francie probíhala na okupovaném území především v řídicím orgánu domácího odboje, jímž byla **Národní rada odboje** (*Conseil national de la Résistance*, dále též „CNR“). Členy

¹⁶⁴ RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, str. 4

¹⁶⁵ K vzniku a vývoji Akčního plánu CNR viz ANDRIEU, Claire – LE VAN, Louis – PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 53 a násl.

CNR byli zástupci všech odbojových skupin,¹⁶⁶ dále zástupci nejdůležitějších francouzských odborových organizací¹⁶⁷ a politických stran,¹⁶⁸ které byly v opozici vůči vichistickému režimu.¹⁶⁹ S ohledem na rozpory uvnitř CNR se jednání v letech 1942 a 1943 několikrát přerušila,¹⁷⁰ nakonec byl roku 1944 přijat program hospodářské obnovy.

98. Dne 15 března 1944 plénum CNR přijalo **Akční program (*Programme d'action de la Résistance*)**¹⁷¹ jako klíčový politický dokument týkající se osvobození Francie. Program byl výsledkem společného konsenzu levicových a pravicových stran zastoupených v Národní odbojové radě, což z něho, podle Claire Andrieu, činí jediný společný program levice a pravice v novodobé historii Francie.¹⁷²

99. Z hlediska struktury byl Akční program odboje koncipován do dvou základních částí. Zatímco část první se zaměřila na plán osvobození francouzského území, druhá část obsahovala nástin zatímních opatření, která měla být realizována ihned po osvobození. Mezi tato opatření patřilo zejména: 1) vytvoření prozatímní vlády v čele s generálem de Gaullem, 2) očista národního života od zrádců a kolaborantů, 3) konfiskace majetku zrádců a obchodníků na černém trhu, 4) znovunastolení principu rovnosti a demokratických principů, jakož i 5) požadavek velké hospodářské a ekonomické reformy. CNR se v této části přihlásila k „*návratu k monopolům velkých výrobních prostředků,*“¹⁷³ čímž

¹⁶⁶ Na činnosti CNR participovaly následující odbojové skupiny: 1) Jih - Libération, Combat, Franc-Tireur 2) Sever - Libération, Ceux de la Résistance, Ceux de la Libération, Organisation civile et militaire, Front national, zdroj: *Année politique*, 1945

¹⁶⁷ Do CNR byly zapojeny následující odborové organizace: Confédération générale du travail (CGT) a Confédération française des Travailleurs chrétiens (CFTC). Viz *Année politique*, 1945

¹⁶⁸ Politické strany, které se CNR účastnily: komunisti, radikální socialisti, socialisti, lidová demokracie, Alliance démocratique, Fédération républicaine. Jednalo se o ty politické strany, které byly aktivní již v předválečném období a nepřipojily se k režimu ve Vichy. Viz *Année politique*, 1945

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 8

¹⁷⁰ ANDRIEU, Claire - LE VAN, Louis - PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 59

¹⁷¹ Akční program CNR neboli Programme d'action de la Résistance, publikovaný v příloze č. 1 *Année politique*, 1945.

¹⁷² ANDRIEU, Claire - LE VAN, Louis - PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 59

¹⁷³ „*le retour à la nation des grandes moyens de production monopolisés*“ Akční program CNR. *Année politique*, 1945.

potvrdila místo znárodnění v centru plánovaných opatření, jež měla být přijata ihned po ukončení války.

100. K problematice znárodnění se vztahoval zejména **článek 5 písm. a) programu**, který předpokládal, že za účelem podpory nevyhnutných reforem bude v ekonomické oblasti zavedena: 1) sociální a ekonomická demokracie, ve které budou velkokapitalisté vyloučeni z řízení ekonomiky; 2) racionální organizace ekonomiky, která zabezpečí podřízení zájmů jednotlivců veřejnému zájmu zbavenému profesní diktatury (korporativismu) ve smyslu fašistického státu; 3) intenzifikace národní výroby na základě plánu, který vydá stát po konzultaci se zástupci všech oblastí výroby. Konečně program předpokládal návrat k monopolům výrobních prostředků v oblasti energetických zdrojů, nerostného bohatství, pojišťovnictví a bankovního sektoru; a rozvoj a podporu družstevnictví v oblasti výroby, nákupu a prodeje, zemědělství a živnostenského podnikání.¹⁷⁴

101. Z hlediska předmětu této práce je významný především v tomto programu uvedený požadavek, podle něhož měli být velkokapitalisté odstraněni z řízení ekonomiky. Profesor Walin v tomto požadavku viděl hlavní cíl francouzského znárodnění v letech 1944-1945 (Walinova definice), kterým se tento proces značně vzdaluje meziválečným reformám z let 1936-1937, jelikož ty neměly za cíl revanšismus, nýbrž dosažení veřejného prospěchu.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Čl. 5 písm. a) Akčního programu, Année politique, 1945 stanoví: „Afin de promouvoir des réformes indispensables sur le plan économique

- l'instauration d'une véritable démocratie économique et sociale, impliquant l'éviction des grandes féodalités économiques et financières de la direction de l'économie,
- une organisation rationnelle de l'économie assurant la subordination des intérêts particuliers à l'intérêt général et affranchie de la dictature professionnelle instaurée à l'image des États fascistes
- l'intensification de la production nationale selon les lignes d'un plan arrêté par l'État après la consultation des représentants de tous les éléments de cette production
- le retour à la nation des grands moyens de production monopolisés, fruit du travail commun, des sources d'énergie, des richesses du sous-sol, des compagnies d'assurances et des grandes banques
- le développement et le soutien des coopératives de la production, d'achats et de ventes, agricoles et artisanales
- le droit d'accès, dans le cadre de l'entreprise, aux fonctions de direction et d'administration, pour les ouvriers possédant les qualifications nécessaires, et la participation des travailleurs à la direction de l'économie.“

¹⁷⁵Viz WALINE, Jean. *Droit sociale*. Paris : 1945 též RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948

b) Znárodnění v projevech gen. de Gaulla

102. Z hlediska konečné podoby obnovy poválečné Francie a celospolečenského prosazení znárodnění měly bezesporu klíčový význam postoje prvního muže státu gen. de Gaulla. Ten se k potřebě znárodnění poprvé přihlásil ve svém **projevu dne 18. března 1944 v Alžíru**, v němž požadoval, aby nový ekonomický systém byl schopný zajistit, že velké národní zdroje nebudou využívány pouze k prospěchu jednotlivců, ale budou patřit Národu. Podle de Gaulla, znárodnění tudíž neznamenal zastátnění, tj. převedení majetku na stát, ale bylo chápáno v širším smyslu, jelikož subjektem, na nějž měl být soukromý majetek převeden, nebyl výlučně stát, nýbrž národní společenství, které mohlo být zastoupeno např. územními celky. De Gaulle svou vizi znárodnění dále rozvinul v prohlášení ze **dne 12. září 1944 na shromáždění CNR v Palais au Chaillot**:

[p]ro shrnutí principů, na kterých hodlá Francie založit svojí ekonomickou aktivitu, prohlašujeme, že při zabezpečení maximální svobody všech a upřednostňujíc ve všech oblastech principy podnikání, je třeba, aby zájem jednotlivce ustoupil veřejnému zájmu, aby velké zdroje veřejného bohatství byly využity a řízeny ne pouze k prospěchu některých, ale k prospěchu všech...¹⁷⁶

103. Bylo na prozatímní vládě, aby tyto úkoly provedla, včetně rekvizic a zavedení nucené správy do podniků, ve kterých to vyžadoval veřejný zájem, a to na dobu, než o těchto opatřeních rozhodne řádně zvolené Národní shromáždění:¹⁷⁷

[z]ajisté, je v její oblasti působnosti [vlády], tak jak na ní deleguje zákon, ode dneška, právo převést prostřednictvím rekvizice nebo nucené správy do přímé

¹⁷⁶ „Pour résumer les principes que la France entend placer désormais à la base de son activité nationale, nous dirons que, tout en assurant à tous le maximum possible de liberté, et tout en favorisant en toute matière l'esprit d'entreprise, elle veut faire en sorte que l'intérêt particulier soit toujours contraint de céder à l'intérêt général, que les grandes sources de la richesse commune soient exploitées et dirigées non point pour le profit de quelques-uns, mais pour l'avantage de tous, ... Certes, il est de son domaine [de Gouvernement], comme la loi lui en donne, d'ailleurs, dès à présent, le droit, de placer par réquisition ou par séquestre à la disposition directe de l'Etat l'activité de certains grandes services publics ou de certaines entreprises, en attendant que la souveraineté nationale règle les modalités des choses. Certes, il a le devoir de faire verser à la collectivité nationale les enrichissements coupables obtenus par ceux qui travaillaient pour l'ennemi.“ Discours du Général De Gaulle à la réunion du C.N.R., au Palais Chaillot, 12 septembre 1944, publikované v Année politique, 1945, str.. 437 a násl.

¹⁷⁷ Tamtéž.

dispozice státu aktivity některých velkých veřejných služeb (services publics) nebo některých podniků až do doby, než národní suverenita upraví podrobnosti těchto záležitostí. Zajisté, [vláda] má povinnost převést na národní společnosti obohacení, jenž získali ti, kdo pracovali pro nepřítele.“¹⁷⁸

104. Tato vyjádření prvního muže Francie byla zcela jasným indikátorem procesu směřujícího k znárodnění klíčových odvětví francouzského národního hospodářství, přičemž ale respektovala skutečnost nedostatečné legitimacy prozatímní vlády a odsouvala konečné rozhodnutí na svobodně zvolené národní shromáždění.

2.3 Znárodnění v letech 1945–1948

105. Vlastní proces francouzského znárodnění v letech 1944–1948 můžeme rozčlenit do 3 etap, které se liší druhem právního předpisu, na jehož základě bylo znárodnění uskutečněno, typem státního orgánu, který znárodnovací předpisy přijal a rozsahem přijatých reforem:¹⁷⁹

- 1) **Období vládních nařízení** (1944–1945), v němž prozatímní vláda prostřednictvím vládních nařízení s mocí zákona (*des ordonnances*) znárodnila ad hoc individuálně určené společnosti.
- 2) **Období zákonů** (1945–1946), ve kterém první Ústavodárné shromáždění přijalo klíčové právní normy znárodnující celá odvětví národní ekonomiky: bankovníctví, plyn a elektrickou energii, pojišťovnictví, minerální paliva a tiskařské společnosti a nakladatelství.
- 3) **Období reflexe a reformy** (léta 1947–1948), v němž byly jednak přehodnoceny předchozí reformy a jednak zde byly stranami „Třetí síly“ (*Troisième force*),¹⁸⁰ přijaty některé další zákony týkající se znárodnění Air-France, obchodního loďstva a pařížské hromadné dopravy.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ I když většina prací, které jsem četla, používá obdobné členění procesu znárodnění ve Francii, z důvodu přehlednosti jsem si pro tuto práci zvolila periodizaci používanou prof. Claire Andrieu z Institutu politických studií v Paříži. Viz ANDRIEU, Claire – LE VAN, Louis – PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 249

¹⁸⁰ Koaliční uskupení stran Třetí síly „*Troisième force*“ v období IV. Republiky (1947–1958) tvořily následující politické strany: SFIO (Section française de l'Internationale ouvrière), UDSFR (Union démocratique et socialiste de la Résistance), a MRP (Mouvement républicain populaire).

2.3.1 Etapa 1.: období vládních nařízení s mocí zákona 1944–1945

106. V první etapě, bezprostředně po osvobození Francie, to byla francouzská prozatímní vláda, na jejíž bedrech spočívala tíže prvních reforem. Obtížnost situace, ve které se Francie nacházela, vystižně označuje pojmenování, kterým první etapu francouzského znárodnění označila francouzská historiografie. Pojmy „*phase insurrectionnelle*,”¹⁸¹ neboli povstalecké období, „*épuration sauvage*,”¹⁸² tj. divoké čistky, nebo „*épuration extra-judiciaire*,”¹⁸³ tj. mimoprávní čistky totiž plně vystihují živelnou povahu prvních reforem a procesů, ke kterým v této době na území Francie docházelo. Spontaneitu první etapy vystihují dva základní momenty. Za prvé, bezprostředně po osvobození spontánně vznikaly v některých oblastech Francie **dělnické (závodní) výbory** (*Comités ouvriers de gestion*), které z vlastní iniciativy přebíraly řízení podniků, jejichž majitelé nebyli přítomni nebo spolupracovali s nepřítelem, a to buď formou poradního hlasu nebo též formou přímé účasti na správě podniků.¹⁸⁴ Za druhé, s ohledem na neexistenci řádně zvoleného ústavodárného shromáždění to byla v tomto období **prozatímní vláda**, kdo na základě vládních nařízení s mocí zákona (*des ordonnances*) znárodnil první individuálně určené podniky s tím, že tato opatření měla mít časově limitovaný charakter. Tato etapa se tudíž vyznačuje jistým paradoxem. Na jedné straně v tomto období vznikaly ve Francii místní dělnické výbory, které přebíraly vedení podniků a podílely se na spontánní očiště vedení místních podniků od nepřátel a kolaborantů, na straně druhé je pro toto období charakteristická opatrná politika prozatímní vlády, která si uvědomovala nedostatek vlastní legitimacy k tak závažnému kroku, jakým bylo celoplošné znárodnění velkých odvětví národního hospodářství.

¹⁸¹ ANDRIEU, Claire – LE VAN, Louis – PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 249

¹⁸² ROUSSO, Henry. *L'épuration en France: Une histoire inachevée*. Vingtième Siècle. Revue d'histoire. Volume 33. Issue 32. 1992, str. 78-105.

¹⁸³ Tamtéž, str. 78.

¹⁸⁴ Tamtéž, str 66 a str. 237.

a) *Prozatímní vláda a její pravomoc vydávat vládní nařízení s mocí zákona (des ordonnances)*

107. První znárodnění na přelomu let 1944 a 1945 jsou úzce spojená s činností prozatímní vlády v čele s gen. de Gaullem a s nařizovací pravomocí této vlády, jež se utvořila dne 3. června 1944 v Alžíru na základě **vládního nařízení s mocí zákona ze dne 21 dubna 1944 o organizaci moci veřejné na osvobozeném území**.¹⁸⁵ Z hlediska pravomocí prozatímní vlády je podstatné především klíčové ustanovení **třetího řádku článku 25 vládního nařízení**,¹⁸⁶ podle něhož momentem, kdy *Assemblée consultative provisoire*¹⁸⁷ vyslovilo důvěru prozatímní vládě, se tato stala držitelkou pravomocí stanovených zákonem ze dne 8. prosince 1939, a to až do doby první schůze Ústavodárného shromáždění (*Assemblée constituante*). Vládní nařízení tudíž potvrdilo klíčovou pravomoc prozatímní vlády, kterou jí na období války propůjčoval **odstavec 3 jediného článku zákona ze dne 8. prosince 1939**:

[v] *případě bezprostřední potřeby je vláda oprávněna formou vládních nařízení (décret) projednaných ministerským kabinetem přijmout opatření nezbytná pro účely národní obrany*.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Ordonnance du 21 avril 1944 relative à l'organisation des pouvoirs publics en France après la Libération, JORF du 22 avril 1944, str. 325.

¹⁸⁶ Article 25 « Une fois le bureau constitué, le Comité français de la Libération nationale remet ses pouvoirs à l'Assemblée qui, à la majorité absolue de ses membres, élit le président du Gouvernement provisoire. Celui-ci forme le Gouvernement provisoire et se présente avec lui devant l'Assemblée, qui sera appelée à voter sur la déclaration ministérielle. Le vote de confiance confère au Gouvernement provisoire et jusqu'à l'entrée en fonction de l'Assemblée constituante les pouvoirs définis par le paragraphe 3 de l'article unique de la loi du 8 décembre 1939. » Ordonnance du 21 avril 1944 relative à l'organisation des pouvoirs publics en France après la Libération, JORF du 22 avril 1944, p. 325 citováno podle Digithèque de matériaux juridiques et politiques, Jean Pierre Maurry, Université de Perpignan, <http://mjp.univ-perp.fr/>.

¹⁸⁷ Assemblée consultative provisoire bylo prozatímním poradním shromážděním, které vzniklo v období druhé světové války jako reprezentativní orgán všech francouzů. Jeho členy byli zástupci domácího a zahraničního odboje.

¹⁸⁸ „Pendant les hostilités, les Chambres exercent leurs pouvoir en matière législative et budgétaire comme en temps de paix. Toutefois, en cas de nécessité immédiate, le Gouvernement est autorisé à prendre, par décrets délibérés en conseil des ministres, les mesures imposées par les exigences de la défense nationale. Ces décrets sont soumis à la ratification dans un délai d'un mois et, en cas d'absence des Chambres, dès leur première réunion.“Loi du 8 décembre 1939 portant sur modification de l'article 36 de la loi du 11. juillet 1938 sur l'organisation de la nation en temps de guerre, JORF du 10 décembre 1939, p. 13834.

108. Zákon současně stanovil jako podmínku platnosti vládních nařízení jejich ratifikací oběma komorami parlamentu ve lhůtě jednoho měsíce od jejich přijetí a v případě neexistence těchto komor ve lhůtě jednoho měsíce od jejich první schůze. Na základě shora citovaných ustanovení byla tudíž francouzská prozatímní vláda oprávněna prostřednictvím *décrets-lois*¹⁸⁹ přijímat nezbytná opatření vyžadující jinak formu zákona, přičemž vláda touto pravomocí disponovala až do dne 6. listopadu 1945, kdy se konala první schůze řádně zvoleného Ústavodárného shromáždění.

b) Rozsah znárodnění první etapy

109. Na základě vládních nařízení s mocí zákona (*des ordonnances*) francouzská prozatímní vláda v letech 1944–1945 znárodnila následující podniky:

- 1) **Uhelné doly v Nord-Pas-de-Calais**,¹⁹⁰ na základě vládního nařízení s mocí zákona ze dne 13. prosince 1944, které zřídilo „Národní“ uhelné doly [Příloha č. 2]
- 2) **Závody společnosti Renault**, na základě vládního nařízení s mocí zákona ze dne 16. ledna 1945¹⁹¹ [Příloha č. 3] které bylo modifikované vládním nařízením s mocí zákona ze dne 18. července 1945¹⁹² [Příloha č. 4]
- 3) **Letecké motory Gnome-et-Rhône**,¹⁹³ na základě vládního nařízení s mocí zákona ze dne 29. května 1945 [Příloha č. 5].
- 4) **Leteckou dopravu**,¹⁹⁴ na základě vládního nařízení s mocí zákona ze dne 26. června 1945 [Příloha č. 6].

¹⁸⁹Pojem *ordonnance* se v tomto případě materiálně shoduje s pojmem *décret-loi*, který označuje vládní akty s mocí zákona, k jejichž přijímání byla francouzská vláda oprávněna v období, kdy neexistovala žádná jiná moc, která by mohla vydávat zákony viz CORNU, Gérard (dir.). *Vocabulaire juridique*. 7e éd. Paris, 2005. Srovnej s pojmem *décret-loi*, který označuje legislativní akt vlády se silou zákona, k jehož vydání je jinak příslušný parlament. Proto *décret-loi* mohou podle Barthelémyho modifikovat zákon přijatý parlamentem, na druhou stranu právě proto tyto akty nemohou být změněny jinak než zákonem, nebo jiným *décret-loi*. Od běžných vládních nařízení (*réglement*) je odlišuje to, že nemohou býti podrobeny soudní kontrole žalobou pro překročení pravomoci (*recours pour excès au pouvoir*) BARTHELÉMY, Joseph – DUEZ, Paul. *Traité élémentaire de droit constitutionnel*. Paris: Dalloz, 1926, str. 599.

¹⁹⁰ Ordonnance du 13 décembre 1944, JORF du 14. décembre 1944, str. 1676-8.

¹⁹¹ Ordonnance n°45-68 du 16 janvier 1945, nationalisation des Usines Renault, JORF du 17 janvier 1944, str. 222-224.

¹⁹² Ordonnance n°45-1582 du 18 juillet 1945, modification de l'ordonnance de 4568 du 16. janvier 1945, JORF du 19 juillet 1945, str. 4421.

¹⁹³ Ordonnance n°45-1086 du 29 mai 1945, Société nationale Gnome et Rhône, JORF du 30 mai 1945, str. 3082.

- 5) **Pracovní pojištění patřící pod Sociální pojišťovnu** (*Securité sociale*),¹⁹⁵na základě vládního nařízení ze dne 4 října 1945.
- 6) **Ecole libre des sciences politiques**,¹⁹⁶na základě vládního nařízení s mocí zákona ze dne 9 října 1945.

110. V širším smyslu k těmto znárodnovacím normám dále patří **vládní nařízení s mocí zákona ze dne 22 února 1945**¹⁹⁷ **ustanovující závodní výbory** (*Comités d'entreprise*) ve všech podnicích s více než 100 zaměstnanci, na jehož základě se vláda snažila srovnat faktický stav se stavem právním a podrobit pravidlům fungování závodních výborů. Z výše uvedeného je zřejmé, že francouzské právní předpisy této etapy se týkají pouze individuálně určených podniků. Jejich podstatným znakem je především jejich prozatímní charakter. Zde je třeba říci, že pouze ve třech případech byl na stát převeden veškerý soukromý majetek (továrny Renault, letecké motory Gnome et Rhône a letecká doprava). Důvodem této opatrnosti byla zejména již výše zmíněná chybějící legitimita prozatímní vlády a požadavek konzultovat lid ohledně připravovaných reforem. Nicméně vliv na rozhodování o rozsahu znárodnění v této etapě měl též předpokládaný rozsah připravovaného znárodnění, který vyžadoval důkladnou odbornou přípravu a vyřešení náhradové otázky za znárodněný majetek.¹⁹⁸ S ohledem na plánovaný rozsah znárodnění se totiž požadavek předběžné náhrady zakotvený v DDH stal pro francouzský stát neúnosným, též s ohledem na složitou hospodářskou a finanční situaci, v níž se Francie nacházela.

111. Z reforem této etapy v následující části podrobněji rozeberu znárodnění uhelných dolů, závodů Renault, leteckých motorů Gnome et Rhône a znárodnění letecké dopravy.

¹⁹⁴ Ordonnance n°45-1403 du 26 juin 1945, portant nationalisation des transports aériens, JORF du 27 juin 1945, str. 3890.

¹⁹⁵ Ordonnance n°45-2250 du 4 octobre 1945, portant organisation de la Securité sociale, JORF du 5 octobre 1945, str. 6280.

¹⁹⁶ Ordonnance n°45-2284 du 9 octobre 1945, Fondation national des Sciences politiques, JORF du 10 octobre 1945, str. 6380.

¹⁹⁷ Ordonnance n°45-280 du 22 février 1945, institution de Comités d'entreprises, JORF du 23 février 1945, str. 954-956.

¹⁹⁸ ANDRIEU, Claire - LE VAN, Louis - PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 239

c) *Uhelné doly*

112. První znárodnění, k němuž francouzská prozatímní vláda bezprostředně po osvobození přistoupila, se týkalo uhelných dolů v Nord a v Pas-de-Calais, nejbohatšího zdroje uhlí ve Francii. Jak uvádí dobový francouzský týdeník France Illustration:

[p]okud se u nás mluví o uhlí, myslí se tím uhelní doly v Nord a v Pas-de-Calais. Výstižně řečeno tyto doly představují v současnosti náš hlavní zdroj bohatství, jenž umožnil rozvoj metalurgického a textilního průmyslu, na který je Francie náležitě pyšna.¹⁹⁹

113. Právě význam uhlí jako důležitého energetického zdroje pro nastartování výroby a pro chod francouzského průmyslu,²⁰⁰ a skutečnost, že uhelní doly v Nord a v Pas-de-Calais produkovaly cca dvě třetiny celkové francouzské produkce uhlí (1913),²⁰¹ udělaly z těchto dolů první podniky, k jejichž znárodnění se Francie odhodlala.

114. Samotný proces znárodnění uhelných dolů v první etapě můžeme rozčlenit do dvou následujících fází:

115. Ve fázi první, prozatímní vláda na základě vládního nařízení s mocí zákona ze dne 27. září 1944 zřídila „**Groupement nationale des Houillères du Nord et de Pas-de-Calais**“²⁰² Následně dne 11. října 1944 zbavila prezidenta a generální ředitele Uhelných dolů jejich postů a nahradila je dočasnými úředníky, které pověřila zatímní správou podniku²⁰³ (1. předběžné opatření – *mesure préparatoire*).

¹⁹⁹ PEYRET, Henry. *La Bataille pour le charbon*. France Illustration n°15/1946 (12. leden 1946), str. 27

²⁰⁰ Uhlí ještě v roce 1929 tvořilo cca 91,4% veškerých energetických zdrojů Francie. Navíc 18 společností, které v Nord et Pas-de-Calais provozovaly těžbu uhlí, produkovaly zhruba dvě třetiny celonárodní produkce uhlí viz CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ?, Paris : Presses universitaires de France, str. 29.

²⁰¹ PEYRET, Henry. *La Bataille pour le charbon*. France Illustration n°15/1946 (12. leden 1946), str. 27

²⁰² Groupement nationale des Houillères du Nord et de Pas-de-Calais se vytvořilo z cca 18 společností, 168 000 robotníků, produkce cca 2/3 veškeré těžby uhlí ve Francii, dle CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str. 32.

²⁰³ Ordonnance du 11. octobre 1944, JORF du 12. octobre 1944, str. 900.

116. Ve druhé fázi, byla dne 13. prosince 1944 na základě vládního nařízení s mocí zákona zřízena společnost „**Houillères Nationales du Nord et de Pas-de-Calais**“ [Příloha č. 2], přičemž článek první tohoto nařízení stanovil,²⁰⁴ že Houillères Nationales du Nord et de Pas-de-Calais (Dále jen „*Národní uhelné doly*“) jsou entitou průmyslového a obchodního charakteru, která požívá soukromoprávní subjektivitu a finanční samostatnost a je pověřena dočasnou správou uhelné těžby v oblasti, a to ve výlučném národním zájmu. Podle článku 2 nařízení byly Národní uhelné doly podřízeny kontrole příslušného ministerstva, jímž v této době bylo ministerstvo průmyslu v čele s Pierrem Lacontem. Národní uhelné doly podle tohoto článku měly v držbě (*en possession*) veškeré fondy, těžební zařízení, jakož i připojené průmyslové závody, které patřily dotčeným těžařským společnostem. Národní uhelné doly současně vstoupily do všech práv a závazků dotčených společností, které souvisely s těžbou. Příslušné ministerstvo mohlo na základě dekretu určit, který majetek bude vyloučen z působnosti vládního nařízení.

117. Do doby, než byl schválen definitivní statut společnosti, upravilo vládní nařízení **zatímní organizaci Národních uhelných dolů**. Struktura orgánů respektovala monistický princip, kde v čele společnosti stál a statutárním orgánem byl generální ředitel (*président-directeur général*) jmenovaný dekretem na návrh ministra průmyslu. Dalším orgánem Národních uhelných dolů byla čtyřiadvacetičlenná správní rada (*Comité consultative*) složená ze zástupců zaměstnanců, velkých odběratelů, dotčených těžařských společností a zástupců vlády.

118. **Nedostatkem vládního nařízení** bylo, že komplexně neupravovalo veškeré podstatné otázky a ponechávalo jejich řešení na prováděcím vládním nařízení, které mělo být vydáno v jednoroční lhůtě. Mezi otázky, jež ve vládním nařízení upraveny nebyly, patřilo například schválení zatímního statutu společnosti nebo úprava odškodnění (náhrady). Protože nedošlo k dořešení

²⁰⁴ Art. 1er « Il est institué, sous le nom de Houillères nationales du Nord et de Pas-de-Calais, un établissement de caractère industriel et commercial, doté de la personnalité civile et de l'autonomie financière, et chargé de gérer dans l'intérêt exclusif de la nation, l'ensemble des exploitations houillères du Nord et de Pas-de-Calais, placé sous l'autorité et le contrôle du Ministre chargé des mines. » Ordonnance du 11. octobre 1944, JORF du 12. octobre 1944, str. 900

otázky odškodnění ve lhůtě předvídané vládním nařízením, byl dne 12. října 1945²⁰⁵ prodloužen termín pro přijetí prováděcího nařízení až do 1. ledna 1947. Negativem právní úpravy byla též skutečnost, že vládní norma, i když omezila soukromé subjekty v jejich vlastnických právech k uhelným dolům a zbavila je těžebních práv, ponechala veškerá těžební zařízení v jejich vlastnictví.²⁰⁶

119. Proto znárodnění uhelných dolů v roce 1944 znamenalo pouze provizorní úpravu (2. předběžné opatření - *mesure preparatoire*), která připravila půdu pro přijetí **znárodnovacího zákona v roce 1946**. [Viz odst. 154]

d) Továrny Renault

120. V případě Renaultu se jednalo o první znárodněnou společnost strojírenského průmyslu v poválečné Francii. Specifickým znakem, který znárodnění tovární Renault odlišoval od ostatních reforem tohoto období, byl sankční charakter tohoto znárodnění, kterého účelem bylo potrestat vedení společnosti a jejího největšího akcionáře Louise Renaulta za spolupráci s nepřítelem v období války. Sankční charakter znárodnění se pak projevil nejen v tom, že byla konfiskována ta část akcií společnosti, která patřila Louisovi Renaultovi, ale též v samotném aktu rozpuštění společnosti a v jejím zrušení. Svým účelem se proto toto znárodnění výrazně odklonilo od účelu, jenž sledovaly ostatní reformy v tomto období (prospěch společnosti jako celku, což Francouzi označují též pojmem *service public*).

121. Co se týče metody, kterou francouzská vláda zvolila pro znárodnění tovární Renault, uplatnila se zde obdobná metoda předběžných opatření jako v případě uhelných dolů.

122. Nejdříve ministr financí v dohodě s ministrem průmyslu vydal dne 4. října 1944 předběžné opatření v podobě **rozhodnutí (*arrêté*)**, kterým se provádělo **vládní nařízení ze dne 6. října 1943,²⁰⁷ o zákazu a omezení vztahů s nepřítelem a zavedení nucené správy na majetek nepřítele**. Toto rozhodnutí zařadilo

²⁰⁵ Ordonnance n°45-2323 du 12 octobre 1945 modifie l'ordonnance du 13 décembre 1944 instituant les Houillères nationales du Nord et de Pas de Calais, JORF, du 13. octobre 1945, str. 6471.

²⁰⁶ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ?, Paris : Presses universitaires de France, str. 32 a násl.

²⁰⁷ Ordonnance du 6. octobre 1943 sur interdiction et restriction des rapports avec les ennemis. déclaration et mise sous sequestre des biens ennemis, JORF du 9. octobre 1943, str. 183.

společnost Renault do seznamu subjektů, které v době války poskytovaly pomoc nepříteli, zavedlo na majetek společnosti nucenou správu (*la mise sous séquestre*) a ustanovilo dočasného správce společnosti, který měl zabezpečit kontinuitu jejího chodu.²⁰⁸ O měsíc později přijal ministerský kabinet (*Conseil des ministres*) rozhodnutí o konfiskaci majetku společnosti.²⁰⁹

123. Vlastní znárodnění se uskutečnilo o několik měsíců později na základě vládního **nařízení s mocí zákona (*ordonnance*) ze dne 16. ledna 1945**²¹⁰ o **znárodnění tovární Renault**. Z důvodové zprávy k vládnímu nařízení vyplývá, že vláda k znárodnění Renaultu přistoupila zejména proto, že smrt hlavního akcionáře Louise Renaulta zabránila jeho souzení před francouzskými soudy, které by rozhodly o jeho vině za spolupráci s nepřítelem a uložily sankci za kolaboraci.

124. Proto článek 1 vládního nařízení zrušil akciovou společnost továrny Renault s tím, že momentem publikace vládního nařízení společnost vstoupila do likvidace, v rámci které byla na stát převedena veškerá její aktiva a pasiva. Část majetku připadající akciím Louise Renaulta byla zkonfiskována (vyvlastněna bez náhrady), nicméně podíly ostatních vlastníků byly vyvlastněny za náhradu.²¹¹

125. Následně se na základě vládního nařízení (část II.) vytvořila **Národní správa tovární Renault** (*Régie nationale des usines Renault*), jež měla statut veřejnoprávní průmyslové a obchodní společnosti s monistickou strukturou orgánů podobných orgánům Houillères nationales. Jejím úkolem bylo pokračovat v provozování rozpuštěné společnosti, spravovat a hospodařit s jejím majetkem, s právy a podíly určenými v titulu I. nařízení, a zabezpečit tak rozvoj svěřeného

²⁰⁸ Více například RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, str. 19 nebo *Année politique*, 1945, str. 79.

²⁰⁹ Rozhodnutí ze dne 15. listopadu 1944 viz. *Année politique*, 1945, str. 79.

²¹⁰ Ordonance n°45-68 du 16. janvier 1945 sur nationalisation des usines Renault, JORF, le 17. janvier 1945, str. 222.

²¹¹ Důvodová zpráva ze dne 16. ledna 1945: „*La nationalisation des usines Renault est obtenue par dissolution de la société, et attribution à l'Etat de son actif et de son passif. La part revenant dans la liquidation à Louis Renault, est confisquée. La part, d'une importance relative d'ailleurs infirme, revenant à d'autres personnes fait l'objet d'une indemnisation. La confiscation des participations de Louis Renault permettra à l'Etat de devenir principal actionnaire de toutes les entreprises satellites des usines Renault, et de leur imposer ses directives.*“ Tamtéž, str. 222.

průmyslového a obchodního celku ve výlučném národním zájmu.²¹² Podrobnou úpravu organizace a fungování Národní správy závodů Renault přenechalo vládní nařízení prováděcímu předpisu, který byl vydán dne 7. března 1945.²¹³

e) Letecké motory Gnome et Rhône

126. Další znárodněnou strojírenskou společností byla společnost Gnome et Rhône, významný francouzský výrobce letadlových motorů.²¹⁴ Již v meziválečném období uskutečnila socialistická vláda Leona Bluma první velké zásahy do podnikání v oblasti leteckého strojírenství, když na základě zákona ze dne 11. srpna 1936 o znárodnění podniků vyrábějících vojenský materiál provedla transfer výroby letadlových konstrukcí na společnost *Sociétés nationales des Constructions aéronautiques* (dále též „SNCA“). Nicméně mimo působnost tohoto zákona zůstala výroba leteckých motorů, proto záhy po ukončení války zahájila francouzská prozatímní vláda přípravy k znárodnění této výroby. Dne 29. května 1945 francouzská vláda přijala klíčové **vládní nařízení s mocí zákona o transferu akcií Společnosti Gnome et Rhône**,²¹⁵ na jehož základě došlo k vyvlastnění akcionářů této společnosti a k převodu jejich akcií na stát.

127. Podle **důvodové zprávy** hlavním motivem znárodnění společnosti Gnome et Rhône byla propojenost výroby letadel s výrobou letadlových motorů

[a]plikujíc zákon ze dne 11 srpna 1936, vláda přistoupila k znárodnění závodů leteckého strojírenství vyrábějících letadlové trupy... výroba letadel široce závisí

²¹² Čl. 7 „Il est institué, sous le nom de régie nationale des usines Renault, un établissement de caractère industriel et commercial, doté de la personnalité civile et de l'autonomie financière et placé sous l'autorité et le contrôle du ministre de la production industrielle. La régie nationale des usines Renault a pour objet de continuer, dans l'intérêt exclusif de la nation, l'exploitation de la société dissoute, de gérer et d'exploiter les différents biens, droits et participations dévolus à la régie par le titre 1er, et, d'une manière générale, d'assurer le développement, dans l'intérêt national, de l'ensemble industriel et commercial qui lui est confié.“ Tamtéž, str. 222 a násl.

²¹³ Règlement d'administration publique uveřejněný v JORF dne 8. března 1945.

²¹⁴ Z odůvodnění vládního nařízení č. 45-1886 ze dne 29 května 1945 vyplývá že společnost Gnome et Rhône již v roce 1940 byla nejvýznamnější francouzskou společností v oblasti výroby letadlových motorů, jelikož „dodávala francouzskému vojenskému letectví největší část motorů používaných v našich vojenských letadlech v roce 1939-1940.“

²¹⁵ Ordonnance n°45-1086 du 29 mai 1945 sur Société des moteurs Gnome et Rhône, JORF du 30 mai 1945, str. 3082.

*na výrobě motorů: nedostatky ve výrobě nebo nepravidelnosti v kvalitě zpomalují vývoj prototypů.*²¹⁶

128. Druhým neméně významným důvodem bylo monopolní postavení společnosti Gnome et Rhône v oblasti výroby leteckých motorů ve Francii, které ji umožňovalo udržovat vysoké ceny leteckých motorů: „*přehnané výrobní ceny byly v minulosti neřestí tohoto leteckého odvětví a byly jednou z hlavních příčin krize, která těžce dopadla na naše vojenské a civilní letectví.*“²¹⁷ K výše uvedenému navíc přistoupil fakt, že v období války vedení společnosti dodávalo motory pro německé Luftwaffe. Jak důvodová zpráva uvádí,

*[p]o dobu čtyř let nepřátelské okupace zůstalo vedení (společnosti – K.K.) na svých pozicích, přičemž zcela ztratilo povědomí o své národní povinnosti a zaměřilo všechno svoje úsilí k uspokojení potřeb nepřítele.*²¹⁸

129. Na základě výše uvedených důvodů zpráva požadovala **reorganizaci** celé společnosti, přičemž stanovila dvě metody, pomocí nichž bylo možné zabezpečit kontrolu státu ve společnosti Gnome et Rhône.

130. **První metoda** navrhovala vyvlastnění společnosti za podmínek analogických s těmi, jež stanovil zákon z roku 1936 o znárodnění výroby vojenského materiálu. Tato metoda umožňovala sice poskytnout okamžitou a předběžnou náhradu, nicméně byla odmítnuta pro svou zdlouhavost a způsob řešení náhradové otázky, který nevyhovoval novým poměrům.

131. Prozatímní vláda upřednostnila **druhou metodu**, jež umožnila ponechat společnosti dosavadní právní formu, přičemž vláda si zajistila státní kontrolu nad činností akciové společnosti prostřednictvím vyvlastnění jejích akcií. Podobně

²¹⁶ „En application de la loi du 11 août 1936, le gouvernement a procédé à la nationalisation des industries de construction aéronautique concernant plus spécialement les fabrications de cellules d'avion. » a dále « Mais la fabrication des avions dépend étroitement de celle des moteurs : insuffisance de production ou irrégularités dans la qualité, retards dans la mise au point de prototypes, prix de revient excessifs, ont été dans le passé les vices de cette branche aéronautique et étaient parmi les causes principales de la crise qui a lourdement pesé sur notre aviation militaire et civile. » Exposé des motifs, Ordonnance n°45-1086 du 29 mai 1945 portant transfert à l'Etat d'actions de la Société anonyme des moteurs « Gnome et Rhône », JORF du 30 mai 1945 str. 3082 a násl.

²¹⁷ Tamtéž

²¹⁸ « Pendant les quatre années d'occupation ennemie les dirigeants restant en place, ayant achevé de perdre toute conscience de devoir national, ont axé tous leurs efforts vers la satisfaction des besoins de l'ennemi. » Exposé des motifs, Ordonnance n°45-1086 du 29 mai 1945 portant transfert à l'Etat d'actions de la Société anonyme des moteurs « Gnome et Rhône », JORF du 30 mai 1945, str. 3082 a násl.

jako v případě továren Renault poskytla vládě druhá metoda možnost potrestat formou konfiskace akcií ty akcionáře a ty představitele vedení společnosti, kteří v období války spolupracovali s nepřítelem. Na základě této metody přešlo s účinností ke dni publikace nařízení vlastnictví všech akcií společnosti „*Gnome et Rhône*“ na stát s výjimkou těch akcií, které patřily společně, v nichž byl stát majoritním akcionářem, nebo které patřily právnickým osobám podrobeným kontrole státu.²¹⁹ Způsob určení náhrady za znárodněné akcie měl stanovit dekret, který měl být přijat ve lhůtě 3 měsíců na návrh ministra pro ekonomiku a finance a ministra letectví. V článku 3²²⁰ vládní nařízení stanovilo, že náhrada za ty akcie ve vlastnictví členů správní rady, které slouží jako garance jejich správní činnosti, jim může být poskytnuta pouze po schválení jejich činnosti valnou hromadou. Toto nařízení bylo publikováno ve Sbírce zákonů Francouzské republiky a vykonáno jako zákon dne 27. června 1945.²²¹

f) Letecká doprava

132. V roce 1945 francouzská prozatímní vláda rozhodla též o znárodnění letecké dopravy a to způsobem analogickým se znárodněním společnosti Gnome et Rhône. Na základě **vládního nařízení s mocí zákona ze dne 26. června 1945**²²² bylo na stát převedeno vlastnictví všech akcií společnosti Air-France se zpětnou účinností ke dni 1. září 1944, k němuž stát převzal řízení společnosti. Akcie dalších leteckých společností (*Air-Bleu*, *Air-France Transatlantique*), na které se nařízení vztahovalo, byly na stát převedeny s účinností od uveřejnění prováděcího dekretu, který měl být vydaný před 30. zářím 1945. Prováděcí dekret měl současně stanovit počet akcií, které budou postoupeny různým veřejnoprávním uzemním a osobním společenstvím, jakož i společně

²¹⁹ Art. 1er „Est transférée à l'Etat, à la date de la publication de la présente ordonnance, la propriété de toutes les actions de la Société anonyme des moteurs « Gnome et Rhône », dont le siège est à Paris, 150, boulevard Haussmann, à l'exception de celles appartenant à des sociétés dans lesquelles l'Etat a une participation majoritaire ou à des personnes morales de droit public assujetties au contrôle de l'Etat.“ Tamtéž.

²²⁰ Art. 3 „L'indemnité afférente aux actions déposées par les administrateurs en garantie de leur gestion en pourra leur être versée qu'après l'approbation de leur gestion par l'assemblée générale.“ Tamtéž.

²²¹ Art. 4 „La présente ordonnance sera publiée au Journal officiel de la République française et exécutée comme loi.“ Tamtéž.

²²² Ordonnance n°45-1403 du 26 juin 1945 portant nationalisation des transports aériens, JORF du 27 juin 1945, str. 3890.

smíšené ekonomiky, v nichž měl stát majoritní účast.²²³ V případě Air-France byly tyto podíly určeny dle prováděcího dekretu ze dne 19. října 1945 [Příloha č. 7].

133. Ze shora uvedených příkladů znárodnění ve Francii v prvním období je zřejmé, že se dotýkala pouze individuálně určených společností, přičemž francouzská vláda se ve většině případů snažila zachovat kontinuitu fungování jejich podniků (výjimkou byly továrny Renault, které jako jedinou společnost francouzská prozatímní vláda zrušila). V polovině případů bylo původní vedení společnosti nahrazeno vedením novým. Jinak tomu bylo v těch případech, kdy francouzská vláda zvolila jako metodu znárodnění převod akcií akcionářů na stát (letecké motory Gnome et Rhône a letecká doprava). Především v případě Renaultu po znárodnění majetku společnosti a její likvidaci bylo potřebné vyřešit problém, kdo bude spravovat znárodněný majetek a zajistí efektivní fungování znárodněných podniků. Vláda tento problém vyřešila založením nového subjektu v podobě *Régie nationale des usines Renault*, jemuž svěřila správu znárodněného majetku. V případě uhelných dolů v Nord-Pas-de-Calais se prozatím nejednalo o znárodnění v striktním slova smyslu. Vedoucí management podniku byl sice zbaven své funkce a nahrazen novým, ale majitelé nebyli zbaveni vlastnických práv, došlo pouze k dočasnému zavedení nucené správy a k odnětí jejich těžebních práv. K transferu veškerých majetkových práv uhelných dolů na stát došlo až na základě zákona z roku 1946.²²⁴ Při řešení otázky náhrad za znárodněný majetek, předpisy prvního období zásadně vycházely ze zásady poskytnutí náhrady za majetek dotčený znárodněním, nicméně oproti meziválečným předpisům se tyto předpisy odlišovaly hned v několika směrech. Již v tomto období byla opuštěna zásada předběžné náhrady typická pro meziválečné období s tím, že většina vládních nařízení ponechala bližší úpravu náhradové otázky provádějícím právním předpisům, jejichž přijetí bylo častokrát oddalováno (viz uhelné doly). Současně přijaté znárodnovací předpisy řešily i otázku konfiskací majetku těch osob, jež se v období války provinily proti Francii spoluprací s nepřítelem (Renault, Gnome et Rhône), nicméně tyto předpisy

²²³ Année politique, 1945, str. 82, RIVERO, Jean *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris, 1948, str. 17.

²²⁴ S ohledem na složitost problematiky transferu majetku v případě uhelných dolů viz analýzu RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris, 1948, str.18.

striktně ;odlišovaly majetek postižený konfiskací tj. vyvlastněním bez náhrady od majetku těch osob, jimž náhrada zásadně příslušela.

2.3.2 Etapa 2.: období zákonů 1945–1946

134. Začátkem března 1945 došlo ke sjednocení požadavků socialistů a komunistů ohledně otázek znárodnění a ohledně konfiskace majetku zrádců a kolaborantů ve společné programové dohodě, která byla uveřejněna v periodikách *Le Populaire*²²⁵ a *L'Humanité*.²²⁶ Dne 2. března 1945 generál De Gaulle přednesl v *Assemblée consultative* projev týkající se poválečné rekonstrukce,²²⁷ v němž se opětovně přihlásil k požadavku znárodnění a současně představil svůj plán na zřízení Národní ekonomické rady (*Conseil national économique*). Podle francouzské historiografie jsou právě tyto dvě skutečnosti indikátorem procesu, který v krátké době vyústil v přijetí základních znárodnovacích norem ve formě zákonů (*des lois*).²²⁸

a) Ústavodánní shromáždění a příprava Ústavy IV. republiky

135. Dne 21. října 1945 proběhly ve Francii celonárodní volby,²²⁹ na jejichž základě se vytvořilo první poválečné **Ústavodánné shromáždění (*Assemblée constituante*)** složené z komunistů (26,1 %), socialistů (23,9 %), radikálních socialistů (8,9%), MRP (23,8%) a pravice (15,0%).²³⁰ Jednalo se o parlament se zřetelnou převahou levicových stran v čele se stranou komunistickou, jehož úkolem bylo ve lhůtě sedmi měsíců připravit Ústavu IV. republiky (zákon ze dne

²²⁵ *Le Populaire*, deník francouzské socialistické strany (SFIO), vznikl v prosinci 1941 jako ilegální noviny propagující socialistické myšlenky, přičemž jeho původní název byl „*Socialisme et Liberté*“ Viz *Historie de la presse française. Tome IV. De 1940–1958*. Paris: Presses Universitaires de France, 1975.

²²⁶ *L'Humanité*, deník francouzské komunistické strany (PCF) byl založen v roce 1904 Jeanom Jauré. Viz *Histoire générale de la presse française, Tome IV : De 1940 à 1958*, Bellanger, C. Godechot, J., Guiral, P., Terrou, F (dir.), Presses Universitaires de France, Paris, 1975, str. 199 a násl.

²²⁷ Projev gen. De Gaulla v *Assemblée consultative* týkající se programu rekonstrukce Francie ze dne 2. března 1945 publikovaný v příloze *Année politique*, 1945, str. 442 a násl.

²²⁸ ANDRIEU, Claire - LE VAN, Louis - PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération: De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 241

²²⁹ Volby do Ústavodánného shromáždění konané dne 21. října 1945 se uskutečnily na základě vládního nařízení ze dne 17. srpna 1945 (Ordonnance n°45-1837 du 17 août 1945, elections generales de 1945, JORF, du 19. août 1945, str. 5155). Podle nařízení měly volby proběhnout společně s referendem, jehož úkolem bylo určit podobu a pravomoci tohoto shromáždění. viz. *Année politique* 1945, str. 303 a násl.

²³⁰ Viz Archiv francouzského Národního shromáždění [On-line]: Archive Assemblée nationale ↑

2. listopadu 1945). Komisi, jíž byla příprava nové ústavy svěřena, předsedal socialista André Philippe, později Guy Mollet (socialista), přičemž hlavními zpravodaji této komise byl François de Menthon (MRP) a později Pierre Cot (radikální socialisté).²³¹

136. Návrh nové Ústavy, který Ústavodárné shromáždění přijalo dne 19. dubna 1946, se výrazně vzdálil liberální a individualistické tradici francouzsko-amerických listin lidských práv. Jeho součástí byla **Deklarace práv člověka**, jež garantovala ochranu vlastnictví v **článku 35**, cituji:

*[v]lastnictví je nedotknutelné právo užívat, požívat a disponovat majetkem, které každému zaručuje zákon. Všichni lidé musí mít možnost jej nabývat prostřednictvím práce a spoření. Nikdo nemůže být zbaven [vlastnictví], pokud se nejedná o důvod veřejného prospěchu deklarovaný zákonným způsobem a za podmínky spravedlivé náhrady stanovené v souladu se zákonem.*²³²

137. Nicméně koncepce vlastnictví jako posvátného a nedotknutelného práva (čl. 17 DDH) byla **článkem 36 Deklarace** do značné míry zpochybněna:

*„[v]lastnické právo nesmí být vykonávané v rozporu s celospolečenským prospěchem (utilité sociale) nebo způsobem působícím újmu právní jistotě, svobodě, existenci nebo vlastnictví jiného. Každý majetek, každý podnik, jehož provozování má nebo nabývá charakter národní veřejné služby (service public) nebo faktického monopolu se musí stát vlastnictvím společnosti.“*²³³

138. Tento článek byl vůbec prvním pokusem o nepřímou definici znárodnění ve francouzském pozitivním právu a zrcadlil socializující a marxisticky orientované tendence, které dominovaly při tvorbě nové Ústavy. Negativem bylo, že ochrana vlastnictví v těchto ustanoveních nebyla efektivně vynutitelná. Návrh Ústavy totiž neobsahoval žádný mechanismus kontroly ústavnosti, který by

²³¹ ROUSSEAU, Charlea. *La Constitution de 1946. Avant le référendum*. France Illustration. 1946. str. 464

²³² Čl. 35 Deklarace práv člověka „*La propriété est le droit inviolable d'user, de jouir et de disposer des biens garantis a chacun par la loi. Tout homme doit pouvoir y accéder par le travail et par l'épargne. Nul ne saurait en être privé si ce n'est pour cause d'utilité publique légalement constatée et sous la condition d'une juste indemnité fixée conformément à la loi.*“ *Projet de Constitution du 19 avril 1946*, on-line : www.assemblee-nationale.fr

²³³ Článek 36 Deklarace práv člověka « *Le droit de propriété ne saurait être exercé contrairement à l'utilité sociale ou de manière à porter préjudice à la sûreté, à la liberté, à l'existence ou à la propriété d'autrui. Tout bien, toute entreprise dont l'exploitation a ou acquiert les caractères d'un service public national ou d'un monopole de fait doit devenir la propriété de la collectivité.* » *Projet de Constitution du 19 avril 1946*, on-line : www.assemblee-nationale.fr

garantoval, že zákonodárce bude ustanovení Deklarace při přijímání běžných zákonů též dodržovat.²³⁴

139. Nicméně tento koncept nebyl francouzskou veřejností přijat. Celonárodní referendum, které se na základě ústavního zákona ze dne 2. listopadu 1945²³⁵ konalo, dne 5. května 1946 odmítlo projekt nové Ústavy. Jak ve svém rozhodnutí z roku 1982 uvedla Ústavní rada Francie, důvodem odmítnutí prvního referenda o Ústavě IV republiky byla skutečnost, že projekt Ústavy byl založen na principech zcela odlišných od těch, které v roce 1789 deklarovaly články 2 a 17 DDH a v porovnání s ním představoval projekt nové Ústavy značné oslabení ochrany základních práv.²³⁶

140. **Druhé Ústavodárné shromáždění**, které se sešlo po nových volbách uskutečněných dne 2. června 1946, vložilo do nového návrhu Ústavy IV. republiky ustanovení, v němž se přihlásilo k Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789, cituji:

[n]ásledující den po vítězství svobodného lidu nad režimy, které směřovaly k zotročení a degradaci lidstva, francouzský národ opětovně prohlašuje, že každému člověku bez rozdílu rasy, náboženství, víry náleží nezcizitelná a posvátná práva. Znovu slavnostně stvrzuje práva a svobody člověka a občana v Deklaraci práv z roku 1789 a základní principy uznané zákony Republiky.²³⁷

141. Nicméně široký konsenzus francouzů na potřebě znárodnění se projevil v tom, že do **řádku 9 Preambule nového návrhu Ústavy IV. republiky**, jenž byl přijat v referendu dne 27. října 1946, byl doslovně převzat princip obsažený v článku 36 Deklarace práv z roku 1946:

²³⁴ ROUSSEAU, Charlea. *La Constitution de 1946. Avant le référendum*. France Illustration. 1946. str. 464

²³⁵ Loi du 2 novembre 1945 sur organisation provisoire des pouvoirs publics, JORF du 3. novembre 1945, str. 7159.

²³⁶ Viz rozhodnutím Conseil constitutionnel ze dne 16. ledna 1982. K referendu srovnej

²³⁷ „Au lendemain de la victoire remportée par les peuples libres sur les régimes qui ont tenté d'asservir et de dégrader la personne humaine, le peuple français proclame à nouveau que tout être humain, sans distinction de race, de religion ni de croyance, possède des droits inaliénables et sacrés. Il réaffirme solennellement les droits et libertés de l'homme et du citoyen consacrés par la Déclaration des droits de 1789 et les principes fondamentaux reconnus par les lois de la République.“ Řádek 9 Preambule Ústavy ze dne 27. října 1946

[k]aždý majetek, každý podnik, jejichž provozování má nebo nabývá charakter národní veřejné služby (*service public*) nebo faktického monopolu se musí stát vlastnictvím společenství.

142. Z hlediska svobody podnikání byl pak důležitý především **řádek 8 Preambule Ústavy IV. Republiky**, který stanovil:

[k]aždý pracující se, prostřednictvím svých zástupců, účastní na kolektivním rozhodování týkajícím se pracovních podmínek jako i na správě podniku (*gestion d'entreprise*),²³⁸

a řádek 7 Preambule, jenž přiznával pracujícím právo na stávkou a umožňoval jeho výkon v rámci zákonů a prováděcích právních předpisů.²³⁹

143. Preambule Ústavy ze dne 27. října 1946²⁴⁰ se tudíž pokusila skloubit zcela protikladné principy individualismu a kolektivismu, liberalismu a socialismu. Na straně jedné Preambule potvrdila liberalismus a individualismus obsažený v principech svobody a ochrany soukromého vlastnictví v DDH z roku 1789, na straně druhé vstřebala socializační tendence poválečného období, jež se projevují v principech znárodnění, dělnické účasti na řízení podniků a v ústavní ochraně práva pracujících na stávkou. Protože v praxi budou častokrát tyto principy stát proti sobě, vyvstává otázka, jaký je jejich vzájemný vztah respektive, zda-li socializační principy obsažené v Preambuli mohou suspendovat velká liberální práva obsažená v DDH a převzatá Preambulí. Řešení tohoto rozporu mezi výše uvedenými principy má velký význam dodnes. Jelikož se Preambule Ústavy IV. republiky společně s DDH stala na základě recepční normy²⁴¹ v Ústavě z roku 1958 součástí ústavního pořádku V. republiky, ovlivnila nejen znárodnění v 80.

²³⁸ „*Tout travailleur participe, par l'intermédiaire de ses délégués, à la détermination collective des conditions de travail ainsi qu'à la gestion des entreprises*“ Řádek 8 Preambule Ústavy ze dne 27. října 1946.

²³⁹ „*Le droit de grève s'exerce dans le cadre des lois qui le réglementent.*“ Řádek 7 Preambule Ústavy ze dne 27. října 1946

²⁴⁰ „*Il proclame, en outre, comme particulièrement nécessaires à notre temps, les principes politiques, économiques et sociaux ci-après : Tout bien, toute entreprise, dont l'exploitation a ou acquiert les caractères d'un service public national ou d'un monopole de fait, doit devenir la propriété de la collectivité.*“ Preambule Ústavy IV. Republiky, ze dne 27. října 1946, www.conseil-constitutionnel.fr.

²⁴¹ „*Le peuple français proclame solennellement son attachement aux Droits de l'homme et aux principes de la souveraineté nationale tels qu'ils ont été définis par la Déclaration de 1789, confirmée et complétée par le préambule de la Constitution de 1946.*“ Preambule Ústavy V. Republiky, ze dne 4. října 1958, www.senat.fr

letech, ale též nedávnou diskusi o znárodnění v souvislosti s finanční krizí v roce 2008.

b) Rozsah znárodnění

144. Významným úkolem prvního Ústavodárného shromáždění bylo vedle přípravy nové Ústavy Francie též přijetí zásadních znárodnovacích norem. Ústavodárné shromáždění tomuto požadavku vyhovělo. V období své krátké existence přijalo balíček klíčových znárodnovacích zákonů, které na stát převedly soukromý majetek soustředěný v hlavních odvětvích francouzského hospodářství. Znárodnovací zákony se týkaly následujících podniků a odvětví francouzského národního hospodářství:

- 1) **Bankovní sektor**²⁴² - na základě zákona č. 45-015, ze dne 2. prosince 1945, o znárodnění Banque de France a velkých bank a o organizaci poskytování úvěrů - do rámce zákona spadli 4 nejvýznamnější francouzské spořitelny „*des banques de dépôt*“ [Příloha č. 9].
- 2) **Plyn a elektrická energie**²⁴³ - na základě zákona č. 46-628, ze dne 8. dubna 1946, o znárodnění elektrárenského a plynárenského průmyslu [Příloha č. 10].
- 3) **Pojišťovnictví**²⁴⁴ - na základě zákona č. 46-835, ze dne 25. dubna 1946, o znárodnění pojišťoven.
- 4) **Minerální paliva**²⁴⁵ - na základě zákona č. 46-1072, ze dne 17. května 1946, o znárodnění minerálních paliv [Příloha č. 11].
- 5) **Alžírská banka**²⁴⁶ - na základě zákona č. 46-1070, ze dne 17. května 1946, o znárodnění Alžírské banky.
- 6) **Tisk a vytvoření „Société nationale des entreprises de presse“ (dále též „SNEP“)**²⁴⁷ - na základě zákona ze dne 11. května 1946 o devoluci majetku a aktiv tiskařských podniků.

²⁴² Loi n° 45-015 du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit, JORF du 3 décembre 1945, str. 9001.

²⁴³ Loi n° 46-628 du 8 avril 1946, relative à la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9 avril 1946, str. 2951.

²⁴⁴ Loi n°46-835 du 25 avril 1946 Nationalisation des Sociétés d'Assurances, JORF du 30 avril 1946 str. 3566.

²⁴⁵ Loi n° 46-1072 du 17 mai 1946, relative à la nationalisation des combustibles minéraux, JORF du 18 mai 1946, str. 4272.

²⁴⁶ Loi n°46-1070 du 17 mai 1946 portant sur nationalisation de la Banque d'Algérie, JORF, du 18 mai 1946, str. 4271.

145. Až na výjimku, kterou bylo znárodnění Alžírské banky, Ústavodárné shromáždění podrobilo znárodnění celé sektory francouzského národního hospodářství. Na rozdíl od první etapy bylo znárodnění v tomto období uskutečněno na základě zákona (*une loi*), tj. prostřednictvím právní normy s vyšší demokratickou legitimitou než byly vládní nařízení s mocí zákona, které přijala prozatímní vláda v letech 1944-1945. Na rozdíl od meziválečného období byl v tomto období vyvlastněn veškerý majetek dotčených společností, což plně korespondovalo s přáním francouzské veřejnosti, které zaznamenaly poválečné průzkumy veřejného mínění.²⁴⁸ V následující části blíže rozeberu znárodnění uskutečněná v následujících sektorech: bankovníctví, plyn a energetika, minerální paliva, a též „znárodnění“ majetku tiskařských společností a nakladatelství působících za okupace nebo spolupracujících s nepřítelem.

c) *Bankovníctví*

146. Jak již bylo řečeno výše, první významné státní zásahy do vnitřní organizace Národní banky Francie byly provedeny v roce 1936, kdy byl na základě zákona ze dne 24. července 1936 změněn statut Národní banky ze soukromoprávního na veřejnoprávní a kdy došlo k nahrazení dosavadního kontrolního orgánu (*Conseil de Régence*) takzvanou Bankovní radou (*Conseil général*), jež se vedle zástupců bankovního sektoru skládala i ze zástupců státu, průmyslu, obchodníků a klientů.²⁴⁹ Tato reforma se koncem druhé světové války ukázala jako zcela nepostačující. Nejenže se velká část představitelů bankovního sektoru zdiskreditovala v období okupace spoluprací s nepřítelem, ale znárodnění bankovního sektoru se po válce jevílo jako nezbytné pro nastartování poválečné reformy národního hospodářství. Plány poválečné obnovy byly proto úzce spojeny s požadavkem prohloubení státních zásahů v oblasti bankovníctví. To se projevilo například ve formulaci článku 5 Akčního programu CNR, který požadoval nastolení skutečné ekonomické a sociální demokracie, v níž by

²⁴⁷ Loi n°46-994 du 11 mai 1946 portant transfert et devolution de biens et d'elements d'actifs d'entreprises de presse, JORF du 12 mai 1946, str. 4093.

²⁴⁸ ANDRIEU, Claire - LE VAN, Louis - PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 242

²⁴⁹ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str.72

velkokapitalisté byli odstraněni z vedoucích postů v národní ekonomice včetně velkých bank, jež měly být znárodněny:

...le retour à la nation des grands moyens de production monopolisés ... et des grandes banques

147. Znárodnění bankovního sektoru se tudíž dostalo do čela reforem, jež mělo nové Ústavodárny shromáždění co nejdříve po svém ustavení přijmout.²⁵⁰ Ani ne měsíc po jeho první schůzi Ústavodárny shromáždění přijalo **zákon č. 45-015 o znárodnění Národní banky Francie a velkých bank a o organizaci poskytování úvěru**. Nicméně mimo působnost tohoto zákona zůstaly velké bankovní domy *Banque de Paris et de Pays-Bas* a *Union Parisienne*,²⁵¹ jejichž znárodnění původně požadovala komunistická strana.²⁵² Tato se však na žádost francouzské vlády a gen. de Gaulla svého požadavku vzdala, aby tím uspíšila realizaci nových reforem.²⁵³ Konečná verze zákona byla proto vítězstvím vlády a jejího návrhu, který jménem de Gaulla přednesl ministr financí prozatímní vlády René Pleven.²⁵⁴

148. Co se týče struktury byl zákon o znárodnění bankovního sektoru složen ze šesti částí: 1) znárodnění Národní banky Francie, 2) bankovní instituce, 3) znárodnění velkých depozitních bank, 4) kontrola obchodních bank, 5) řízení, 6) závěrečná ustanovení. Reforma bankovního sektoru tudíž spočívala nejen v převedení majetku Národní banky a dalších velkých bank na stát, ale též na celkové nové právní úpravě činnosti bankovních institucí a na vytvoření nového režimu kontroly jak bankovního sektoru (obecná kontrola) tak obchodních bank (kontrola speciální).²⁵⁵

²⁵⁰ Důvodová zpráva vládního návrhu zákona o znárodnění Národní banky Francie a velkých bank a o organizaci úvěru, ze dne 30 listopadu 1945, příloha č. 2 národohospodářské zprávy č. 54, kterou zaslalo československé velvyslanectví v Paříži ministerstvu zahraničních věcí ČSR dne 7. prosince 1945, Archiv MZV, Fond TO - O, Francie 1945-1959, karton 4.

²⁵¹ *Année politique*, 1946, str. 95 a násl.

²⁵² Viz národohospodářská zpráva č. 54 ve věci znárodnění Banque de France a 4 velkých bank ve Francii ze dne 7. prosince 1945 zaslana Velvyslanectvím Československé republiky v Paříži ministerstvu zahraničních věcí ČSR, Archiv MZV, Fond TO - O, Francie 1945-1959, karton 4.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž, viz vládní osnova zákona v příloze č. 2.

²⁵⁵ VABRES, Jean Donnedieu de, Nationalisation du crédit et dévaluation. *France Illustration* n°15/1946, str. 45

149. Významný byl především článek 1 zákona, na jehož základě byla s účinností ke dni 1. lednu 1946 znárodněna Národní banka Francie, přičemž podle tohoto ustanovení měla nadále pokračovat v emisi bankovek. Veškeré akcie Banky přešly ze zákona na stát, který se tímto stal jejich vlastníkem, což umožnilo zachovat dosavadní právní formu Banky. Tato metoda znárodnění umožnila Národní bance Francie zachovat si v dalším období jistou míru nezávislosti na vládě při prosazování zájmů banky, nicméně vláda si podržela významné pravomoci vůči bance například možnost jmenovat její vedení.²⁵⁶

150. Jak uvádí Jean Rivero, při přípravě zákona byla problematická zejména otázka, jakým způsobem určit a v jaké výši poskytnout náhradu za znárodněné akcie. Rivero poznamenává, že s ohledem na finanční rozsah reformy a množství peněz, které by musel stát v krátké době majitelům znárodněných bank vyplatit, bylo vyloučeno nejjednodušší řešení, které spočívalo v přímém vyplacení peněžité náhrady.²⁵⁷ Proto francouzský stát přikročil k řešení, jež spočívalo v odškodnění dotčených akcionářů formou dluhopisů, ze kterých jim plynul pravidelný pevný výnos v stanovené výši náhrady. Francouzský stát tudíž vyřešil náhradovou otázku tím, že z původních majitelů akcií znárodněných bank učinil věřitele, kteří měli vůči bance pohledávku v podobě dluhopisu. Zákon současně stanovil, že hodnota náhrady je dána likvidní hodnotou akcie, jejíž přesnou výši měla stanovit zvláštní komise složená se zástupců Banky, Conseil d'Etat, Účetního dvora a zástupce akcionářů. Na základě titulu II téhož zákona, byly s účinností k 1. lednu 1946 znárodněny stejným způsobem jako Národní banka i čtyři další velké banky taxativně určené v článku 6 zákona: *Crédit Lyonnais, Société générale, Comptoir National d'Escompte de Paris, Banque nationale pour le Commerce et l'Industrie*, přičemž řízení poskytování úvěru byla pověřena Národní úvěrová rada (*Conseil National du Crédit*).

d) Plyn a elektrická energie

151. Obdobně jako reformu bankovních institucí i znárodnění plynu a elektrické energie předpokládal již **článek 5 písm. a) Akčního programu CNR.**,

²⁵⁶ Například CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str. 73.

²⁵⁷RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes*. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948, str.30.

podle kterého všechny prostředky výroby, jakož i zdroje energie se měly stát státním monopolem. Hlavním důvodem znárodnění tohoto odvětví po válce byla zejména špatná situace v oblasti energetického průmyslu. Například produkce elektrické energie ve Francii v období bezprostředně po osvobození nedosahovala ani polovinu produkce z roku 1928 (602 milionů kwh v srpnu 1945 oproti 1391 milionů kwh/měsíčně v roce 1938).²⁵⁸

152. **Přípravné práce** na ministerstvu průmyslové výroby započaly již koncem listopadu 1944, kdy se na ministerstvu vytvořila expertní komise (*Commission d'études de la nationalisation de l'industrie électrique*) pověřená studiem jednotlivých návrhů znárodnovacích předpisů v oblasti elektrárenského průmyslu. Výsledky činnosti této komise byly následně předloženy *Assemblée consultative*, později prvnímu Ústavodárnému národnímu shromáždění (*Assemblée nationale constituante*).²⁵⁹ Nejvýznamnější z návrhů byl návrh ministra průmyslové výroby Marcela Paula, který vláda ve verzi pozměněné připomínkami komise předložila Ústavodárnému shromáždění koncem ledna 1946.²⁶⁰ Diskuse o tomto návrhu probíhala v Ústavodárném shromáždění ve druhé polovině března a to zejména na jeho zasedáních ve dnech 26.-28. března 1948, kdy byl projekt podroben kritice zejména ze strany PRL, která kromě jiného nastínila otázku zahraničních účastí v znárodněných elektrárenských podnicích, jež v té době činily kolem 5 860 milionů franků.²⁶¹

153. Konečným výsledkem těchto jednání bylo přijetí **zákona č. 628 o znárodnění elektrárenského a plynárenského průmyslu ze dne 8. dubna 1946**. Zákon v souladu s požadavky Akčního programu CNR vytvořil jedinou monopolní společnost, ve které se koncentrovala veškerá výroba elektrické energie respektive plynu a rozhodování o její distribuci. Na základě článku 1 zákona byla s účinností ke dni vyhlášení zákona (dne 9. dubna 1946) znárodněna veškerá výroba, přeprava, distribuce, dovoz a vývoz elektřiny a plynu. Správou znárodněných elektrárenských podniků byla pověřena *Electricité de France* (EDF)

²⁵⁸ Année politique, 1945, str. 17.

²⁵⁹ Année politique, 1946, str. 62.

²⁶⁰ Podrobněji k návrhu Marcela Paula a k přípravným pracím na zákoně o znárodnění elektrárenského a plynárenského průmyslu viz. Idem., str. 63-70.

²⁶¹ Tamtéž str. 68.

jakožto subjekt veřejného práva. Obdobně v oblasti plynárenství byla správou znárodněných podniků pověřena společnost *Gaz de France*. Obě nově vzniklé společnosti měly povahu národní služby (*Service National*), což se kromě jiného projevilo i v obligatorním firemním dodatku. Podobně jako v případě uhelných dolů měl být vnitřní statut společností blíže určený v prováděcím dekretu, avšak v případě elektrárenského průmyslu k vydání tohoto dekretu nikdy nedošlo.²⁶² Distribuce elektrické energie měla být podle zákona delegována na regionální veřejné subjekty (*des établissements publics régionaux*), kterých organizace byla upřesněna v roce 1950, avšak nikdy nedošlo k jejich faktickému zřízení. Proto veškeré otázky distribuce zůstaly nadále v kompetenci monopolní *Electricité de France*, jež byla současně držitelkou koncesí pro distribuci elektřiny domácnostem.

e) Minerální paliva

154. Přijetím zákona č. 46-1072 ze 17. května 1946 o znárodnění minerálních paliv²⁶³ byla dovršena třetí fáze znárodnění uhelných dolů. Na základě tohoto zákona (čl. 1) byla s účinností k datu vyhlášení (18. květen 1946) znárodněna veškerá těžba minerálních paliv s výjimkou zemního plynu, minerálních olejů a rašeliny. V titulu IV zákon stanovil zvláštní ustanovení pro některé uhelné pánve. Tato speciální ustanovení se zejména dotýkala společnosti „*Houillères Nationales du Nord et de Pas-de-Calais*“, která byla na jejich základě přejmenována na „**Houillères du bassin du Nord et du Pas-de-Calais**“ (čl. 30). Speciální ustanovení současně stanovila, že veškerý majetek, který měly Národní uhelné doly v držbě (viz výše) je na novou společnost převeden dnem vyhlášení zákona o znárodnění minerálních paliv. Tímto došlo k definitivnímu završení znárodněvací reformy týkající se uhelných dolů v Nord et Pas-de-Calais, kterou zahájila prozatímní francouzská vláda v roce 1944. Zákon z roku 1946 v podstatě jenom potvrdil již existující poměry. Vznikem se nová společnost stala vlastníkem veškerého majetku ve vlastnictví bývalých *Houillères nationales*, přičemž v důsledku přijetí

²⁶² CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str. 40.

²⁶³ Loi °46-1072 du 17 mai 1946 relative à la nationalisation des combustibles minéraux, JORF ze dne 18. května 1946, str. 4272.

zákona 18 uhelných společností vstoupilo do likvidace.²⁶⁴ Úhelní těžbu následně převzaly *Charbonnages de France*, vytvořené na základě téhož zákona. Další speciální ustanovení (čl. 31) se vztahovalo na uhelné pánve *Gard Hérault*, a *Taru Aveyron*, které byly zrekvírované ke dni 1. října 1944 na základě zákona ze dne 13. července 1938 o organizaci národa v období války. Důlní těžba v těchto pánvích byla převedena na uhelné doly určené v člancích 2 a 7 zákona.

f) Tisk a nakladatelství

155. Posledním příkladem znárodnění druhé etapy, který jsem si vybrala pro jeho vztah k problematice konfiskací, je znárodnění tiskařských, nakladatelských a novinářských podniků uskutečněné na základě zákona č. 46-995 ze dne 11. května 1946 o převodu jmění tiskařských podniků (*Loi Defferre*).²⁶⁵

156. Již před vydáním tohoto zákona, **vládní nařízení s mocí zákona č. 45-2694 ze dne 2. listopadu 1945**²⁶⁶ umožňovalo, aby na základě dekretu přijatého ministerským kabinetem byl vyvlastněn veškerý majetek sloužící k vydávání novin a periodik, který se do té doby nacházel v nucené správě ustavené na základě vládního nařízení s mocí zákona ze dne 30. září 1944. Vyvlastňovací dekret z listopadu 1945 převáděl za úplatu vyvlastněný majetek na nové společnosti, které měly povinnost ve lhůtě 8 dní ode dne rozhodnutí o náhradě vyplatit dotčenému vlastníku (respektive nucenému správci) náhradu vypočtenou na základě hodnoty majetku k datu vyvlastnění, jinak musely převedený majetek vydat zpět. V praxi se ukázala aplikace těchto ustanovení jako velice obtížná, jelikož nové podniky (*Nouvelle presse*), které vznikly po válce, neměly dostatek finančních prostředků k okamžitému vyplacení náhrady bývalým majitelům. Obdobně byla kritizována i příliš velká diskreční pravomoc vlády týkající se vydávání vyvlastňovacích dekretů, která umožňovala vládě zcela

²⁶⁴ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? Paris : Presses universitaires de France, str. 33

²⁶⁵ Zákon č. 46-995 je pojmenován podle zpravodaje státního tajemníka Gastona Deferra. Viz *La Nationalisation des entreprises de presse*. Compte rendu de la réunion d'information du 27. avril 1946. Suivi du Texte du projet de loi du Comité inter-presse et Groupements Intersindicaux d'Ateliers, Imprimeries Paris, 1946.

²⁶⁶ Ordonnance n° 45-2694 ze dne 2. listopadu 1945,²⁶⁶ o doplnění článku 2 (1. řádek) vládního nařízení ze dne 30. září 1944 týkajícího se zatímní úpravy periodického tisku na osvobozeném území metropolitní Francie, JORF ze dne 4. listopadu 1945, str. 7249.

libovolně určit, které podniky budou vyvlastněny a kdo bude jejich nabyvatelem.²⁶⁷ Z těchto důvodů měl vyvlastnění majetku tiskařských, nakladatelských a novinářských podniků vyřešit nový zákon, který byl přijat dne 11. května 1946 (Loi Defferre).

157. Převod majetku dotčených tiskařských, nakladatelských a novinářských podniků podle **zákona ze dne 11. května 1946**, lze rozložit do následujících tří fází:

- 1) **transfer majetku na stát**
- 2) **převzetí majetku SNEP (devoluce)**
- 3) **přidělení majetku (redistribuce).**

158. **Ve fázi první (Transfer – Titul I. Zákona)** byly ke dni vyhlášení zákona převedeny na stát veškeré hmotné i nehmotné majetkové hodnoty tvořící aktiva znárodněných podniků, jakož i veškeré prostředky, které sloužily k provozu těchto podniků. Do rozsahu znárodnění spadaly výlučně ty vydavatelství a tiskařské podniky, které působily za okupace a jejichž činnost byla zakázána na základě vládního nařízení ze dne 30. září 1944. Jednalo se o podniky vydávající periodický tisk, který vycházel v rozhodném období, to znamená, že začal vycházet po 25. červnu 1940, nebo vycházel již před tím a nadále vycházel i po uplynutí patnácti dnů ode dne 25. června 1940 na územích, které po dobu nepřátelské okupace tvořily severní zónu, nebo který vycházel po uplynutí patnácti dnů ode dne 11. listopadu 1942 na územích jižní zóny, jakož i veškeré tiskařské podniky, které v rozhodném období sloužily k tisknutí výše uvedených periodik. Do rozsahu zákona dále spadaly informační a reklamní agentury, které v rozhodném období uskutečňovaly činnost v severní a jižní zóně. Současně zákon ze své působnosti vyloučil podniky, kterým byla znovu povolena jejich činnost po osvobození, jakož i ty podniky, které vydávaly publikace výhradně technického nebo vědeckého charakteru a které požádaly ve lhůtě jednoho měsíce od uveřejnění zákona o zapsání do seznamu, který vydal ministr informací po konzultaci odborových organizací. Samotný transfer majetku se uskutečnil na základě dvou aktů. Nejdříve prováděcí dekret vydaný na základě článku 3

²⁶⁷ Viz BELLANGER, C.-GODECHOT, J.-GUIRAL, P.-TERROU, F (dir.). *Histoire générale de la presse française, Tome IV : De 1940 à 1958*, Presses Universitaires de France, Paris .1975, str. 199 a násl.

zákonu stanovil seznam podniků, které podléhaly znárodnění, následně rozhodnutí (des arrêts) ministra informací určily u každého podniku rozsah majetku, který přešel na stát.

159. **V druhé fázi (Devoluce - Titul II Zákona)** byl majetek znárodněný podle shora citovaných ustanovení převeden společně s majetkem konfiskovaným ve prospěch státu a to na společnost **Société nationale des entreprises de presse (SNEP)**, která měla soukromoprávní subjektivitu a finanční samostatnost. V jejím čele stál generální ředitel jmenovaný na základě dekretu, který společně vydali ministři informací, národní ekonomiky a financí, ze seznamu osob navržených správní radou společnosti. Správní radu SNEP tvořili zástupci shora uvedených ministerstev, jakož i zástupci ministerstva průmyslové výroby a ministerstva práce, účetního dvora, zástupci národní federace francouzského tisku, zástupci zaměstnanců a novinářů. Úkolem SNEP byla správa znárodněného a zkonfiskovaného majetku, který připadl státu, zabezpečení přidělení tohoto majetku a správa toho majetku, k jehož přidělení zatím nedošlo. Podrobnosti týkající se statutu společnosti zákon přenechával prováděcímu předpisu (règlement), který byl vydán dne 16. června 1946.

160. **Ve fázi třetí (Přidělení - Titul II Zákona)**, SNEP přidělil znárodněný majetek do vlastnictví nebo držby novým podnikům vydávajícím noviny, které měly oprávnění podle platných právních předpisů a to za podmínek stanovených v článku 17 zákona, přičemž základní podmínkou bylo, aby tyto podniky byly zřízeny v souladu s ustanoveními zákona upravujícího statut tiskařských podniků.

161. S výjimkami případů konfiskace byl zákon založený na principu náhrady za znárodněný majetek, přičemž pravidla jejího poskytnutí stanovily články 6 až 8 zákona. V případech, na které se vztahovaly ustanovení o konfiskaci majetku, zákon stanovil, že aplikace sankce rozpuštěním společnosti a konfiskace jejího majetku v prospěch státu nebrání tomu, aby odškodnění bylo poskytnuté těm akcionářům, kteří se neprovinili a byli v dobré víře (*de bonne foi*).

162. V souvislosti s výše uvedeným se vnucuje otázka, zda-li je namístě kvalifikovat tuto reformu jako znárodnovací. Ačkoliv francouzská historiografie

řadí shora uvedené předpisy mezi předpisy znárodnovací,²⁶⁸ současně uznává, že „tiskařská reforma“ vykazuje oproti klasickému pojetí řadu specifik. Povahu znárodnění totiž v tomto případě mají pouze první dvě fáze reformy, v nichž navíc převládají sankční prvky konfiskace, což je dáno skutečností, že účelem reformy bylo zejména potrestat podniky které spolupracovaly s režimem maršála Pétaina. Zpětná redistribuce znárodněného majetku novým společností, pak spíše svědčí o tom, že ve shora uvedeném případě se jednalo o zvláštní formu vyvlastnění.²⁶⁹

2.3.3 Etapa 3.: Reformy 1947-1948

163. Poté, co Ústavodárné shromáždění přijalo znárodnovací zákony v roce 1946, se nejsilnější francouzské politické strany MRP, SFIO a PCF shodly na tom, že je nezbytné oddechnout si od politiky přijímání nových znárodnovacích předpisů a soustředit se na úspěšné provedení již přijatých znárodnovacích reforem v praxi.²⁷⁰ Nicméně počátkem roku 1947 došlo v politice znárodnění k dalšímu posunu, který byl způsoben vysokou inflací, rostoucím deficitem státních financí a mezinárodněpolitickou situací spějící k studené válce mezi Východem a Západem. V tomto ovzduší byla v lednu 1947 ustanovena „*Commission des entreprisesquisitionnées*“, jež měla přezkoumat případy rekvizic a navrátit neprávem rekvírované podniky jejich původním vlastníkům.²⁷¹ V průběhu roku se v Národním shromáždění (*Assemblée nationale*) objevily první pravicové poslanceké návrhy požadující denacionalizaci neboli revidování znárodnovacích reforem z let 1944-1946.²⁷² Koncem roku se k pravicovému proudu připojila též komunistická strana Francie (PCF), která společně s CGT kritizovala státní protekcionismus (*l'Etat-patron*).²⁷³ Obdobně se změnila též pozice nejvlivnějšího muže Francie generála de Gaulla, který požadoval, aby

²⁶⁸ ANDRIEU, Claire-LE VAN, Louis-PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str. 254

²⁶⁹ BELLANGER, C.-GODECHOT, J.-GUIRAL, P.-TERROU, F (dir.). *Histoire générale de la presse française, Tome IV : De 1940 à 1958*, Presses Universitaires de France, Paris .1975, str. 204.

²⁷⁰ ANDRIEU, Claire - LE VAN, Louis - PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987, str.253.

²⁷¹ Tamtéž, str. 243.

²⁷² Tamtéž, str. 256.

²⁷³ ANDRIEU, Claire. *Gestion ouvrière et nationalisations à la libération en France*. Vingtième Siècle. Revue d'histoire, 1984, Volume 4, Issue 4, on-line : www.persee.fr, str. 140-145.

Berliet, Renault a letecké podniky byly navráceny do soukromého sektoru.²⁷⁴ V této atmosféře vydal Conseil d'Etat první rozsudky směřující k anulaci správních aktů z roku 1944, na jejichž základě byla do mnohých významných podniků zavedena nucená správa.

a) Desekvestrace: příklad zrušení národní správy ve společnosti Lafarge v roce 1947²⁷⁵

164. Z mnoha příkladů lze citovat případ cementárny Lafarge, jejíž továrna Teil v Ardèche byla v září 1944, tj. v období takzvaného divokého neboli spontánního znárodnění, postavena pod národní správu (*mise sous séquestre*). Jak uvádí ve své práci Pierre Bonnaud, znárodnění společnosti jako celku bylo na programu již od října 1944, kdy národní správa továrny Teil poprvé požadovala rozšíření národní správy na veškerý majetek společnosti Lafarge. V listopadu 1944 byly akcie 11 akcionářů společnosti zabaveny z důvodu jejich údajné spolupráce s nepřitelem v období války. Od roku 1945 probíhaly spory o to, zda-li majetek společnosti znárodnit, nebo zda-li nucenou správu zrušit a vrátit akcie původním vlastníkům. Nicméně již v březnu 1947 byla s ohledem na nedostatek právních podkladů rozhodnutím Conseil d'État nucená správa s konečnou platností zrušena a správní opatření ze září 1944 anulovány a akcie společnosti Lafarge navráceny původním vlastníkům.

b) Reformy roku 1948

165. Tato proměna postoje k znárodnění se následně projevila též v reformách v roce 1948. Znárodňovací předpisy přijaté v tomto roce se svým charakterem zřetelně odlišují od znárodnění let 1944–1946 a mnohem více se podobají meziválečným reformám. V jejich důsledku vznikají společností smíšené ekonomiky (*des sociétés d'économie mixte*), ve kterých dochází ke skloubení soukromých a veřejných zájmů. Též rozsah znárodnění uskutečněných v roce 1948 je v porovnání s rokem 1946 značně omezený a to následující oblasti:

- 1) **Obchodní loďství²⁷⁶** (*Marine marchande*) na základě zákona č. 48-340 ze dne 28. února 1948 o organizaci obchodního loďství.[Příloha č. 12]

²⁷⁴ Tamtéž, str. 143

²⁷⁵ Zpracované podle BONNAUD, Pierre. *Le séquestre de l'entreprise Lafarge en Ardèche*. Cahier de Mémoire d'Ardèche et Temps Présent n°100, 2008.

- 2) **Dopravní podnik hl. města Paříže**²⁷⁷ (*Récie autonome des transports parisiennes*) na základě zákona č. 48-506 ze dne 21. března 1948 o reorganizaci a koordinaci dopravy cestujících v pařížské regionu.[Příloha č. 13]
- 3) **Air France**,²⁷⁸ č. 48-976 ze dne 16 června 1948 o Národní společnosti Air-France [Příloha č. 14]

166. Z hlediska československo-francouzských vztahů je významné především znárodnění Air France, jelikož na jeho základě byly postiženy též akcie Československa (cca 10.225 akcií), jejichž hodnota se v roce 1955 pohybovala v rozmezí 10–30 milionů francouzských franků.²⁷⁹ Otázka náhrady za tyto akcie se v letech 1948–1956 stala předmětem jednání o vyrovnání vzájemných finančních pohledávek v rámci tzv. náhradových jednání mezi oběma státy.²⁸⁰

3 ČESKOSLOVENSKO

167. Zatímco francouzské znárodnění uhelných dolů v Nord-Pas-de-Calais patřilo mezi první znárodnění v Evropě po druhé světové válce, československé reformy uskutečněné na základě dekretů prezidenta republiky ze srpna a října 1945 byly jedněmi z nejrozsáhlejších znárodnění v Evropě v prvních poválečných letech. V následující kapitole se pokusím toto znárodnění popsat, přičemž se zastavím též u pozemkové reformy a socializačních tendencí ve 20. letech. Již zde se rýsovaly klíčové okruhy problémů, které determinovaly i diskusi o podobě znárodnění po druhé světové válce. Těmito okruhy jsou především silně nacionální rozměr přijatých reforem a způsob, jakým se československý stát vypořádal s odškodněním cizinců, jejichž majetek byl na základě těchto reforem odňat.

²⁷⁶ Loi n°48-340 du 28 février 1948 portant organisation de la marine marchande. JORF, 29. février 1948, str. 2122. [On-line]: LégiFrance ↑

²⁷⁷ Loi n°48-506 du 21 mars 1948 relative à la réorganisation et à la coordination des transports de voyageurs dans la région parisienne. JORF du 22. mars 1948, str. 2970. [On-line]: LégiFrance ↑

²⁷⁸ Loi n° 48-976 du 16 juin 1948. JORF du 17. juin 1948, str. 5863. [On-line]: LégiFrance ↑

²⁷⁹ K tomu NA ČR Praha, MF II (nezpracované), Francie, kart. č. 4. Příloha č. 6 k Návrhu na zahájení finančních jednání s Francií ze dne 14. dubna 1955.

²⁸⁰ Tamtéž.

3.1 Ochrana vlastnictví v Ústavě první Československé republiky

168. Nejvýznamnějším ustanovením, které v první ČSR garantovalo ochranu vlastnictví na ústavní úrovni byl bezesporu § 109 Ústavy ČSR z roku 1920:

1. *Soukromé vlastnictví lze omeziti jen zákonem.* (odst. 1)
2. *Vyvolastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.* (odst. 2)

169. Toto ustanovení podobně jako čl. 5 Prosincové ústavy z roku 1967 ponechalo v diskreci zákonodárce, aby stanovil, kdy je přípustné omezení respektive odnětí vlastnického právo jednotlivce. Na rozdíl od Prosincové ústavy sice ustanovení § 109 Ústavy z roku 1920 výslovně zakotvilo náhradu jako podmínku vyvlastnění, nicméně rozhodnutí o tom, zda náhrada bude poskytnuta, opět ponechalo na úvaze zákonodárce, kterou nijak nelimitovalo (např. požadavkem spravedlivé náhrady nebo náhrady poskytnuté předem). Jak konstatoval profesor Zdeněk Peška tato formulace byla zvolena především s ohledem na pozemkovou reformu a potenciální další „národohospodářsky významné“ reformy tak, aby zákonodárny sbor mohl v případě potřeby flexibilně rozhodnout.²⁸¹

3.2 Předchůdci: pozemková reforma a socializační pokusy v období první republiky

a) Pozemková reforma

170. Při hledání předchůdců znárodnění po roce 1945 nelze přehlédnout klíčovou prvorepublikovou reformu týkající se vyvlastnění velkého pozemkového vlastnictví, kterou mladé Československo realizovalo takřka bezprostředně po svém vzniku. **Pozemková reforma uskutečněná ve 20. letech pod vedením agrární strany zcela proměnila vlastnickou strukturu půdy v novém státě.**²⁸² Je nutné na tomto místě zmínit, že se jednalo o reformu silně

²⁸¹ PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvisej.* I. a II. díl, Komentované zákony Československé republiky, Sv. XXXIX, Praha: Československý Kompas, 1935, str. 406 – 407 a str. 487.

²⁸² Kromě Československa se agrární reforma 20. let 20. století uskutečnila též v dalších evropských státech z nichž například Německo, Rumunsko, Jugoslávie, Bulharsko.

sankčního a nacionálního charakteru, která byla jak politiky tak i veřejností vnímána především jako „odčinění Bílé hory.“²⁸³ Jejím cílem bylo vyvlastnit pozemkové vlastnictví cizinců a následně jej redistribuovat československým občanům.²⁸⁴ Domnívám se, že pro účely této práce není nezbytné rozebírat jednotlivé fáze, v nichž se pozemková reforma uskutečnila, jsou dostatečně popsány v učebnici československých právních dějin, jejímž autorem je kolektiv PF UK pod vedením prof. Malého.²⁸⁵ Nicméně chtěla bych upozornit na problematiku náhrad za zabraný majetek, kterou považuji nejen za zajímavou, ale též za důležitou pro tuto práci. Ráda bych poukázala zejména na mezinárodněprávní aspekty této reformy.

171. Jak je známo, druhá etapa pozemkové reformy byla zahájena **zákonem č. 215/1919 Sb. z. a n., ze dne 16. dubna 1919, o zabrání velkého majetku pozemkového**. Tento zákon předpokládal, že dotčeným vlastníkům bude poskytnuta náhrada, přičemž způsob jejího určení ponechal na přijetí náhradového zákona (zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., ze dne 8. dubna 1920) Záborový zákon dále stanovil podmínky, za kterých náhrada neměla být poskytnuta. Podle § 9 zákona byl bez náhrady vyvlastněn například majetek příslušníků nepřátelských států, příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, majetek nadací spočívajících na právech ze šlechtictví, jenž bylo zrušeno zákonem č. 61 Sb. z. a n. ze dne 10. prosince 1918, jakož i majetek osob, které se hrubě provinily proti československému národu ve světové válce. Je zřejmé, že výše uvedená ustanovení měly charakter sankční a konfiskační. V jejich důsledku byl převážně zabrán majetek německé šlechty tzv. šlechtické velkostatky, jakož i církevní pozemky.²⁸⁶ Na cizince se též vztahovala ustanovení přidělového zákona, podle kterých byli cizí státní příslušníci vyloučeni z nabytí půdy s výjimkou těch případů, kdy tyto osoby do dvou let získaly československé státní občanství.

²⁸³Například Tisk č. 2748 Zpráva výboru pro pozemkovou reformu ze dne 31. března 1920 k osnově zákona o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon), Národní shromáždění československé 1918–1920, Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, www.psp.cz

²⁸⁴Viz. NĚMĚC, Bohumil. *Vyvlastnění velkostatků a pozemková reforma*, Řeč PhDr. Bohumila Němce. Brožury čl. státoprávní demokracie. Řada I. Sv. 4. Praha: 1919, str. 4.

²⁸⁵MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, 2003, str. 430

²⁸⁶Tamtéž, str. 430.

172. Z hlediska **mezinárodního práva a z hlediska zahraničněpolitických vztahů** je významný obrat v přístupu Československého státu k otázce odškodnění státních příslušníků nepřátelských států, jenž přinesl náhradový zákon. Ten totiž přihlížel k mírovým smlouvám,²⁸⁷ které Československo uzavřelo s Německem, Rakouskem a Maďarskem v letech 1919–1920. Proto § 35²⁸⁸ náhradového zákona modifikoval záborový zákon v tom smyslu, že jeho ustanovení o náhradě platila pouze tehdy, pokud nebyly v rozporu s uzavřenými mírovými smlouvami. Jelikož však mírové smlouvy neumožňovaly převzít majetek státních příslušníků nepřátelských států bez náhrady, byla náhrada i podle československého práva přiznána všem cizincům bez ohledu na jejich státní příslušnost.²⁸⁹

173. Pozemková reforma probíhala s největší intenzitou v dvacátých letech, přičemž k přidělům půdy docházelo i v pozdějším období. Z hlediska vývoje po druhé světové válce je tato reforma významná z následujících důvodů. Za prvé, pozemková reforma jako jedno z prvních opatření nově vzniklého Československého státu zcela proměnila vlastnickou strukturu půdy v republice, přičemž podobně jako znárodnění po roce 1945 plnila vedle sociální funkce též funkci sankční.²⁹⁰ Za druhé, změny ve vlastnické struktuře půdy, k nimž na základě pozemkové reformy v Československu došlo, nebyly definitivní. V závěru druhé světové války se objevily nové požadavky na revizi této reformy,

²⁸⁷ Čl. 256, Čl. 297 Versailleské mírové smlouvy uzavřené mezi Československem a Německem dne 28. června 1919, čl. 208, čl. 267 St. Germainské mírové smlouvy uzavřené mezi Československem a Rakouskem dne 10. září 1919 a mírová smlouva Trianonská ze dne 4. června 1920.

²⁸⁸ § 35 Náhradového zákona: „*Předpisy o poskytování náhrady vlastníku převzatých nemovitostí dle tohoto zákona neplatí, hledíc k § 9 záborového zákona, pro majetek příslušníků nepřátelských států a majetek příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, pokud tomu neodporují mírové smlouvy uzavřené mocnostmi spojenými a přidruženými ve světové válce.*“ Viz *Československá pozemková reforma z hlediska mezinárodního práva*. In: HÁCHA, E., HOETZEL., LAŠTOVKA, K., J., WEYR, F., *Slovník veřejného práva československého*, Sv. II., [I–O], Pův. vyd. 1948, Praha: Eurolex Bohemia 2000.

²⁸⁹ K otázce poskytování náhrad za vyvlastněný majetek příslušníkům cizích států viz například Tisk č. 2748 Zpráva výboru pro pozemkovou reformu ze dne 31. března 1920 k osnově zákona o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový, Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, www.psp.cz. K mezinárodněprávním aspektům první pozemkové reformy viz též HOBZA, A. Úvod do mezinárodního práva mírového, Praha, 1933.

²⁹⁰ V souvislosti s konfiskacemi půdy jsou zajímavé zejména mezinárodněprávní aspekty problematiky, jakož i souvislost této problematiky s podpisem mírových smluv, na kterou ve své zprávě poukázal výbor pro pozemkovou reformu, Tisk č. 2748 Zpráva výboru pro pozemkovou reformu k osnově zákona o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon), Národní shromáždění československé 1918–1920, Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, www.psp.cz.

což se promítlo například do článku XI Košického vládního programu z dubna 1945. Obdobně revizi prvorepublikové pozemkové reformy požadoval též Hradecký program ze dne 4. dubna 1947, v důsledku čehož byl ještě toho jistého roku přijat zákon o revizi první pozemkové reformy. Nicméně nová vlna pozemkové reformy se realizovala až po únoru 1948, kdy došlo k schválení významné novely zákona z roku 1947 a celého komplexu zemědělských zákonů,²⁹¹ které směřovaly ke kolektivizaci československého zemědělství.²⁹² Změny ve vlastnictví půdy pak s definitivní platností stvrdila Ústava 9. května 1948, jež stanovila hranici 50 hektarů jako nejvyšší přípustnou výměru půdy v soukromém vlastnictví jednotlivců (§159 Ústavy).

b) Socializační zákony

174. Dalším předchůdcem velkých reforem, které se v Československu uskutečnily po roce 1945, jsou socializační zákony, které přijalo Národní shromáždění v letech 1918–1920 v reakci na nepříznivou hospodářskou, sociální a ekonomickou situaci způsobenou první světovou válkou a pod vlivem reforem, které se uskutečnily v Rusku po bolševické revoluci v roce 1917. Mezi socializační zákony tohoto období patří zejména 1) zákon č. 143/1920 Sb. z. a n., o účasti zaměstnanců při hornictví na správě dolů a jejich podílu na čistém zisku, 2) zákon č. 144/1920 Sb. z. a n., o závodních a revírních radách při hornictví, 3) zákon č. 145/1920 Sb. z. a n., o hornických rozhodčích soudech, a 4) zákon č. 330/1921 Sb. z. a n., o závodních radách. Účelem těchto zákonů bylo především dosažení sociální spravedlnosti, odstranění vykořisťování zaměstnanců kapitalistickými podnikateli, jakož i zajištění hospodářské rovnosti a svobody zaměstnanců prostřednictvím zabezpečení jejich účasti na řízení podniku a na čistém zisku.²⁹³ Zákony předpokládaly, že zvýšením participace zaměstnanců na správě podniku

²⁹¹Již v roce 1947 byl přijat zákon ze dne 11. července 1947, č. 142 Sb., o revizi první pozemkové reformy, jenž byl významně novelizován prakticky ihned po Únoru 1948 a to zákonem ze dne 21. března 1948 č. 43 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o revizi první pozemkové reformy.

²⁹²Ke kolektivizaci zemědělství v ČSR po roce 1948 a související otázce pozemkové reformy viz. SOUKUP, Ladislav. *Kolektivizace zemědělství v ČSR – právní a protiprávní povaha*. In: Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989, uspořádali Malý, K., Soukup, L., Univerzita Karlova, Karolinum, 2004, str. 457 a násl.

²⁹³Zákon č. 143/1920 Sb. z. a n. o účasti zaměstnanců při hornictví na správě dolů a jejich podílu na čistém zisku.

vzroste produktivita jednotlivých podniků, což povede k zvýšení zisků a k nastartování výroby v klíčových odvětvích zejména v hornictví.

175. Příkladem politických iniciativ v tomto období je návrh z roku 1919, který směřoval k vydání zákona o účasti zaměstnanců na správě a čistém zisku podniku. Důvodová zpráva ze dne 14. října 1919, kterou poslanci k návrhu zákona připojili, výstižně formuluje účel socializace a to následujícím způsobem:

[n]avržený zákon s jinými zákony, vyplývajícími ze stejného ducha demokracie a socializace, má každému zaměstnanci zabezpečit co možná hospodářskou rovnost a hospodářskou svobodu, upravit cestu k demokratickému a federalistickému syndikalismu, uhájit i politickou svobodu všech jednotlivců a společenských skupin, umožnit tvoření mezistátních sociálních svazů, zabránit vykořisťování zaměstnanců kapitalistickými podnikateli, zvelebit, zmohutnět mu výrobu potřebného zboží tím, že na prospěchu jednotlivého závodu jsou zaměstnanci sami interesováni, a chce pokud soukromokapitalističtí podnikatelé jsou nutní, resp. jejich funkce nutná v zájmu rozkvétající výroby a směny - umožnit jednotlivým podnikavým, inteligentním, svých mravních závazků, své mravní zodpovědnosti vědomým osobám, aby jako podnikatelé uplatnili své duševní vlohy a síly, aniž by byli jich zaměstnanci jich ziskuchtivosti poškozováni.²⁹⁴

176. Důvodová zpráva dále vymezila socializaci vůči zestátnění, jenž podle autorů Důvodové zprávy znamená pouhou změnu majitele, jelikož situace zaměstnanců v zestátněných podnicích zůstává nezměněná. Naopak „jejich hospodářská svoboda je troje ohrožena, jestliže postupným zestátněním a centralizováním podniků, budou mít zaměstnanci jediného, všemocného, sorchovaného pána nad sebou - stát, či vlastně oligarchii třídní, nebo mezitřídní, tento stát ovládající.“

177. K výsledkům prvních socializačních pokusů v Československu v letech 1918–1919 bych dodala, že na jejich základě se vytvořila zaměstnanecká samospráva v podnicích v podobě podnikových rad (hornické podniky nad 100 zaměstnanců), závodních rad (podniky s min. 20 zaměstnanci), respektive závodních výborů (průmyslové podniky nad 30 zaměstnanců), která se částečně podílela na správě podniku, zejména formou poradního hlasu a účasti na

²⁹⁴ Viz Důvodová zpráva k zákonu o účasti zaměstnanců na správě a čistém zisku podniku ze dne 14. října 1919. [On-line]: Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna ↑

schůzích správní rady. I když tyto socializační reformy byly chápány jako počátek většího procesu, k jejich výraznému posílení v období první republiky nedošlo.

3.3 Znárodnění 1945–1948

3.3.1 Příprava programu hospodářské rekonstrukce v orgánech londýnské exilové vlády, domácího odboje a ve vládě Národní fronty

178. Diskuse o podobě budoucí hospodářské a sociální politiky Československého státu probíhaly v letech druhé světové války jak na půdě orgánů zahraničního odboje v Londýně a v Moskvě, tak též na půdě orgánů odboje domácího. Momentem osvobození se těžiště diskusí a příprava norem týkajících se poválečné rekonstrukce přesunula na půdu první poválečné československé vlády (vlády Národní fronty), jež se ustavila v dubnu 1945 v Košicích, kde přijala klíčový dokument poválečné obnovy ČSR takzvaný Košický vládní program.

a) Londýnské prozatímní zřízení

179. V československém zahraničním odboji hrálo v diskusích o podobě změn v hospodářském a sociálním systému Československa klíčovou roli zejména prozatímní státní zřízení, jež se utvořilo v Londýně dne 21. července 1941, kdy Velká Británie uznala Český národní výbor za prozatímní československou vládu. Orgány londýnského prozatímního zřízení zpočátku tvořil prezident, exilová vláda a Státní rada. V pozdějším období se tyto orgány rozrostly o Nejvyšší účetní kontrolní úřad, jež se na přípravě znárodnovacích předpisů podílel především formou stanovisek, a o Právní radu, nestrannou právní autoritu, která formou analýz významně přispívala ke kvalitě diskusí o právních otázkách projednávaných ostatními orgány prozatímního státního zřízení zejména exilovou vládou.

180. Prozatímní státní zřízení se koncentrovalo zejména kolem osoby **prezidenta republiky Edvarda Beneše**, jehož jméno je dodnes neoddělitelně spojeno s dekretální pravomocí založenou ústavním dekretem č. 2/1940 Úř. věst. Čsl.. Nicméně role Edvarda Beneše byla mnohem širší. Velký význam měly jeho projevy adresované široké veřejnosti prostřednictvím čsl. rozhlasu v Londýně,

v nichž formuloval svoje stanoviska k strategickým otázkám poválečné obnovy našeho státu. Významné jsou též jeho projevy na půdě orgánů exilového státního zřízení, z nichž lze jmenovat například jeho projev na zahajovací schůzi Státní rady ze dne 11. prosince 1940, ve kterém Edvard Beneš formuloval *teorii historické a právní continuity s první ČSR*.²⁹⁵ Významné jsou dále jeho myšlenky požadující zásadní změny v československé společnosti po válce, které formuloval již ve svém díle „*Demokracie dnes a zítra*“ v roce 1942: “

[s]oudím však, že dnešní demokracie k některým strukturálním změnám společnosti – má-li se ve své velmi změněné formě zachovat – sáhnouti musí. Myslím také, že je to možno a že to bude opravdu znamenat začátek socializačního procesu v poválečných státech demokratických²⁹⁶

Srovnej

[n]elze pochybovat o tom, že to bude sociálně a hospodářsky hodně podstatná změna onoho období, jemuž říkáme období liberální buržoazie, měšťanského kapitalismu a ryze individuálního majetnictví.²⁹⁷

181. Klíčovou úlohu při přípravě plánů hospodářské rekonstrukce Československa měla **exilová vláda** a v rámci ní zejména **Ministerstvo pro hospodářskou obnovu**²⁹⁸ řízené sociálním demokratem J. Nečasem. Ten dne 16. února 1942 ve svém projevu v hospodářském a sociálním odboru Státní rady formuloval koncepci ministerstva týkající se poválečné rekonstrukce Československa. Z projevu vyplývá, že již v roce 1942 ministerstvo počítalo s hlubokými změnami v oblasti hospodářství a sociálních věcí a se zavedením plánovaného hospodářství. Nečasova koncepce vycházela z následujících úvah:²⁹⁹

1. ve všem podnikání se musí **hodnotiti složka práce a**

²⁹⁵ JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Dokumenty. Brno, 2002, Dokument 1.1., str. 84n.

²⁹⁶ Beneš, E., *Demokracie dnes a zítra*, 3. vydání (2. české), Praha 1946, str. 245 a násl.

²⁹⁷ Tamtéž, str. 270 a násl.

²⁹⁸ Ministerstvo pro hospodářskou obnovu bylo zřízeno na základě dekretu ze dne 13 listopadu 1941 o zřízení ministerstva pro hospodářskou obnovu Československé republiky.

²⁹⁹ Výňatek z projevu ministra J. Nečase v hospodářském a sociálním odboru Státní rady o úkolech poválečné rekonstrukce československého hospodářství na základě řízení a plánování ekonomiky a postátnění, respektive zveřejnění klíčových odvětví, ze dne 16. února 1942, Londýn, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.1., str. 491 a násl.

2. **přihlížet k zájmům celku a ne k soukromým ziskům,**
3. hospodářství bude **řízené a plánované,**
4. doly, těžký a klíčový průmysl, dopravnictví, zdroje přírodní energie, elektrárny a Národní banka budou **zveřejněny resp. postátněny**, celé peněžnictví a pojišťovnictví bude postaveno na nový základ,
5. bude nezbytné zabezpečit **podíl složky práce na řízení výroby,**
6. bude třeba zabránit hladu a vést **boj proti nezaměstnanosti** tak, že nebude třeba systému podpor,
7. bude nezbytný **system kolektivní bezpečnosti,**
8. za účelem **prohloubení sociální politiky první republiky a zvýšení životné úrovně obyvatelstva** bude třeba tuto politiku propojit s politikou hospodářskou, finanční, obchodněpolitickou atd.³⁰⁰

182. Nicméně podobné socialisticky orientované koncepce vznikaly v této době i v dalších evropských zemích, přičemž na formování plánů poválečné rekonstrukce, které se utvářely na půdě československé exilové vlády v Londýně měly vliv zejména koncepce britské, z nichž lze jmenovat například rezoluci Herolda J. Laskiho z roku 1942 týkající se koncepce plánované hospodářské demokracie ve Velké Británii, jakož i koncepce, které vznikaly v rámci orgánů exilových vlád dalších západních států sídlících v té době v Londýně.

183. Na přípravě znárodnovacích dekretů se podílel i další orgán československého exilového zřízení a to **Státní rada**, jež byla zřízena dekretem č. 1 Úř. věst. čsl. jakožto „*poradní sbor prezidenta republiky a jako pomocný kontrolní orgán v rámci zatímního zřízení Československé republiky.*“ Státní rada byla složena ze zástupců všech politických stran působících v emigraci. Do jednání o podobě znárodnovacích dekretů zasáhla především formou poradních zpráv,¹ které vydávala výhradně na žádost prezidenta republiky nebo exilové vlády, nebo prostřednictvím memorand vydávaných z vlastního podnětu.

184. Významným orgánem prozatímního státního zřízení, který zasáhl do diskusí o podobě hospodářských a sociálních reforem v Československu po

³⁰⁰ Tamtéž

ukončení války byla již výše zmíněná **Právní rada**.³⁰¹ Tato jako nestranná poradní právní autorita podávala dobrá zdání a sjednocovala rozhodování orgánů exilového státního zřízení. Právě z řad členů této rady zazněla významná kritika týkající se jednání o způsobu vyvlastnění soukromého majetku. Jednalo se například o memorandum člena Právní rady A. Druckera o problému vyvlastňování v Československu ze dne 24. října 1944.³⁰² Uvedené memorandum vzniklo v době, kdy již bylo zřejmé, že po ukončení války dojde k „značným zásahům do vlastnickým poměrů“ a že bude vyvlastněný „zejména průmysl těžký a materiál důlní.“ Drucker v memorandu vytýkal orgánům exilového státního zřízení, že diskuse, které se na jejich půdě do té doby vedly, nebyly dostačující jelikož se v nich dost neuvážovalo o „národohospodářských a právních důsledcích expropriace“ a nestudoval se „problém moderní a výkonné správy zestátněných podniků.“ Drucker se dále vyjádřil k § 109 Ústavy z roku 1920, a sice k možnosti vyvlastňovat bez náhrady, a varoval před mezinárodněpolitickými důsledky takového postupu „stát, který se rozhodne k vyvlastnění bez náhrady musí počítat s velkými komplikacemi ve svých mezinárodněprávních a mezinárodně hospodářských stycích.“ Na základě této kritiky požadoval, aby při sociální rekonstrukci státu se minimalizovaly právní a hospodářské komplikace, jež bylo možné i s ohledem na zkušenost ruského vyvlastnění z roku 1917 očekávat. Znárodnění (i když tento pojem Drucker přímo nepoužívá) mělo proto být postaveno na těchto hlavních zásadách:

1. vyvlastňování se provede **zásadně za náhradu**,
2. výši náhrady stanoví **zvláštní rozhodčí komise** vyvlastňovacího úřadu na základě obecné hodnoty,
3. náhrada bude poskytnuta **ve formě státních obligací** které budou pevně zúročitelné nízkou úrokovou sazbou, snadně přenosné, tj. znějící na majitele a stanou se pokud možno předmětem burzovního obchodu,

³⁰¹ Právní rada byla zřízena na základě rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 4. února 1942, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 4.2, str. 107, K funkci Právní rady viz. například KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*, Dekrety prezidenta republiky 1940–1945, Linde, Praha, 2002, str. 53 a násl.

³⁰² Memorandum člena Právní rady JUDr. A. Druckera o problému vyvlastňování v Československu, ze dne 24. října 1944, Londýn. In: JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.1., str. 493n

4. bude zřízen **společný odškodňovací fond**, do něhož budou odvedeny výtěžky vyvlastněných podniků,
5. odškodňovací fond bude provádět **amortizaci zásadně stejným procentem vůči všem vyvlastňovaným majitelům bez ohledu na zisky vyvlastněných podniků**,
6. bude možná **výjimka z rovné amortizace** ve prospěch těch majitelů, kteří budou ochotni spolupracovat s vyvlastněným podnikem dále.³⁰³

185. Konečně memorandum požadovalo, aby rozsah zestátňovací akce byl co nejdříve znám, aby tak bylo domácímu hospodářství co nejdříve umožněno nerušeně fungovat.

b) Domácí odboj v Českých zemích a na Slovensku

186. Na podobu poválečné rekonstrukce ČSR měly vliv též programové dokumenty domácího odboje v Českých zemích a na Slovensku. Jednou z nevlivnějších odbojových skupin v Českých zemích byl Petiční výbor Věrní zůstaneme, v jehož rámci vznikl v březnu 1941 klíčový programový dokument *Za svobodu do nové Československé republiky*. Program vycházel z myšlenky propojení politické demokracie s demokracií hospodářskou a sociální. Předpokládal, že hospodářská činnost zůstane v soukromých rukou jenom částečně a bude podrobena veřejné kontrole v rámci systému plánovaného hospodářství. Program dále stanovil požadavek sociálního osvobození jednotlivce a potlačených vrstev z panství hospodářsky vládnoucích skupin. Revoluci politickou měla doprovázet revoluce sociální.

187. Z hlediska slovenských představ o podobě poválečného uspořádání ČSR a hospodářské rekonstrukce státu měla pak význam především **Vánoční dohoda** z prosince 1943, která vznikla na půdě Slovenské národní rady. Vánoční dohoda jednoznačně deklarovala příklon slovenského odboje k Sovětskému svazu, žádala očistu společenského života a v oblasti hospodářství požadovala „*aby rozdelenie národného dôchodku bolo čo najrovnomernejšie.*“

³⁰³ Tamtéž.

c) Vláda Národní fronty a Košický vládní program

188. Hlavní část přípravných prací na konečné podobě znárodňovacích dekretů se uskutečnila na půdě vlády Národní fronty, jež vznikla v Košicích dne 2. dubna 1945 tj. ve stejný den, kdy odstoupila československá exilová vláda. Jednou z prvních aktivit nové vlády bylo schválení vládního programu (dále též „**Košický vládní program**“), který byl předjednan na takzvaných moskevských jednáních, které se uskutečnily v Moskvě ve dnech 22.-29. března 1945 za účasti všech politických stran působících v londýnském exilu³⁰⁴ a představitelů Slovenské národní rady.³⁰⁵

189. Předmětem těchto jednání byly především otázky týkající se vytvoření vlády Národní fronty a organizace státní moci na osvobozeném území, jakož i komplex souvisejících otázek týkajících se československé vnitřní a zahraniční politiky. Projednávanými tématy byla zejména orientace československé zahraniční politiky, vzájemné uspořádání vztahů Čechů a Slováků ve společném státě, jakož i odtržení Podkarpatské Rusy (Zakarpatské Ukrajiny) od Československa. Politické strany věnovaly velkou pozornost retribučnímu zákonodárství a otázkám spojeným s obnovou hospodářského života v osvobozeném státě. V souvislosti s potřebou hospodářské rekonstrukce se politické strany účastníci se moskevských jednání shodly na potřebě provedení nové pozemkové reformy a na potřebě znárodnění klíčových odvětví národního hospodářství. Dosažený konsensus³⁰⁶ se promítl do závěrečné dohody o prvním programu vlády Národní fronty, který tato vláda schválila na své první schůzce dne 5. dubna 1945 v Košicích.

190. Z hlediska státních zásahů do soukromého vlastnictví jsou klíčové především články **IX, X, XI, Košického vládního programu** pojednávající o retribučním zákonodárství, konfiskaci majetku nepřátel, zrádců a kolaborantů (článek IX a X) a o potřebě revize první pozemkové reformy (článek XI). Pro

³⁰⁴ Jednání v Moskvě se účastnily následující české politické strany : komunistická, národně socialistická, lidová, sociálně demokratická.

³⁰⁵ Za Slovenskou národní radu se moskevských jednání účastnily zástupci komunistů a zástupci Demokratické strany.

³⁰⁶ Jednání uskutečněná v Moskvě ve dnech 22. a 29.března 1945 byla pod taktovkou tří socialistických stran.: komunistické, sociálně-demokratické a národně-socialistické.

znárodnění měl klíčový význam **článek XII** programu, ve kterém vláda Národní fronty stanovila priority poválečné rekonstrukce válkou zničeného Československa. Cílem hospodářské politiky nově vytvořené vlády bylo:

[p]ostavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojištnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné státní vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství a znovuoživení výroby a obchodu.³⁰⁷

191. Program předpokládal, že do podniků postavených pod národní správu na základě připravovaného *dekretu prezidenta republiky o zabezpečení nerušeného chodu hospodářského života v době přechodné,*³⁰⁸ bude dosazeno schopné vedení, které zajistí úspěšný provoz těchto podniků pod vedením státních a hospodářských orgánů (čl. X a XII). Z článku XII programu dále vyplývá, že československá vláda v této době ještě počítala s finanční pomocí od mezinárodní organizace UNRRA, jakož i s půjčkou poskytnutou vládou Spojených států na základě zákona o půjčce a pronájmu, které měly přispět k rekonstrukci československého hospodářství po osvobození.

192. Po vzniku vlády Národní fronty v Košicích v dubnu 1945 spěla další příprava znárodnění rychle ke svému vyvrcholení. Stěžejní část práce proběhla ve vládě Národní fronty v letních měsících 1945, konkrétně v rámci **ústřední pracovní komise pro znárodnění těžkého a klíčového průmyslu** pod vedením ministra průmyslu **Bohumila Laušmana**. Členy ústřední pracovní komise byli zástupci prezidia a příslušných odborů ministerstva průmyslu, zástupci ÚRO, Ústředního svazu průmyslu, státní hospodářské rady při předsednictvu vlády, generální sekretáři hospodářských skupin, na které se mělo znárodnění vztahovat, zástupci stran Národní fronty a zástupce pověřenectva pro průmysl při Slovenské národní radě. Celkový počet členů komise se blížil k třiceti.³⁰⁹ Jak uvádí Jan

³⁰⁷ Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků ze dne 5. dubna 1945. In GRÓNSKÝ, Jan. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. II/A (1945–1948)*, Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, Karolinum, Praha 2002, Dokument č. 2, str. 12 a násl.

³⁰⁸ Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 č. 5 Sb., o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

³⁰⁹ Záznam z první schůze ústřední pracovní komise pro znárodnění těžkého a klíčového průmyslu ze dne 24. července 1945, NA ČR, MPrům, Karton 574

Kuklík „[p]říprava znárodnění probíhala ve velmi hektické atmosféře a provázeli ji zásadní politické i teoretické spory.“³¹⁰ Předmětem diskusí byly především otázky rozsahu a metody znárodnění,³¹¹ otázky náhrady za znárodněný majetek, práva a závazky třetích osob, právní forma nového subjektu a hospodářská organizace znárodněného průmyslu včetně vnitřní správy národních podniků.³¹² Spory se týkaly především otázky, zda-li k přijetí znárodnovacích norem není vhodnější vyčkat ustavení Prozatímního národního shromáždění, protože jeho zákony požívaly vyšší demokratickou legitimitu než prezidentské dekrety, které nebyly ničím jiným než provizoriem vynuceným okolnostmi války.³¹³ K možnosti ponechat přijetí znárodnovacích předpisů na Prozatímní národní shromáždění se zpočátku přikláněl i prezident E. Beneš, který však nakonec pod tlakem společenských poměrů a politických stran souhlasil s tím, aby se znárodnění uskutečnilo na základě jím vydaných dekretů ještě před první schůzí Prozatímního národního shromáždění.³¹⁴

³¹⁰ KUKLÍK, Jan. *Dekrety prezidenta republiky - výraz kontinuity československého právního řádu nebo jeho revoluční změny?* In: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Malý, K., Soukup, L. (eds.), Karolinum, Praha, 2004, str. 132 a násl. Srovnej Část zápisu 53. schůze vlády, ze dne 13. září 1945, o osnovách dekretů o znárodnění dolů a podniků energetického, zbrojního, klíčového a velkého průmyslu, o znárodnění bank, zabezpečení vkladů a zřízení Národní rady peněžnictví, a usnesení o mezirezortních jednáních o rozsahu znárodnění, bod 1 a 3 programu, In: JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.7, str. 527 a násl. Srovnej NA ČR, MPrům. Karton, č. 574

³¹¹ Významnou kritiku v této otázce učinili představitelé Demokratické strany, kteří opakovaně upozorňovali na to, že rozsah znárodnění tak, jak je projednáván vládou Národní fronty, značně přesahuje to, co strany dohodly v rámci Košického vládního programu. In: JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokumenty 32.7., 32.8, 32.9., 32.10,

³¹² Záznam ze schůze zástupců politických stran a novinářů, ze dne 3. srpna 1945, NA ČR, MPrům, Karton 574, Srovnej s JECH, Karel-KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokumenty 32.8., 32.14.

³¹³ Tato kritika zaznívala především od představitelů Demokratické strany a strany lidové, Tamtéž, Dokument 32.10, 32.7

³¹⁴ K tomu například KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*, *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, Linde, Praha, 2002, str. 329, Srovnej projev ministra informací Kopeckého na mimořádné schůzi vlády konané dne 13. září 1945, na které objasňuje důvody rozhodnutí prezidenta Beneše přijmout dekrety ještě před první schůzí Prozatímního národního shromáždění, JECH, Karel-KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.7, s. 533, Srovnej Feierabend, L.K., *Politické vzpomínky*, Atlantis, 1996, str. 271 a násl.

3.3.2 Etapa 1.: Znárodnění v dekretch prezidenta republiky

a) Pravomoc

193. Požadavek vyčkat s přijetím znárodnovacích předpisů na ustavení Prozatímního národního shromáždění byl zamítnut. Klíčové reformy týkající se postátnění významných průmyslových podniků, bank a pojišťoven se proto uskutečnily na základě dekretální pravomoci prezidenta republiky založené **ústavním dekretem ze dne 15. října 1940 č. 2 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné**. Podle ustanovení § 2 dekretu měl prezident republiky po dobu platnosti zatímního státního zřízení oprávnění v nezbytných případech vydávat předpisy, jimiž se měnily, rušily nebo nově vydávaly zákony na návrh vlády ve formě dekretů, které spolupodepisoval předseda vlády, respektive ti členové vlády, kteří byli pověřeni jejich výkonem. Jelikož shora citované ustanovení omezovalo dekretální pravomoc prezidenta na dobu existence zatímního státního zřízení, bylo nezbytné po ukončení činnosti londýnského exilového zřízení³¹⁵ prodloužit tuto pravomoc prezidenta republiky až do doby první schůze Prozatímního národního shromáždění. Stalo se tak dne 22. února 1945 vydáním **dekretu prezidenta republiky č. 3 Úř. věst. čsl. o výkonu moci zákonodárné v přechodném období**, na jehož základě byla pravomoc prezidenta republiky k přijímání dekretů prodloužena až do dne 28. října 1945, kdy se uskutečnila první schůze Prozatímního národního shromáždění. K legitimitě prezidentských dekretů významně přispěl institut ratihabice (dodatečného schválení) zakotvený v čl. 5 odst. 2. ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čsl., podle něhož měly být prezidentské dekrety projednány a dodatečně schváleny Prozatímním národním shromážděním a to pod sankcí neplatnosti těchto dekretů.³¹⁶

³¹⁵ Prozatímní státní zřízení skončilo svojí činností ke dni 2. dubna 1945, kdy se v Košicích vytvořila nová vláda Národní fronty.

³¹⁶ Dle čl. 5. odst. 2. ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku „*Dekrety prezidenta republiky, vydané podle paragrafu 2 ústavního dekretu č. 2/1940 Úř. věst. čsl, pokud podle svého obsahu neplatí na dobu kratší, pozbývají další platnosti šest měsíců po dni, kdy se sejde Národní shromáždění, nebudou-li již dříve zrušeny nebo změněny, nebo jako zákon znovu usneseny a vyhlášeny.*“

b) Rozsah znárodnění

194. Při přípravě znárodnovacích dekretů politické strany diskutovaly zejména o rozsahu a metodě znárodnění: Výsledkem těchto jednání byla shoda, že **znárodnění nebude provedeno po etapách, ale najednou souborně³¹⁷ přijetím bloku znárodnovacích dekretů**. S výjimkou filmového dekretu, byly všechny ostatní znárodnovací dekrety projednány a vydány společně dne 24. října 1945. Na jejich základě byly znárodněny následující oblasti národního hospodářství:

1. **Film** – na základě dekretu prezidenta republiky, ze dne 11. srpna 1945, č.50 Sb. o opatřeních v oblasti filmu
2. **Doly a některé průmyslové podniky** – na základě dekretu prezidenta republiky, ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků
3. **Potravinářský průmysl** – na základě dekretu prezidenta republiky, ze dne 24. října 1945, č. 101 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského.
4. **Akciové banky** – na základě dekretu prezidenta republiky, ze dne 24. října 1945, č. 102 Sb., o znárodnění akciových bank
5. **Soukromé pojišťovny** – na základě dekretu prezidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 103 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven.

195. Nicméně podobně jako ve Francii byla problematika znárodnění úzce spojena též s problematikou působnosti závodních rad, které se jako orgány zaměstnanecké samosprávy podílely na správě podniků podléhajících znárodnění. Proto vláda Národní fronty projednala a společně se znárodnovacími dekreti v tentýž den přijala též **dekret prezidenta republiky č. 104 Sb. o závodních a podnikových radách** Úkolem tohoto dekretu bylo vymezit působnost závodních rad a zabezpečit jejich spolupráci s novým vedením znárodněných podniků.³¹⁸ S problematikou znárodnění souvisejí i některé další dekrety, z nichž je významný například **dekret prezidenta republiky ze dne 25. srpna 1945 č. 63 Sb.**

³¹⁷ Viz například projev poslance Zenkla (Československá strana národně socialistická), ze dne 13. listopadu 1945, 6. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly, Společná československá digitální parlamentní knihovna, www.psp.cz

³¹⁸ K potřebě vymezit působnost závodních rad a k otázce společného projednání všech dekretů viz. projev ministra Procházku a ministra Stránského na mimořádné schůzi vlády konané dne 13. září 1945, JECH, Karel-KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.7., str. 539-534

o vytvoření Hospodářské rady, jakož i dekrety týkající se konfiskací nepřátelského majetku a institutu národní správy.

c) Film

196. Prvním znárodňovacím předpisem, který prozatímní vláda schválila již dne 11. srpna 1945, byl **dekret č. 50 Sb., o opatřeních v oblasti filmu**, který s účinností ke dni 28. srpna 1945 vyvlastňoval podniky spadající do oblasti filmového průmyslu. Z důvodové zprávy³¹⁹ k návrhu tohoto dekretu lze dovodit význam, který vláda přikládala filmu jako mimořádně důležitému kulturnímu, informačnímu a propagačnímu prostředku:

[n]elze považovati filmové podnikání za obyčejné obchodní podnikání. Film přece není pouze obchod. Z hlediska státního je propagandou a výchovným prostředkem a má mnohé jiné namnoze významnější úkoly, než pouze býti výnosným podnikáním či obchodem.

197. I když stěžejní část práce na konečné podobě filmového dekretu proběhla až po ustavení vlády Národní fronty v létě 1945, **první přípravy** započaly již v londýnském exilu, kde byl z iniciativy ministra hospodářské obnovy sociálního demokrata F. Němce poprvé projednáván návrh filmového dekretu v meziministerském připomínkovém řízení.³²⁰ Návrh počítal s tím, že do doby vydání nového filmového zákona budou základní otázky týkající se licencí, nákupu, prodeje a distribuce filmů zatímně upraveny dekretem, přičemž výkonným orgánem státu, do jehož působnosti měly věci provozu filmového průmyslu spadat, bylo ministerstvo hospodářství. Návrh současně stanovil, že na dobu platnosti dekretu stát prozatímně převezme veškeré licence k provozování veřejných biografů.³²¹

³¹⁹ Důvodová zpráva k návrhu dekretu prezidenta republiky o přechodné úpravě věcí filmových ze dne 24. května 1944, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, (2002), Dokument 22.1, s.392n., K významu filmu viz. stenoprotokoly z jednání Prozatímního Národního shromáždění ze dne 19. prosince 1945 (17. schůze - projev posl. Kobylky za národní socialisty), Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, www.psp.cz

³²⁰ Návrh dekretu prezidenta republiky o přechodné úpravě věcí filmových ze dne 24. května 1944, Londýn, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, (2002), Dokument 22.1, str. 389n.

³²¹ Tamtéž, Dokument 22.1., str. 389n.

198. V **Košickém vládním programu** jako v základní polické dohodě týkající se poválečného uspořádání nebyl požadavek znárodnění filmového průmyslu explicitně vyjádřen. Filmového průmyslu se dotýkalo pouze ustanovení článku XV požadující důkladnou očistu v oblasti žurnalistiky, rozhlasu a filmu. Z dalších jednání stran vlády Národní fronty bylo zřejmé, že navzdory kritice ze strany demokratů,³²² podle které filmový dekret výrazně přesahoval rozsah dohody z Košic, zejména komunisté extenzivně interpretovali ustanovení programu, když podle nich postátnění filmového průmyslu zcela odpovídalo Košickému vládnímu programu.³²³ Komunisté tuto interpretaci pravděpodobně dovozovali z ustanovení čl. XII programu, podle kterého cílem vlády bylo: *[p]ostavit ... klíčové podniky průmyslové, ... pod všeobecné státní vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství a znouoživení výroby a obchodu*“ (podtržení a zkrácení textu K.K). Právě zde vládní strany pod vedením komunistického ministra informací Kopeckého nejenže výrazně vybočily z rozsahu Košického vládního programu, ale i z rozsahu přípravných prací v londýnském exilu, jelikož tyto počítaly pouze s přijetím prozatímních opatření v oblasti filmového průmyslu.

199. V rámci **příprav konečné verze filmového dekretu** v létě 1945 se předmětem diskuse ve vládě Národní fronty stala zejména otázka celostátní působnosti dekretu související se zřízením Československé filmové společnosti.³²⁴ Předmětem diskusí byl způsob stanovení výše náhrad za znárodněné biografy, jakož i mezinárodní aspekty problematiky znárodnění filmového průmyslu. Významné připomínky pronesla Demokratická strana (státní tajemník J. Lichner), která doporučovala pomalý postup a ponechání přijetí dekretu na Národní shromáždění.³²⁵

³²² Tamtéž, Dokument 22.3, str. 398n.

³²³ Tamtéž, Dokument 22.2., str. 395n.

³²⁴ Ve skutečnosti se předpokládalo zřízení tří společností a to České filmové společnosti, Slovenské filmové společnosti a společné Československé filmové společnosti, které měly převzat výrobu, půjčování a promítání filmů. Tamtéž, Dokument 22.2.,str.389n

³²⁵ Část zápisu 44. schůze vlády, zaznamenávající závěrečnou rozpravu k osnově dekretu o zatímních opatřeních v oblasti filmu (10. bod programu), JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 22.3, str. 397

200. Konečná verze dekretu č. 5 Sb. o opatřeních v oblasti filmu ze dne 11. srpna 1945, zakotvila s definitivní platností **monopolní postavení státu**³²⁶ v oblasti provozování filmových ateliérů, výroby osvětlených filmů kinematografických, laboratorního zpracování filmů, jejich půjčování a veřejného promítání. Z působnosti dekretu byla vyňata pouze filmová činnost ministerstva obrany a amatérský film. Československý stát dále získal výhradní právo dovozu a vývozu filmu pro celé území ČSR.

201. Filmový dekret³²⁷ dále stanovil povinnost provozovatelů podniků odevzdat ministerstvu informací veškerý majetek související s provozem podniku, jakož i provozovny v nájmu nebo užívání, čímž ministerstvo vstoupilo do všech práv a závazků dosavadních provozovatelů. Dle shora citovaného ustanovení, **veškerý majetek podniků přešel na stát dnem jeho odevzdání** s tím, že stát tento majetek mohl kdykoliv přenést na právní subjekty, které zřídil. Na rozdíl od pozdějších dekretů filmový dekret ještě nikterak nepoužívá pojem národní podnik a ponechává možnost přenést tento majetek i na jiné osoby veřejného práva.³²⁸

202. Z pohledu majitelů znárodněných podniků bylo významné zejména ustanovení § 2 odst. 3 a 4 dekretu,³²⁹ které jim zaručovalo **poskytnutí náhrady** ve výši stanovené podle směrnic vydaných ministerstvem informací v dohodě s ministerstvy financí, průmyslu, vnitřního obchodu a s nejvyšším úřadem cenovým. Náhrada ve výši obecné ceny příslušela pouze spolkům a veřejnoprávním korporacím, přičemž stát jako nabyvatel ručil za závazky všech převzatých podniků a to do výše hodnoty převzatého majetku. Dekret současně stanovil, že náhrada se neposkytuje státně nespolehlivým osobám ve smyslu dekretu č. 5 Sb. o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nsvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců. Maďarů, zrádců a

³²⁶ Ustanovení § 1 dekretu č. 5 Sb. o opatřeních v oblasti filmu

³²⁷ Ustanovení § 2 odst. 1 a 2 Dekretu č. 50 Sb. ze dne 28. srpna 1945 o opatřeních v oblasti filmu.

³²⁸ Porovnej s londýnským návrhem dekretu z roku 1942, dle něhož „na dobu platnosti tohoto předpisu **přejímá** veškeré licence k provozování veřejných představení kinematografem stát,“ s tím, že londýnský návrh předpokládal dosazení zatímních správců do vedení filmových podniků. Návrh dekretu prezidenta republiky o přechodné úpravě věcí filmových ze dne 24. května 1944, Londýn, Dekrety prezidenta republiky 1940–1945, (2002), Dokument 22.1, str. 389 a násl.

³²⁹ Ustanovení § 2 odst. 3 a 4 Dekretu č. 50 Sb. ze dne 28. srpna 1945 o opatřeních v oblasti filmu.

kolaborantů nebo osobám odsouzeným na základě dekretu č. 16 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných soudech lidových, tam kde rozsudky vyslovily propadnutí jmění. V pochybnostech o tom, zda-li subjektu přísluší náhrada, rozhodovalo ministerstvo informací v dohodě s ministerstvem vnitra.

203. Na rozdíl od původního návrhu sociální demokracie, podle něhož měl film spadat do působnosti ministra průmyslu, se v konečné verzi dekretu³³⁰ prosadila **společná působnost** ministerstva informací pod vedením komunisty V. Kopeckého a ministerstva financí.³³¹ Dekret předpokládal, že organizace a správa filmového podnikání bude upravena vládním nařízením,³³² pročež provoz veřejného promítání v zemích České a Moravskoslezské měl být svěřen národním výborům.

204. Dekret sledoval **hledisko hospodářské soběstačnosti** znárodněného filmařského průmyslu, proto v ustanovení § 3 stanovil, že získané výtěžky použije ministerstvo informací především k provozu, k výstavbě a k dalšímu rozvoji československého filmového průmyslu ve všech jeho odvětvích. Rozhodovací pravomoc v zásadních finančních otázkách přináležela ministrovi informací v dohodě s ministrem financí, přičemž podle ustanovení § 4 byl ministr informací současně pověřen k vydávání prozatímních opatření směřujících k zabezpečení provedení dekretu a to až do doby, než bude vydaný prováděcí předpis.

205. Prakticky záhy po přijetí filmového dekretu ministerstvo informací v čele s komunistickým ministrem Kopeckým začalo s **předběžnou cenzurou** československého filmu.³³³ Filmový průmysl měl nadále přispívat zejména k šíření státní ideologie a k financování státního rozpočtu. Rychlost přijetí filmového dekretu se odrazila v nedostatečné právní kvalitě textu, jenž zdaleka

³³⁰ Konečná podoba dekretu vznikla na základě nového návrhu vypracovaného komisí ministrů ustavené dne 20. června 1945, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 22.2, str. 397

³³¹ Ustanovení § 3 Dekretu č. 50 Sb. ze dne 28. srpna 1945 o opatřeních v oblasti filmu.

³³² K přijetí nařízení došlo až v roce 1948, kdy byl vládou dne 13. dubna 1948 vydáno nařízení č. 72/1948 Sb. o zřízení a organizaci státního podniku „Československý státní film“

³³³ Viz. přípis ministerstva informací ústředním úřadům dne 10. října 1945, poznámka č. 4, Dokument 22, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 22, str. 388

neupravoval veškeré podstatné otázky filmového podnikání, proto se tato norma záhy stala předmětem kritiky v Prozatímním národním shromáždění, které požadovalo přijetí nového filmového zákona.³³⁴ Domnívám se, že právě filmový dekret, patří z hlediska pozdějšího vývoje mezi nejzávažnější československé znárodnovací předpisy roku 1945, jelikož jeho přijetí umožnilo komunistické straně připravit si půdu pro další státní zásahy do svobody projevu, které se po roce 1948 naplno projeví v roli, kterou cenzura jako významný nástroj kontroly sdělování informací měla při prosazování ideologického monopolu komunistické strany.³³⁵

d) Doly a některé průmyslové podniky

206. Dne 24. října 1945 společně s dalšími znárodnovacími dekrety schválila vláda **dekret prezidenta republiky č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků**. Protože je tento dekret modelem, z něhož následující znárodnovací dekrety vycházely, rozeberu jej podrobněji.

207. Podobně jako při případě následujících dekretů, probíhaly **hlavní práce na přípravě konečné podoby dekretu** v létě 1945, kdy se o přípravě znárodnění diskutovalo jak na úrovni úřadu vlády, jednotlivých ministerstev, tak i v Ústřední radě odborů. Předmětem diskusí byly základní otázky týkající se rozsahu a metody znárodnění, dále otázky finančního dopadu na hospodaření samosprávních svazků a mezinárodněprávní aspekty reformy. Kromě jiného se jednalo o souvisejících problémech jako například o vymezení působnosti závodních rad, zavedení všeobecné pracovní povinnosti a o otázce industrializace Slovenska.³³⁶

208. Výsledkem těchto jednání byla konečná verze dekretu č. 100 Sb. rozčleněná **do šesti základních oddílů**: 1) rozsah znárodnění, 2) náhrada 3) národní podniky a jejich organizace 4) ustanovení přechodná. 5) trestní

³³⁴ Ke kritice znárodněného filmu projev národního socialistu Posl. Kobylky, na 17. schůzi Prozatímního Národního shromáždění, ze dne 19. prosince 1945, projev posl. Lesáka (čs. strana socialistická), ze dne 12. prosince 1946, Stenoprotokoly, Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, www.psp.cz

³³⁵ K cenzuře v poválečném Československu viz. KAPLAN, K.-TOMÁŠEK, D. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994, str. 8 a násl.

³³⁶ JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, (2002), Dokumenty 32..3. – 32.25, str. 497 a násl.

ustanovení 6) účinnost provedení. Tuto strukturu s určitými odchylkami kopírovaly i další znárodnovací dekrety přijaté v tentýž den.

209. Na základě ustanovení § 1 finální verze dekretu č. 100 Sb. byly **znárodněny zestátněním** veškeré doly (podniky provozované podle obecného horního zákona) a práva s nimi související, dále nejdůležitější podniky energetického průmyslu, železářny, ocelárny, válcovny oceli, hutí na barevné kovy, slévárny s více než 400 zaměstnanci, válcovny, lisovny a tažírny kovů, dále podniky kovodělného, elektrotechnického průmyslu s více než 500 zaměstnanci, podniky zbrojního, chemického průmyslu a další podniky vyjmenované v témže ustanovení. Z uvedeného výčtu vyplývá, že zatímco některé druhy průmyslového podnikání byly znárodněny zcela, u jiných dekret stanovil minimální počet zaměstnanců jako kritérium, od kterého se znárodnění provádělo. Za tímto účelem dekret určil rozhodné datum, ke kterému se stav zaměstnanců v podniku posuzoval. Výjimečně stanovil jiné kritérium pro určení toho, zda-li podnik bude zařazen do znárodnění (např. sklárny s celkovým pánvovým obsahem přes 1000 litrů, podle stavu ke dni účinnosti dekretu).³³⁷

210. Silné kritice ze strany významných československých národohospodářů bylo podrobena zejména stanovení dolní hranice podniků podléhajících znárodnění, konkrétně kritérium počtu zaměstnanců. Ladislav Feierabend ve svých vzpomínkách k tomu uvedl následující „*Vzít však počet zaměstnanců za důvod k znárodnění, jak to učinil dekret, je hospodářsky – nikoliv ovšem politicky – neodůvodněné. Má stát zájem – abych dal příklad – na výrobě dámských klobouků, když onen podnik pracuje převážně pro vývoz a je v něm zaměstnáno přes tisíc osob?*“³³⁸

211. Navíc konečná verze dekretu oproti verzím předchozím významně rozšiřovala rozsah podniků spadajících do znárodněného sektoru též o podniky, jenž neměly klíčovou povahu z hlediska národního hospodářství, nesplňovaly kritérium počtu zaměstnanců, přičemž existence veřejného zájmu byla v těchto

³³⁷ Konečná důvodová zpráva k vládní osnově dekretu o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků. JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002) Dokument 32.25, str. 652 a násl.

³³⁸ FEIERABEND, Ladislav. *Politické vzpomínky*. Díl III. Atlantis: 1996, str. 272

případech sporná.³³⁹ Příkladem může být znárodnění výroby gramofonových desek,³⁴⁰ které do dekretu přetlačil ministr informací Kopecký navzdory protestům Demokratické strany, která namítala, že nejenže výrobu gramofonových desek nelze označit za klíčový průmysl, ale že monopolizace tohoto odvětví by mohla odporovat zásadě svobody vyjadřování.³⁴¹ Vláda oproti této kritice upřednostnila prospektivní argument dr. Trnce, z něhož plyne, že i když „*zatím je rozsah výroben celkem nepatrný, ..., že se tento průmysl rychle vyvine, neboť zahraničí má o něj veliký zájem.*“³⁴²

212. Vynětí podniku ze znárodnění umožňoval dekret pouze ve zvlášť odůvodněných případech (tam kde se nejednalo o podnik klíčového nebo velkého průmyslu)³⁴³ a to na návrh ministra průmyslu (na Slovensku na návrh ministra průmyslu po dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod).³⁴⁴ Dekret se nevztahoval ani na podniky, o kterých ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí (na Slovensku po dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod a po slyšení pověřence pro finance) rozhodl, že se trvale vylučují ze znárodnění za účelem jejich trvalého zastavení v případech, kdy se vláda usnesla, že další provozování těchto podniků není ve veřejném zájmu.

213. Ustanovení § 1 odst. 4 dekretu současně zakotvilo **oprávnění ministra průmyslu** (na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod) na základě vyhlášky publikované v Úředním listě a v Úradnom vestníku stanovit konkrétní podniky, které budou podle dekretu č. 100 Sb. znárodněny. Jak uvádí konečná důvodová zpráva k vládní osnově dekretu, účelem tohoto ustanovení bylo zabezpečení právní jistoty pro majitele znárodněných podniků, přičemž

³³⁹ Porovnej Závěrečnou verzi dekretu, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument č. 32 s Dokumentem 32.3, str. 497

³⁴⁰ Tamtéž, Dokument 32.8., str. 550, Dokument 32.10, str. 569

³⁴¹ Tamtéž, Dokument 32.12, str. 576

³⁴² Tamtéž, Dokument 32.12, str. 577

³⁴³ Konečná důvodová zpráva k vládní osnově dekretu o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.25, str. 652n

³⁴⁴ Ustanovení § 1 odst. 3 písm. b) dekretu č. 100 Sb., ze dne 24. října 1945, o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

vyhlášení mělo pouze deklaratorní účinky (povaha evidenční, nikoliv konstitutivní).³⁴⁵

214. Z hlediska rozsahu majetku, který podléhal znárodnění, je významné **vymezení podniku**³⁴⁶ v ustanovení § 4 dekretu, podle něhož se znárodnění vztahovalo na veškeré nemovitosti, budovy i zařízení sloužící provozu znárodněného podniku včetně veškerého příslušenství, počítajíc v to i složky nehmotné v podobě práv a dalších majetkových hodnot jako například licence, průmyslové patenty, ochranné známky, dále cenné papíry, směnky, hotovosti a pohledávky náležící k podniku, jakož i veškeré skladové zásoby, které k němu patřily ke dni účinnosti dekretu (tj. ke dni 27. října 1945).³⁴⁷ Znárodnění dále podléhaly všechny pomocné podniky a závody, které náležely témuž vlastníku, jakož i ty, které tvořily se znárodněným podnikem nerozlučný hospodářský celek. Obdobně do znárodnění spadaly i podniky koncernové (při splnění podmínek v odstavci 4 téhož ustanovení).

215. Dekret současně stanovil, že **zakládat nové podniky** v znárodněných odvětvích taxativně uvedených v ustanovení § 3 dekretu, jakož i nabývat k tomu potřebná oprávnění je vyhrazeno československému státu, přičemž umožnil aby toto právo (s výjimkou dolů) mohla vláda na základě návrhu ministra průmyslu přenést na jinou fyzickou nebo právnickou osobu a zavázat je podmínkami.

216. Výše uvedená ustanovení znárodnovacích dekretů měly tudíž zásadní **dopad na možnost soukromých subjektů svobodně vstupovat do podnikání** v znárodněných odvětvích. Z tohoto důvodu „neměla-li se ekonomika zcela zastavit, bylo nezbytné nahradit je subjekty (nebo organizačními jednotkami) jinými, vznikajícími

³⁴⁵ Konečná důvodová zpráva k vládní osnově dekretu o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, Dekrety prezidenta republiky 1940–1945, (2002), Dokument 32.25, str. 652n

³⁴⁶ Dle I. Pelikánové „Dekrety vymezovaly předmět znárodnění ještě v plném souladu s komercialistickou doktrínou. Podnik tu tedy byl chápán jako předmět nehmotné povahy, jehož příslušenstvím jsou movitosti, cenné papíry, práva ... „ PELIKÁNOVÁ, Irena, *Právní úprava ekonomických vztahů v období 1948-1989*, její povaha a důsledky. In: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Malý, K., Soukup, L. (eds.), Karolinum, Praha, 2004, str. 430.

³⁴⁷ Dnem 27. října 1945 byl dekret oficiálně vyhlášen v Sběrce zákonů a nařízení republiky Československé, ročník 1945, částka 47, str. 207 - 214

na půdě práva veřejného“³⁴⁸ Oproti původním návrhům,³⁴⁹ které navrhovaly variabilitu právních forem subjektů provozujících znárodněné podniky, se nakonec prosadila jako výlučná forma nová právní forma národního podniku, do níž vplynuly znárodněné podniky a to ke dni jejich převzetí národním podnikem (§ 5 odst. 1 ve spojení s § 13 dekretu).

217. Znárodnění klíčových průmyslových podniků vycházelo z principu **dvoufázovosti (sukcesivnosti) převodu majetku na národní podnik**.³⁵⁰ Ve fázi první přešlo vlastnické právo k znárodněnému podniku na stát jako bezprostřední subjekt, ve fázi druhé vznikl národní podnik, na který přešlo vlastnické právo momentem převzetí majetku znárodněného podniku. V této fázi stát již nevystupoval jako bezprostřední subjekt, ale pouze jako subjekt nadřízený, který nad národními podniky vykonával právo dozoru prostřednictvím ministra průmyslu, respektive v dohodě s příslušným pověřencem na Slovensku.³⁵¹

218. Problém **správy znárodněného podniku** v období od přechodu vlastnického práva na stát do momentu převzetí znárodněného podniku národním podnikem (v mezitímním období) řešilo ustanovení § 27 dekretu. Podle tohoto ustanovení do doby zřízení národního podniku byly správou pověřeni bývalí majitelé (respektive národní správci v případě znárodnění podniků pod národní správou podle dekretu č. 5/1945 Sb.), kteří měly osobní odpovědnost za vedení podniku a jeho obchodních záležitostí. Tyto osoby byly povinny postupovat s péčí řádného hospodáře a odpovídaly za škodu způsobenou zaviněním. Na druhou stranu jim příslušel nárok na odměnu z výkonu funkce ve výši stanovené ministerstvem průmyslu, přičemž tato odměna jim byla placena z financí znárodněného podniku. Dekret současně stanovil povinnost zaměstnanců spolupracovat s novým zatímním vedením podniku.

³⁴⁸ PELIKÁNOVÁ, Irena, *Právní úprava ekonomických vztahů v období 1948-1989*, její povaha a důsledky. In: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*, Malý, K., Soukup, L. (eds.), Karolinum, Praha, 2004, str. 430.

³⁴⁹ Srovnej především zprávu Dr. Táborského ze dne 26. července 1945 o právní formě subjektů provozujících znárodněné podniky, NA ČR, MPrům, Karton 574.

³⁵⁰ K pojmu „sukcesivnosti“ viz. MALOVSKÝ-WENIG. *Příručka obchodního práva*, Praha: Československý Kompas, 1947, str.52

³⁵¹ K ustanovení § 13 Dekretu viz konečná důvodová zpráva k vládní osnově dekretu o znárodnění dolů, a některých průmyslových podniků, ECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, (2002), Dokument 32.25., str. 652 a násl.

219. V souvislosti s přechodným obdobím stanovil dekret ještě jednu významnou odchylku. Jelikož až do momentu převzetí majetku národním podnikem byl znárodněný podnik ve vlastnictví státu, hrozilo, že by věřitelé mohli proti státu uplatňovat závazky vzniklé při provozu znárodněného podniku, proto dekret udělil majetkové podstatě znárodněného podniku právní subjektivitu, která trvala až do momentu převzetí podniku národním podnikem.³⁵²

220. Jak jsem uvedla výše, vlastním cílem znárodnění bylo vytvoření **národních podniků** jako subjektů práva *sui genesis*. Specifická povaha národních podniků spočívala v tom, že národní podniky byly jednak majetkem státu (předmět vztahů) a současně měly postavení právnických osob (subjektů práva), na které se vztahovaly platná ustanovení o obchodnících. Dle prof. Pelikánové „[p]rávě v této vývojové fázi tedy docházelo ke splynutí předmětu se subjektem, právě na tomto poli se odehrála ona takřka materializovaná personifikace, přerod objektu v kvazisubjekt.“³⁵³ Důsledkem bylo, že národní podnik se jakožto subjekt práva podobný jiným obchodníkům zapisoval do obchodního rejstříku jako firma kupců-jednotlivců³⁵⁴ (§ 16), při své činnosti byl veden stejnými zásadami obchodního podnikání, byl samostatně odpovědný a stát za jeho závazky nikterak neručil. Na rozdíl od jiných subjektů musel ale odvádět přebytky svých výtěžků státu. Národní podnik měl dále povinnost užívat ve firmě obligatorní firemní dodatek „národní podnik,“ přičemž jiné podniky toto označení ve své firmě užívat nemohly (§ 15 odst. 1 a 2 dekretu).

221. **Strukturu orgánů národního podniku** stanovil jednak třetí oddíl dekretu (pod názvem Národní podniky a jejich organizace), jednak prováděcí vládní nařízení ze dne 15. ledna 1946 č. 6/1946 Sb., kterým byl vydán Statut národních podniků průmyslových. Na základě shora citovaných předpisů přináležela správa národního podniku jeho představenstvu v čele s ředitelem, který podniku předsedal (§ 20 a násl.).

³⁵² Tamtéž, Dokument 32.25, str. 652 a násl.

³⁵³ PELIKÁNOVÁ, Irena, *Právní úprava ekonomických vztahů v období 1948-1989, její povaha a důsledky*. In: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*, Malý, K., Soukup, L. (eds.), Karolinum, Praha, 2004, str. 428n, Obdobně Malowský-Wenig hovoří o národním podniku jako o podnikové personifikaci viz. MALOVSKÝ-WENIG, *Příručka obchodního práva*, Praha: Československý Kompas, 1947, str. 48

³⁵⁴ MALOVSKÝ-WENIG, *Příručka obchodního práva*, Praha: Československý Kompas, 1947, str.48

222. Dnem převzetí znárodněného podniku, vstoupil národní podnik nejen do práv ale i do všech závazků převzatého znárodněného podniku (§ 5 odst. 1), z tohoto důvodu bylo potřebné chránit nově vzniklý národní podnik před hospodářsky neodůvodněnými závazky znárodněných podniků, jakož i před jejich předlužeností. Za tímto účelem ustanovení § 5 odst. 2 až 4 dekretu stanovila následující **principy ochrany národního podniku**: 1) V případech hospodářsky neodůvodněných závazků, se mohl národní podnik domáhat jejich zrušení nebo jiné přiměřené úpravy. 2) V případě předlužení znárodněného podniku se mohl národní podnik zprostit ručení za závazky, s výjimkou závazků vyplývajících z práv, která nebyla dotčena prohlášením konkurzu, způsobem stanoveným v § 5 odst. 3 dekretu. 3) Stát neručil za závazky znárodněného podniku. 4) Dekret současně stanovil právo znárodněného podniku bránit se formou odpůří žaloby ve lhůtě jednoho roku od převzetí podniku všem právním jednáním, které vykonal vlastník znárodněného podniku po 29. srpnu 1944 v úmyslu poškodit nebo ztížit znárodnění průmyslu anebo zavléci svůj nebo cizí prospěch majetkové hodnoty podniku (§ 6).

223. Znárodnění dolů a klíčových průmyslových podniků bylo podle dekretu založeno na **principu náhrady** za znárodněný majetek (oddíl II dekretu), pro jejíž určení byl rozhodný stav znárodněného majetku a závazků podniku v den jejich převzetí národním podnikem. Výše náhrady byla rovna obecné ceně majetku³⁵⁵ vypočtené podle úředních cen ke dni vyhlášení dekretu, a v případech neexistence těchto cen, měla být stanovena na základě ceny zjištěné úředním odhadem po odečtení pasiv (§ 8). Do výše náhrady se nezapočítávala hodnota například nevytěženého vyhrazeného nerostného bohatství, báňská oprávnění, jakož ani hodnota majetku určeného pro sociální, vzdělávací nebo podobné účely (§ 8). Dekret současně stanovil formu poskytnutí náhrady, jíž byly jednak cenné papíry vydané Fondem znárodněného hospodářství,³⁵⁶ jednak hotovost, jakož i jiné hodnoty. Cenné papíry měly být úročeny a postupně umořovány z přebytku

³⁵⁵Požadavek stanovit výši náhrady na základě obecné ceny majetku byl obsažen již v Memorandu člena Právní rady JUDr. A. Druckera o problému vyvlastňování v Československu, ze dne 24. října 1944, Londýn, in: JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.1., str. 493n.

³⁵⁶Organizaci, správu a hospodaření Fondu znárodněného hospodářství stanovila vláda svým nařízením ze dne 9. listopadu 1948 č. 253 Sb., o Fondu znárodněného hospodářství

výtěžků národních podniků, přičemž za jejich zúročení a umoření ručil stát. O náhradě a způsobu placení náhrady rozhodoval ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku v dohodě s pověřenci pro průmysl a obchod a pro finance. Dekret současně stanovil splatnost této náhrady ve lhůtě 6 měsíců od doručení výměru o náhradě (§ 10).

224. Dekret sice vycházel z principu náhrady za znárodněný majetek, nicméně tento princip byl současně prolomen výjimkami v ustanovení § 7 dekretu, které postihovali osoby, jež se provinily proti Československé republice, přičemž se jednalo především o Maďary a Němce. Podle ustanovení § 7 dekretu **náhrada nenáležela** Německé říši, Království maďarskému, osobám veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé straně nacistické a nacistickým organizacím, jakož i jiným německým nebo maďarským právnickým a fyzickým osobám. Sankční ustanovení § 7 dekretu se ale nevztahovalo na ty německé nebo maďarské fyzické osoby, které prokázali svoji věrnost Československu a které se nikdy neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se aktivně účastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem. Náhrada se dále neposkytovala zrádcům a kolaborantům podle § 18 dekretu ze dne 19. června 1945 č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. To znamená, že náhrada se neposkytovala ve stejných případech, ve kterých byl majetek konfiskován podle ustanovení § 1 dekretu ze dne č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku. Jak uvádí Kuklík mezi těmito dvěma dekrety existoval zajímavý vztah „*neboť se nekonziskoval podle dekretu č. 108 Sb. ten majetek, který byl v den jeho účinnosti již znárodněn a tudíž ve vlastnictví státu.*“³⁵⁷ Dekretem předpokládaný rozsah znárodnění bez náhrady byl proto poměrně veliký.³⁵⁸ V praxi navíc došlo k vyplacení náhrady zahraničním vlastníkům znárodněných podniků až se značným spožděním na základě globálních náhradových dohod a vývoj situace po roce 1948 způsobil, že v mnohých případech znárodnění podniků československých státních příslušníků nedošlo k jejich odškodnění nikdy.

³⁵⁷ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů. Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Praha: Linde 2002, str. 336 Srovnej PLÍVA S., *Právní úprava znárodnění v Československu. Soubor znárodnovacích předpisů vydávaných v letech 1945 až 1951*, Průmyslový žurnál Ostrava b.d., str. 962

³⁵⁸

225. Významnou odchylkou od dosavadní praxe byla ustanovení oddílu pátého dekretu, do nichž vláda Národní fronty vložila **trestní ustanovení, jejichž účelem byla ochrana znárodnění**. Uvedená část obsahovala jednak skutkovou podstatu zločinu pletich, jednak správní přestupek za porušení ustanovení dekretu č. 100 Sb. nebo prováděcího nařízení. Skutková podstata zločinu pletich spočívala v úmyslném jednání směřujícím k zmaření, nebo ztížení znárodnění k ve značné míře. Jako trest za spáchání tohoto zločinu stanovil dekret trest těžkého žaláře v rozmezí od jednoho roku do pěti let a trest na penězích do deseti milionů korun. Právě tato skutková podstata společně s volbou druhu a výměry trestu vyvolala další vlnu kritiky z řad Demokratické strany, která poukazovala na to, že v dosavadním zákonodárství byly pletichy zpravidla kvalifikované jako přečin a tudíž za něj příslušely mnohem mírnější tresty.³⁵⁹ Obdobně správní přestupek spočívající v porušení ustanovení dekretu nebo prováděcího nařízení byl postižen vysokými sankcemi, i když se nejednalo o čin soudně trestní a tudíž sankci za jeho spáchání ukládaly okresní národní výbory. Za spáchání tohoto správního přestupku bylo možné uložit pokutu do výše až pěti milionů korun, jakož i trest na svobodě (vězení, uzamčení) v rozmezí až do šesti měsíců.

226. Dekret č. 100 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků **nabyl účinnosti** dnem svého vyhlášení ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé, tj. dnem 27. října 1945.

e) Potravinářský průmysl

227. Dalším významným odvětvím národního hospodářství, k jehož znárodnění přikročila vláda Národní fronty na základě dekretů prezidenta republiky ze dne 24. října 1945, byl potravinářský průmysl. **Dekretem č. 101 o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského**, byly ke dni účinnosti dekretu (27. října 1945) **znárodněny** klíčové cukrovary, rafinerie cukru, průmyslové lihovary, rafinerie lihu, pivovary s objemem výroby v roce 1937 o velikosti 150 000 hl piva, mlýny s technickým zařízením o denní výkonnosti min.

³⁵⁹ JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.23, str. 646, Zajímavá je poznámka K. Gottwalda, v níž na výtku Demokratické strany odpověděl, že je tuto věc potřebné vnímat nikoliv právnicky nýbrž politicky, jakož i reakce ministra Stránského o tom, že v Sovětském svazu v prvním období stanovili za sabotáž drakonické tresty, proti nimž tresty v dekretu jsou naprosto mírné.

60 tun obilí v den počátku účinnosti dekretu, podniky na výrobu umělých jedlých tuků s více než 150 zaměstnanci, jakož i čokoládovny s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 a 1940. Z výše vymezeného rozsahu znárodnění je zřejmé, že pro určení toho, zda-li má být podnik znárodněn, dekret využil obdobnou metodu jako dekret předcházející tj. kombinaci taxativního výčtu druhů znárodněných potravinářských podniků v kombinaci s kriterii počtu zaměstnanců, objemem výroby a výkonu technického zařízení.

228. Z rozsahu znárodnění byly podle ustanovení § 1 a § 2 dekretu **vyloučeny podniky** výdělkového a hospodářského společenství podle zákona ze dne 8. dubna 1873, č. 70 ř.z. a na Slovensku družstva podle §223n zákona čl. XXXVII/1875, jakož i na podniky, které takovému společenstvu nebo družstvu náležely po 29. září 1938. Dekret se dále nevztahoval na akciové cukrovary a rafinerie cukru, jejichž většinu akcií vlastnily k 1. lednu 1945 pěstitelé řepy hospodařící na zemědělských podnicích do 50 ha orné půdy za podmínky, že se tyto podniky proměnily na podniky družstevní, přičemž podrobná úprava byla ponechána na prováděcí nařízení. Podobně jako předchozí dekret i dekret č. 101 umožňoval ve zvlášť odůvodněných případech vyjmout podnik ze znárodnění a to na návrh ministra výživy v dohodě s ministrem zemědělství (na Slovensku v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování).

229. Jelikož dekret č. 101 Sb. o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského svojí strukturou vycházel z dekretu č. 100 Sb., respektive v případě náhrady na tento dekret přímo odkazoval, omezím se pouze na **popsání rozdílů**, jimž se „potravinářský“ dekret vyznačoval.

230. Za prvé, ustanovení § 8 dekretu umožnilo, aby ministr výživy (do jehož působnosti rezort potravinářství patřil) v dohodě s ministry zemědělství a financí (na Slovensku v dohodě s příslušenými pověřenci) zřídil národní podnik a to nejen z majetkové podstaty znárodněných podniků, jako tomu bylo v případě dekretu č. 100 Sb., ale i z konfiskovaného nepřátelského majetku průmyslových podniků a z dosavadních státních podniků. Za druhé, národních podniků se podle dekretu měly účastnit: (1) v případě cukrovarů a rafinerií cukru - zemědělci, zaměstnanci a stát, (2) v případě pivovarů - svazky územní samosprávy,

zaměstnanci a stát, (3) v ostatních případech podléhajících znárodnění – národní podniky spravované představenstvem, jejichž členy jsou volení zástupci zaměstnanců a osoby jmenované ústředním orgánem. Za třetí, dozor nad znárodněnými podniky a nad národními podniky dekret č. 101 Sb. svěřil ministři výživy (J. Ďuriš) a na Slovensku v dohodě s ním pověřenci pro výživu a zásobování.

231. Podrobnosti organizace národních podniků svěřil dekret (podobně jako v případě dekretu č. 100 Sb.) Statutu, který byl vydán **vládním nařízením ze dne 9. dubna 1946 č. 77 Sb. o Statutu národních podniků potravinářských.**

f) Bankovníctví

232. Důležitým odvětvím, které bylo dne 24. října 1945 podrobeno znárodnění, je bankovníctví. Znárodnění tohoto odvětví je potřebné chápat **v kontextu dalších vládních reforem týkajících se československé měny a peněžnictví**, ke kterým vláda Národní fronty přikročila ihned po osvobození, aby jimi sanovala škody v oblasti státních financí. První plány těchto reforem nalezneme již v období londýnské exilové vlády, kdy počátkem roku 1942 sociálně demokratický ministr J. Nečas, ve svém projevu o úkolech rekonstrukce československého hospodářství, vyjádřil požadavek postátnění Národní banky a celého peněžnictví.³⁶⁰ Obdobně první program vlády Národní fronty přijatý v Košicích počátkem dubna 1945 formuloval požadavek postavit celý peněžní a úvěrový systém pod všeobecné státní vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství a znovuoživení výroby a obchodu. V souvislosti s těmito požadavky připravila vláda Národní fronty několik významných dekretů, z nichž lze uvést například dekret prezidenta republiky ze dne 19. října 1945 o obnovení československé měny, který zavedl novou jednotnou čsl. měnu a vypořádal se s nekrytým peněžním kapitálem, který v Československu existoval v bezprostředně poválečném období,³⁶¹ nebo dekret prezidenta republiky z téhož dne č. 193 Sb. o přechodné

³⁶⁰ JECH, Karel–KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokument 32.1., str. 492

³⁶¹ Viz např. projev předsedy vlády Národní fronty Zdeňka Fierlingera ze dne 30. října 1945, 3. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly, Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, www.psp.cz.

úpravě právních poměrů Národní banky československé, podle něhož se tato banka stala bankou cedulovou, to jest bankou oprávněnou k emisi čsl. bankovek.

233. Ani ne o týden po přijetí shora citovaných dekretů schválila vláda Národní fronty **dekret prezidenta republiky č. 102 Sb. o znárodnění akciových bank**, který ke dni 27. října 1945³⁶² znárodnil zestátněním akciové společnosti provozující bankovní a peněžní obchody a přeměnil je v národní podniky - banky. Vláda od přijetí tohoto dekretu kromě jiného očekávala, že zestátněním bankovníctví získá zdroje levného úvěru pro rozvoj průmyslu.³⁶³ Podobě jako další znárodnovací dekrety vydané v tentýž den, i dekret o znárodnění akciových bank koncepčně vycházel z dekretu č. 100 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, avšak s ohledem na specifika bankovního sektoru, dekret obsahoval významné odchylky, na něž se dále zaměřím.

234. Za prvé, v ustanovení § 1 dekret č. 102/1945 Sb. stanovil, že akciové banky se **znárodnují zestátněním a přeměňují** se v národní podniky. Tudíž na rozdíl od znárodnění průmyslových a potravinářských podniků podle dekretů č. 100 Sb. a č. 101 Sb., v případě akciových bank nedocházelo k žádnému přechodnému stadiu. Majetek znárodněných akciových bank přecházel přímo na národní podnik (banku) a to už momentem přeměny, tj. dnem vyhlášení dekretu (27. října 1947), protože „*tímto dnem nabyly všechny dosavadní akciové banky toho druhu postavení národních podniků ex lege.*“³⁶⁴ Přihlášku k zápisu banky do obchodního rejstříku podávala nová správa banky (§ 7) u krajského soudu v jehož obvodu banka sídlila.³⁶⁵

235. Další výrazná odchylka v zákoně o znárodnění akciových bank souvisela s **otázkou státního ručení** za závazky znárodněných bank a otázkou zajištění

³⁶² Dnem 27. října 1945 byl dekret oficiálně vyhlášen v Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé, ročník 1945, částka 47, str. 220-224.

³⁶³ Projev předsedu vlády Z. Fierlingera dne 9. listopadu 1945, 5. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly, Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, www.psp.cz.

³⁶⁴ MALOVSKÝ-WENIG. *Příručka obchodního práva*, Praha: Československý Kompas, 1947, str. 52

³⁶⁵ K důvodům rozdílné metody transferu viz. Dr. A. Bureš dle něhož „*V průmyslu ... tam se může znárodnit jen podnik a nikoliv právní podmět, jehož vlastnictvím podnik je. U bank se ovšem neznárodnuje závod nebo podnik, nýbrž právní subjekt, tj. akciová společnost s celým majetkem. Při průmyslu se tvoří nové podniky, zde by to bylo těžkopádné, a proto se stanoví, že se akciová banka znárodněním stává okamžitě národním podnikem.*“ JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, (2002), Dokument 34.3. str. 737

bezpečnosti vkladů obyvatelstva. Jelikož banky měly podle dekretu obdobné postavení jako akciové společnosti, kde za závazky společnosti odpovídala výlučně společnost do výše hodnoty základního kapitálu a vytvořených rezerv, Demokratická strana požadovala,³⁶⁶ aby byly vytvořeny rezervní fondy v dostatečné výši, které by zaručily vklady obyvatelstva. Z tohoto důvodu se v dekretu č. 100 Sb. uplatnila odchylná formulace od předchozích dekretů, podle níž banky mají povinnost odvést státu přebytky svých výtěžků až poté, co odvedly dotaci do rezervního fondu.

236. Za třetí, za účelem zabezpečení jednotného řízení bankovního sektoru, dekret č. 102 Sb. stanovil že vedle ministerstva financí jakožto ústředního orgánu, do jehož působnosti bankovní sektor spadá, vláda na návrh ministra financí zřídí **Ústřední správu bank**. Pro Slovensko měla být současně zřízena **Oblastní správa bank** podřízená správě ústřední. Hlavní úkoly obou bankovních správ spočívaly v dozoru nad účetnictvím bank, v navrhování členů představenstva bank, v navrhování stanov a jednacích a jiných řádů bank, v podávání dobrozdání vládě o podnětech týkajících se založení, přeměny nebo zrušení bank a jejich poboček, a v koordinaci činnosti jednotlivých bank.

237. Za čtvrté, nad činností bank, Ústřední (oblastní) správy banky a činností fondů vykonával **dozor ministr financí** (na Slovensku v dohodě s pověřencem pro finance). Zřizování, slučování a zrušování bank bylo napříště dovoleno jen se souhlasem vlády, na Slovensku po dohodě s pověřencem pro finance. Tato ustanovení byla promítnutím požadavku Demokratické strany, aby „otázky, súvisiace s poštátneím, byly riešené so zreteľom na osobitnú situáciu na Slovensku.“³⁶⁷ V této souvislosti považuji za nezbytné zmínit, že v jiných závažných otázkách vládní strany při přípravě dekretů opakovaně porušovaly vládní dohodu se SNR³⁶⁸ o společném postupu v společných otázkách, protože vláda Národní fronty soustavně opomíjela konzultovat SNR v tak závažných otázkách jako

³⁶⁶ Tamtéž, Dokument 34.3., str. 739

³⁶⁷ O tomto požadavku Demokratické strany se v pozdějším období zmiňuje například JUDr. Hodža (Demokratická strana), ve svém projevu ze dne 13. listopadu 1945, 6. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly, Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, www.psp.cz.

³⁶⁸ Čl. 6 Košického vládního programu ze dne 2. dubna 1945, In: GRÓNSKÝ, Jan. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa*. II/A (1945–1948), Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, Karolinum, Praha 2002, Dokument č. 2, str. 12 a násl.

například způsob určení výše a druhu náhrady za znárodněný majetek akciových bank.³⁶⁹

g) Pojišťovny

238. Dekretem č. 103 Sb. ze dne 24. října 1945 byly s účinností ke dni 27. říjnu 1945³⁷⁰ znárodněny zestátněním **smluvní (soukromé) pojišťovny**. K provozování smluvního pojištění po živnostensku byly nadále oprávněny pouze pojišťovny jakožto národní podniky, na jejichž činnost se vztahovala obdobná pravidla jako na národní podniky podle dekretu č. 100 Sb. s odchylkami spočívajícími v podrobnější úpravě způsobu nakládání s přebytky hospodaření, jakož i v stanovení forem znárodnění v oddíle III. dekretu. Významnou odchylkou oproti dekretu č. 100/1945 Sb. a č. 101/1945 Sb. byl způsob zřízení těchto podniků, jelikož dekret č. 103 Sb. vyžadoval, aby národní podniky pojišťovny byly zřízeny na základě opatření vlády,³⁷¹ které vyhlásil ministr financí v Úředním listě respektive v Úradnom vestníku. Na základě těchto vyhlášek ze dne 20. listopadu 1946 č. 2086 až 2095/Úř. I. ČSR I, byly zřízeny následující národní podniky Pojišťovna Slavia, Pražská pojišťovna, První československá pojišťovna, Pojišťovna Slovan a Nemocenská pojišťovna.³⁷² Organizace pojišťovnictví byla stanovena v oddílu VI dekretu, podle něhož se za účelem jednotného vedení smluvního pojišťovnictví zřizovala Pojišťovací rada jako korporace veřejného práva podřízená ministerstvu financí. Jednací řád této rady byl vydán vyhláškou ministra financí ze dne 12 srpna 1946 č. 1637/1946 Úř. I. ČSR I (na Slovensku prostřednictvím pověřence v Úradnom vestníku).

³⁶⁹ Například JUDr. Hodža (Demokratická strana), projev ze dne 13. listopadu 1945, 6. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly, Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, www.psp.cz.

³⁷⁰ Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, roč. 1945, částka 47, str. 224-231

³⁷¹ MALOVSKÝ-WENIG. *Příručka obchodního práva*, Praha: Československý Kompas, 1947, str. 52

³⁷² JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, (2002), Dokument 35, str. 778, pozn. č. 1.

h) Znárodnění a konfiskace nepřátelského majetku

239. Problematika znárodnění po roce 1945 je neoddělitelně spjata s otázkou osudu nepřátelského majetku, který byl v Československu konfiskován na základě následujících prezidentských dekretů:³⁷³

- 1) **Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 č. 5 Sb., o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů**, který zavedl národní správu do všech podniků, jež byly v době okupace v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých, tj. osob národnosti maďarské nebo německé, zrádců a kolaborantů, jakož i do těch podniků, které byly opuštěné respektive ve kterých neexistovalo funkční vedení. Podle dekretu byly zavedením národní správy pověřeny zejména místní, okresní a zemské národní výbory, na Slovensku též Slovenská národní rada, nebo v případě celostátní působnosti podniků resortně příslušné ministerstvo. Hlavním úkolem národní správy bylo zabezpečit řízení těchto podniků až do doby, než bude rozhodnuto o jejich konfiskaci respektive do momentu jejich znárodnění.³⁷⁴
- 2) **Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 č. 12 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďar, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa**, na jehož základě byl v letech 1945–1947 konfiskován pozemkový majetek o rozloze cca 1 400 000 ha zemědělské a 1 000 000 lesní půdy.³⁷⁵ Dekret č. 12 společně s osídlovacím dekretem³⁷⁶ vytvořily předpoklady pro revizi prvorepublikové pozemkové reformy.
- 3) **Dekret prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.**

³⁷³ Do okruhu dekretů vztahujících se na nepřátelský majetek, majetek Němců, Maďarů a osob státně nespolehlivých patří i dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 č. 12 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďar, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

³⁷⁴ K národní správě viz. KNAPP, V., HROMADA, J., *Národní správa a vrácení majetku z národní správy: Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945*, Praha: V. Linhart, 1946

³⁷⁵ KUKLÍK, Jan a kol., *Vývoj československého práva v letech 1945–1989*, Praha: Linde 2009, str. 27n

³⁷⁶ Za účelem osídlení půdy konfiskované na základě dekretu č. 12/1945 Sb. byl dne 20. července 1945 přijat ještě dekret č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci.

240. Osud majetku konfiskovaného na základě dekretu č. 108/1945 Sb. patřil mezi zásadní otázky znárodnovacího procesu v letech 1945–1948.³⁷⁷ Dekret č. 108 Sb. konfiskoval majetek ve vlastnictví Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva německého nebo maďarského, německé strany nacistické a nacistických organizací, jakož i ve vlastnictví jiných německých nebo maďarských právnických a fyzických osob uvedených v ustanovení § 1 odst. 1. a 2 dekretu. Při přípravě dekretu č. 108 Sb., vláda Národní fronty přihlížela k znění připravovaných znárodnovacích dekretů, přičemž se dohodla na jednotné úpravě okruhu osob, kterých majetek měl být podle vyvlastněn bez náhrady (srovnej shodné znění ustanovení § 1 odst. 1. a 2 dekretu č. 108 Sb. a § 7 dekretu č. 100 Sb.). Okruh osob, kterým byl majetek konfiskován, se zcela shodoval s okruhem osob, kterým podle znárodnovacího dekretu č. 100/1945 Sb. nebyla poskytována náhrada za znárodněný majetek.³⁷⁸ Jelikož dekret č. 108/1945 Sb. nabyl účinnosti dnem 30. října 1945,³⁷⁹ to jest o tři dny později než nabyly účinnosti znárodnovací dekrety č. 100–103 Sb. (27. října 1945), nevztahoval se na nepřátelský majetek, který byl již znárodněn podle shora citovaných znárodnovacích předpisů. Z hlediska náhrady byly významné zejména výjimky v § 2 dekretu, podle kterých byl z konfiskace vyňat jednak osobní majetek nutný k zajištění základních životních potřeb dotčených osob (například oděvy, peřiny, prádlo, domácí nářadí, potraviny a nástroje), jednak majetek, o kterém to stanovila vláda svým nařízením. Konfiskaci dále nepodléhal majetek, který po dni 29. září 1938 pod tlakem okupace respektive v důsledku národní, rasové nebo politické perzekuce pozbyly osoby, na které se nevztahovalo ustanovení § 1 dekretu.

241. Výjimkami ze zásady že za konfiskovaný majetek nepřináleží náhrada, byly ustanovení § 2 odst. 4 a 5 dekretu č. 108 Sb., podle nichž náhrada měla být

³⁷⁷ K problematice boje o průmyslové konfiskáty viz HLUŠIČKOVÁ, R., *Boj o průmyslové konfiskáty v Československu v letech 1945–1948*. Praha: Práce, 1983

³⁷⁸ Jak vyplývá ze zápisů z jednání vlády Národní fronty, při jednání o konečné podobě dekretu č. 108/1945 Sb. vzneslo Ministerstvo průmyslu požadavek jednotné textace dekretů č. 100 a č. 108 Sb., jimž za vyvlastnění majetku neměla být poskytnuta ochrana. Důvodem bylo, aby neunikly podniky v nichž byl zastoupen zahraniční kapitál. Viz. Zápis z schůze vlády ze dne 24. srpna 1945 a 7. září 1945, JECH, Karel-KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, (2002), Dokumenty 37.5., 37.6., s. 864–865

³⁷⁹ Dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy byl publikován ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé, roč. 1945, částka 48 vydané dne 30. října 1945, str. 248–254.

poskytnuta osobám majetkově zúčastněným na právnické osobě, jejíž majetek byl konfiskován a spoluvlastníkům konfiskovaného majetku v případě, že nespadali do některé z kategorií osob podle ustanovení § 1 dekretu.

242. Za účelem zatímní správy konfiskovaného majetku a jeho rozdělení byly zřízeny Fondy národní obnovy (část II. dekretu) jako samostatné právnické osoby odpovědné za zajištění, správu a rozdělení konfiskovaného majetku a za zprostředkování úvěru pro účely osídlení tohoto majetku. Otázky vnitřní organizace fondů národní obnovy dekret ponechal na prováděcí vládní nařízení č. 45/1946 Sb ze dne 1. března 1946., které upravovalo statut a jednací řád Fondů národní obnovy.

243. Dekret č. 108/1945 Sb. stanovil, že z konfiskovaného majetku se přidělují jednotlivé majetkové podstaty do vlastnictví oprávněných uchazečů za úhradu (§ 7 dekretu). Konfiskovaný majetek byl podle dekretu přidělován obcím, okresům, zemím, jiným veřejnoprávním korporacím, družstvům a jiným uchazečům splňujícím podmínky, zejména pak nově vzniklým národním podnikům.

244. Z hlediska přidělovacího řízení bylo významné především ustanovení, na jehož základě byl Osídlovací úřad pověřen vypracováním rámcových plánů přidělů konfiskovaného majetku (§ 6 odst. 1 dekretu). Osídlovací úřad tyto plány vydal vyhláškou č. 1587, ze dne 23. července 1946,³⁸⁰ ve které stanovil rámcový plán přidělů konfiskovaného majetku s výjimkou majetku zemědělského konfiskovaného podle dekretu č. 12/1945 Sb.³⁸¹ Podle § 2 vyhlášky se o přidělení konfiskovaného majetku mohly ucházet jednotlivé resorty státní správy, státní podniky, svazky územní samosprávy, jejich podniky a ústavy, svazky zájmové samosprávy, jiné veřejnoprávní korporace, jakož i podniky znárodněného průmyslu, znárodněných bank a znárodněných soukromých pojišťoven. V ustanovení § 3 vyhláška současně stanovila, že z konfiskovaného nepřátelského

³⁸⁰ Vyhláška Osídlovacího úřadu č. 1587, kterou se vyhláší rámcový plán pro způsob naložení s určitou částí konfiskovaného majetku z důvodu plnění veřejných úkolů nebo pro hospodářskou výstavbu státu. Citovaná podle TOMÁŠ, E. *Konfiskáty do služeb lidu*, Nový domov, Praha : Tiskové oddělení osídlovacího úřadu a fondu národní obnovy, 1946. Viz též. *Konfiskace, správa a převod nepřátelského majetku, Zákony, vyhlášky, směrnice, pokyny*, Praha: Právní odbor Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy v Praze, str. 173 n

³⁸¹ TOMÁŠ, E. *Konfiskáty do služeb lidu*, Nový domov, Praha : Tiskové oddělení osídlovacího úřadu a fondu národní obnovy, 1946, str. 11.

majetku potravinářských podniků, které spadají do působnosti dekretu č. 101/1945 Sb., budou zřízeny národní podniky s výjimkou těch případů, kdy ministr výživy v dohodě s ministry zemědělství a financí dá souhlas k jinému opatření. Z výše uvedeného je zřejmé, že vyhláška z roku 1946 z řad uchazečů vylučovala soukromé osoby a spolky. Tuto diskriminaci soukromoprávních subjektů oproti státu a dalším veřejnoprávním osobám Osídlovací úřad odůvodnil potřebou „*přednostně vybavit určité významné instituce našeho veřejného života prostředky z konfiskovaného majetku, pokud jich potřebují k plnění svých úkolů.*“³⁸² Proto vyhláška poskytla těmto veřejnoprávním korporacím přednostní právo před ostatními zájemci ze strany soukromoprávních subjektů.³⁸³

3.3.3 Meziobdobí: léta 1946–1948

245. Dočasně do řádných voleb Ústavodárného Národního shromáždění bylo na základě dekretu prezidenta republiky ze dne 25. srpna 1945 č. 47 Sb., ustaveno Prozatímní Národní shromáždění. Ve vztahu k znárodnovacím dekretům a dekretální normotvorbě let 1940–1945 měl největší význam akt ratihabice (dodatečného schválení) prezidentských dekretů, který Prozatímní Národní shromáždění provedlo dne 28. března 1946 na základě ústavního zákona č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky. Podle tohoto zákona se na dekrety prezidenta republiky vydávané na základě ustanovení § 2 ústavního dekretu prezidenta republiky č. 2/1940 Úř. věst. čsl., pohlíželo ode dne účinnosti zákona č. 57 Sb. jako na zákony. Ústavní dekrety prezidenta republiky byly od téhož dne považovány za ústavní zákony. Zákon č. 57/1946 Sb. nabyl účinnosti dnem vyhlášení, to jest dnem 3. dubna 1946, kdy byla vydána příslušná Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé.

246. Dne 26. května 1946 se konaly parlamentní volby do jednokomorového Ústavodárného Národního shromáždění, v nichž v Českých zemích zvítězila Komunistická strana (přes 40% hlasů).³⁸⁴ Překvapením voleb na Slovensku bylo

³⁸² Tamtéž, str. 15

³⁸³ Tamtéž, str. 15

³⁸⁴ GRÓNSKÝ, Jan. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. II/A (1945–1948)*, Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, Karolinum, Praha 2002, K výsledkům voleb do Ústavodárného Národního shromáždění

drtivé vítězství Demokratické strany, jejíž vliv byl však prakticky záhy eliminován třetí pražskou dohodou přijatou dne 27. června 1946, na základě které byla upevněna pravomoc ústřední vlády na úkor Slovenské národní rady.³⁸⁵

a) Budovatelský program

247. Nová vláda v čele s Klementem Gottwaldem, která vzešla z květnových voleb v roce 1946, se ve svém programovém prohlášení (dále též „Budovatelský program“)³⁸⁶ ze dne 8. července 1946 přihlásila k ukončení znárodnovacího procesu.³⁸⁷ Budovatelský program požadoval dokončení restrukturalizace v průmyslových odvětvích a zajištění efektivního řízení všech odvětví národního hospodářství na základě dvouletého hospodářského plánu.

248. Ve vztahu k připravované ústavě Budovatelský program stanovil požadavek ústavného zakotvení výsledků znárodnovacích reforem uskutečněných na základě prezidentských dekretů z roku 1945, neboť „[n]ová ústava musí zmařiti naděje všech, kdož stále ještě doufají v navrácení znárodněného průmyslu hrstce velkokapitalistů.“

249. V této době Gottwaldova vláda ve svém programu garantovala ochranu drobnému a střednímu soukromému podnikání, a soukromému vlastnictví zemědělců, živnostníků, obchodníků a dalších fyzických a právnických osob. Ve vztahu k neznárodněnému podnikání byla významná především ta ustanovení programu, která se vztahovala na vytvoření Národních svazů průmyslu jako organizací, které měly povinně sdružovat nejen znárodněné podniky, ale též podniky neznárodněné. Program předpokládal, že tyto organizace budou na základě hospodářských plánů řídit celá průmyslová odvětví tak, aby byly koordinovány zájmy obou sektorů (znárodněného i neznárodněného).

viz. dokument Českého statistického úřadu Výsledky voleb do ÚNS v roce 1946 na území České republiky, www.czso.cz,

³⁸⁵ GRÓNSKÝ, Jan. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II/A (1945-1948)*, Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, Karolinum, Praha 2002.

³⁸⁶ Budovatelský program ze dne 27. června 1946 publikovaný elektronicky, Vláda Klementa Gottwalda I. (2. července 1946 – 25. února 1948), Vláda České republiky, www.vlada.cz, nebo v tištěné formě Budovatelský program Gottwaldovy vlády, Praha: Orbis, 1946.

³⁸⁷ Klement Gottwald, Programové prohlášení vlády ze dne 8. července 1946. [on-line]: www.vlada.cz

250. Za účelem jednotného vedení znárodněného a neznárodněného peněžnictví Budovatelský program předvídal zřízení Národní rady peněžnictví, přičemž bankovní sektor měla nadále řídit Ústřední správa bank. Program též upravoval vztah znárodněných bank k dalším národním podnikům, jelikož stanovil, že se znárodněné banky mají soustředit na poskytování provozního úvěru národním podnikům, přičemž tyto měly povinnost používat k financování své činnosti vždy výhradně služby jednoho peněžního ústavu.

251. Též v odvětví soukromého pojišťovnictví Gottwaldova vláda předpokládala koncentraci řízení národních pojišťoven za účelem větší hospodárnosti jejich činnosti. Veškeré podniky znárodněného hospodářství pak měly podléhat kontrole Národního shromáždění zastoupeného parlamentní kontrolní komisí.

252. Ohledně zemědělské půdy podléhající konfiskaci na základě prezidentského dekretu č. 12/1945 Sb. a na základě nařízení SNR č. 104/1945 Sb. n. SNR, vláda formulovala požadavek urychleného ukončení konfiskací a zahájení redistribuce pozemkového vlastnictví na základě revize první pozemkové reformy ve 20. letech.

253. Pro osud průmyslových konfiskátů byla rozhodující ustanovení programu, podle nichž v případech, kdy majetek ze středních a velkých konfiskátů nebude přiřčen k znárodněnému průmyslu, bude přidělován územním celkům, družstvům, organizacím a jednotlivcům, „[p]ři tom se bude přednostně pamatovati na to, aby vhodné objekty sloužily lidovým zařízením kulturním, sociálním, zdravotním a zotavovacím.“ Závazky z konfiskovaného majetku měly být vyrovnány rychle a co nejjednodušším způsobem tak, aby to nezpomalovalo dořešení úpravy vlastnických vztahů v pohraničí.

b) Ochrana znárodněného sektoru³⁸⁸

254. V letech 1946–1948 přijalo Ústavodárné národní shromáždění celý komplex zákonů, jejichž účelem bylo poskytnutí zvláštní ochrany znárodněnému

³⁸⁸ K trestněprávní ochraně znárodněného sektoru viz POLÁČEK., F. *Československé trestní zákony platné v zemích České a Moravskoslezské*, Praha: V. Linhart, 1946.

sektoru a provádění hospodářského plánu jako základního nástroje řízení národní ekonomiky.

255. Z hlediska trestněprávní ochrany národních podniků byl klíčový zákon č. 165 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou, který přijalo Ústavodárné Národní shromáždění dne 18.července 1946. Zákon s účinností ode dne 12. srpna 1946 rozšířil trestní ochranu znárodněného sektoru obsaženou v prezidentských dekretech č. 100-103/1945 Sb. a ochranu podniků pod národní správou podle dekretu č. 5/1945 Sb. o ochranu před sabotáží. Zákon stanovil zločin zlomyslného poškozování provozního majetku (tj. budov, zařízení, strojů atd.), jenž spočíval v úmyslu zmařit, ztížit, nebo ohrozit provoz chráněných podniků, za jehož spáchání hrozil trest těžkého žaláře od 1 do 5 let, podle stupně nebezpečnosti a úmyslu až do 10 let a v případech, kdy došlo v důsledku sabotáže k úrazu na zdraví, nebo k majetkové škodě většího rozsahu až na 20 let. Dále zákon rozeznával zločin jiného úmyslného jednání směřujícího k zmaření, ztížení nebo ohrožení provozu národního podniku, za nějž hrozil trest těžký žalář až do 10 let., vedle kterého mohla být uložena pokuta až do 5 milionů Kč. Na Slovensku mělo pravomocné odsouzení pro oba tyto zločiny za následek ztrátu úřadu a dočasné odnětí politických práv. Tato trestněprávní ochrana byla současně doplněna o dva přečiny, kterých se pachatelé dopustily, pokud sice naplnili znaky některé skutkové podstaty shora uvedených zločinů, avšak nejednali úmyslně ale pouze v hrubé nedbalosti. V takových případech byly tyto osoby potrestány za přečin trestem od 6 měsíců až do 5 let, respektive jako vedlejší trest jim mohl být uložen peněžitý trest až do výše 1 milionu Kčs.

256. Z dalších trestněprávních norem posilujících ochranu státního sektoru a plánovaného hospodářství, které Ústavodárné Národní shromáždění přijalo v letech 1946–1948 byl významný zejména zákon ze dne č. 27/1947 Sb., o trestní ochraně provádění hospodářského plánu, jehož úkolem bylo zabezpečit nerušené plnění úkolů stanovených dvouletým hospodářským plánem přijatým zákonem ze dne 25. října 1946 č. 122 Sb.³⁸⁹

³⁸⁹ Viz například KUKLÍK, Jan a kol., Vývoj československého práva, Praha : Linde, 2009, str. 69n

257. Za účelem provedení ustanovení znárodňovacích dekretů č. 100–103 Sb. byl dne 21. listopadu 1946 přijat zákon č. 228 Sb., o rozhodčích soudech pro úpravu některých záležitostí národních podniků, na jehož základě byly zřízeny rozhodčí soudy, jejichž úkolem bylo rozhodovat o hospodářsky neodůvodněných závazcích národních podniků.

c) Revize první pozemkové reformy

258. Dekret prezidenta republiky č. 12 Sb./1945 Sb. vytvořil podmínky pro revizi první pozemkové reformy uskutečněné v Československu ve 20. letech. Ministerstvo zemědělství v čele s J. Ďurišem za tímto účelem připravilo klíčové zákony, Dne 4. dubna 1947 ministr zemědělství Ďuriš přednesl takzvaný Hradecký program,³⁹⁰ který v duchu hesla „Půda patří všem, kdo na ní pracují.“ požadoval zejména dokončení konfiskací půdy na základě dekretu č. 12/1945 Sb., uzákonění revize první pozemkové reformy, vykoupení půdy za náhradu nad 50 ha ve vlastnictví jedné rodiny, vykoupení půdy pod 50 ha v případě osob, které na této půdě nepracují, existenčně na ní nezávisí a které ji nabyly s úmyslem spekulacním, dále ústavní garance soukromého vlastnictví rolníků k půdě do 50 ha, přiděl lesů, odstranění disparity mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků, združstevnění rolnických akciových cukrovarů a rafinerií podle dekretu č. 101/1945 Sb. a další.

259. Dne 10. července 1947 Ústavodárné shromáždění přijalo zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou (Lex Schwarzenberg), na jehož základě byl na stát převeden majetek rodu hlubocké větve rodu Schwarzenbergerů nacházející se na území Československé republiky

d) Boj o konfiskáty 1946–1948

260. Roky 1946–1948 se vyznačují silícím tlakem komunistů a odborů na státní orgány směřujícím k dalšímu rozšiřování státního sektoru o podniky konfiskované na základě dekretu č. 108/1945 Sb., jakož i snahou obcházet právní

³⁹⁰ ĎURIŠ, J. Hradecký program, Projev ministra zemědělství Julia Ďuriše v Hradci Králové dne 4.4.1947, Praha : Ministerstvo zemědělství 1947.

předpisy při připojování konfiskátů k národním podnikům.³⁹¹ Symbolem tohoto boje byla Varnsdorfská stávka, jež se konala dne 5. března 1947 a směřovala proti soudnímu rozhodnutí, kterým se konfiskovaná továrna bývalé firmy Eichler a syn vracela původnímu majiteli E. Beerovi. V důsledku této stávky a dalšího tlaku na československé soudnictví byla soudní rozhodnutí zrušena a továrna připojena k národnímu podniku. Podobně k přidělům konfiskovaného majetku jednotlivcům a soukromým korporacím došlo pouze částečně na základě zákona ze dne 14. února 1947 č. 31/1947 Sb.³⁹² a prováděcích vládních nařízení.³⁹³ Nicméně vyhláška Osídlovacího úřadu jednoznačně znamenala další výrazné posílení státního sektoru na úkor soukromého vlastnictví v těch podnicích, které pro svoji velikost a význam nesplňovaly kritéria znárodnovacích dekretů.

3.3.4 Etapa 2.: Znárodnění v roce 1948 a jeho zakotvení v Ústavě 9. května

261. Nová vláda utvořená pod vedením komunistické strany po Únoru 1948 se téměř ihned přihlásila k požadavkům dalšího znárodnění, jež formulovala ve svém programovém prohlášení ze dne 10. března 1948. Vláda v prohlášení nastínila plán nové pozemkové reformy a znárodnění veškerého soukromého podnikání v podnicích nad 50 zaměstnanců, přičemž určitá odvětví měla být znárodněna úplně.³⁹⁴ Následně v rozmezí necelých tří měsíců přijalo Ústavodárné Národní shromáždění rozsáhlý komplex zákonů, které jednak revidovaly první pozemkovou reformu a zakotvily první opatření ke kolektivizaci zemědělství,³⁹⁵

³⁹¹ Porušování právních předpisů při připojování konfiskovaného majetku k národním podnikům se stalo předmětem opakované kritiky v Ústavodárném Národním shromáždění. Viz například kritika poslance lidové strany Josefa Herla na 28. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění dne 13. prosince 1946, Stenoprotokoly, Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, [on-line]: www.psp.cz.

³⁹² Zákon ze dne 14. února 1947 č. 31/1947 Sb., o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku konfiskovaného podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

³⁹³ Vládní nařízení ze dne 17. června 1947 č. 106 Sb., o přidělu drobných konfiskovaných živnostenských podniků, vládní nařízení ze dne 2. září 1947 č. 163 Sb. o přidělu konfiskovaných rodinných domků, viz Konfiskace, správa a převod nepřátelského majetku, Zákony, vyhlášky, směrnice a pokyny, Praha: Právní odbor Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy v Praze, 1946, s. 633n.

³⁹⁴ Klement Gottwald, předseda vlády, Programové prohlášení vlády ze dne 10. března 1948, [on-line]: www.vlada.cz.

³⁹⁵ Zákon ze dne 21. března 1948 č. 44 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o revisi první pozemkové reformy, Zákon ze dne 21. března 1948 č. 47 Sb. o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon), Zákon ze dne 14. dubna 1948 č. 49 Sb. o zemědělské dani.

jednak tyto zákony významně rozšířily státní (znárodněný) sektor o následující podniky z oblasti průmyslu, obchodu a služeb:

- 1) **Průmyslové podniky nad 50 zaměstnanců** – zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 114 Sb., o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků
- 2) **Potravinářské podniky nad 50 zaměstnanců** – zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 115 Sb., o znárodnění dalších průmyslových a jiných výrobních podniků a závodů v oboru potravinářském a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků tohoto oboru
- 3) **Velkoobchodní podniky** – zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 118 Sb., o organizaci velkoobchodní činnosti a o znárodnění velkoobchodních podniků
- 4) **Podniky zahraničního obchodu a mezinárodního zasilatelství** – zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 119 Sb., o státní organizaci zahraničního obchodu a mezinárodního zasilatelství
- 5) **Obchodní podniky s alespoň 50 zaměstnanci** – zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 120 Sb., o znárodnění obchodních podniků s 50 nebo více činnými osobami
- 6) **Stavební podniky s alespoň 50 zaměstnanci** – zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 121 Sb., o znárodnění ve stavebnictví
- 7) **Cestovní kanceláře** – zákon ze dne 5. května 1948 č. 122 Sb., o organizaci a znárodnění cestovních kanceláří
- 8) **Polygrafické podniky** – zákon ze dne 5. května 1948 č. 123 Sb., o znárodnění polygrafických podniků
- 9) **Podniky poskytující hostinské, výčepní a ubytovací služby** – zákon ze dne 5. května 1948 č. 124 Sb., o znárodnění některých hostinských a výčepnických podniků a ubytovacích zařízení
- 10) **Podniky poskytující lázeňské a léčebné služby** – zákon ze dne 6. května 1948 č. 125 Sb., o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku
- 11) **Šlechtické podniky** taxativně určené v ustanovení § 1 zákona ze dne 6. května 1948 č. 126 Sb., o znárodnění některých šlechtických podniků
- 12) **Český rozhlas a Slovenský rozhlas** – zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 137 Sb., o postátnění Československého rozhlasu³⁹⁶

³⁹⁶ V prosinci 1948 Národní shromáždění dále znárodnilo národní dopravní podniky (zákon č. 311/1948 Sb.). Současně byly v této době přijaty důležité zákony týkající se organizace národních podniků, z nich nejvýznamnější byl zákon ze dne 11. března 1948 č. 51 Sb., o úpravě některých finančních poměrů

262. Programové prohlášení komunistické vlády z března 1948 dále předpokládalo, že výsledky znárodnovacích reforem z let 1945-1948 budou stvrzeny v nové Ústavě, kterou Ústavodárné národní shromáždění schválilo dne 9. května 1948.³⁹⁷ Nová Ústava (dále též „Ústava 9. května“) ke dni 9. června 1948 nahradila prvorepublikovou „kapitalistickou“ Ústavu z roku 1920.³⁹⁸ Týmž dnem jako prvorepubliková Ústava pozbyly platnosti i všechny ústavní a další zákony v případech, kdy odporovaly ustanovením Ústavy 9. května nebo zásadám lidově demokratického zřízení. Výjimkou byly pouze zákony znárodnovací a zákony o pozemkové reformě, které vstoupily v platnost dříve, než Ústava 9. května nabyla účinnosti.³⁹⁹

263. Na rozdíl od prvorepublikové Ústavy obsahovala Ústava 9. května takzvanou ekonomickou ústavu v kapitole osmé o hospodářském zřízení jako i v článku XII Ústavy, podle něhož:

(1) *Hospodářská soustava Československé republiky je založena:*

*na znárodnění nerostného bohatství, průmyslu, velkoobchodu a peněžnictví;
na vlastnictví půdy podle zásady "půda patří tomu, kdo na ní pracuje";
na ochraně drobného a středního podnikání a na nedotknutelnosti osobního majetku.*

(2) *Všechno národní hospodářství v Československé republice nechť slouží lidu.*

V tomto veřejném zájmu řídí stát veškerou hospodářskou činnost jednotným hospodářským plánem. (Pozn.K.K.: odklon od zásady nedotknutelnosti soukromého majetku)

264. Na rozdíl od prvorepublikové Ústavy zaváděla kapitola osmá Ústavy 9. května diferenciaci vlastnictví:

národních podniků průmyslových a potravinářských, které byly znárodněny dekrety z roku 1945, a zákon ze dne 21. července 1948 č. 199 Sb. o komunálních podnicích.

³⁹⁷ Ústavní zakotvení znárodnovacích reforem uskutečněných na základě dekretů prezidenta republiky z roku 1945 předpokládalo již programové prohlášení vlády ustavené po volbách v roce 1946: „Dále je nutno ústavně zakotviti velké dílo dekretů o znárodnění peněžnictví, bání a hutí, přírodního bohatství, zdrojů energie a velkého i klíčového průmyslu. Nová ústava musí zmařiti naděje všech, kdož stále ještě doufají v navrácení znárodněného hospodářství hrstce velkokapitalistů. Na druhé straně se však ústavní ochrany dostane soukromému podnikání drobnému a střednímu, zejména pak má být ústavně zabezpečen poctivě nabytý majetek našich zemědělců, živnostníků, obchodníků a všech ostatních fyzických i právnických osob.“ Klement Gottwald, předseda vlády, Programové prohlášení vlády ze dne 8. července 1946. [on-line]: www.vlada.cz

³⁹⁸ Viz § 173 Ústavy 9. května.

³⁹⁹ Tamtéž.

- 1) **Státní vlastnictví**, tj. národní majetek ve výhradním vlastnictví státu
- 2) **Družstevní vlastnictví**
- 3) **Soukromé vlastnictví jednotlivců**
- 4) **Komunální vlastnictví**, neboli ty části národního majetku, které nebyly celonárodního významu a sloužily veskrze nebo převážně obyvatelstvu některého správního celku (obce, okresu, kraje).

Přičemž v porovnání s prvorepublikovým stavem byl znárodnovacími reformami omezen především rozsah komunálního a soukromého vlastnictví. Tyto byly oproti státnímu vlastnictví diskriminovány například co se týče ochrany, kterou Ústava 9. května poskytovala znárodněnému sektoru. Podle § 153 Ústavy zákonem nebylo možné vymezit rozsah znárodnění omezit, čímž došlo k zakonzervování vlastnického práva k znárodněnému majetku ve prospěch státu se značně ztíženou možností reprivatizace tohoto majetku (reprivatizace by si totiž vyžadovala změnu samotné Ústavy).

265. Nadřazené postavení státního vlastnictví vůči ostatním druhům lze v Ústavě 9. května vyčíst též ze systematiky a formulace ustanovení kapitoly osmé Ústavy (§§146-161), jež věnuje národnímu majetku přední místo (§§147-155). Podle ustanovení §§147-148 Ústavy 9. května byly národním majetkem zejména hospodářské hodnoty znárodněné podle ustanovení zvláštních zákonů (§ 153), dále jakýkoli veřejné statky, který sloužily obecnému prospěchu. Do výhradního národního majetku podle Ústavy z roku 1948 patřilo

- 1) **nerostné bohatství a jeho těžba,**
- 2) **zdroje energie a energetické podniky;**
- 3) **doly a hutě;**
- 4) **přírodní léčivé zdroje;**
- 5) **výroba předmětů sloužících zdraví lidu;**
- 6) **podniky čítající aspoň 50 zaměstnanců nebo osob v nich činných, nejde-li o podniky lidových družstev;**
- 7) **banky a pojišťovny;**
- 8) **veřejná doprava železniční a pravidelná doprava silniční a letecká;**
- 9) **pošta, veřejný telegraf a telefon;**
- 10) **rozhlas, televise a film.**

266. Na druhou stranu, jednotlivcům Ústava 9. Května zaručovala již pouze ochranu osobního vlastnictví (k předmětům domácí a osobní potřeby, k rodinným domkům a úsporám nabytých prací – tudíž ne ke všem úsporám – a dědické právo k nim), a dále soukromé vlastnictví drobných a středních podniků do 50 zaměstnanců.

267. V oblasti pozemkového vlastnictví Ústava 9. května potvrdila omezení přijatá zákonem o revizi pozemkové reformy, dle nichž *[n]ejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 hektarů*“ V této výměře bylo vlastnictví půdy ústavně garantováno zemědělcům, kteří na této půdě samostatně hospodařily.

268. Ústava 9. května dále významně omezila svobodu podnikání tím, že výslovně zakázala činnost soukromých monopolů v § 161, citují:

[s]oukromé monopolní organizace výdělečné, zejména kartely, trusty a syndikáty, jsou zakázány.

269. Nadále připouštěla veřejné podnikání provozované státem a svazky lidové správy, podnikání družstevní a soukromé. Nicméně §152 Ústavy zakotvil výsadní postavení státu při podnikání v oboru výhradního národního majetku tam, kde zákon nesvěřil tento majetek do rukou svazků lidové správy, dále pak v oborech podnikání podle zákonů o znárodnění, jakož i podle zákonů o úpravě vnitřního a zahraničního obchodu a mezinárodního zasílatelství. Ústava současně umožňovala, aby stát přenechal využití jednotlivých hospodářských nebo jiných objektů svazkům lidové správy nebo lidovým družstvům nebo jiným právnickým osobám.

270. Z hlediska správy a fungování znárodněného sektoru byla významná ta ustanovení Ústavy 9. května, jež potvrdila postavení národního podniku jako nového právního subjektu (osoby právníké) a současně části národního majetku, který je podřízený vrchnímu vedení a dozoru státu (§ 155), přičemž současně zakotvila výhradní postavení národních podniků při správě znárodněného podnikání.

271. Kromě znárodněného sektoru mohl stát nadále ve formě národních podniků provozovat i jiné státní podnikání, jakož i hospodářské objekty, které mu

případly do vlastnictví jinak než znárodněním (jednalo se zde zejména o majetek konfiskovaný na základě dekretů prezidenta republiky).⁴⁰⁰

4 SHRNUÍ, KOMPARACE A ZÁVĚRY

272. Přijetím znárodnovacích zákonů v roce 1948 a zakotvením znárodnění v Ústavě 9. května jako nedotknutelného pilíře centrálně řízené ekonomiky Československého státu, se náš stát na dlouhou dobu vzdálil způsobu hospodářské politiky na Západě. Nicméně při bližším pohledu a srovnání znárodnovacích reforem v Československu a ve Francii bezprostředně po válce zjistíme, že Československo se západnímu přístupu vzdalovalo již v počátcích tj. v bezprostředně poválečném období, v němž levicově orientované vlády obou států přijímaly první znárodnovací normy.

a) Hospodářské, politické a sociální podmínky

273. Ačkoliv hospodářské, politické a sociální podmínky, za kterých Československo a Francie bezprostředně po válce přistoupily k znárodnění, vykazovaly do značné míry shodné rysy (kritický stav národního hospodářství vyžadující velké ekonomické reformy, všeobecnou deziluzi obyvatelstva včetně inteligence vůči pravicové a liberální politice 30. let, vzájemný konsenzus všech politických stran ohledně základních bodů programu poválečných reforem, předchozí domácí zkušenosti s reformami socializačního typu a vzájemné mezinárodněpolitické ovlivnění), československá situace se od situace ve Francii a v dalších západních zemích značně lišila. Významným externím faktorem, který čím dál více ovlivňoval československou domácí a zahraniční politiku byl mocenský vliv SSSR a zájmy, které Moskva v středoevropském regionu v tomto období měla a prostřednictvím národních komunistických stran prosazovala. Sovětský vliv se citelně projevoval již před osvobozením například ve formulaci Vánoční deklarace SNR z roku 1943 jako klíčovém programu slovenského domácího odboje, dále v rámci moskevských jednání o podobě poválečné vlády na osvobozeném území a při odstoupení Podkarpatské Rusi na základě smlouvy o Zakarpatské Ukrajině v červnu 1945. Středoevropské mocenské zájmy SSSR

⁴⁰⁰ Ustanovení § 154 Ústavy 9. Května

společně s rostoucími vlivem komunistické strany v zásadní míře odlišují podmínky poválečného vývoje v ČSR a její přístup k řešení hospodářské a sociální problematiky po roce 1945 oproti Francii a dalším západním zemím.

b) Forma právních předpisů

274. Významné rozdíly v přístupu obou států k převodu vlastnictví klíčových podniků ze soukromých rukou do rukou státu pak můžeme spatřovat například v použité právní formě znárodnovacích norem a v demokratické legitimitě k jejich přijímání. Zatímco Francie formou vládních nařízení s mocí zákona (*ordonnances*) znárodnila pouze vybrané individuálně určené podniky a přenechala plošné znárodnění celých odvětví národního hospodářství na řádně zvolené Ústavodárné shromáždění uvědomujíc si při tom nezbytnost odborné přípravy a nedostatek své vlastní legitimacy, československý přístup byl zcela opačný. Rozsáhlé znárodnovací reformy, k nimž se vláda Národní fronty odhodlala, byly pod tlakem politických stran a odborů přijaty formou dekretů prezidenta republiky, které svoji legitimitu opíraly o mimořádnou situaci způsobenou okolnostmi války a o ústavní nouzi v níž se náš stát po roce 1938 nacházel. Ne nepodstatné při tom je, že k přijetí znárodnovacích dekretů došlo pouze několik dní před zahájením činnosti Prozatímního národního shromáždění.

c) Rozsah a metoda znárodnění

275. Obdobně rozsah znárodnění, který levicové politické strany v Československu prosadily do konečné podoby prezidentských dekretů nekoresponduje se zdrženlivým přístupem Francie a dalších západních států k této problematice. Rozsah československého znárodnění v důsledku politického tlaku sociálních demokratů a komunistů výrazně překročil původně dohodnutý rozsah vymezený článkem XII Košického vládního programu, přičemž působnost československých dekretů se vztahovala i na méně významné podniky nespádající do oblasti klíčového průmyslu jako například podniky vyrábějící gramofonové desky, porcelán, celulózu a další. Navíc československé znárodnovací dekry omezovaly možnost soukromých subjektů vstupovat do podnikání v znárodněných odvětvích, čímž do budoucna konzervovali státní monopol na podnikání v těchto odvětvích. Československé znárodnění tak

bezprostředně po válce patřilo k nejrozsáhlejším v Evropě, což přineslo řadu negativ jako například výrazné omezení vlivu spíše prozápadně orientovaných vrstev buržoazie (velkých a středně velkých podnikatelů) a dále omezení politického vlivu zahraničních (západních) investorů.

276. Další vývoj v Československu spojený s posilováním pozic komunistické strany po vítězných volbách v roce 1946 znamenal současně další rozšíření znárodněného sektoru připojováním konfiskátů k majetku národních podniků, což je opět zcela opačným proces, než který můžeme sledovat ve Francii, kde od roku 1947 byl postupně neprávem rekvírovaný majetek navrácen původním majitelům.

277. Převzetí moci komunistickou stranu v Československu v roce 1948 pak tento proces dovršilo druhou vlnou znárodnění všech oblastí soukromého podnikání a zakotvením nedotknutelnosti statutu znárodněného sektoru v Ústavě 9. května.

d) Právní forma subjektů provozujících znárodněné podniky a otázky správy znárodněného sektoru

278. Specifickým rysem československého znárodnění je dále prosazení národního podniku jako jediné právní formy, v níž mohly být znárodněné podniky provozovány. Právní forma národního podniku jako majetkově nesamostatného kvazisubjektu sice lépe vyhovovala jednotnému řízení centrálně plánovaného hospodářství řízeného vládou, na druhou stranu výrazně přispěla k odstranění konkurenčního (tržního) prostředí, na němž byl založen hospodářský systém první Československé republiky. V československých dekretch se tudíž neprosadila pro západní státy včetně Francie typická pluralita právních forem subjektů provozujících znárodněný majetek, která by lépe odrážela různorodou povahu jednotlivých oborů podnikání, v nichž k znárodnění docházelo, a která by přinesla větší autonomii těchto subjektů při prosazování vlastních podnikatelských zájmů.

279. Negativa československého řešení oproti řešení francouzskému se promítly i do problematiky správy znárodněných podniků. Jak uvedl Ladislav Feierabend v praxi bylo vážným nedostatkem zejména to, že „[n]a kontinuitu

vedení podniků se při znárodnění nekladl žádný důraz a mnoho vedoucích hospodářských mozků, které by bývaly byly ochotny sloužit i v znárodněných závodech, bylo dáno do penze nebo vyhozeno na dlažbu. Malý národ si nesměl dovolit takto plýtvat hospodářskými talenty.“⁴⁰¹ Tato diskontinuita ve vedení znárodněných podniků se pak promítla do negativních hospodářských výsledků znárodněného sektoru v letech 1946 - 1947

e) Náhrada

280. Oproti meziválečným reformám došlo právě v oblasti vyplacení náhrady za znárodněné podniky k největším změnám v přístupu evropských států. Rozsah poválečných znárodnění totiž evropským státům nedovoloval použít dosavadní předpisy o okamžitém poskytnutí náhrad v případech vyvlastnění a nutil je k přijetí nové samostatné úpravy, která by byla finančně únosná pro státní pokladnu. Z tohoto důvodu dochází k odklonu od principu předem vyplacené náhrady, nicméně jak francouzské (západní) tak i československé znárodnění respektovalo princip poskytnutí náhrady za znárodněný majetek, přičemž znárodnovací právní normy z tohoto principu vyjímaly pouze osoby, které se provinily vůči státu v období války. Československým specifickým znakem pak byl národní aspekt znárodnovací reformy, bez náhrady byl totiž převeden na stát především německý a maďarský majetek, respektive majetek zrádců a kolaborantů, v ostatních případech podle znění dekretů náhrada měla být poskytnuta a to jak domácím tak i zahraničním státním příslušníkům. Největší diferenciace v přístupu obou států proto nalezneme právě v politice provádění náhradoveních ustanovení, čemuž se věnuje část třetí této práce (navazující rigorózní práce).

⁴⁰¹ FEIERABEND, Ladislav. Politické vzpomínky. Díl III. Atlantis: 1996, str. 273

BIBLIOGRAFIE

Archivy

- ❖ AMZV, Odbor A – Generální sekretariát, Francie II. díl, 1945–1954, karton 150.
- ❖ AMZV, Fond TO – O, Francie 1945 –1959, karton 4.
- ❖ NA ČR, MF II-Tajné, nezpracované, karton č. 1.
- ❖ NA ČR Praha, MF II (nezpracované), Francie, kart. č. 4.
- ❖ NA ČR, MPrům, Karton 574
- ❖ Marxists Internet Archive. [↑](#)

Stenozáznamy a tisky

On-line: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna (www.psp.cz)

- ❖ Dr. Berák. Stenozáznam č. 8. NS RČS 1948–1954, 7. schůze, pátek 18.06.1948
- ❖ Projev ministerského předsedu Zdeňka Fierlingera, Stenoprotokoly. 3. schůze Prozatímního Národního shromáždění, ze dne 30. října 1945.
- ❖ Tisk č. 2748. Zpráva výboru pro pozemkovou reformu ze dne 31. března 1920 k osnově zákona o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon), Národní shromáždění československé 1918–1920.
- ❖ Tisk č. 2748. Zpráva výboru pro pozemkovou reformu ze dne 31. března 1920 k osnově zákona o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový,
- ❖ Stenoprotokoly. Projev poslance Zenkla (Československá strana národně socialistická), ze dne 13. listopadu 1945, 6. schůze Prozatímního Národního shromáždění.
- ❖ Projev národního socialistu Posl. Kobylky, na 17. schůze Prozatímního Národního shromáždění, ze dne 19. prosince 1945, projev posl. Lesáka (čs. strana socialistická), ze dne 12. prosince 1946, Stenoprotokoly.
- ❖ Projev předsedu vlády Národní fronty Zdeňka Fierlingera ze dne 30. října 1945, 3. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly.
- ❖ Projev předsedu vlády Z. Fierlingera dne 9. listopadu 1945, 5. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly.
- ❖ JUDr. Hodža (Demokratická strana), projev ze dne 13. listopadu 1945, 6. schůze Prozatímního Národního shromáždění, Stenoprotokoly.

Vybrané právní předpisy

Francie:

- ❖ Loi du 24 juillet 1936 tendant à modifier et à compléter les lois et statuts qui régissent la Banque de France, JORF du 25 juillet 1936, str. 7810.
- ❖ Loi du 11 août 1936 sur nationalisation de la fabrication des matériels de guerre, JORF, 12 août 1936, str. 8674.
- ❖ Loi du 2 novembre 1945 sur organisation provisoire des pouvoirs publics, JORF du 3. novembre 1945, str. 7159.
- ❖ Décret-loi du 31 août 1937, approbation et publication de la convention du 31 août 1937 reorganisant le regime des chemins de fer. JORF, du 1 septembre 1937, str. 10065
- ❖ Ordonnance du 21 avril 1944 relative à l'organisation des pouvoirs publics en France après la Libération, JORF du 22 avril 1944, str. 325
- ❖ Loi du 8 décembre 1939 portant sur modification de l'article 36 de la loi du 11. juillet 1938 sur l'organisation de la nation en temps de guerre, JORF du 10 décembre 1939, p. 13834.
- ❖ Ordonnance du 13 décembre 1944, JORF du 14. décembre 1944, str. 1676-8
- ❖ Ordonnance n°45-68 du 16 janvier 1945, nationalisation des Usines Renault, JORF du 17 janvier 1944, str. 222-224.
- ❖ Ordonnance n°45-1582 du 18 juillet 1945, modification de l'ordonnance de 4568 du 16. janvier 1945, JORF du 19 juillet 1945, str. 4421.
- ❖ Ordonnance n°45-1086 du 29 mai 1945, Société nationale Gnome et Rhône, JORF du 30 mai 1945, str. 3082
- ❖ Ordonnance n°45-1403 du 26 juin 1945, portant nationalisation des transports aériens, JORF du 27 juin 1945, str. 3890.
- ❖ Ordonnance n°45-2250 du 4 octobre 1945, portant organisation de la Sécurité sociale, JORF du 5 octobre 1945, str. 6280.
- ❖ Ordonnance n°45-2284 du 9 octobre 1945, Fondation national des Sciences politiques, JORF du 10 octobre 1945, str. 6380.
- ❖ Ordonnance n°45-280 du 22 février 1945, institution de Comités d'entreprises, JORF du 23 février 1945, str. 954-956.
- ❖ Ordonnance du 11. octobre 1944, JORF du 12. octobre 1944, str. 900.
- ❖ Ordonnance n°45-2323 du 12 octobre 1945 modifie l'ordonnance du 13 décembre 1944 instituant les Houillères nationales du Nord et de Pas de Calais, JORF, du 13. octobre 1945, str. 6471"
- ❖ Ordonnance du 6. octobre 1943 sur interdiction et restriction des rapports avec les ennemis. déclaration et mise sous sequestre des biens ennemis, JORF du 9. octobre 1943, str. 183

- ❖ Ordonance n°45-68 du 16. janvier 1945 sur nationalisation des usines Renault, JORF, le 17. janvier 1945, str. 222
- ❖ Ordonnance n°45-1837 du 17 août 1945, elections generales de 1945, JORF, du 19. août 1945, str. 5155
- ❖ Loi n° 45-015 du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit, JORF du 3 décembre 1945, str. 9001
- ❖ Loi n° 46-628 du 8 avril 1946, relative à la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9 avril 1946, str. 2951.
- ❖ Loi n°46-835 du 25 avril 1946 Nationalisation des Sociétés d'Assurances, JORF du 30 avril 1946 str. 3566.
- ❖ Loi n° 46-1072 du 17 mai 1946, relative à la nationalisation des combustibles minéraux, JORF du 18 mai 1946, str. 4272.
- ❖ Loi n°46-1070 du 17 mai 1946 portant sur nationalisation de la Bnaque d'Algérie, JORF, du 18 mai 1946, str. 4271.
- ❖ Loi n°46-994 du 11 mai 1946 portant transfer et devolution de biens et d'elements d'actifs d'entreprises de presse, JORF du 12 mai 1946, str. 4093.
- ❖ Loi n°48-340 du 28 février 1948 portant organisation de la marine marchande. JORF, 29. février 1948, str. 2122. [On-line]: [LégiFrance](#) ↑
- ❖ Loi n°48-506 du 21 mars 1948 relative à la réorganisation et à la coordination des transports de voyageurs dans la région parisienne. JORF du 22. mars 1948, str. 2970. [On-line]: [LégiFrance](#) ↑
- ❖ Loi n° 48-976 du 16 juin 1948. JORF du 17. juin 1948, str. 5863. [On-line]: [LégiFrance](#) ↑

Československo:

- ❖ Zákon č. 143/1920 Sb. z. a n. o účasti zaměstnanců při hornictví na správě dolů a jejich podílu na čistém zisku.
- ❖ Dekret prezidenta republiky, ze dne 11. srpna 1945, č.50 Sb. o opatřeních v oblasti filmu
- ❖ Dekret prezidenta republiky, ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků
- ❖ Dekret prezidenta republiky, ze dne 24. října 1945, č. 101 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského.
- ❖ Dekret prezidenta republiky, ze dne 24. října 1945, č. 102 Sb., o znárodnění akciových bank
- ❖ Dekret prezidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 103 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven.

- ❖ Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 č. 5 Sb., o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů,
- ❖ Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 č. 12 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďar, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.
- ❖ Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 114 Sb., o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků
- ❖ Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 115 Sb., o znárodnění dalších průmyslových a jiných výrobních podniků a závodů v oboru potravinářském a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků tohoto oboru
- ❖ Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 118 Sb., o organizaci velkoobchodní činnosti a o znárodnění velkoobchodních podniků
- ❖ Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 119 Sb., o státní organizaci zahraničního obchodu a mezinárodního zasilatelství
- ❖ Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 120 Sb., o znárodnění obchodních podniků s 50 nebo více činnými osobami
- ❖ Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 121 Sb., o znárodnění ve stavebnictví
- ❖ Zákon ze dne 5. května 1948 č. 122 Sb., o organizaci a znárodnění cestovních kanceláří
- ❖ Zákon ze dne 5. května 1948 č. 123 Sb., o znárodnění polygrafických podniků
- ❖ Zákon ze dne 5. května 1948 č. 124 Sb., o znárodnění některých hostinských a výčepnických podniků a ubytovacích zařízení
- ❖ Zákon ze dne 6. května 1948 č. 125 Sb., o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku
- ❖ Zákon ze dne 6. května 1948 č. 126 Sb., o znárodnění některých šlechtických podniků
- ❖ Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 137 Sb., o postátnění Československého rozhlasu

Sbírky a edice dokumentů

- ❖ DALLOZ, D. – DALLOZ, Armand, *Répertoire méthodique et alphabétique de législation de doctrine et de jurisprudence en matière de droit civil, commercial, criminel, administratif, de droit des gens et de droit public*. Tome 23, 1852, str. 519
- ❖ JECH, Karel – KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Dokumenty. Brno, 2002

- ❖ PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní související*. I. a II. díl, Komentované zákony Československé republiky, Sv. XXXIX, Praha: Československý Kompas, 1935, str. 406 – 407 a str. 487
- ❖ GAULLE, Charles de.. *Discours et Messages. Pendant la guerre. Juin 1940-janvier 1946*. Tome 1. Paris: Plon 1971, str. 360 a násl.
- ❖ GRÓNSKÝ, Jan. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II/A (1945–1948)*. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Karolinum, 2002
- ❖ *Konfiskace, správa a převod nepřátelského majetku, Zákony, vyhlášky, směrnice, pokyny*, Praha: Právní odbor Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy v Praze, s. 173 n
- ❖ *Année politique*, 1945,

Monografie

- ❖ ANDRIEU, Claire – LE VAN, Louis – PROST, Antoine (eds.). *Les nationalisations de la libération : De l'utopie au compromis*. Paris : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1987
- ❖ AQUINAS, Thomas. *Somme théologique de Saint Thomas*. Tome 1. Traduction par l'abbé Drioux. Paris: 1851. str. 310 a 337 a 356n. [On-line]: GoogleBooks [↑](#)
- ❖ BARTHELÉMY, Joseph – DUEZ, Paul. *Traité élémentaire de droit constitutionnel*. Paris: Dalloz, 1926, str. 599
- ❖ BENEŠ, Edvard. *Demokracie dnes a zítra*. 3. vydání. Praha, 1946, str. 228 a násl.
- ❖ BEVERIDGE, William. *Social Insurance and Allied Services, Report presented to Parliament by Command of his Majesty, November 1942*. [On-line]: Fordham University [↑](#)
- ❖ CAMPANELLA, Tommaso. *The City of the Sun (1623)*. Translation of Civitas Solis. [On-line]: Project Gutenberg. [↑](#)
- ❖ CHENOT, Bernard. *Les entreprises nationalisées*. Que sais-je ? 7e édition. Paris: Presses universitaires de France, Paris, 1983
- ❖ DAVIES, E. *Znárodnění v Anglii*. 1. vydání. Překlad R. Miller. Praha: Dělnické nakladatelství. 1947
- ❖ DUGUIT, Léon. *Manuel de Droit constitutionnel*. BiblioLife : 2009, str. 221n. [On-line]: GoogleBooks [↑](#)
- ❖ ENGLIŠ, Karel. *Národní hospodářství*. Praha: 1946, str. 45n.
- ❖ EPSTEIN, E., *Banques de commerce russes, Leur rôle dans l'évolution économique de la Russie. Leur nationalisation*. Paris: Marcel Giard, 1925, str. 84,
- ❖ Feierabend, L.K., *Politické vzpomínky*, Atlantis, 1996, str. 271 a násl
- ❖ FOUILLOUX, Gerard. *La nationalisation et le droit international public*, Paris : Bibliothèque du droit international public, 1962, str. 94 a násl

- ❖ GROTIUS, Hugo. *Commentary on the Law of Prize and Booty*, 1603. Ed. and with the Introduction by Martine Julia van Ittersum. Indianapolis: Liberty Fund, 2006. [On-line]: The Online Library of Liberty. [↑](#)
- ❖ HAROUEL, J.L. *Expropriation dans l'histoire du droit français*. In: *L'expropriation. Partie 2.: Moyen Age et Temps Modernes*. Recueils de la Société de Jean Bodin. De Boeck Université. Bruxelles, 2000, str. 75. [On-line]: GoogleBooks [↑](#)
- ❖ HÁCHA, E., HOETZEL., LAŠTOVKA, K., J., WEYR, F., *Slovník veřejného práva československého*, Sv. II., [I-O], Pův. vyd. 1948, Praha: Eurolex Bohemia 2000.
- ❖ HAYEK, Friedrich August. *Cesta k nevolnictví*. Praha: 1991, str. 7
- ❖ HLUŠIČKOVÁ, R., *Boj o průmyslové konfiskáty v Československu v letech 1945–1948*. Praha: Práce, 1983
- ❖ HOBZA, A. *Úvod do mezinárodního práva mírového*, Praha, 1933.
- ❖ KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004, str. 244
- ❖ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, str. 22n
- ❖ KAPLAN, K.-TOMÁŠEK, D. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994, str. 8 a násl.
- ❖ KATZAROV, Konstantin. *The theory of nationalization*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1964, str. 40
- ❖ KINCL, Jaromír –URFUS, Valentin – SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 1995. str. 153n.
- ❖ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*, 1. vyd. Praha: 1996, str. 156.
- ❖ KNAPP, V., HROMADA, J., *Národní správa a vrácení majetku z národní správy: Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945*, Praha: V. Linhart, 1946
- ❖ KOSTELECKÝ, Václav *Znárodnění a plánování v Anglii*. Praha: Česká společnost národohospodářská: Fr. Řivnáč (distributor), 1947
- ❖ KUKLÍK, Jan. *Do poslední pence. Československo-britská jednání o majetkoprávních a finančních otázkách 1938–1982*. Praha: Karolinum. 2007
- ❖ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, Linde, Praha, 2002, str. 53 a násl.
- ❖ KUKLÍK, Jan a kol., *Vývoj československého práva v letech 1945–1989*, Praha: Linde 2009, s. 27n
- ❖ LEBLICQ, Yvon. *L'Expropriation par zones en Belgique et en France*. In: *L'expropriation. Partie 2.: Moyen Âge et Temps Modernes*. Recueils de la Société de Jean Bodin. De Boeck Université. Bruxelles, 2000, pozn. 23, str. 110. [On-line]: GoogleBooks [↑](#)
- ❖ LESCUYER, Georges. *Le contrôle de l'Etat sur les entreprises nationalisées*. Paris : Bibliothèque de droit public, 1959, str. 17.

- ❖ LOCKE, John. *Traité du gouvernement civil*. Avec le texte integral des chapitres IV à XV. Par France Farago. Bréal: 2002, str. 31n. [On-line]: GoogleBooks. [↑](#)
- ❖ MALOVSKÝ-WENIG. *Příručka obchodního práva*, Praha: Československý Kompas, 1947, str.52
- ❖ MORANDIÈRE, Julliot – BYE, Maurice (dir.) *Les nationalisations en France et à l'Etranger : Les nationalisations en France*. Travaux de recherche de l'Institut de droit comparé de l'Université de Paris, 1948, str. 63-65
- ❖ MORE, Thomas, *Utopia*. 1516. [On-line]: Project Gutenberg, [↑](#)
- ❖ PLATO. *The Republic*. Translated by Benjamin Jowett. [On-line]: Project Gutenberg. [↑](#)
- ❖ PUGET, Henry. (dir.). *Les nationalisations à l'Etranger, Les nationalisations en France et à l'Etranger*. Paris: Sirey 1958
- ❖ PUFENDORF, Samuel. *Of the Law of Nature and Nations*. Eight Books. Translated by Basil Kennett, 4th Ed. The LawBook Exchange. New Jersey: 2005 str. 361n. [On-line]: GoogleBooks [↑](#)
- ❖ RANDA, Antonin. *Držba. Právo vlastnické*. Praha: Aspi, 2008, str. 1n
- ❖ RIVERO, Jean. *Le régime des nationalisations*. Extraits du Juris-Classeur Civil-Annexes. Editions Techniques S.A. 1er éd. Paris : 1948,
- ❖ ROUČEK, František. *Obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Československý Kompas, 1926,
- ❖ ROUSSEAU, Jean Jacques. *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*. 1755, str. 137 [On-line]: GoogleBooks. [↑](#)
- ❖ SMITH, Adam. *Blahobyt národů*. S předmluvou Josefa Macka. Praha: 1928, str. 266n.
- ❖ SMITH, Adam. *The Theory of Moral Sentiments*. Edited by Sálvio M. Soares. [On-line]: MetaLibri, 2005, v1.0p. [↑](#)

Další

- ❖ ANDRIEU, Claire. *Gestion ouvrière et nationalisations à la libération en France*. Vingtième Siècle. Revue d'histoire, 1984, Volume 4, Issue 4, on-line : www.persee.fr, str. 140-145
- ❖ BOBEK, Michal. *Socialistická srovnávací právní věda*. IN: BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 406n.
- ❖ BLUM, Léon. *Le programme du Front populaire*. Le 6. juin 1936. In :BROQUET, Hervé – LANNEAU, Catherine – PETERMANN, Simon. (Dir.). *Les 100 discours qui ont marqué le XXe siècle*, Bruxelles : André Versaille éditeur, 2008, [On-line]: www.andreversailleediteur.com
- ❖ BONNAUD, Pierre. *Le séquestre de l'entreprise Lafarge en Ardèche*. Cahier de Mémoire d'Ardèche et Temps Présent n°100, 2008.

- ❖ CORNU, Gérard (dir.), *Vocabulaire juridique*. 7e édition. Paris, 2005
- ❖ ENGELS, Frederick. *Socialism: Utopian and Scientific*. Part I. The Development of Utopian Socialism. 1880 [On-line]: Marxist's Internet Archive. ↑
- ❖ FILIP, Jan. *Aktuální problémy ústavní regulace vlastnictví – úvod a náměty do diskuse*. In: *Sborník z konference Dny práva 2008*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2008. [On-line]: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. ↑
- ❖ FOCSANEANU, Lazar. *Les conséquences internationales des nationalisations*, in: *Politique étrangère*, 1953, Volume 18, Issue 1, pp.35-50, [On-line]: Persee ↑
- ❖ FOURRIER, Charles. *On Economic Liberalism*. In: *The Utopian Vision of Charles Fourier Selected Texts on Work, Love, and Passionate Attraction*. Translated, Edited and with an Introduction by Jonathan Beecher and Richard Bienvenu. Published by Jonathan Cape, 1972. [On-line]: Marxist's Internet Archive. ↑
- ❖ HORÁK, Ondřej. *Lichtenštejnové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*. Disertační práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Katedra dějin státu a práva, 2007., str. 12.
- ❖ CHURCHILL, Winston. *Projev „Sinews of Peace“ ze dne 5. března 1946*. Westminster College. Fulton. Spojené státy. [On-line]: NATO ↑
- ❖ KUKLÍK, Jan. *Dekrety prezidenta republiky - výraz kontinuity československého právního řádu nebo jeho revoluční změny ?* In: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Malý, K., Soukup, L. (eds.), Karolinum, Praha, 2004, str. 132 a násl.,
- ❖ LENIN, Vladimír Iljič. *Může být rovnost mezi vykořisťovaným a vykořisťovatelem ? Proletářská revoluce a renegát Kautský*. Říjen–listopad 1918. [On-line]: Leninův archiv. Marxistický internetový archív. ↑
- ❖ MARX, Karel – ENGELS, Friedrich. *Manifesto of the Communist Party*, 1848, převzato z anglického překladu Samuela Moora, [On-line]:Marxists Internet Archive ↑
- ❖ MARX, Karl. *The Abolition of Landed Property*. Memorandum for Robert Applegarth, 1869. [On-line]: Marxists Internet Archive. ↑
- ❖ MARX, Karl. *The Nationalization of the Land*. A Paper read at the Manchester Section of the International Working Men's Association. *The International Herald* No. 11. June 15, 1872. [On-line]: Marxists Internet Archive. ↑
- ❖ MOSSOF, Adam. *What is property ? Putting the Pieces Back Together*. Research Paper No. 01-09. [On-line]: Social Science Research Network. ↑
- ❖ NĚMĚC, B., *Vyvlastnění velkostatků a pozemková reforma*, Řeč PhDr. Bohumila Němce, Brožury čsl. státoprávní demokracie, Řada I., Sv. 4, Praha, 1919, str. 4
- ❖ PASHUKANIS, Evgeny. *Leon Diugi*. *Entsiklopediia gosudarstva i prava (1925-1926)*. Moscow. Vol.1, str.1064-1068. In: Evgeny Pashukanis. *Selected Writings on Marxism and*

- Law*. Edited by P. Beirne & R. Sharlet. London & New York 1980, str.166-8. [On-line]: Marxists'Internet Archive [↑](#)
- ❖ LE POURHIET, Anne-Marie. *Le droit de propriété: Du sacré au profane*. [On-line]: ICREI [↑](#)
 - ❖ PELIKÁNOVÁ, Irena, *Právní úprava ekonomických vztahů v období 1948-1989, její povaha a důsledky*. In: Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989, Malý, K., Soukup, L. (eds.), Karolinum, Praha, 2004, str. 430
 - ❖ POLÁČEK., F. *Československé trestní zákony platné v zemích České a Moravskoslezské*, Praha: V. Linhart, 1946
 - ❖ PRŮCHA, Václav-KALINOVÁ, Lenka. *Koncepce budoucí hospodářské a sociální politiky v československém odboji za druhé světové války*. K 60. výročí nad fašismem a osvobození Československa. In: Acta Oeconomica Pragensia, 2005, roč. 13, č. 3, str. 81–108. [On-line]: Vysoká škola ekonomická v Praze [↑](#)
 - ❖ ROUSSO, Henry. *L'épuration en France: Une histoire inachevée*. Vingtième Siècle. Revue d'histoire. Volume 33. Issue 32. 1992, str. 78-105
 - ❖ SOUKUP, Ladislav. *Kolektivizace zemědělství v ČSR – právní a protiprávní povaha*. In: Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989, uspořádali Malý, K., Soukup, L., Univerzita Karlova, Karolinum, 2004, str. 457 a násl.
 - ❖ TOMÁŠ, E. *Konfiskáty do služeb lidu*, Nový domov, Praha : Tiskové oddělení osídlovacího úřadu a fondu národní obnovy, 1946
 - ❖ VADAS, Martin (režisér). *Proces H*. Česko: 2007–2009. [On-line]: Česká televize 31.5.-9.6.2009. 10x 52 min. Díl 2., 4. a 10.
 - ❖ WÁGNEROVÁ, Eliška. *Základní práva*. In : BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2009, str. 332n.
 - ❖ Anotace JUDr. Alfred Drucker *Cesta do otroctví*. In: Obzory: týdeník pro politiku a kulturu. Praha: Lidová demokracie 1945–1946, Svazek 2, str. 8. [mikrodokument], Národní knihovna ČR
 - ❖ *Histoire générale de la presse française*, Tome IV : De 1940 à 1958, Bellanger, C. Godechot, J., Guiral, P., Terrou, F (dir.), Presses Universitaires de France, Paris, 1975, str. 199 a násl.
 - ❖ *La Nationalisation des entreprises de presse*. Compte rendu de la réunion d'information du 27. avril 1946. Suivi du Texte du projet de loi du Comité inter-presse et Groupements Intersindicaux d'Ateliers, Imprimeries Paris, 1946
 - ❖ Budovatelský program Gottwaldovy vlády, Praha: Orbis, 1946
 - ❖ ĎURIŠ, J. Hradecký program, Projev ministra zemědělství Julia Ďuriše v Hradci Králové dne 4.4.1947, Praha : Ministerstvo zemědělství 1947.

PŘÍLOHY

1 Francie

- (1) Akční program CNR (Programme d'action de la Résistance) ze dne 15. března 1944 (převzatý z přílohy č. 1 de L'Année politique, 1945)
- (2) Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 13. prosince 1944 o vytvoření Národních uhelných dolů
- (3) Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 16. ledna 1945 o znárodnění Továrny Renault
- (4) Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 18. července 1945 o změně a doplnění vládního nařízení č. 45-68 ze dne 16. ledna 1945 o znárodnění továrny Renault
- (5) Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 29. května 1945 o převodu akcií Společnosti Gnome et Rhône na stát
- (6) Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 26. června 1945 o znárodnění letecké dopravy
- (7) Prováděcí dekret ze dne 19. října 1945 o určení podílů na základním kapitálu Společnosti Air-France, které lze dále postoupit
- (8) Vládní nařízení ze dne 22. února 1945 o závodních výborech („Comités d'entreprise“)
- (9) Zákon č. 45-015 ze dne 2. prosince 1945 o znárodnění Národní banky Francie a velkých bank a o organizaci peněžnictví
- (10) Zákon č. 46-028 ze dne 8. dubna 1946 o znárodnění elektřiny a plynu
- (11) Zákon č. 46-1072 ze dne 17. května 1946 o znárodnění minerálních paliv
- (12) Zákon č. 48-340 ze dne 28. února 1948 o organizaci obchodního loďství
- (13) Zákon č. 48-506 ze dne 21. března 1948 o reorganizaci a koordinaci dopravy cestujících v pařížské regionu
- (14) Zákon č. 48-976 ze dne 16. června 1948 o Národní společnosti Air-France

2 ČESKOSLOVENSKO

- (15) Dekret prezidenta republiky č. 100 Sb., ze dne 24. října 1945, o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

PROGRAMME D'ACTION DU C. N. R.

Mesures à appliquer dès la libération du territoire

Unis quant au but à atteindre, unis quant aux moyens à mettre en œuvre pour atteindre ce but qui est la libération rapide du territoire, les représentants des mouvements, groupements, partis ou tendances politiques, groupés au sein du C. N. R., proclament qu'ils sont décidés à rester unis après la libération :

1° Afin d'établir le gouvernement provisoire de la République formé par le général de Gaulle pour défendre l'indépendance politique et économique de la nation, rétablir la France dans sa puissance, dans sa grandeur et dans sa mission universelle;

2° Afin de veiller au châtiement des traîtres et à l'éviction dans le domaine de l'administration et de la vie professionnelle de tous ceux qui auront pactisé avec l'ennemi ou qui se seront associés activement à la politique des gouvernements de collaboration;

3° Afin d'exiger la confiscation des biens des traîtres et des trafiquants de marché noir, l'établissement d'un impôt progressif sur les bénéfices de guerre et plus généralement sur les gains réalisés au détriment du peuple et de la nation pendant la période d'occupation, ainsi que la confiscation de tous les biens ennemis y compris les participations acquises depuis l'armistice par les gouvernements de l'Axe et par leurs vassaux et amis, dans les entreprises françaises et coloniales de tout ordre, avec constitution de ces participations en patrimoine national inaliénable;

4° Afin d'assurer :

— l'établissement de la démocratie la plus large en rendant la parole au peuple français par le rétablissement du suffrage universel;

⁴⁰² Programme d'action du Centre National de la Résistance, du 15. juillet 1944, L'Année politique, 1945, p. 429-431

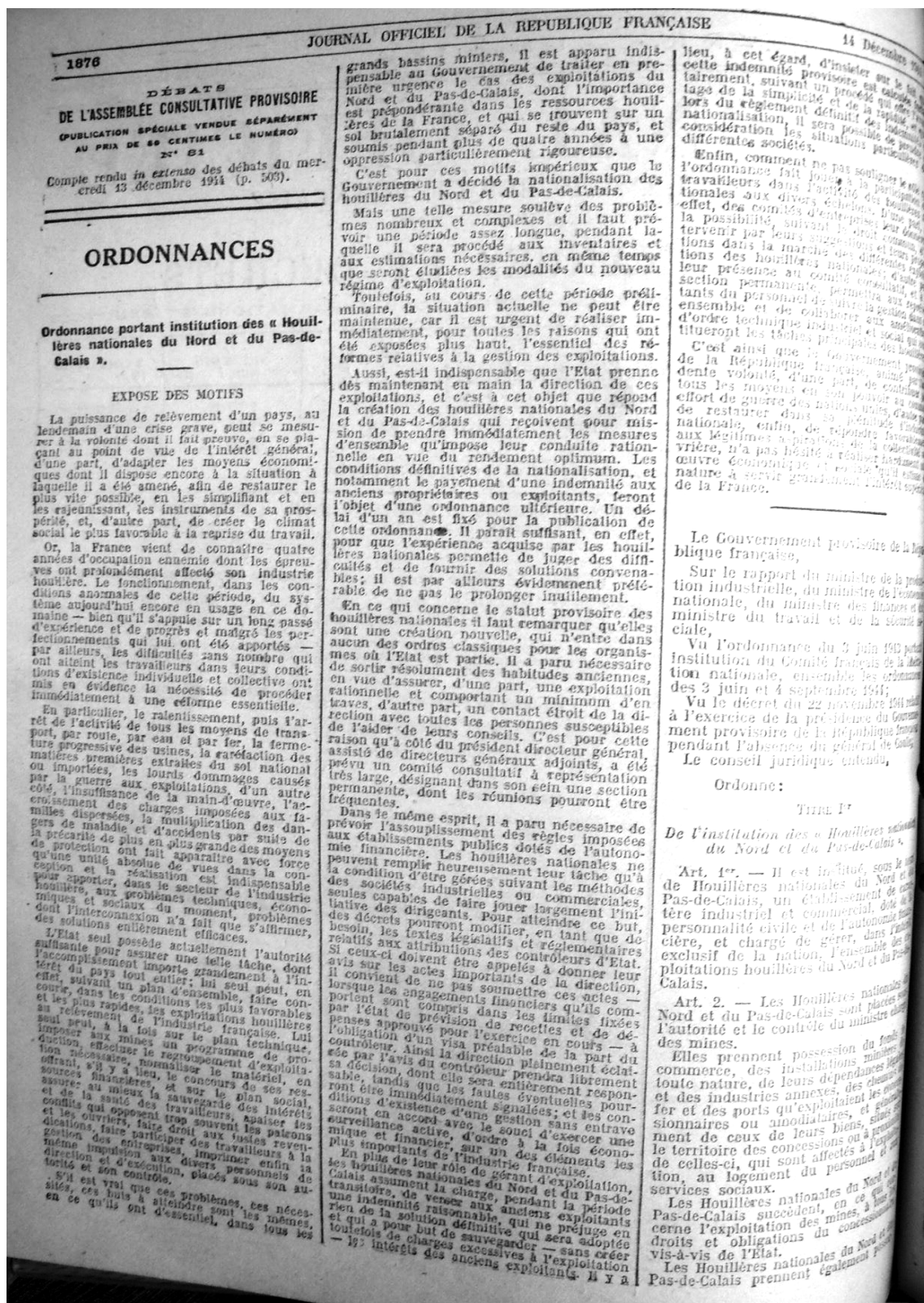
- la pleine liberté de pensée, de conscience et d'expression;
- la liberté de la presse, son honneur et son indépendance à l'égard de l'Etat, des puissances d'argent et des influences étrangères;
- la liberté d'association, de réunion et de manifestation;
- l'inviolabilité du domicile et le secret de la correspondance;
- le respect de la personne humaine;
- l'égalité absolue de tous les citoyens devant la loi;
- 6° Afin de promouvoir les réformes indispensables :
- a) Sur le plan économique :
 - l'instauration d'une véritable démocratie économique et sociale, impliquant l'éviction des grandes féodalités économiques et financières de la direction de l'économie;
 - une organisation rationnelle de l'économie assurant la subordination des intérêts particuliers à l'intérêt général et affranchie de la dictature professionnelle instaurée à l'image des Etats fascistes;
 - l'intensification de la production nationale selon les lignes, d'un plan arrêté par l'Etat et après consultation des représentants de tous les éléments de cette production;
 - le retour à la nation des grands moyens de production monopolisés, fruit du travail commun, des sources d'énergie, des richesses du sous-sol, des compagnies d'assurances et des grandes banques;
 - le développement et le soutien des coopératives de production, d'achats et de ventes, agricoles et artisanales;
 - le droit d'accès, dans le cadre de l'en reprise, aux fonctions de direction et d'administration, pour les ouvriers possédant les qualifications nécessaires, et la participation des travailleurs à la direction de l'économie.
- b) Sur le plan social :
 - le droit au travail et le droit au repos, notamment par le rétablissement et l'amélioration du régime contractuel du travail;
 - un rajustement important des salaires et la garantie d'un niveau de salaire et de traitement qui assure à chaque travailleur et à sa famille la sécurité, la dignité et la possibilité d'une vie pleinement humaine;
 - la garantie du pouvoir d'achat national par une politique tendant à la stabilité de la monnaie;
 - la reconstitution, dans ses libertés traditionnelles, d'un syndicalisme indépendant, doté de larges pouvoirs dans l'organisation de la vie économique et sociale;
 - un plan complet de sécurité sociale, visant à assurer à tous les citoyens des moyens d'existence, dans tout

⁴⁰³ Programme d'action du Centre National de la Résistance, du 15. juillet 1944, L'Année politique, 1945, p. 429-431

- les cas où ils sont incapables de se les procurer par le travail, avec gestion appartenant aux représentants des intéressés et de l'Etat;
- la sécurité de l'emploi, la réglementation des conditions d'embauchage et de licenciement, le rétablissement des délégués d'atelier;
 - l'élévation et la sécurité du niveau de vie des travailleurs de la terre par une politique de prix agricoles rémunérateurs, améliorant et généralisant l'expérience de l'Office du blé, par une législation sociale accordant aux salariés agricoles les mêmes droits qu'aux salariés de l'industrie, par un système d'assurance contre les calamités agricoles, par l'établissement d'un juste statut du fermage et du métayage, par des facilités d'accession à la propriété pour les jeunes familles paysannes et par la réalisation d'un plan d'équipement rural;
 - une retraite permettant aux vieux travailleurs de finir dignement leurs jours;
 - le dédommagement des sinistrés et des allocations et pensions pour les victimes de la terreur fasciste.
- c) Une extension des droits politiques, sociaux et économiques des populations indigènes et coloniales.
- d) La possibilité effective pour tous les enfants français de bénéficier de l'instruction et d'accéder à la culture la plus développée quelle que soit la situation de fortune de leurs parents, afin que les fonctions les plus hautes soient réellement accessibles à tous ceux qui auront les capacités requises pour les exercer et que soit ainsi promue une élite véritable, non de naissance mais de mérite, et constamment renouvelée par les apports populaires.

⁴⁰⁴ Programme d'action du Centre National de la Résistance, du 15. juillet 1944, L'Année politique, 1945, p. 429-431

Příloha č. 2. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 13. prosince 1944 o vytvoření Národních uhelných dolů⁴⁰⁵

405 Ordonnance du 13 décembre 1944, JORF du 14. décembre 1944, p. 1676-9

14 Décembre 1944 JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE 1677

... des biens et services des groupements concessionnaires dans leur intérêt commun, et notamment du Champoir des mines du Nord et du Pas-de-Calais.

Toutefois, des décrets pris sur la proposition du ministre chargé des mines peuvent exclure de l'application de la présente ordonnance les biens corporels ou incorporels qu'ils désignent.

Art. 3. — Des décrets en conseil d'Etat, pris sur la proposition du ministre de l'économie nationale et du ministre chargé des mines, peuvent en outre, dans les deux mois qui suivront la mise en vigueur de la présente ordonnance, prononcer l'entière ou partielle exclusion de la concession au bénéfice des Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais, des biens ci-après :

1° Les biens et participations non visés à l'article précédent, mais qui font partie de l'ensemble industriel et immobilier constitué par les activités qui se groupent autour des houillères.

Sont notamment considérés comme tels, dans le périmètre des concessions minières, ou à proximité immédiate, même lorsqu'elles appartiennent à des tiers, les usines d'agglomération, de carbonisation, de distillation ou de synthèse, les cités ouvrières, les centrales électriques, les réseaux de transport de gaz et d'électricité ;

2° Les biens et participations de toute nature appartenant aux concessionnaires, amodiateurs ou exploitants, en quelque lieu qu'ils soient situés, lorsqu'ils sont utiles à l'exploitation.

Art. 4. — Une ordonnance, prise dans le délai d'un an à compter de la publication de la présente ordonnance, déterminera :

Le statut et l'organisation définitifs des Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais ;

Les indemnités qui seront allouées aux propriétaires, concessionnaires, amodiateurs ou exploitants à raison de leur dépossession.

TITRE II

De l'organisation provisoire des Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais.

Art. 5. — En attendant que leur statut et leur organisation définitifs soient déterminés comme il est prévu à l'article 4 ci-dessus, les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais sont dirigées par un président directeur général, assisté de directeurs généraux adjoints et d'un comité consultatif.

Le président directeur général est nommé par décret rendu sur proposition du ministre chargé des mines. Un arrêté ministériel désigne le directeur général adjoint chargé de suppléer le président directeur général, en cas d'absence ou d'empêchement de celui-ci.

Art. 6. — Le comité consultatif comprend 24 membres, savoir :

A. — Représentants du personnel :

Cinq membres appartenant au personnel ouvrier des Houillères nationales, désignés par les organisations syndicales ouvrières.

Un membre appartenant au personnel employé des Houillères, désigné par les organisations syndicales des employés.

Un membre appartenant au personnel des agents de maîtrise des Houillères nationales, désigné par les organisations syndicales des agents de maîtrise.

Un membre appartenant au personnel des cadres supérieurs des Houillères nationales, désigné par ce personnel.

B. — Représentants des utilisateurs :

Le fonctionnaire chargé de la répartition des combustibles minéraux solides.

Un membre désigné par le conseil d'administration de la Société nationale des chemins de fer français.

Trois membres désignés par le ministre chargé des mines pour représenter les utilisateurs de la houille et autres marchandises produites par les Houillères nationales.

C. — Représentants des sociétés antérieurement exploitantes :

Deux membres désignés par le ministre chargé des mines sur proposition des sociétés dont les biens sont gérés par les Houillères nationales.

D. — Représentants du Gouvernement :

Quatre membres désignés par le ministre chargé des mines, soit au sein des grands corps techniques ou administratifs de l'Etat, soit parmi des personnes ayant une compétence reconnue en matière minière.

Deux membres désignés par le ministre de l'économie nationale.

Un membre désigné par le ministre des finances.

Un membre désigné par le ministre du travail et de la sécurité sociale.

Un membre désigné par le ministre des travaux publics et des transports.

Le président directeur général préside le comité consultatif ; il a voix délibérative.

Les directeurs généraux adjoints peuvent assister aux séances du comité consultatif ; ils n'ont pas voix délibérative.

Aucun membre d'une assemblée nationale politique ne peut, pendant la durée légale de son mandat, faire partie du comité consultatif, ni être nommé à un emploi rétribué sur les fonds des Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais.

Art. 7. — Le comité consultatif désigne dans son sein une section permanente de six membres :

Deux représentants du personnel ouvrier ou employé ;

Un représentant des agents de maîtrise ou des cadres supérieurs ;

Un représentant des utilisateurs de la houille et autres produits ;

Un représentant du ministre chargé des mines ;

Un représentant du ministre de l'économie nationale.

Le président directeur général préside la section permanente ; il y a voix délibérative et peut se faire assister, en tant que de besoin, par les directeurs généraux adjoints ; ceux-ci n'ont pas voix délibérative.

Art. 8. — Les directeurs généraux adjoints et les membres du comité consultatif sont nommés par arrêtés du ministre chargé des mines.

Un arrêté du même ministre fixe la rémunération allouée au président directeur général et aux directeurs généraux adjoints, ainsi que l'indemnité attribuée aux membres du comité consultatif.

Art. 9. — Le président directeur général assure la gestion des exploitations des Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais.

Un décret rendu sur la proposition du ministre de l'économie nationale et du ministre chargé des mines fixe les pouvoirs du président directeur général, ainsi que les conditions dans lesquelles il peut les déléguer aux directeurs généraux adjoints.

Art. 10. — Le comité consultatif se réunit au moins une fois par mois, sur convocation du président directeur gé-

ral. Celui-ci le tient informé de l'activité générale des Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais, et peut le saisir de toutes questions sur lesquelles il juge utile d'obtenir son avis.

En outre, le comité consultatif peut présenter au président directeur général des propositions ayant pour objet l'augmentation et l'amélioration de la production, la gestion la plus économique des ressources houillères et l'amélioration des conditions de travail et de sécurité sociale dans le cadre des intérêts généraux de la nation.

La section permanente du comité consultatif se réunit en principe une fois par semaine, sur convocation du président directeur général. Elle a pour mission de suivre de plus près l'activité des Houillères nationales et d'assister de ses conseils le président directeur général.

Art. 11. — Le président directeur général communique obligatoirement en temps utile au comité consultatif :

L'état annuel de prévision de recettes et de dépenses et le programme des travaux neufs.

Les projets de prise de participation financière.

Le rapport annuel.

Le bilan et le compte de profits et pertes.

Si le comité consultatif se trouve en désaccord avec le président directeur général au sujet de ces communications, le ministre chargé des mines statue.

Art. 12. — Toutes les fois que l'avis du comité consultatif est obligatoire en vertu de l'article 11 ci-dessus, les organisations syndicales de techniciens, d'ouvriers et d'employés reçoivent communication par le président directeur général du document sur lequel porte la consultation. Elles doivent présenter leurs observations au comité consultatif dans les quinze jours de cette communication.

Art. 13. — Des arrêtés concertés entre le ministre de l'économie nationale, le ministre chargé des mines et le ministre du travail et de la sécurité sociale déterminent l'application aux houillères nationales des textes législatifs et réglementaires concernant les comités d'entreprises.

Art. 14. — Dès leur entrée en possession, les houillères nationales exercent tous les droits qui appartenaient aux précédents possesseurs et notamment ceux énumérés ci-après :

Le droit d'exploiter les gisements, celui d'user de toutes les installations du fond et de la surface affectées aux exploitations, y compris celles qui sont en cours d'établissement, celui d'user des dépendances légales des mines et des autres établissements gérés par les houillères nationales, celui de détenir et d'utiliser tous documents techniques, administratifs ou comptables appartenant aux établissements gérés et s'y rapportant.

Le droit de disposer des produits extraits des mines ou obtenus par les établissements gérés et, d'autre part, le droit de disposer des stocks de houille et de toutes autres marchandises ou produits des mines ou des établissements gérés par les houillères nationales, ainsi que du matériel et des stocks d'approvisionnement destinés aux mines et aux autres établissements.

Art. 15. — En outre de l'exploitation des installations et des biens définis par les articles 2 et 3 ci-dessus, les houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais sont chargées notamment :

1° De l'établissement du plan de production et d'écoulement du charbon ;

2° De l'exécution de ce plan ;

1678

3° De l'organisation administrative et technique de l'exploitation et de l'utilisation des biens gérés, notamment par le groupement des concessions et par la création de services communs;

4° De la continuation éventuelle des travaux de construction en cours de réalisation, y compris l'exécution des reconstructions font partie du programme de guerre, si leur exécution est d'urgence, et si leur réalisation a été prévue dans les programmes de reconstruction des régions dévastées;

5° Du paiement des indemnités définies à l'article 27 ci-après.

Art. 16. — Le personnel nécessaire à la bonne marche des établissements gérés par les Houillères nationales demeure placé sous le régime de la réquisition, dans les conditions prévues par la loi du 11 juillet 1938.

Art. 17. — Les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais succèdent aux anciens exploitants dans tous les contrats conclus par ceux-ci de bonne foi pour l'exploitation des biens gérés, et notamment dans les contrats d'achat, de location et de vente, ainsi que dans les contrats de travail.

Toutefois, les Houillères nationales ne sont pas tenues de prendre la suite des conventions passées avec les administrateurs, ingénieurs conseillers, avocats conseillers, experts et autres personnes qui n'ont pas dans la société minière leur occupation principale.

D'autre part, les contrats qui comportent des engagements dont la durée s'étend au-delà de deux ans à compter de la prise de possession, ne sont maintenus au-delà de ce terme que s'ils font l'objet d'une confirmation expresse.

Les Houillères nationales succèdent également aux anciens exploitants dans les charges et obligations qui incombent normalement au compte d'exploitation, telles que détails de surface et charges sociales de toute espèce.

Les anciens exploitants gardent la charge ou le bénéfice des contrats et engagements de toute nature qui ne sont pas relatifs à l'exploitation.

Art. 18. — Les anciens exploitants assument le règlement des dettes et des créances, même afférentes au compte d'exploitation, lorsque l'échéance en était antérieure à la prise de possession.

Les Houillères nationales assurent le règlement des dettes et des créances afférentes au compte d'exploitation dont l'échéance est postérieure à la prise de possession. Lorsque tout ou partie de ces dettes et créances s'appliquent à des actes d'exploitation antérieurs à la prise de possession, les sommes correspondantes sont payées par les Houillères nationales, au débit ou au crédit des anciens exploitants, à des comptes ouverts à cet effet. Les Houillères nationales avisent les anciens exploitants de ces inscriptions.

De même, les anciens exploitants inscrivent dans leurs comptes, au débit ou au crédit des Houillères nationales, les sommes versées ou reçues par eux, qui s'appliquent à des actes d'exploitation postérieurs à la prise de possession. Ils doivent en aviser les Houillères nationales.

En cas de contestation sur les opérations prévues par le présent article, le différend est tranché comme il est dit à l'article 20.

Art. 19. — Par dérogation à l'article 28 de la loi du 9 avril 1898, modifiée par la loi du 1er juillet 1938, les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais sont dispensées de verser à la Caisse nationale des retraites le capital représentatif des rentes allouées par application de la législation sur les accidents du travail.

Les Houillères nationales sont également exonérées des taxes perçues, au profit des fonds de majoration, sur les employeurs non assurés.

Art. 20. — Le concessionnaire ou amodiatrice peut saisir le ministre d'un recours hiérarchique contre les prises de possession effectuées par les Houillères nationales en vertu de l'article 2 ci-dessus; ce recours doit être présenté dans un délai de trois mois. Le ministre statue par arrêté motivé.

Au moment de la prise de possession, il est procédé par les soins des Houillères nationales, en présence de l'exploitant ou lui-même appelé, à l'inventaire sommaire des locaux, du matériel, des approvisionnements et des stocks.

Dans un délai de six mois à partir de la prise de possession, il est procédé dans les mêmes conditions à un second inventaire détaillé, descriptif et estimatif.

En cas de désaccord entre les parties, la contestation est portée devant deux arbitres, dont chacun est nommé par l'une des parties. Faute par l'une d'elles d'avoir procédé à cette désignation dans les quinze jours de la sommation qui lui a été notifiée à cet effet, il y sera pourvu par le président du tribunal civil dans le ressort duquel sont situés les biens en cause. Les deux arbitres statuent dans un délai de trois mois à dater de leur désignation. S'ils ne s'accordent pas sur la sentence à rendre, ils désignent un tiers arbitre. S'ils ne s'accordent pas sur cette désignation, elle est faite, à la requête de la partie la plus diligente, par le premier président de la cour d'appel de Douai. Le tiers arbitre statue dans le mois de sa désignation. La sentence arbitrale n'est pas susceptible d'appel.

Si l'exploitant tient un inventaire permanent, celui-ci peut tenir lieu d'inventaire sommaire et d'inventaire détaillé descriptif si l'une et l'autre parties sont d'accord.

Art. 21. — Il n'est en rien dérogé en ce qui concerne les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais aux règlements relatifs aux attributions du comité d'organisation des combustibles minéraux solides sur ses ressortissants, conformément aux prescriptions de l'ordonnance du 22 juillet 1944, modifiée par l'ordonnance du 7 octobre 1944, ainsi que de celles des dispositions de la loi du 16 août 1940, maintenues provisoirement en application.

TITRE III

DU FONCTIONNEMENT FINANCIER DES HOUILLÈRES NATIONALES DU NORD ET DU PAS-DE-CALAIS.

Art. 22. — Les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais reçoivent du Trésor une avance de deux milliards de francs dont le taux d'intérêt est fixé chaque année par arrêté du ministre des finances.

Art. 23. — Le fonctionnement financier des Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais est par ailleurs assuré par les moyens usuels de crédit. Toutefois, la Caisse nationale des marchés de l'Etat est autorisée à recevoir en garantie, à avaliser, à accepter ou endosser tous effets de commerce créés par elles.

Les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais sont habilitées à émettre des obligations dans le public; ces émissions seront soumises à l'approbation préalable du ministre de la production industrielle et du ministre des finances.

Art. 24. — Les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais se comportent en

matière de gestion financière et comptable suivant les règles en usage dans les sociétés industrielles et commerciales.

Elles sont soumises au contrôle économique et financier prévu par le décret du 25 octobre 1935 sur les offices et établissements publics autonomes de l'Etat, et par les textes postérieurs, et notamment l'ordonnance du 23 novembre 1934, portant organisation d'un corps de contrôleurs d'Etat.

Des décrets pris sur proposition du ministre de l'économie nationale, du ministre chargé des mines et du ministre des finances fixent les conditions d'application du présent article; ils peuvent prévoir toutes modifications à ces textes qui seraient utiles pour permettre aux Houillères nationales de satisfaire aux dispositions du premier alinéa du présent article.

Art. 25. — A la fin de chaque exercice et après avoir saisi le comité consultatif dans les conditions indiquées à l'article 14, le président directeur général rend compte de la gestion au ministre chargé des mines, au ministre de l'économie nationale et au ministre des finances par un rapport présenté dans les six mois qui suivent la clôture de l'exercice. Ce rapport est, ainsi que l'inventaire, le bilan et le compte des profits et pertes, annexé au compte des recettes et des dépenses de toute nature. Les comptes annuels sont approuvés par le ministre des finances, le ministre chargé des mines et le ministre de l'économie nationale.

Art. 26. — L'ordonnance prévue à l'article 4 déterminera la répartition entre l'Etat, le personnel et les œuvres sociales afférentes aux exploitations des bénéfices réalisés par les Houillères nationales, qui ne sont pas affectés à la constitution de provisions.

Art. 27. — Les comptes d'exploitation des sociétés propriétaires, concessionnaires, amodiatrices ou exploitantes sont arrêtés du jour de la prise de possession par les Houillères nationales des biens visés aux articles 2 et 3 ci-dessus.

En attendant la fixation des indemnités prévues à l'article 4, il est alloué mensuellement à chacun des anciens exploitants des biens définis à l'article 2 une somme qui comprend :

1° Le montant des charges obligatoires, amortissements compris, échues pendant la période considérée;

2° Le montant du produit de la somme de huit francs par le nombre de tonnes nettes de houille extraites mensuellement, en moyenne, pendant les exercices 1938 et 1939, dans les installations dont les Houillères nationales prennent possession en vertu de l'article 2.

Cette somme est inscrite par les Houillères nationales au crédit des anciens exploitants, dans les comptes prévus à l'article 18. Ces comptes sont apurés dans les conditions fixées par arrêtés concertés du ministre chargé des mines et du ministre des finances.

Les propriétaires et les exploitants des biens dont la possession est attribuée aux Houillères nationales par application de l'article 3 peuvent recevoir une indemnité provisoire qui est déterminée par les décrets en conseil d'Etat prévus par cet article.

Art. 28. — Les stocks de houille et de toutes autres marchandises provenant des mines ou autres établissements des Houillères nationales sont rachetés par les Houillères nationales aux prix résultant des tarifs et de la réglementation en vigueur et majorés; s'il y a lieu, du montant

14 Décembre 1944 JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE 1879

de l'indemnité compensatrice prévue par les lois et les règlements en vigueur. En l'absence d'un tarif ou en cas de contestation, il est procédé comme il est dit à l'article 20 ci-dessus.

TITRE IV
De l'application de la présente ordonnance.

Art. 29. — Les dispositions de la présente ordonnance entrent en vigueur à la date du 1er janvier 1945.

Des règlements d'administration publique pris sur la proposition du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et, s'il y a lieu, du ministre des finances et du ministre du travail et de la sécurité sociale, déterminent en tant que de besoin les mesures propres à assurer l'exécution de la présente ordonnance.

Art. 30. — Les actes relatifs à la constitution des Houillères nationales et aux opérations prévues aux articles 2 et 3 ci-dessus sont dispensés de tous droits de timbre et d'enregistrement.

Les Houillères nationales prennent à leur charge, à compter de leur entrée en possession, dans la mesure et dans les conditions prévues à l'article 18, les impôts et redevances imposés aux concessionnaires.

Art. 31. — La publication de la présente ordonnance met fin au mandat des administrateurs provisoires nommés en vertu de l'ordonnance du 11 octobre 1944 et aux suspensions prononcées par ladite ordonnance. Les règlements prévus à l'article 29 pourront, dans les conditions qu'ils détermineront, faire remonter les effets de la prise de possession par les Houillères nationales à la date de nomination des administrateurs provisoires.

Les assemblées générales des sociétés visées par l'ordonnance du 11 octobre 1944, appelées à statuer sur la modification de la durée de l'exercice en cours à cette date et des exercices antérieur et postérieur pourront être valablement réunies pendant un délai qui ne pourra prendre fin, nonobstant toutes dispositions statutaires ou légales, moins de six mois après la publication de la présente ordonnance.

Art. 32. — La présente ordonnance sera publiée au *Journal officiel* de la République française et exécutée comme loi de la République.

Fait à Paris, le 13 décembre 1944.

JULES JEANNERET.

Par le Gouvernement provisoire de la République française:
Le ministre de la production industrielle,
ROBERT LACOSTE.
Le ministre de l'économie nationale,
PIERRE MENDES-FRANCO.
Le ministre du travail
et de la sécurité sociale,
ALEXANDRE PARODI.
Le ministre des finances,
R. PÉVEN.

Ordonnance du 13 décembre 1944 complétant l'ordonnance du 1er juillet 1943 portant amnistie.

EXPOSE DES MOTIFS

Les décrets prévus par le décret du 26 septembre 1939 portant dissolution des organisations communistes et l'acte de l'autorité de fait se disant gouvernement de l'Etat français en date du 11 août 1941 ont été purement et simplement amnistiés par l'ordonnance du 1er juillet 1943.

Il paraît légitime que les effets de cette amnistie soient analogues à ceux de l'annulation de l'ordonnance du 20 novembre 1941 relative à l'annulation de certaines condamnations.

Le Gouvernement provisoire de la République française,
Sur le rapport du garde des sceaux, ministre de la justice,
Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1944;
Vu l'ordonnance du 1er juillet 1943 portant amnistie;
Vu l'ordonnance du 20 novembre 1941 relative à l'annulation de certaines condamnations;
Vu le décret du 22 novembre 1941 relatif à l'exercice de la présidence du Gouvernement provisoire de la République française pendant l'absence du général de Gaulle;

Le comité juridique entendu,

Ordonne :

Art. 1er. — L'ordonnance du 1er juillet 1943 portant amnistie est complétée par deux articles ainsi conçus :

« Art. 2 bis. — Les personnes frappées en vertu des textes susvisés sont rétablies dans tous leurs droits et réputées n'avoir jamais été condamnées.

« Toute trace des condamnations prononcées contre elles disparaîtra du casier judiciaire et des sommiers et il est interdit à tout magistrat, à tout fonctionnaire de l'ordre administratif ou judiciaire de rappeler ou de laisser subsister dans un dossier ou autre document quelconque et sous quelque forme que ce soit les condamnations susvisées.

« Art. 2 ter. — Les dispositions des articles 3, 4 et 5 de l'ordonnance du 20 novembre 1941 relative à l'annulation de certaines condamnations sont applicables aux condamnations amnistiées par la présente ordonnance ».

Art. 2. — La présente ordonnance sera publiée au *Journal officiel* de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 13 décembre 1944.

JULES JEANNERET.

Par le Gouvernement provisoire de la République française:
Le garde des sceaux, ministre de la justice,
FRANÇOIS DE MENTHON.

Ordonnance du 13 décembre 1944 fixant les conditions d'application de l'ordonnance du 5 juillet 1941 portant dissolution de l'organisation des chantiers de jeunesse française.

EXPOSE DES MOTIFS

L'ordonnance du 5 juillet 1941 a porté dissolution de l'organisation dite Chantiers de la jeunesse française et précisé, en son article 4, que le personnel de l'organisation dissoute était mis à la disposition du ministre de l'éducation nationale.

Ce département n'envisage pas l'emploi collectif des agents de l'organisation dissoute. Il convient donc de prévoir leur licenciement par suppression d'emploi.

Le statut du personnel des Chantiers de la jeunesse française avait été fixé par l'acte dit loi du 10 juillet 1933 répartissant celui-ci en : Personnel à salaire journalier. Personnel recruté sur contrat. Et personnel sous statut.

L'ordonnance du 5 octobre 1941 ayant fixé les conditions générales dans lesquelles peuvent être licenciés les agents liés aux services publics par un engagement contractuel passé avec l'Etat français, le licenciement du personnel sous contrat et du personnel à salaire journalier, avant le 30 novembre, ne soulève aucune difficulté.

Il suffira de s'inspirer après cette date des mêmes dispositions.

Il n'en va pas de même pour le personnel sous statut.

Sans doute le Gouvernement peut-il licencier des fonctionnaires par suppression d'emploi.

Mais dans le cas d'espèce, les considérations suivantes doivent être retenues.

L'ordonnance du 5 juillet 1941 prévoyait qu'un statut définitif fixerait le sort du personnel de l'organisation dissoute. Celui-ci pouvait donc, à juste titre, attendre une affectation de la part du département ministériel auquel il était rattaché.

Les cadres des chantiers ont pris, dans leur ensemble, une part active à la Résistance, soit dans le maquis, soit dans l'exercice de leurs fonctions. Leur licenciement ne doit donc pas apparaître comme une sanction.

La situation générale (destructions d'usines, restrictions de matières premières, de courant, etc.), la rupture des communications, le fait que l'industrie privée n'a pas la liberté de licencier son personnel et, par conséquent, peu de places disponibles ont rendu jusqu'ici particulièrement difficile l'utilisation des compétences du personnel des chantiers dans l'économie privée.

Le reclassement dans d'autres administrations publiques ou le retour à leur administration d'origine de fonctionnaires détachés ou démissionnaires nécessite des démarches, des échanges de correspondance et par conséquent des délais.

Une « indemnité de licenciement » doit donc être accordée au personnel licencié.

L'importance de celle-ci ne peut cependant être uniforme, car la situation des différents fonctionnaires n'est pas identique.

En janvier 1944, l'ennemi a imposé la réduction de l'effectif des cadres et des jeunes des chantiers de la jeunesse. Un certain nombre d'agents ont donc été mis en reclassement à la date du 1er mai et sont, depuis cette date, sans affectation.

La même mesure a été prise à l'encontre d'agents en surnombre par suite de la dissolution de l'organisme imposée par l'ennemi.

D'autres agents se trouvent sans emploi depuis la dissolution de l'organisation, devenue effective par la promulgation, le 12 septembre 1941, de l'ordonnance du 5 juillet 1941.

Enfin, un certain nombre de fonctionnaires n'ont pas cessé de travailler et doivent être maintenus en activité pour terminer au mieux les opérations de liquidation et de gardiennage du matériel.

Ainsi des conditions financières différentes doivent-elles être envisagées pour ces cas différents.

Tels sont les différents principes dont s'inspire l'ordonnance ci-jointe.

Le Gouvernement provisoire de la République française,
Sur le rapport du ministre des finances, nationale et du ministre des finances,
Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1944;
Vu l'ordonnance du 5 juillet 1941 portant dissolution de l'organisation dite Chantiers de la jeunesse française;
Vu le décret du 22 novembre 1941 relatif à l'exercice de la présidence du Gouvernement provisoire de la République française pendant l'absence du général de Gaulle;

Le comité juridique entendu,

ORDONNANCES

Ordonnance n° 45-47 du 16 janvier 1945 relative à la déclaration des stocks de produits industriels.

EXPOSE DES MOTIFS

Des quantités non négligeables de produits industriels sont encore détenues clandestinement.

Si certaines de ces infractions à la réglementation économique procèdent d'un esprit de lucre, d'autres, en revanche, ont pu être inspirées par le souci hautement légitime de soustraire des produits à la convoitise allemande.

Cette menace a disparu et le même patriotisme qui avait été invoqué pour dissuader des stocks commandés aujourd'hui de les mettre à la disposition de l'économie française, en les faisant entrer dans le circuit officiel de la distribution. A cet effet, les articles 1er et 2 de l'ordonnance édictée ont aux intéressés la faculté de régulariser leur situation par une déclaration souscrite dans un délai choisi intentionnellement pour faire coïncider ces déclarations avec la date des inventaires de fin d'année.

Pour permettre aux intéressés de saisir l'occasion qui leur est ainsi offerte de rentrer dans la légalité, il importe de régler au regard des lois économiques et fiscales la situation des stocks ainsi déclarés. Les articles 3 et 4 répondent à ce souci. Ils donnent aux déclarants l'assurance que les omissions spontanément réparées ne seront passibles d'aucune pénalité et prévoient des modalités particulières pour la prise en comptabilité du prix de revient des stocks ainsi régularisés.

Enfin, l'article 5 confère le bénéfice des dispositions de la nouvelle ordonnance aux déclarations rectifiées ou souscrites en application d'un arrêté réglementaire publié.

Il importe de souligner que les détenteurs de stocks clandestins qui n'auraient pas eu devoir profiter des dispositions de la nouvelle ordonnance ne pourront plus justifier leur attitude en invoquant des mobiles désintéressés, mais seront châtiés avec toute la rigueur des lois économiques.

Le Gouvernement provisoire de la République française,

Sur le rapport du ministre de l'économie nationale,

Vu l'ordonnance du 22 juin 1944 relative à la répartition des produits industriels et la réglementation maintenues provisoirement en vigueur par ladite ordonnance;

Vu l'ordonnance du 9 août 1944 portant rétablissement de la légalité républicaine sur le territoire continental;

Le comité juridique entendu,

Ordonne :

Art. 1er. — La situation des stocks de produits industriels détenus dans des conditions irrégulières au regard de l'acte dit loi provisoirement applicable du 8 février 1944 sur la détention des stocks, ou n'ayant pas fait l'objet des déclarations prescrites par les intéressés, chefs des sections compétentes de l'office central de répartition des produits industriels, peut être régularisée par une déclaration souscrite avant le 15 février 1945 dans les conditions indiquées à l'article suivant.

Art. 2. — La déclaration visée à l'article 1er est établie dans les formes respectives prévues par les textes énoncés.

Elle est, dans tous les cas, adressée en double exemplaire et par lettre recommandée au ministre de la production industrielle.

L'un des deux exemplaires, dûment visé par le ministère de la production industrielle est renvoyé au déclarant et conservé par ce dernier comme justification de sa déclaration.

Art. 3. — Les infractions à la réglementation des prix et à celle de la répartition des produits industriels résultant de la détention irrégulière, de l'absence ou de l'inexactitude de déclaration des stocks visés à l'article 1er ne pourront faire l'objet d'aucune sanction pour le passé lorsque la déclaration visée audit article aura été souscrite spontanément et avant toute poursuite ou constatation.

Art. 4. — Lorsque les conditions visées à l'article précédent seront remplies, les stocks dont le prix d'achat ou de revient n'aura pas été enregistré précédemment par la comptabilité seront, pour l'application des lois fiscales, considérées comme acquies au cours de l'exercice moyennant un prix égal à leur prix de revient réel ou, si celui-ci ne peut pas être établi à la moyenne des prix légitimes des produits considérés pour la période du 1er juillet 1939 au 1er décembre 1944.

Sous les mêmes conditions, la détention irrégulière, l'absence ou l'inexactitude de déclaration des stocks de produits industriels ne seront pas retenues comme motifs de citation devant les comités départementaux de confiscation en vertu de l'article 1er (§ 2), de l'ordonnance du 19 octobre 1944.

Art. 5. — Les déclarations faites en exécution de l'arrêté du 13 novembre 1944 portant amnistie des fausses déclarations de stocks de produits industriels sont assimilées aux déclarations prévues à l'article 1er.

Art. 6. — La présente ordonnance sera publiée au Journal officiel de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 16 janvier 1945.

C. DE GAULLE.

Par le Gouvernement provisoire de la République française :

Le ministre de la production industrielle,
ROBERT LACOSTE.

Le ministre de l'économie nationale,
PIERRE MENDES-FRANCE.

Le ministre des finances,
H. PLEVIN.

Ordonnance n° 45-68 du 16 janvier 1945 portant nationalisation des usines Renault.

EXPOSE DES MOTIFS

Au lendemain de la libération, après quatre années d'une occupation qui a placé sous le contrôle de l'ennemi et déviés de leur destination normale une grande partie des moyens de production de notre industrie, un grave problème se trouve posé par la situation qui résulte, pour la Société anonyme des usines Renault et le vaste ensemble industriel qu'elle contrôle, d'une part de l'attitude de ses dirigeants envers l'envahisseur, et d'autre part du décès de son chef responsable et principal animateur Louis Renault, survenu au moment où celui-ci devait rendre compte de ses actes devant la justice française.

Il est inutile de souligner le rôle qu'a joué la Société Renault dans l'économie de notre pays et la place prépondérante qu'elle tenait avant les hostilités dans nos fabrications automobiles. Ses usines faisaient vivre en 1939 plus de 20.000 ouvriers et employés, et elles avaient livré, durant l'année 20.000 camions, 35.000 véhicules de tourisme et camionnettes, des moteurs fixes, des automotrices, du matériel d'armement, pour un chiffre d'affaires

excédant largement deux milliards de francs. Cette société avait, d'autre part, recherché dans un système de participations nombreuses, prises soit directement, soit par l'entremise de son personnel de direction, une intégration très poussée de ses fabrications et de la distribution de ses produits, et était parvenue à contrôler, de façon directe ou indirecte, un très large secteur industriel et commercial. Les leviers de commande de cet ensemble puissant, aux ramifications nombreuses et profondes et qui possédait directement sa base dans les forces vives du pays, se sont trouvés en fait confiés à la volonté de Louis Renault et de ceux qui le poussaient d'encouragement. Louis Renault et le petit groupe d'hommes qui l'entouraient, détenteurs à la fois des commandes et des moyens de commandement, portaient la part inéluctable de la responsabilité que la Société Renault et ses principales filiales ou entreprises alliées ont, depuis la déclaration de guerre, encourue devant la nation.

S'il est indubitable que l'industrie de la construction automobile, qui constitue une industrie-clé dans la guerre comme dans la paix, devait être et a été une des plus visées par l'occupant; s'il n'est pas contestable que ses fabrications pouvaient être utilisées plus directement que toutes autres, si ces conjonctures enfin exploitant dans une grande mesure que la main mise ennemie se soit plus spécialement appliquée sur les principales firmes de l'industrie automobile, il n'en reste pas moins que les dirigeants de ces firmes ont à l'époque de l'occupation, observée à l'égard de l'ennemi, et doivent justifier de la résistance qu'ils ont su opposer à l'indignité de la collaboration. Une telle justification ne saurait être recherchée dans la Société Renault. A ces que ses livraisons à l'armée française s'élevaient montées notamment insuffisantes pendant les années qui ont précédé la guerre, ses prestations à l'armée allemande ont, durant l'occupation, été particulièrement importantes, et ne se sont trouvées freinées que par des bombardements répétés dont les usines de Boulogne-Billancourt et du Mans ont été l'objet de la part de l'aviation d'élite. Dès juin 1940 d'ailleurs, M. Renault, qui se trouvait en mission en Amérique, s'est vu proposer de retourner en France afin de mettre ses talents à la disposition de la puissance occupante.

C'est en conséquence de ces faits et en pleine connaissance de leur portée qu'ils ont causé au pays, que le Gouvernement, tenant compte d'une part de ce que l'ennemi, de la justice est aujourd'hui devenu envers le principal responsable, et d'autre part de ce que les usines Renault ont constitué un instrument entre les mains de l'ennemi, a décidé de procéder à la nationalisation de ces usines, ainsi qu'à la confiscation des biens et participations de Louis Renault, dans la mesure où ces biens ou participations intervenaient dans la gestion du groupe d'entreprises que la Société anonyme des usines Renault conduisait directement ou par personnes interposées.

La nationalisation des usines Renault est obtenue par dissolution de la société, et attribution à l'Etat de son actif et de son passif. La part revenant, dans la liquidation, à Louis Renault, est confiscable. La part, d'une importance relative d'affaires, revenant à d'autres personnes fait l'objet d'une indemnisation. La confiscation des participations de Louis Renault permettra à l'Etat de devenir principal actionnaire de toutes les entreprises satellites des usines Renault, et de leur imposer ses directives.

Mais une telle mesure, si elle n'était accompagnée d'autres actes, apparaîtrait dépourvue de portée pratique. Il ne s'agit pas seulement de sanctionner une situation héritée du passé, mais aussi de se tourner résolument vers un avenir constructif. L'Etat, devenu détenteur des biens confisqués, ne saurait en effet se désintéresser, ni de la remise en route et de la reprise progressive d'activité de l'ensemble industriel constitué par le groupe Renault, ni de son développement futur, comme de l'évolution de sa politique économique et sociale. Ces problèmes se posent en effet sur un plan national, et apparaissent condonner à la fois la vie d'une population ouvrière et plus de 100.000 personnes et la

17 Janvier 1945

destinée d'une de nos plus importantes industries. L'Etat doit donc non seulement veiller à la remise en route rapide des usines Renault, mais encore lui fixer des programmes de fabrications correspondant aux besoins du pays, contrôler l'amélioration progressive de ses moyens de production et des conditions de travail de ses ouvriers. Il lui appartient de faire aboutir, dans le cadre d'un plan général de reconstruction de notre industrie automobile comportant la rationalisation et le développement de ses fabrications, un programme de modernisation rapide de l'outillage des usines Renault et de perfectionnement de ses méthodes de fabrication et de vente. La nécessité pour l'Etat de donner l'exemple et de constituer le pivot d'un tel effort apparaît clairement si l'on se reporte à la situation de notre industrie automobile d'entente entre les grands constructeurs français et aux répercussions profondes qu'avaient eues, sur la vitalité de cette industrie, le vieillissement rapide de son équipement et son outillage.

Aussi les mesures édictées par la présente ordonnance ont-elles pour objet d'organiser, avec le souci de la plus grande efficacité, l'exploitation des biens de la société anonyme des usines Renault. L'attention la plus grande a été apportée à la forme de l'organisme d'Etat qui se substituera à cette société. Il a paru opportun de ne recourir ni à une société privée, ni à un office d'Etat géré selon les règles habituelles de la comptabilité publique. L'organisme chargé de l'exploitation des usines Renault a été défini selon une formule déjà éprouvée inspirée des doctrines de participation ouvrière; cette formule concilie la souplesse de fonctionnement indispensable à une grande entreprise industrielle avec la nécessité d'un contrôle rigoureux des deniers publics, et avec la ferme volonté de l'Etat de diriger, conformément à l'intérêt général, une branche d'activités d'importance primordiale pour l'économie du pays.

Le Gouvernement provisoire de la République française est ainsi consenti, en proposant ces mesures, d'une part, de contribuer au redressement moral et matériel du pays dans le cadre de l'effort de guerre des nations unies, d'autre part, de répondeur, par des réformes hardies, au vœu de la Résistance française et de la classe ouvrière tout entière.

Le Gouvernement provisoire de la République française,

Sur le rapport du ministre de la production industrielle, du ministre de l'économie nationale, du ministre du travail et du ministre des finances,

Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1944;

Le comité juridique entendu,

Ordonne:

TITRE Ier

De la dissolution de la société anonyme des usines Renault et de ses effets.

Art. 1er. — La société anonyme des usines Renault est dissoute. Elle est liquidée, à compter de la publication de la présente ordonnance, par l'attribution à l'Etat, dans les conditions fixées ci-après, de la totalité de l'actif et du passif de la société.

Art. 2. — Sous réserve de l'effet des confiscations résultant de décisions de l'autorité judiciaire, les actions autres que celles dont M. Louis Renault avait l'administration et la jouissance au moment de son décès, reçoivent, à raison de l'attribution à l'Etat de la part leur revenant dans la liquidation de la société, une indemnité calculée, sur la base du dernier bilan approuvé, dans les conditions déterminées par un règlement d'administration publique pris sur le rapport des

ministres de la production industrielle, de l'économie nationale et des finances.

L'attribution de cette indemnité aux ayants droit est faite par arrêtés concertés entre les ministres de la production industrielle et des finances.

Art. 3. — Sont confisqués au profit de la nation, à compter de la publication de la présente ordonnance, et sans qu'il puisse être tenu compte des stipulations unilatérales ou conventionnelles ou des dispositions législatives qui seraient invoquées pour soustraire à la confiscation tout ou partie de ces biens:

1° L'intégralité de la part revenant dans la liquidation de la société aux actions dont M. Louis Renault avait l'administration et la jouissance au moment de son décès;

2° L'intégralité des participations dont M. Louis Renault avait la jouissance, à la même date, dans les sociétés ou établissements dont l'activité était liée à celle de la Société des usines Renault lorsque le montant de ces participations est au moins égal au cinquième du capital des sociétés ou établissements dont il s'agit;

3° L'intégralité des droits dont M. Louis Renault avait la jouissance au moment de son décès dans des brevets d'invention, licences d'exploitation, procédés de fabrication ou marques commerciales utilisables pour l'exploitation des usines Renault;

4° L'intégralité des droits attachés à la propriété des biens corporels dont M. Louis Renault avait l'administration et la jouissance au moment de son décès, et qui seraient utiles à l'exploitation technique, financière ou commerciale des usines Renault, ou au fonctionnement de leurs œuvres sociales.

Art. 4. — Les biens énumérés aux alinéas 2°, 3° et 4° de l'article précédent font l'objet, par les soins des ministres de la production industrielle et des finances, d'un inventaire descriptif pour l'établissement duquel toutes communications et renseignements utiles ne peuvent être requis des administrations publiques qui seront déléguées, pour l'application de la présente disposition, des obligations du secret professionnel.

Un arrêté concerté entre les ministres de la production industrielle, de l'économie nationale et des finances détermine les formes et les conditions dans lesquelles cet inventaire doit être établi, contrairement avec les parties ou elles sont appelées.

L'attribution à l'Etat des biens compris dans cet inventaire qui satisfont aux conditions exigées par l'article précédent est constatée par arrêtés concertés entre les ministres de la production industrielle et des finances, au plus tard, dans les quatre mois qui suivent la publication de la présente ordonnance.

Art. 5. — Les biens attribués à l'Etat en vertu des articles précédents sont dévolus à la régie nationale des usines Renault instituée à l'article 7 ci-après.

Les créanciers qui avaient action contre M. Louis Renault, ne peuvent exercer leurs droits ni sur les biens dévolus à la régie nationale ni, pendant le cours des délais impartis à l'article précédent, sur les biens susceptibles d'être dévolus à la régie par application de la présente ordonnance, que si ces biens étaient grevés de droits réels à leur profit, ou que si les autres biens compris dans la succession de M. Louis Renault ne suffisent pas à les désintéresser.

Art. 6. — La charge définitive des dettes personnelles de M. Louis Renault se partage entre la régie nationale et la succession de celui-ci, proportionnellement à la

valeur des biens recueillis par chacune d'elles du chef de M. Louis Renault.

A cet effet, la consistance et la valeur des biens compris dans l'hérédité sont déterminées d'après la déclaration soumise à l'enregistrement pour la perception des droits de mutation dus à la suite du décès de M. Louis Renault.

La valeur des biens recueillis par la régie nationale du chef de M. Louis Renault est déterminée suivant les distinctions ci-après:

1° En ce qui concerne les droits attachés aux actions dont M. Louis Renault avait la jouissance, la valeur recueillie par la régie nationale est réputée égale au montant de l'indemnité forfaitaire qui serait attribuée, en vertu de l'article 2, au porteur d'un même nombre d'actions dont les droits dans la liquidation ne seraient pas confisqués;

2° En ce qui concerne les autres biens de M. Louis Renault dévolus à la régie nationale, leur valeur est déterminée par estimation contradictoire à dire d'experts faite d'accord entre les parties et, si celles-ci ne peuvent s'entendre, par un arbitre désigné par le président du tribunal de la Seine.

TITRE II

De l'organisation de la régie nationale des usines Renault et de son fonctionnement.

Art. 7. — Il est institué, sous le nom de régie nationale des usines Renault, un établissement de caractère industriel et commercial, doté de la personnalité civile et de l'autonomie financière et placé sous l'autorité et le contrôle du ministre de la production industrielle.

La régie nationale des usines Renault a pour objet de continuer, dans l'intérêt exclusif de la nation, l'exploitation de la société dissoute, de gérer et d'exploiter les différents biens, droits et participations dévolus à la régie par le titre Ier, et, d'une manière générale, d'assurer le développement, dans l'intérêt national, de l'ensemble industriel et commercial qui lui est confié.

Art. 8. — La régie nationale des usines Renault est dirigée par un président directeur général, assisté d'un conseil d'administration et d'un comité central d'entreprise.

Les attributions respectives du président directeur général, du conseil d'administration, du comité central d'entreprise et du comité local d'entreprise qui sera créé pour les établissements du Mans, ainsi que la constitution, l'organisation et le fonctionnement du conseil d'administration, du comité central d'entreprise et du comité d'entreprise du Mans seront déterminés par des règlements d'administration publique pris sur le rapport des ministres de la production industrielle, de l'économie nationale, des finances et du travail.

Art. 9. — La régie nationale des usines Renault se comporte en matière de gestion financière et comptable suivant les règles couramment en usage dans les sociétés industrielles et commerciales.

Elles est dispensée du contrôle financier prévu par le décret du 25 octobre 1935 instituant un contrôle financier des établissements publics autonomes de l'Etat, par le décret du 30 octobre 1935 organisant le contrôle de l'Etat sur les sociétés, syndicats et associations ou entreprises de toute nature ayant fait appel au concours financier de l'Etat, et par l'ordonnance du 23 novembre 1944 portant organisation d'un corps de contrôleurs d'Etat et fixant les

410 Ordonnance n°45-68 du 16 janvier 1945, nationalisation des Usines Renault, JORF du 17 janvier 1944, p. 222-224

modalités d'exercice du contrôle économique et financier.

Par dérogation aux dispositions du décret du 21 avril 1939 et de l'acte dit loi du 21 juin 1942, le président directeur général est habilité à prendre, avec l'approbation du conseil d'administration, toutes participations dans des sociétés industrielles ou commerciales dont l'activité intéresse l'exploitation de la régie nationale des usines Renault.

Après de la régie nationale des usines Renault sont placés trois commissaires aux comptes désignés par arrêté du ministre des finances parmi les commissaires aux comptes inscrits sur la liste dressée par la cour d'appel de Paris. Ces commissaires exercent leur mission dans les conditions prévues par les sociétés anonymes par la loi du 24 juillet 1937 et par les textes subséquents.

Ils remettent leurs rapports sur les comptes de la régie au président directeur général et au conseil d'administration.

Le ministre de la production industrielle, le ministre de l'économie nationale et le ministre des finances peuvent, à toute époque, se faire communiquer tous les documents et pièces intéressant la gestion de la régie nationale, et faire procéder à tout contrôle de gestion administratif et financière tant sur pièces que sur place.

Art. 10. — En l'absence d'entrée est établi dans un délai de six mois, à compter de la publication de la présente ordonnance et est approuvé par décret rendu sur la proposition du ministre de la production industrielle et du ministre de l'économie nationale.

Le président directeur général soumet à l'approbation du ministre de la production industrielle, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances, un état indicatif annuel de prévision de recettes et de dépenses ainsi que des états complémentaires en cours d'année. Il leur rend compte de la gestion par rapports annuels auxquels sont annexés l'inventaire, le bilan, le compte des profits et pertes et les rapports des commissaires aux comptes.

Les comptes annuels sont approuvés par le ministre de la production industrielle, le ministre des finances et le ministre de l'économie nationale.

Art. 11. — En fin d'exercice, le solde disponible, après les prélèvements à effectuer pour les aménagements industriels et pour la constitution des réserves est, dans les conditions que fixera une ordonnance ultérieure, réparti par arrêté concerté entre les ministres de la production industrielle, des finances et de l'économie nationale, entre le Trésor public, les œuvres sociales de la régie et le personnel.

Art. 12. — Les ressources financières de la régie nationale des usines Renault sont assurées par la vente des produits de l'exploitation et par le recours aux moyens usuels de crédits.

La caisse nationale des marchés de l'Etat est autorisée à recevoir en garantie, avaliser, accepter ou engosser tous effets de commerce créés par la régie.

La régie est habilitée à émettre des emprunts dans le public. Ces émissions sont soumises à l'approbation préalable du ministre de la production industrielle, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances.

Art. 13. — Des décrets pris sur la proposition du ministre de la production industrielle, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances et, s'il y a lieu, du ministre du travail, détermineront le fonctionnement administratif et

financier de la régie nationale des usines Renault et fixeront, en tant que de besoin, les conditions d'application de la présente ordonnance.

Art. 14. — Sont dispensés de tous droits d'enregistrement, de timbre et d'hypothèques, les actes et opérations auxquelles donnera lieu le transfert à la régie nationale des usines Renault des biens confisqués et des biens appartenant aux sociétés filiales de la société anonyme des usines Renault, dont la dissolution interviendra dans un délai de douze mois à compter de la promulgation de la présente ordonnance.

Sous cette réserve, la régie nationale des usines Renault est soumise aux impôts dans les conditions du droit commun.

La valeur des biens confisqués n'entre pas en ligne de compte pour l'établissement des droits de mutation après décès, ni des autres droits d'enregistrement dus à raison des opérations de liquidation et de partage auxquelles le décès de M. Louis Renault donnera ouverture.

Art. 15. — La présente ordonnance sera publiée au Journal officiel de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 16 janvier 1945.

C. DE GAULLE.

Par le Gouvernement provisoire de la République française:

Le ministre de la production industrielle,

ROBERT LACOSTE.

Le ministre de l'économie nationale,

PIERRE MENDES-FRANCO.

Le ministre du travail et de la sécurité sociale,

ALEXANDRE PARODI.

Le ministre des finances,

R. PLEVEN.

Ordonnance n° 45-69 du 16 janvier 1945 relative à la redistribution du matériel des entreprises du bâtiment et des travaux publics.

EXPOSE DES MOTIFS

L'ampleur des destructions qui ont atteint notre pays exige que les moyens dont le dispose en vue de la reconstruction soient mis en œuvre dans les délais les plus brefs et dans les conditions matérielles qui assureront leur meilleur rendement.

La présente ordonnance répond à cette préoccupation. Il convient tout d'abord d'observer que le parc de matériel dont disposent les entreprises françaises a été fortement diminué par les destructions, l'usage ou les prélèvements de l'ennemi et qu'il est devenu tout à fait insuffisant pour assurer l'œuvre de reconstruction du pays. Il devra être complété d'urgence par l'achat de matériel neuf à l'étranger et par la mise en fabrication en France de matériel nouveau.

D'autre part, les réductions imposées à notre parc de matériel ont atteint inégalement les entreprises: ce sont, en général, celles qui, sous l'occupation, ont cotabonné le plus largement aux travaux militaires qui ont le mieux conservé leur matériel d'origine, quand elles ne l'ont pas vu s'accroître par des réquisitions ou des fabrications prioritaires. Le matériel en commande était également destiné, en principe, à ces mêmes entreprises.

Pour remédier à ces inégalités, qui pénalisent d'autant plus les entreprises que leur attitude a mieux servi l'intérêt national, et, d'autre part, pour assurer l'emploi plus judicieux du parc de matériel, la présente ordonnance édicte diverses mesures concernant une nouvelle répartition du matériel actuellement en exploitation et l'affectation par l'administration du matériel non encore utilisé.

Le Gouvernement provisoire de la République française,

Sur le rapport du ministre de l'économie nationale, du ministre des finances et du ministre de la justice,

Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1944;

Le comité juridique entendu,

Ordonne:

Art. 1er. — En vue de faire face aux besoins généraux de la reconstruction du pays et de rééquiper équitablement les entreprises de bâtiment et des travaux publics qui n'ont pas cherché à tirer profit de l'occupation ennemie, le ministre de l'économie nationale est investi du pouvoir de transférer en propriété ou en usage à ces entreprises ou à un organisme professionnel agréé, les matériels neufs ou usagés qui excéderaient en nombre et en qualité ceux qui figuraient à l'inventaire du possesseur au 31 décembre 1939.

Les transferts intervenus en application de la présente ordonnance donnent lieu au paiement d'un prix ou d'une redevance correspondant à la valeur du matériel prélevé. Ce prix ou cette redevance sont fixés forfaitairement par le ministre de l'économie nationale et deviennent déductibles si l'entreprise ou le particulier dépossédé l'accepte. Dans ce cas, ils sont payés immédiatement. Dans le cas contraire, ils sont fixés par une commission spéciale d'évaluation composée d'un représentant de chacun des ministres de l'économie nationale, de la production industrielle, des travaux publics et des transports, et la reconstruction et de l'urbanisme, d'un représentant de chacun des organismes professionnels des travaux publics, du bâtiment et de la construction métallique désignés par leur comité d'organisation, et d'un expert choisi par le ministre des finances.

Dans les deux cas, le prix ou la redevance seront versés à un compte ouvert chez un comptable du Trésor au nom du possesseur initial qui ne pourra en disposer que sur autorisation du ministre des finances.

Art. 2. — Les transferts prévus par la présente ordonnance sont indépendants des mesures ou sanctions de tous ordres pouvant être prises en vertu de la législation en vigueur à l'encontre du possesseur initial.

Art. 3. — Les dossiers des entreprises ou particuliers dont le matériel aura fait l'objet d'un transfert, sont transmis aux fins d'enquête par le ministre de l'économie nationale au comité départemental de confiscation des profits illicites.

Art. 4. — Les matériels dont les catégories seront désignées par un arrêté d'application pris dans le délai de quinze jours, figurant à l'inventaire des possesseurs, à la date de la publication de la présente ordonnance, ou qui seraient acquis ultérieurement, ne pourront, à partir de cette date, et jusqu'à celle du 31 décembre 1945 qui pourra, s'il y a lieu, être prorogée par décret pris en conseil des ministres, faire l'objet d'actes de dispositions à titre onéreux ou gratuit qu'en vertu d'une autorisation du ministre de l'économie nationale.

A partir de la date de la publication de la présente ordonnance et jusqu'à une date qui sera fixée par arrêté du ministre de l'économie nationale, ces catégories de matériel ne pourront être acquises sans une autorisation du ministre de l'économie nationale.

Sans préjudice des peines prévues à l'encontre des contrevenants par l'article 9,

⁴¹¹ Ordonnance n°45-68 du 16 janvier 1945, nationalisation des Usines Renault, JORF du 17 janvier 1944, p. 222-224

Priloha č. 4. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 18. července 1945 o změně a doplnění vládního nařízení č. 45-68 ze dne 16. ledna 1945 o znárodnění tovární Renault⁴¹²

19 Juillet 1945

JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE

4421

Art. 12. — Dans le cas de dissimulation, défaut de déclaration, production de déclaration inexacte de vaches, le directeur départemental du ravitaillement général peut prononcer la confiscation au profit du ravitaillement général des vaches dissimulées ou non déclarées et une amende forfaitaire au plus égale à vingt mille francs (20.000 F) à l'encontre de l'auteur de la dissimulation.

Art. 13. — Le ministre du ravitaillement pourra renoncer aux sanctions administratives ci-dessus prévues et déléguer au parquet soit directement, soit par l'intermédiaire du directeur départemental du ravitaillement général, en vue de l'application des sanctions pénales prévues ci-dessus, les auteurs des infractions visées à l'article 11 (alinéa 2) et à l'article 12.

Art. 14. — Les délinquants visés à l'article 13 seront punis d'un emprisonnement de six jours à deux mois et d'une amende de deux cents à cinquante mille francs (200 à 50.000 F) ou de l'une de ces deux peines seulement.

En cas de récidive, l'emprisonnement est de deux mois à un an et l'amende de trois mille à deux cent mille francs (3.000 à 200.000 F).

En outre, le tribunal pourra également ordonner l'affichage et la publication du jugement aux frais du condamné.

Art. 15. — Les agents chargés de procéder à la recherche et à la constatation des infractions aux dispositions de la présente ordonnance doivent être commissionnés à cet effet par le préfet sur la proposition du directeur départemental du ravitaillement général. Ils sont tenus au secret professionnel sous peine des sanctions prévues à l'article 378 du code pénal. Ceux d'entre eux qui n'ont pas la qualité de fonctionnaire public sont considérés comme agents d'une administration placée sous le contrôle de la puissance publique pour l'application des articles 177 à 180 du code pénal. Ils prêtent serment devant le tribunal civil de leur résidence.

Ces agents peuvent exiger la communication sur place de tous documents concernant l'objet de leur mission. Ils ont libre accès dans les locaux et dépendances, parcs, terrains destinés aux vaches laitières, ainsi qu'à tous locaux et dépendances, usines, magasins, arrière-magasins, annexes, dépôts, etc., affectés à la production, à la transformation, à la distribution ou au stockage du lait et des produits dérivés du lait, sans que la présence d'un officier de police judiciaire soit nécessaire.

Les infractions qu'ils relèvent sont constatées par des procès-verbaux rédigés dès la constatation de l'infraction ou la clôture de l'enquête administrative annonçant la date, le lieu et la nature des constatations ou des contrôles effectués, indiquant que lecture a été donnée au contrevenant, que ce dernier a été invité à signer et qu'il a reçu copie. Dans le cas où le contrevenant n'est pas présent lors de la rédaction du procès-verbal, il lui en est envoyé copie par lettre recommandée avec accusé de réception. En tout état de cause, il lui est accordé un délai de deux jours à dater de la notification pour présenter ses observations.

Ces procès-verbaux, qui sont dispensés des formalités et des droits de timbre et d'enregistrement, font foi, jusqu'à preuve contraire, en ce qui concerne les constatations matérielles qu'ils énoncent.

Les procès-verbaux établis à l'occasion de l'évaluation des ressources en bétail de boucherie peuvent servir également à la

constatation de la dissimulation, du défaut de déclaration ou de la production de déclaration inexacte ou incomplète de vaches laitières.

Art. 16. — La présente ordonnance sera publiée au *Journal officiel* de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 17 juillet 1945.

C. DE GAULLE.

Par le Gouvernement provisoire de la République française :

Le ministre de l'agriculture,
ministre du ravitaillement par intérim,
TANGUY PRIGENT.

Le garde des sceaux, ministre de la justice,
PIERRE-HENRI TEITGEN.

Le ministre de l'économie nationale
et des finances,
R. PLEVEN.

Le ministre de l'agriculture,
TANGUY PRIGENT.

Ordonnance n° 45-1582 du 18 juillet 1945 modifiant et complétant l'ordonnance n° 45-68 du 16 janvier 1945 portant nationalisation des usines Renault.

Le Gouvernement provisoire de la République française,

Sur le rapport du ministre de la production industrielle, du ministre de l'économie nationale et des finances, et du ministre du travail et de la sécurité sociale,

Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1944;

Vu l'ordonnance du 16 janvier 1945;

Le comité juridique entendu,

Ordonne :

Art. 1er. — L'article 1er de l'ordonnance du 16 janvier 1945 relative à la nationalisation des usines Renault est modifié comme suit :

« La Société anonyme des usines Renault est dissoute.

« Elle est liquidée, à compter du 1er janvier 1945, par l'attribution à l'Etat, dans les conditions fixées ci-après, de la totalité de l'actif et du passif de la société ».

Art. 2. — L'article 2 de l'ordonnance du 16 janvier 1945, relative à la nationalisation des usines Renault, est complété comme suit :

« Sous réserve de l'effet des confiscations résultant des décisions de l'autorité judiciaire et de l'application de la législation sur la confiscation des profits illicites, les actions autres que celles dont M. Louis Renault avait l'administration et la jouissance au moment de son décès, reçoivent, à raison de l'attribution à l'Etat de la part leur revenant dans la liquidation de la société, une indemnité calculée, sur la base du dernier bilan approuvé, dans les conditions déterminées par un règlement d'administration publique pris sur le rapport des ministres de la production industrielle, de l'économie nationale et des finances ».

(Le reste sans changement.)

Art. 3. — L'article 3 de l'ordonnance du 16 janvier 1945 relative à la nationalisa-

tion des usines Renault est modifié comme suit :

« Sont confisqués, au profit de la nation, à compter du 1er janvier 1945, et sans qu'il puisse être tenu compte des stipulations unilatérales ou conventionnelles, ou des dispositions législatives qui seront invoquées pour soustraire à la confiscation tout ou partie de ces biens :

« 3° L'intégralité des droits incorporels dont M. Louis Renault avait la jouissance au moment de son décès dans des brevets d'invention, licences d'exploitation, procédés de fabrication, marques commerciales ou fonds de commerce utilisables pour l'exploitation des usines Renault ».

(Le reste sans changement.)

Art. 4. — L'article 4 de l'ordonnance du 16 janvier 1945 relative à la nationalisation des usines Renault est modifié comme suit :

« L'attribution à l'Etat des biens compris dans cet inventaire qui satisfont aux conditions exigées par l'article précédent, est constatée par arrêtés concertés entre les ministres de la production industrielle et des finances, au plus tard le 31 décembre 1945 ».

Art. 5. — L'article 14 de l'ordonnance du 16 janvier 1945 relative à la nationalisation des usines Renault est modifié comme suit :

« Sont dispensés de tout droit d'enregistrement, de timbre et d'hypothèque ainsi que de tous droits et impôts directs les actes et les opérations auxquels donnera lieu le transfert à la régie nationale des usines Renault des biens confisqués et des biens appartenant aux sociétés filiales de la Société anonyme des usines Renault, dont la dissolution interviendrait dans un délai de douze mois à compter de la promulgation de la présente ordonnance ».

(Le reste sans changement.)

Art. 6. — Il est ajouté à l'ordonnance du 16 janvier 1945 relative à la nationalisation des usines Renault, un article 14 bis, rédigé comme suit :

« Il sera sursis au recouvrement des sommes dues au titre de la législation sur les profits illicites par la Société anonyme des usines Renault et les sociétés filiales visées à l'alinéa 1er de l'article 14, jusqu'à la fixation du fonds de dotation attribué à la régie nationale.

« Le même sursis sera accordé à la régie nationale pour les biens qui lui seront dévolus, conformément aux dispositions des paragraphes 3° et 4° de l'article 3 ».

Art. 7. — La présente ordonnance sera publiée au *Journal officiel* de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 18 juillet 1945.

C. DE GAULLE.

Par le Gouvernement provisoire de la République française :

Le ministre de la production industrielle,
ROBERT LACOSTE.

Le ministre de l'économie nationale
et des finances,
R. PLEVEN.

Le ministre du travail
et de la sécurité sociale,
ALEXANDRE PARODI.

⁴¹² Ordonnance n°45-1582 du 18 juillet 1945 modifiant et complétant l'ordonnance n°45-68 du 16 janvier 1945 portant nationalisation des usines Renault, JORF du 19 juillet 1945, p. 4421

**Příloha č. 5. Vládní nařízení ze dne 29. května 1945o převodu akcií
Společnosti nome et Rhône na stát⁴¹³**

3062 JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE 30 Mai 1945

Arrêté du 26 mai 1945 portant création d'un conseil supérieur de la recherche scientifique coloniale (p. 3060).

Arrêtés portant acceptation de démission et retour à l'avancement (administration centrale et administrateurs des colonies) (p. 3060).

Séquestre de biens ennemis. — Extraits des ordonnances de mise sous séquestre de biens ennemis (application de l'ordonnance du 5 octobre 1944) (p. 3060).

Jugements déclaratifs d'absence (préparatoires) (p. 3061).

Jugements déclaratifs d'absence (définitifs) (p. 3061).

Successions en déshérence (p. 3061).

Requêtes concernant des militaires, marins et civils disparus pendant la durée des hostilités (p. 3061).

AVIS, COMMUNICATIONS ET INFORMATIONS

MINISTÈRE DE LA PRODUCTION INDUSTRIELLE

Décision générale H. 15 et Z. 13, du 25 mai 1945, du répartiteur chef de la section du papier et du carton de l'office central de répartition des produits industriels et du directeur de la section de récupération et de mobilisation de l'office central de répartition des produits industriels modifiant la décision générale H. 12-Z. 11 du 22 mars 1945 (p. 3092).

Décision Z. 11, du 25 mai 1945, du directeur de la section de récupération et de mobilisation concernant la récupération des douilles d'obus et déchets de vieux métaux ouvriers provenant de l'utilisation d'engins de guerre abandonnés sur le territoire français (p. 3092).

MINISTÈRE DES TRAVAUX PUBLICS ET DES TRANSPORTS

Avis relatif à l'examen professionnel pour l'accès des ingénieurs des travaux publics de l'Etat au grade d'ingénieur des ponts et chaussées (p. 3092).

Annonces (p. 3093).

ORDONNANCES

Ordonnance n° 45-1086 du 29 mai 1945 portant transfert à l'Etat d'actions de la Société anonyme des moteurs « Gnome et Rhône ».

EXPOSE DES MOTIFS

En application de la loi du 11 août 1936, le Gouvernement a procédé à la nationalisation des industries de construction aéronautique concernant plus spécialement les fabrications de cellules d'avion. En vertu de cette loi, il a été créé diverses sociétés anonymes de construction aéronautique, dont quatre absorbent à l'heure actuelle la grande majorité des commandes.

Mais la fabrication des avions dépend étroitement de celle des moteurs: insuffisance de production ou irrégularités dans la qualité, retardés dans la mise au point de prototypes, prix de revient excessifs, ont été dans le passé les vices de cette branche aéronautique et étaient par là les causes principales de la crise qui à l'heure actuelle pèse sur notre aviation militaire et civile.

Actuellement, les conditions de l'occupation allemande, l'industrie française du moteur d'avion subit le handicap d'un retard technique de plusieurs années.

En particulier, la Société des moteurs « Gnome et Rhône », malgré l'importance de ses moyens, n'est pas en mesure de fournir à notre aviation renaissante des moteurs susceptibles d'équiper honorablement notre aviation de combat ou de transport, elle ne peut offrir que des fabrications dont les modèles remontent à plusieurs années.

La S. M. G. R. était déjà, dans la période qui s'est terminée en juin 1940, la plus puissamment outillée des firmes de moteurs d'avion: elle a fourni à l'aviation militaire française la plus grande partie des moteurs utilisés sur nos avions de guerre en 1939-1940; moteurs qui ont donné lieu à de graves critiques: technique largement dépassée par celle des moteurs étrangers correspondants, sévères irrégularités dans la qualité, prix excessifs. La cause majeure de ces fautes doit être cherchée dans l'impulsion donnée à la société par sa direction: ayant réalisé à son profit un quasi-monopole, elle ne se souciait que de vendre le plus possible, au plus haut prix, non seulement sans aucun souci de l'intérêt général du pays, mais encore au mépris de toute règle morale.

Le public même était au courant de ces vices, tant par certains scandales que par la publication d'un roman de mœurs industrielles, véritable documentaire sur la S. M. G. R. Ajoutons que les actions de la Société cotées à la Bourse de Paris voyaient leurs cours varier rapidement du simple au double, résultat des spéculations des « initiés ». Ces préoccupations sont évidemment fâcheuses dans la conduite d'une industrie-clé de la défense nationale.

Les changements que la trahison et la défaite ont entraînés dans la direction de la S. M. G. R. accentuèrent, si possible, son exclusif souci d'intérêt matériel particulier. Pendant les quatre années d'occupation ennemie les dirigeants restant en place, ayant achevé de perdre toute conscience de devoir national, ont axé tous leurs efforts vers la satisfaction des besoins de l'ennemi. Ils ont fait en sorte ou accepté que la S. M. G. R. (Konzern « Gnome et Rhône », ont écrit les Allemands) devienne en France le fournisseur de confiance et quasi-exclusif des moteurs de la Luftwaffe. Ils ont obtenu de l'occupant que soient remis entre leurs mains les moyens de production de plusieurs usines appartenant à l'Etat ou contrôlées par lui, ce qui a effectivement eu pour résultat que ces moyens ont produit pour l'ennemi. La S. M. G. R. a mérité les réprobations officielles des grands chefs de la Luftwaffe.

La conscience patriotique exige une réorganisation complète de cette société. Réorganisation nécessaire, d'autre part, pour donner à l'industrie française du moteur les possibilités de retrouver une valeur technique qui replace notre aviation nationale aux premiers rangs.

L'Etat seul possède actuellement l'autorité suffisante pour assumer cette tâche qui exige un effort exceptionnel de nos ingénieurs, techniciens et ouvriers.

L'Etat seul est qualifié pour conduire les négociations avec nos alliés en vue de faire profiter notre industrie des progrès qu'ils ont réalisés depuis cinq ans.

L'Etat, seul client, doit prendre un contrôle complet sur les fabrications qu'assumait la S. M. G. R.

Deux méthodes classiques permettraient d'arriver à ce résultat:

La première est l'expropriation de l'entreprise dans les conditions analogues à celles fixées par la loi du 11 août 1936 sur la nationalisation des fabrications du matériel de guerre et l'exploitation de celles-ci par création d'une régie. Cette méthode, offre de multiples inconvénients: longs délais pour procéder aux inventaires, estimations et versements des sommes à attribuer aux ayants droit, et l'opération s'avère très onéreuse pour le Trésor qui devrait immédiatement décaisser la valeur des biens expropriés, représentant une somme considérable.

La deuxième méthode à laquelle nous nous sommes arrêtés offre l'avantage de conserver à l'entreprise son statut de société anonyme tout en permettant à l'Etat d'avoir le contrôle absolu de la gestion: c'est l'acquisition de la grosse majorité des actions de la société. Pour éviter toute spéculation sur les titres et pour permettre, dans le plus bref délai possible, la tenue d'une assemblée générale destinée à modifier les statuts et à les mettre en harmonie avec la nouvelle situation, le transfert de propriété des actions à l'Etat s'opérera dès le lendemain de la promulgation de l'ordonnance.

En outre, ces mesures réservent entièrement les sanctions d'ordre pécuniaire qui pourraient être infligées aux dirigeants pour faits de trahison ou autres délits et crimes de collaboration avec l'ennemi.

Le Gouvernement provisoire de la République française,

Sur le rapport du ministre de l'Air,

Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 2 juin et 4 septembre 1944;

Le comité juridique entendu,

Ordonne:

Art. 1er. — Est transférée à l'Etat, à la date de la publication de la présente ordonnance, la propriété de toutes les actions de la Société anonyme des moteurs « Gnome et Rhône », dont le siège est à Paris, 150, boulevard Haussmann, à l'exception de celles appartenant à des sociétés dans lesquelles l'Etat a une participation majoritaire ou à des personnes morales de droit public, assujetties au contrôle de l'Etat.

Art. 2. — Un décret, qui sera pris dans un délai maximum de trois mois, sur la proposition du ministre de l'Economie nationale et des finances et du ministre de l'Air, déterminera les modalités selon lesquelles sera fixée l'indemnité de dépossession.

Art. 3. — L'indemnité afférente aux actions déposées par les administrateurs en garantie de leur gestion ne pourra leur être versée qu'après l'approbation de leur gestion par l'assemblée générale.

Art. 4. — La présente ordonnance sera publiée au *Journal officiel* de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 29 mai 1945.

C. DE GAULLE.

Par le Gouvernement provisoire de la République française:
Le ministre de l'Air,
CHARLES TILLON.
Le ministre de l'Economie nationale et des finances,
R. PLEVEN.

DÉCRETS, ARRÊTÉS & CIRCULAIRES

MINISTÈRE DE LA JUSTICE

Cours de justice.

Le garde des sceaux, ministre de la Justice,

Vu l'ordonnance du 28 novembre 1944 portant modification et codification des textes relatifs à la répression des faits de collaboration,

Arrête:

Article unique. — Le quatrième paragraphe de l'article 1er de l'arrêté du 11 décembre 1944, portant création de sous-sections à la section départementale des Bonches-de-Rhône de la cour de justice du ressort de la cour

⁴¹³ Ordonnance n°45-1086 du 29 mai 1945, Société nationale Gnome et Rhône, JORF du 30 mai 1945, p. 3082

Příloha č. 6. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 26 června 1945 o
znárodnění letecké dopravy⁴¹⁴

Ordonnance n° 45-1403 du 26 juin 1945
portant nationalisation des transports
aériens.

Le Gouvernement provisoire de la République française,
Sur le rapport du ministre de l'air,
Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1944;
Vu la loi du 11 juillet 1938 sur l'organisation de la nation en temps de guerre;
Vu l'ordonnance du 24 février 1944 portant organisation des transports aériens;
Le comité juridique entendu,

Ordonne :

Art. 1er. — Est transférée à l'Etat, à compter du 1er septembre 1944, la propriété des actions de capital pour la compagnie Air-France. Est également transférée à l'Etat, à compter de la date de publication du décret prévu à l'article 3 ci-dessous, la propriété des actions des compagnies Air-Bleu et Air-France-Transatlantique, qui, lors de la publication de la présente ordonnance, n'appartiendront ni à la compagnie Air-France ni à l'Etat.

Sont toutefois exclues de ces mesures les actions immatriculées au nom de gouvernements étrangers.

Art. 2. — Les indemnités dues aux actionnaires des entreprises susvisées, en raison des mesures prévues à l'article 1er ci-dessus, seront arrêtées conjointement par le ministre de l'air, des finances et de l'économie nationale, des travaux publics et des transports et des postes, télégraphes et téléphones, sur proposition d'une commission spéciale opérant conformément aux dispositions de la loi du 11 juillet 1938 sur l'organisation de la nation pour le temps de guerre.

Art. 3. — Un décret pris en conseil des ministres avant le 30 septembre 1945 fixera la portion des actions des compagnies susvisées dont la propriété pourra être cédée ou rétrocédée à :

- Des collectivités publiques de France et d'outre-mer;
- Des services ou établissements publics dotés de la personnalité morale et de l'autonomie financière;
- Des groupements professionnels d'intérêt général.

Art. 4. — Seront exempts de tous droits fiscaux les actes et conventions qui seront faits pour l'exécution de la présente ordonnance.

Art. 5. — Un décret précisera les conditions d'application des dispositions qui précèdent.

Art. 6. — Sont abrogées toutes dispositions contraires à celles de la présente ordonnance, qui sera publiée au Journal

27 Juin 1945 JOURNAL OFFICIEL

officiel de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 26 juin 1945.

C. DE GAULLE,
Par le Gouvernement provisoire de la République française:
Le ministre de l'air,
CHARLES TILLON.
Le ministre de l'économie nationale et des finances,
R. PLEVEN.
Le ministre de l'agriculture, ministre des postes, télégraphes et téléphones par intérim,
TANGUY PRIGENT.

⁴¹⁴ Ordonnance n°45-1403 du 26 juin 1945, portant nationalisation des transports aériens, JORF du 27 juin 1945, p. 3890-3891

Priloha č. 7. Provděcí dekret č. 45-2520 ze dne 19. října 1945 o určení podílů na základním kapitálu Společnosti Air-France, které lze dále postoupit⁴¹⁵

6930 JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE 26 Octobre 1945

Hadenoue (Georges), promotion Cyr 1913.
Laurens (Jacques), promotion Cyr 1913.
Nota. — L'élève Le Nôtre (André) ayant déjà suivi les cours de P. M. I. A. ne sera pas envoyé à la 7e série.
1re D. B.
Lesage (Philippe), promotion Cyr 1913.
2e D. B.
Marquier de Villemaigne (Régis), promotion Cyr 1913.
Ricard (Jacques), promotion Cyr 1913.
Cossart (Michel), promotion Cyr 1911.
Falvre (Francis), promotion Cyr 1911.
May (Jacques), promotion Cyr 1911.
Rouilleau de La Roussière (Bernard), promotion Cyr 1914.
3e D. I. C.
Cabillet (Paul), promotion Cyr 1943.
Lemut (François), promotion Cyr 1944.
27e D. I. A.
Groche (Pierre), promotion Cyr 1911.
36e D. I.
Massie (Jean), promotion Cyr 1911.
Bianc (Georges), promotion Cyr 1911.

Candidats à l'école spéciale militaire ayant déjà suivi les cours de l'école militaire interarmes et bénéficiant du titre de Saint-Cyrien.

CORPS EXPÉDITIONNAIRE FRANÇAIS D'EXTRÊME-ORIENT
Mozat (Jean), promotion Cyr 1913.
F. F. O.
Compain (Jacques), promotion Cyr 1912.
Petit (Jacques), promotion Cyr 1912.
Lefebvre (Philippe), promotion Cyr 1914.

Candidats à l'école spéciale militaire actuellement à la 6e série des cours de P. M. I. A. et bénéficiant du titre de Saint-Cyrien.

Begin (Jacques), promotion Cyr 1913.
Genilleau (Jean-Marie), promotion Cyr 1913.
Mathieu (Gérard), promotion Cyr 1913.
Coursin (Yann), promotion Cyr 1911.
Paull (Paul), promotion Cyr 1914.
Rouvière (Vincent), promotion Cyr 1911.
Ohry (Jean), promotion Cyr 1911.

Liste d'admission au Prytanée militaire de la Flèche en 1945 (additif).

CANDIDATS ADMIS AUX GRANDES CLASSES

I. — Classe de mathématiques élémentaires.

Astola (Nicolas). Baudouin (Guy). Balthorn (Yvon). Boudet (André). Brisson (Yves). Castellani (René). Coquet (Georges). Courcier (Yves). Espieux (Xavier). Fumes (Maurice). Gilly (René). Guillermet (Bernard). Humblot (François). Jestin (Joseph). Le Berre (Jean).	Le Pottier de La Croix de Vaubois (Hubert). Le Tellier (Emile). De Manheulle (Charles). Mesple (Georges). Morvan (Gilbert). Moulin (François). Moullec (Roger). Peleau (Joseph). Peytavin (Roger). Rolland (Emile). Valette (Jack). Versini (Antoine).
---	---

II. — Classes préparatoires à l'école spéciale militaire.

Beaumont (Serge). Beaumoulin (Yves). Bellissant (René). Bernasconi (Jean). Buguet (Jacques). Charrel (Jacques). Coulanges (Jacques). Didey (Pierre). Dolson (Guy).	Dupont (Robert). Feydel (Georges). Feydy (Jean). Fines (Jean). Fregière (Gilbert). Gérard (Guy). Goubert (Albert). Grouthier (Maurice). Jenoudet (Pierre).
--	--

Labat (Pierre).
Larrolx (Raymond).
Lagier (Jean).
De Lapasse (Henri).
LeGrand (Henri).
Leinaire (Pierre).
Lenormand (Jean-Marie).
Ley (Georges).
Madec (Lucien).
Mahé (Yves).

Malhe (André).
Marlin (Jean).
Merle (Jean).
Miramont (Pierre).
Pinguet (André).
Guinard (Jean).
Schneider (Charles-Frédéric-Eugène).
Somptraic (Jean).
Sourbanc (Jean).
Sourdois (Pierre).

III. — Classe de mathématiques supérieures.
Chambeau (Louis).

Les élèves seront convoqués individuellement par les soins du commandant du Prytanée militaire.

Les admissions ne seront définitives que trois mois après l'entrée à l'école. Les élèves qui, en fin d'année scolaire, n'auront pas la moyenne de 9 s'exposeront à être exclus de l'école après délibération du conseil des classes.

MINISTÈRE DE L'AIR

Décret n° 45-2520 du 19 octobre 1945 fixant la portion des actions de capital de la compagnie Air-France pouvant être cédées ou rétrocédées.

Le Gouvernement provisoire de la République française,

Sur le rapport du ministre de l'air,

Vu l'ordonnance du 3 juin 1913 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1911;

Vu l'ordonnance du 26 juin 1915 portant nationalisation des transports aériens, notamment l'article 3;

Le conseil des ministres entendu,

Décrète:

Art. 1er. — La portion d'actions de capital de la compagnie Air-France susceptible d'être répartie par voie de cession ou de rétrocession entre les collectivités, services ou établissements, groupements et sociétés désignés à l'article 3 de l'ordonnance du 26 juin 1915 portant nationalisation des transports aériens, est fixée à un maximum de 40 p. 100 de la totalité de ces actions, étant entendu que, pour le calcul de ce pourcentage maximum, sont comprises les actions immatriculées au nom des gouvernements étrangers.

Art. 2. — La portion d'actions fixée à l'article 1er ci-dessus est répartie de la manière suivante:

Algérie	5.000 actions.
Empire chrétien	5.000 —
Régence tunisienne	5.000 —
Colonies diverses	20.000 —
Compagnie générale transatlantique	7.200 —
Société nationale des chemins de fer français	20.150 —
Société nationale d'études et de construction de moteurs d'aviation	20.753 —
Société nationale de constructions aéronautiques du Sud-Ouest	462 —
Société nationale de constructions aéronautiques du Sud-Est	462 —
Société nationale de constructions aéronautiques du Centre	462 —
Société nationale de constructions aéronautiques du Nord	462 —
Syndicat national du personnel des transports aériens	521 —

Art. 3. — Le ministre de l'air est chargé de l'exécution du présent décret, qui sera publié

au Journal officiel de la République française.

Fait à Paris, le 19 octobre 1945.

C. DE GAULLE.

Par le Gouvernement provisoire de la République française:

Le ministre de l'air,
 CHARLES TILLOUX.

Le ministre d'Etat, ministre des affaires étrangères par intérim,
 JULES BRANNEY.

Le ministre de l'intérieur,
 A. TIXIER.

Le ministre des finances et de l'économie nationale,
 R. FLEURY.

Le ministre des travaux publics et des transports,
 RENÉ MAYER.

Le ministre des postes, télégraphes et téléphones,
 RUGÈRE THOMAS.

Le ministre des colonies,
 P. GIACOBBI.

Administration centrale.

Par arrêté en date du 15 octobre 1945, M. Geoffroy (Charles), ouvrier professionnel de 3e classe de la 1re catégorie, est promu complémentaire de 3e classe, à compter du 16 janvier 1945.

Personnels civils des services extérieurs.

Rectificatif au Journal officiel du 11 octobre 1945: page 6319, 1re colonne, chef de section administratif de 1re classe (à compter du 1er octobre 1945), au lieu de: « M. Dichamp (Marius), point de départ de l'ancienneté reporté au 1er octobre 1943 », lire: « M. Dichamp (Marius), point de départ de l'ancienneté reporté au 1er octobre 1943 ».

MINISTÈRE DES FINANCES

Conditions d'application de l'article 5 de l'ordonnance du 3 janvier 1944 relative à l'impôt sur les tabacs en Corse.

Le ministre des finances,

Vu l'ordonnance du 3 juin 1913 portant institution du comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1911;

Vu l'ordonnance du 8 janvier 1941 portant fixation du budget général de l'exercice 1944 et notamment l'article 5, instituant une taxe de 30 p. 100 ad valorem sur les tabacs fabriqués en Corse;

Vu l'arrêté du 8 janvier 1944 fixant les conditions d'application de l'article 5 de l'ordonnance du 8 janvier 1941 relatif à l'impôt sur les tabacs en Corse et l'arrêté du 10 février 1941 qui l'a modifié,

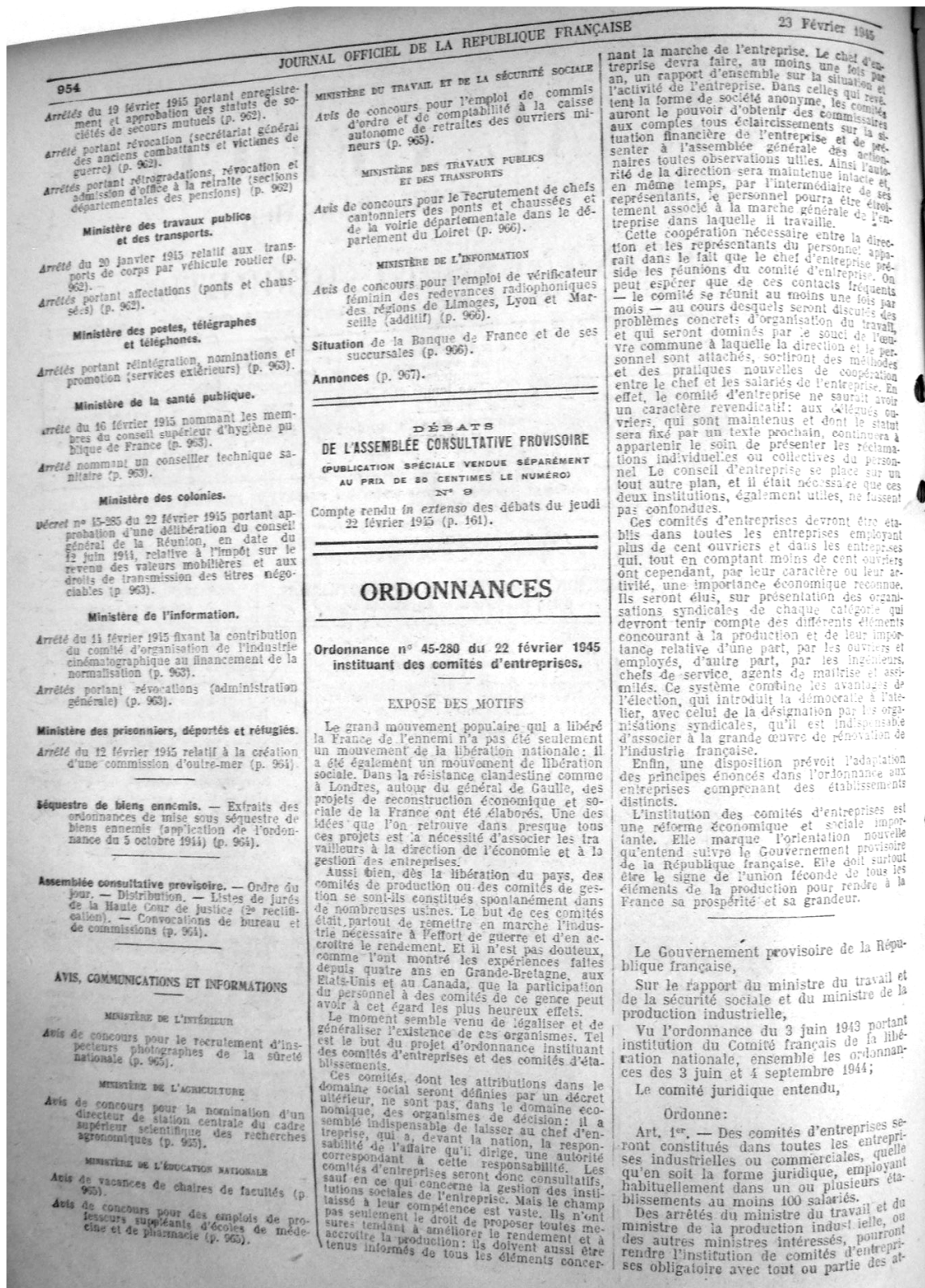
Arrête:

Art. 1er. — Les déclarations déposées par les exploitants de manufactures de tabacs, en application des articles 4 et 5 de l'arrêté du 8 janvier 1941 susvisé, doivent indiquer le nombre et l'emploi des machines utilisées pour travailler le tabac.

Les déclarations déjà déposées en application des articles visés ci-dessus, devront être complétées, dans le délai d'un mois à compter de la publication du présent arrêté, par les exploitants de manufactures de tabacs, par les mêmes indications.

⁴¹⁵ Décret n° 45-2520 du 19 octobre 1945 fixant la portion des actions de capital de la compagnie Air-France pouvant être cédées ou rétrocédées, JORF, du 20 octobre 1945, p. 6930

Príloha č. 8. Vládní nařízení s mocí zákona ze dne 22 února 1945 o závodních výborech⁴¹⁶

⁴¹⁶ Ordonnance n°45-280 du 22 février 1945, institution de Comités d'entreprises, JORF du 23 février 1945, p. 954-956

tributions prévues aux articles 2 et 3 ci-après :

1° Dans les entreprises comptant moins de 100 salariés ;

2° Dans les offices ministériels, les professions libérales, les sociétés civiles autres qu'à caractère industriel ou commercial, les syndicats professionnels et les associations de quelque nature que ce soit.

Des décrets en conseil d'Etat détermineront les services publics à caractère industriel ou commercial, y compris les services exploités en régie, même monopolisés, dans lesquels il sera obligatoirement créé des comités d'entreprises et, s'il y a lieu, les modalités particulières de composition et de fonctionnement de ces comités.

Un arrêté du ministre du travail et du ministre de la production industrielle déterminera les conditions dans lesquelles les travailleurs à domicile seront considérés, pour l'application de la présente ordonnance, comme faisant partie du personnel des entreprises.

Art. 2. — Le comité d'entreprise coopère avec la direction à l'amélioration des conditions collectives de travail et de vie du personnel, ainsi que des règlements qui s'y rapportent, à l'exception des questions relatives aux salaires.

Le comité d'entreprise assure ou contrôle la gestion de toutes les œuvres sociales établies dans l'entreprise au bénéfice des salariés ou de leurs familles, ou participe à cette gestion, quel qu'en soit le mode de financement, dans les conditions qui seront fixées par un décret pris en conseil d'Etat.

Ce décret déterminera notamment les conditions dans lesquelles les pouvoirs du comité d'entreprise pourront être délégués à des organismes créés par lui et soumis à son contrôle, ainsi que les règles d'octroi et l'étendue de la personnalité civile des comités d'entreprises et des organismes créés par eux. Il fixera en outre les conditions de financement des œuvres sociales.

Art. 3. — Dans l'ordre économique, le comité d'entreprise exerce, à titre consultatif, les attributions ci-après :

a) Il étudie toutes les suggestions émises par le personnel dans le but d'accroître la production et d'améliorer le rendement de l'entreprise, et propose l'application des suggestions qu'il aura retenues. Il peut émettre des vœux concernant l'organisation générale de l'entreprise ;

b) Il propose en faveur des travailleurs ayant apporté par leur initiative ou leurs propositions une collaboration particulièrement utile à l'entreprise toute récompense qui lui semble méritée ;

c) Il est obligatoirement informé des questions intéressant l'organisation, la gestion et la marche générale de l'entreprise. Le chef d'entreprise devra faire au moins une fois par an un exposé d'ensemble sur la situation et l'activité de l'entreprise ainsi que sur ses projets pour l'exercice suivant.

Lorsque l'entreprise est constituée sous la forme d'une société par actions ou, quelle que soit sa forme, lorsqu'elle réunit d'une façon continue plus de 500 salariés, le comité est, en outre, informé des bénéfices réalisés et peut émettre des suggestions sur leur emploi.

Dans les entreprises qui revêtent la forme d'une société anonyme, la direction est tenue de communiquer au comité, avant leur présentation à l'assemblée générale des actionnaires, le compte de profits et pertes, le bilan annuel et le rapport des commissaires aux comptes ainsi que

les autres documents qui seraient soumis à l'assemblée générale des actionnaires.

Un des commissaires aux comptes devra être obligatoirement choisi par l'assemblée générale des actionnaires sur une liste dressée par le comité d'entreprise et comprenant trois noms de commissaires aux comptes agréés par les cours d'appel et appartenant à l'ordre des experts comptables.

Le comité d'entreprise peut, ou convoquer à la réunion qu'il consacre à l'examen des documents mentionnés ci-dessus les différents commissaires aux comptes, ou se faire assister spécialement du commissaire aux comptes dont il a proposé la désignation. Il reçoit leurs explications sur les différents postes de ce document ainsi que sur la situation financière de l'entreprise. Il peut formuler toutes observations utiles qui seront obligatoirement transmises à l'assemblée générale des actionnaires en même temps que le rapport du conseil d'administration.

Art. 4. — Les membres du comité d'entreprise sont tenus au secret professionnel, sous les peines portées par l'article 378 du code pénal, pour tous les renseignements de nature confidentielle dont ils pourraient acquérir connaissance à l'occasion de leurs fonctions.

Art. 5. — Le comité d'entreprise comprend le chef d'entreprise ou son représentant et une délégation du personnel composée comme suit :

De 100 à 500 salariés : cinq délégués titulaires, trois délégués suppléants. De 501 à 1.000 salariés : six délégués titulaires, quatre délégués suppléants. De 1.001 à 2.000 salariés : sept délégués titulaires, cinq délégués suppléants. Au-dessus de 2.000 salariés : huit délégués titulaires, cinq délégués suppléants.

Les suppléants assistent aux séances lorsqu'ils remplacent un délégué titulaire.

Pour les entreprises de moins de 100 salariés, les arrêtés d'extension détermineront le nombre des délégués.

Art. 6. — Les représentants du personnel sont élus dans les conditions prévues aux articles ci-après, d'une part, par les ouvriers et employés, d'autre part, par les ingénieurs, chefs de service, agents de maîtrise et assimilés, sur des listes établies par les organisations syndicales les plus représentatives pour chaque catégorie de personnel.

La répartition des sièges, entre les différentes catégories et la répartition du personnel dans les collèges électoraux feront l'objet d'un accord entre le chef d'entreprise et les organisations syndicales intéressées. Dans les cas où cet accord s'avèrera impossible, l'inspecteur divisionnaire du travail décidera de cette répartition.

Dans les entreprises occupant plus de 500 salariés, les ingénieurs et chefs de service auront au moins un délégué titulaire choisi par eux.

Art. 7. — Sont électeurs les salariés des deux sexes de nationalité française, âgés de dix-huit ans accomplis, ayant travaillé douze mois au moins dans l'entreprise et n'ayant encouru aucune des condamnations prévues aux articles 15 et 16 du décret organique du 2 février 1952.

Sont privés de leur droit électoral, pendant la durée de leur peine, les salariés qui ont été condamnés pour indignité nationale.

Art. 8. — Sont éligibles, à l'exception des ascendants et descendants, frères et alliés au même degré, du chef d'entreprise, les électeurs ci-dessus désignés,

agés de vingt-cinq ans accomplis, sachant lire et écrire, et ayant travaillé dans l'entreprise pendant au moins vingt-quatre mois. Toutefois, pendant les trois premières années d'application de l'ordonnance cette durée est ramenée à douze mois.

Ne peuvent être désignés, les salariés qui ont été déchus de leurs fonctions syndicales, en application des ordonnances des 27 juillet et 27 septembre 1944.

Art. 9. — L'inspecteur du travail pourra autoriser des dérogations aux conditions d'ancienneté dans l'entreprise, prévues aux articles 7 et 8, notamment dans le cas où leur application aurait pour effet de réduire à moins du quart de l'effectif le nombre des salariés remplissant ces conditions.

Art. 10. — L'élection a lieu au scrutin secret et sous enveloppe. Il est procédé à des votes séparés pour les membres titulaires et les membres suppléants. Dans la limite du nombre de délégués à élire, les électeurs peuvent voter pour des candidats appartenant à des listes différentes.

Au premier tour de scrutin, les candidats sont élus à la majorité absolue des inscrits.

Au second tour, ils sont élus à la majorité relative, sous réserve que le nombre des votants, non compris les bulletins blancs ou nuls, soit au moins égal à la moitié des électeurs inscrits, les organisations syndicales ayant la faculté de présenter une nouvelle liste de candidats.

Si le nombre des votants est inférieur à la moitié des électeurs inscrits, il sera procédé, dans un délai de quinze jours, à un troisième tour de scrutin pour lequel les électeurs pourront voter pour des candidats autres que ceux présentés par les organisations syndicales. Seront élus les candidats qui auront réuni le plus grand nombre de suffrages.

Les contestations relatives au droit d'électorat et à la régularité des opérations électorales sont de la compétence du juge de paix qui statue d'urgence. La décision du juge de paix peut être déférée à la cour de cassation. Le pourvoi est introduit dans les formes et délais prévus par l'article 23 du décret organique du 2 février 1952, modifié par les lois des 30 novembre 1875, 6 février et 31 mars 1914, il est porté devant la chambre sociale qui statue définitivement.

Art. 11. — Les membres du comité d'entreprise sont désignés pour une durée de trois ans, leur mandat est renouvelable sans limitation. Toutefois, pendant les trois premières années d'application de la présente ordonnance, ils seront désignés pour une durée d'un an.

Les fonctions de ces membres prennent fin par le décès, la démission, la résiliation du contrat de travail ou à la suite d'une condamnation entraînant la perte du droit d'éligibilité.

Art. 12. — Lorsqu'un membre titulaire cesse ses fonctions pour une des raisons indiquées ci-dessus, son remplacement est assuré par un membre suppléant de la même catégorie qui devient titulaire jusqu'à l'expiration des fonctions de celui qu'il remplace.

Art. 13. — Les organisations syndicales intéressées seront invitées à procéder à l'établissement des listes des candidats proposés pour les postes de membre du comité d'entreprise dans un délai d'un mois à partir de la mise en vigueur de la présente ordonnance. Il sera procédé à l'élec-

tion dans un délai de deux mois à partir de la même date.

Lorsque la création d'un comité d'entreprise est rendue obligatoire en vertu d'un arrêté pris par application de l'alinéa 2 de l'article 1er, les délais ci-dessus partent de l'entrée en vigueur dudit arrêté.

Art. 14. — Le chef d'entreprise est tenu de laisser aux membres titulaires du comité d'entreprise, et, éventuellement aux suppléants, dans la limite d'une durée qui, sauf circonstances exceptionnelles, ne peut excéder quinze heures par mois, le temps nécessaire à l'exercice de leurs fonctions. Ce temps leur sera payé comme temps de travail.

Art. 15. — Le comité d'entreprise est présidé par le chef d'entreprise ou son représentant.

Il est procédé par le comité à la désignation d'un secrétaire pris parmi les membres titulaires.

Art. 16. — Le comité se réunit au moins une fois par mois, sur convocation du chef d'entreprise ou de son représentant. Il peut, en outre, tenir une seconde réunion à la demande de la majorité de ses membres.

L'ordre du jour est arrêté par le chef d'entreprise et le secrétaire, et communiqué aux membres trois jours au moins avant la séance. Lorsque le comité se réunit à la demande de la majorité de ses membres, figurent obligatoirement à l'ordre du jour de la séance les questions jointes à la demande de convocation.

Les résolutions sont prises à la majorité des voix, sous réserve, en ce qui concerne les œuvres sociales, des dispositions différentes qui pourront figurer dans les décrets en conseil d'Etat prévus à l'article 2.

Art. 17. — Les délibérations sont consignées dans des procès-verbaux établis par le secrétaire et communiqués au chef d'entreprise et aux membres du comité.

Art. 18. — Le chef d'entreprise ou son représentant doit faire connaître, à la réunion du comité qui suit la communication du procès-verbal, sa décision motivée, sur les propositions qui lui auront été soumises. Les déclarations sont consignées au procès-verbal.

Lorsque des propositions du comité, concernant une question entrant dans les attributions des organismes dits « comités d'organisation » ou des organismes qui leur seraient substitués, et renouvelées après un délai d'au moins trois mois, sont rejetées par le chef d'entreprise ou son représentant, le comité peut décider de porter ces propositions en examen devant l'inspecteur général de la production industrielle qui en saisit, s'il l'estime utile, l'organisme compétent, dont le conseil consultatif paritaire doit être obligatoirement consulté.

Lorsque le conseil consultatif paritaire examine des propositions de cette nature, il est obligatoirement complété par un représentant du ministre du travail et de la sécurité sociale siégeant avec voix délibérative.

Un décret en conseil d'Etat déterminera la procédure applicable dans le cas où l'organisme visé à l'alinéa 2 ne dépend pas du ministre de la production industrielle.

Art. 19. — Le comité d'entreprise peut décider que certaines de ses délibérations seront transmises au directeur départemental du travail et de la main-d'œuvre.

Les inspecteurs du travail et les contrôleurs de la main-d'œuvre peuvent, sur leur demande et à tout moment, prendre connaissance des délibérations du comité d'entreprise.

Art. 20. — Le chef d'entreprise doit mettre à la disposition du comité un local convenable, le matériel et, éventuellement, le personnel indispensable pour ses réunions et son secrétariat.

Art. 21. — Dans les entreprises comportant des établissements distincts, il sera créé des comités d'établissements dont la composition et le fonctionnement seront identiques à ceux des comités d'entreprises définis aux articles ci-dessus, qui auront les mêmes attributions que les comités d'entreprises, dans la limite des pouvoirs confiés aux chefs de ces établissements, et, notamment, celles définies aux paragraphes a et b de l'article 3 ci-dessus.

Le comité central d'entreprise sera composé de délégués élus des comités d'établissements, à raison de un ou deux délégués et un nombre égal de suppléants pour chaque établissement, sans que le nombre total des membres titulaires puisse excéder douze.

La répartition des sièges entre les différents établissements et les différentes catégories fera l'objet d'un accord entre le chef d'entreprise et les organisations syndicales intéressées; dans les cas où cet accord s'avérerait impossible, l'inspecteur divisionnaire du travail dans le ressort duquel se trouve le siège de l'entreprise décidera de cette répartition.

Le comité central ainsi formé se réunit au moins une fois tous les six mois au siège de l'entreprise sur convocation du chef de l'entreprise.

Art. 22. — Tout licenciement d'un membre titulaire ou suppléant du comité d'entreprise envisagé par l'employeur devra être obligatoirement soumis à l'assentiment du comité. En cas de désaccords, le licenciement ne peut intervenir que sur décision conforme de l'inspecteur du travail dont dépend l'établissement. Toutefois, en cas de faute grave, le chef d'entreprise a la faculté de prononcer la mise à pied immédiate de l'intéressé en attendant la décision définitive.

Art. 23. — La présente ordonnance ne fait pas obstacle aux dispositions concernant le fonctionnement ou les pouvoirs des comités d'entreprises qui résulteront d'accords collectifs conclus ou renouvelés postérieurement à sa promulgation.

Art. 24. — Toute entrave apportée intentionnellement, soit à la libre désignation des membres d'un comité d'entreprise, soit au fonctionnement régulier d'un comité d'entreprise légalement constitué, sera punie d'une amende de 500 à 5.000 fr. et d'un emprisonnement de six jours à un an ou de l'une de ces deux peines seulement.

En cas de récidive dans le délai d'une année, l'emprisonnement sera toujours prononcé.

Les infractions pourront être constatées tant par l'inspecteur du travail que par les officiers de police judiciaire.

Art. 25. — Les dispositions de la présente ordonnance pourront être étendues à l'Algérie, par des décrets pris pour une ou plusieurs professions, sur le rapport des ministres du travail et de la sécurité sociale, de l'intérieur et de l'économie nationale.

Ces décrets pourront prévoir des modalités particulières d'application.

Art. 26. — La présente ordonnance sera publiée au Journal officiel de la République française et exécutée comme loi.

Fait à Paris, le 22 février 1945.

C. DE GAULLE.
Par le Gouvernement provisoire de la République française:
Le ministre du travail
et de la sécurité sociale,
ALEXANDRE PARODI.
Le ministre de la production industrielle,
ROBERT LACOSTE.
Le ministre de l'économie nationale,
PIERRE MENDES-FRANÇ.

Ordonnance n° 45-281 du 22 février 1945 autorisant, à titre exceptionnel, des dérogations temporaires aux règles de recrutement et d'avancement des fonctionnaires.

EXPOSE DES MOTIFS

De nombreuses administrations souffrent actuellement des besoins exceptionnels de personnel, soit à raison des vides créés par l'épuration, soit à la suite de besoins d'emplois. Il ne paraît pas possible de satisfaire à tous ces besoins en respectant strictement les règles statutaires qui régissent la considération de circonstances particulières affectent étroitement les conditions de nominations et promotions d'avancement.

Pour certains personnels, le statut est de simples arrêtés ou décrets. En attendant l'établissement d'un statut général de la fonction publique, il appartient aux ministères intéressés d'apporter, dans les règles en vigueur, par arrêtés ou décrets, des dérogations qu'ils estiment nécessaires.

Mais les fonctionnaires sont, pour le plus grand nombre, régis par des règlements de l'administration publique; ceux-ci, en vertu de la loi, il paraît opportun de permettre au ministre, lorsqu'il ne juge pas le statut de modifier le statut lui-même, d'appliquer une procédure rapide et aisée par laquelle une procédure rapide et aisée par laquelle.

Toutefois, trois conditions doivent être mises à cette faculté. L'ordonnance en dispose.

- 1° Les dérogations ne sont admissibles que dans des limites strictes.
- 2° Elles prendront fin le 31 décembre 1945.
- 3° Les décrets exigés devront être précédés d'un avis de la commission du conseil d'Etat chargé d'examiner toutes les questions relatives au statut des fonctionnaires.

Ainsi s'affirme le souci de garantir la fonction publique contre un triple risque: l'atteinte aux droits des fonctionnaires en place, créer des disparités excessives entre administrations relevant de ministères différents, abaisser la qualité des services de l'Etat.

Le Gouvernement provisoire de la République française.

Sur le rapport du ministre d'Etat.
Vu l'ordonnance du 3 juin 1943 portant institution du Comité français de la libération nationale, ensemble les ordonnances des 3 juin et 4 septembre 1944;
Vu l'article 16 de la loi de finances du 29 décembre 1882;
Le comité juridique entendu,
Ordonne:

Art. 1er. — Jusqu'au 31 décembre 1945, des nominations, à titre temporaire, aux emplois publics et des promotions pourront être faites, en dérogation aux règles statutaires établies par une loi ou par un règlement d'administration publique, mais seulement dans les limites ci-dessous et dans les conditions fixées, pour chaque dé-

JOURNAL OFFICIEL

DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE

LOIS ET DÉCRETS

ARRÊTÉS, CIRCULAIRES, AVIS, COMMUNICATIONS, INFORMATIONS ET ANNONCES

ABONNEMENTS	LOIS ET DÉCRETS			DEBATS DE L'ASSEMBLÉE NATIONALE CONSTITUANTE	ÉDITION COMPLÈTE		
	UN AN	SIX MOIS	TROIS MOIS	UN AN	UN AN	SIX MOIS	TROIS MOIS
— COMPTA CHÈQUE POSTAL : 100.97, Paris. —							
France, Colonies et pays de protectorat français.....	940 fr.	480 fr.	255 fr.	215 fr.	1.500 fr.	780 fr.	400 fr.
Étranger.. } Pays accordant 50 % sur les tarifs postaux..	1.300 »	680 »	345 »	320 »	1.980 »	990 »	515 »
	1.660 »	840 »	435 »	425 »	2.420 »	1.220 »	630 »

L'Édition des « LOIS ET DÉCRETS » comprend : 1° les textes des lois, décrets, arrêtés, circulaires ; — 2° les avis, communications, informations, annonces. L'Édition des « DEBATS DE L'ASSEMBLÉE NATIONALE CONSTITUANTE » comprend le compte rendu *in extenso* des séances ainsi que les questions écrites et les réponses des ministres à ces questions.

L'ÉDITION COMPLÈTE comprend : 1° l'Édition des « LOIS ET DÉCRETS » ; — 2° l'Édition des « DEBATS DE L'ASSEMBLÉE NATIONALE CONSTITUANTE » ; — 3° tous les Documents publiés en annexes ; — 4° les Tables des matières délivrées gratuitement aux abonnés d'un an.

JOINDRE LA DERNIÈRE BANDE aux renouvellements et réclamations

DIRECTION, RÉDACTION ET ADMINISTRATION
QUAI VOLTAIRE, N° 31, PARIS 7^e

POUR LES CHANGEMENTS D'ADRESSE AJOUTER 6 FRANCS

SOMMAIRE

LOIS

Loi n° 45-015 du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit (p. 8001).

Ordonnance n° 45-2441 portant code de la nationalité française (rectificatif) (p. 8001).

Ordonnance n° 45-2610 relative à l'admission des aspirants de réserve de l'armée de terre à servir en situation d'activité aux colonies (rectificatif) (p. 8005).

Ordonnance n° 45-2628 modifiant la loi validée n° 3092 du 12 juillet 1941 et approuvant deux conventions passées entre l'Etat, le Crédit foncier de France et le Sous-Comptoir des entrepreneurs (rectificatif) (p. 8005).

DÉCRETS, ARRÊTÉS ET CIRCULAIRES

Ministère de l'agriculture et du ravitaillement.

Arrêté du 30 novembre 1945 portant désignation des présidents et des membres des sections du conseil supérieur de l'agriculture (p. 8005).

Arrêté portant détachement (eaux et forêts) (p. 8005).

Ministère de l'éducation nationale.

Arrêté portant transfert (enseignement supérieur) (p. 8007).

Liste d'opulents des maîtres de conférences de l'enseignement supérieur (p. 8007).

(11)

Ministère des travaux publics et des transports.

Arrêté du 30 novembre 1945 portant relèvement du taux des péages perçus au port du Havre (p. 8006).

Ministère des postes, télégraphes et téléphones.

Arrêté du 30 novembre 1945 portant remise de débit (p. 8007).

Ministère du travail.

Arrêté du 20 novembre 1945 fixant l'indemnité forfaitaire attribuée aux médecins chargés du service médical du secrétariat général des anciens combattants et victimes de guerre (p. 8007).

Assemblée nationale constituante. — Réunions des commissions (p. 8007).

AVIS COMMUNICATIONS ET INFORMATIONS

MINISTÈRE DE L'AGRICULTURE ET DU RAVITAILLEMENT

Avis de concours pour huit emplois de contrôleurs titulaires de la protection des végétaux (p. 8007).

Avis concernant le recrutement exceptionnel de contrôleurs des lois sociales en agriculture (p. 8007).

Annonces (p. 8008).

DÉBATS

DE L'ASSEMBLÉE NATIONALE CONSTITUANTE

(PUBLICATION SPÉCIALE VENDUE SÉPARÉMENT AU PRIX DE 3 FR. SOUS LE NUMÉRO)

N° 11

Compte rendu *in extenso* des débats dimanche 2 décembre 1945 (p. 153).

LOIS

LOI n° 45-015 du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit.

L'Assemblée nationale constituante a adopté :

Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :

Nationalisation de la Banque de France.

Art. 1er. — A compter du 1er janvier 1946, la Banque de France est nationale. Elle continue à assurer seule l'émission des billets de banque sur l'ensemble du territoire métropolitain.

Les actions de la Banque sont transférées à l'Etat, qui les détient en propriété. Les conseillers et censeurs désignés par les actionnaires cessent d'exercer leurs fonctions le 31 décembre 1945.

Art. 2. — Les actionnaires reçoivent des obligations nominatives négociables délivrées par la Banque, dont la valeur de remboursement est fixée à la valeur liquidative de l'action telle qu'elle sera déterminée par une commission composée du président de la section des finances du conseil d'Etat, du président, d'un conseiller-maire à la cour des comptes et d'un re-

⁴¹⁹ Loi n° 45-015 du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit, JORF du 3. décembre 1945, p. 8001-8004

présentant des actionnaires désignés par le ministre des finances. Le montant retenu ne peut, toutefois, dépasser le cours moyen de la période écoulée du 1er septembre 1944 au 31 août 1945; il ne peut non plus excéder le prix d'acquisition pour les actions négociées en Bourse entre le 1er septembre 1945 et la date à laquelle aura été fixée la valeur liquidative.

Les caractéristiques des obligations et les conditions d'amortissement en cinquante ans au plus sont fixées par arrêté du ministre des finances sans, toutefois, que le taux d'intérêt alloué puisse dépasser 2 p. 100, étant entendu que les intérêts de 1945 et 1946 ne pourront être supérieurs au dividende de 1944.

Le service des intérêts est assuré par la Banque sous la garantie du Trésor. L'amortissement est à la charge du Trésor.

Les obligations délivrées en représentation d'actions auxquelles la qualité d'immeubles a été conférée ont de plein droit cette qualité dans les mêmes conditions.

Dans tous les cas où des textes législatifs ou réglementaires autorisent un emploi ou rempli de fonds en actions de la Banque de France, cet emploi ou rempli peut être effectué en obligations instituées par le présent article.

Le produit des négociations éventuelles de plus de vingt actions sera obligatoirement porté à un compte bloqué ouvert au nom du vendeur à la Banque de France. Les conditions et la durée de ce blocage seront fixées par arrêté du ministre des finances après avis du conseil national du crédit.

Art. 3. — La composition du conseil général, les statuts de la Banque de France et le régime des impôts et redevances qui lui sont applicables doivent être modifiés et complétés par une loi avant le 28 février 1946.

La Banque continue à être régie par les dispositions de la législation commerciale dans la mesure où il n'y est pas dérogé par les lois et statuts qui lui sont propres.

TITRE II

Des organismes de crédit.

Art. 4. — Il y a trois catégories de banques: les banques de dépôts, les banques d'affaires, les banques de crédit à long et moyen terme.

Toutes les banques doivent se ranger dans une de ces catégories par déclaration faite à la commission de contrôle des banques dans les trois mois de la promulgation de la présente loi. Elles ont une année pour se conformer aux règles applicables à leur catégorie, sauf dérogations ou délais accordés par la commission de contrôle des banques.

Toutes sont soumises au contrôle prévu aux articles 12 à 15 ci-après.

Art. 5. — Les banques de dépôts sont celles qui reçoivent du public des dépôts à vue ou à deux ans au plus. Elles ne peuvent conserver dans des entreprises autres que les banques, les établissements financiers ou les sociétés immobilières nécessaires à leur exploitation, des participa-

tions dépassant 10 p. 100 du capital de ces entreprises. Il leur est interdit d'employer sous forme de participations et en investissements immobiliers les dépôts qu'elles reçoivent du public, sauf autorisation donnée par le comité des dépôts du conseil national du crédit.

Les banques d'affaires sont celles dont l'activité principale est la prise de participations et la gestion de participations dans des entreprises et qui ne reçoivent des dépôts à vue ou à terme inférieur ou égal à un an que de leur personnel, de leurs associés en nom ou commanditaires ou des entreprises dans lesquelles elles possèdent effectivement 15 p. 100 du capital social ou dont elles ont provoqué la création en prenant une participation égale à 15 p. 100 du capital initial.

Constituent la catégorie des banques de crédit à long et à moyen terme les établissements ayant cet objet, placés sous le contrôle de l'Etat, qui exercent leur activité dans le cadre de statuts déterminés par une loi. Leur président, directeur général ou gouverneur est nommé par l'Etat. Les banques spécialisées dans le crédit à long et à moyen terme qui ne répondent pas à cette définition sont considérées comme banques d'affaires.

Art. 6. — Sont nationalisées dans les conditions fixées par les articles 7 à 10 ci-après le Crédit lyonnais, la Société générale pour favoriser le développement du commerce et de l'industrie en France, le Comptoir national d'escompte de Paris, la Banque nationale pour le commerce et l'industrie.

TITRE III

Nationalisation des grandes banques de dépôts.

Art. 7. — A compter du 1er janvier 1946, les entreprises de banques visées à l'article 6 de la présente loi sont transférées en toute propriété avec l'ensemble de leur patrimoine à l'Etat, qui se libère, à l'égard des actionnaires, dans les conditions fixées à l'article 8 ci-après.

A la même date, les pouvoirs des conseils d'administration prennent fin et les administrateurs nouveaux, désignés conformément à l'article 9 de la présente loi, entrent en fonctions.

Pour la période comprise entre la date de promulgation de la présente loi et le 1er janvier 1946, le ministre des finances désigne auprès de chacune des banques nationalisées un commissaire du Gouvernement qui assiste à toutes les séances du conseil d'administration et des comités constitués dans son sein, ainsi qu'aux séances éventuelles de l'assemblée générale des actionnaires. Il a un droit de veto absolu sur toutes décisions du conseil d'administration ou des comités constitués dans son sein.

Art. 8. — A la date du 1er janvier 1946, les actions des établissements nationalisés sont transférées à l'Etat.

Les banques visées à l'article 6 de la présente loi remettent aux actionnaires, en échange de leurs actions, des parts bénéficiaires nominatives qui reçoivent, à partir de l'année 1946, une répartition fixée chaque année par le conseil d'administra-

tion, sans toutefois pouvoir être inférieure au dividende distribué aux actions pour l'exercice 1944. Ce minimum est considéré comme une charge d'exploitation et garanti par l'Etat.

L'Etat rachète chaque année, à partir du 1er janvier 1947, un cinquième au moins des parts bénéficiaires en circulation à cette date. Le prix de rachat est égal au cours moyen de l'action en Bourse de Paris pendant la période du 1er septembre 1944 au 31 octobre 1945. Toutefois, les actions acquises en Bourse entre le 1er septembre 1945 et la date de la promulgation de la présente loi ne peuvent être échangées contre des parts représentant un prix de remboursement supérieur au prix d'acquisition desdites actions.

Les actionnaires des banques nationalisées contre lesquels est ouverte une instruction et ceux qui sont cités devant une cour de justice, une chambre civile, un tribunal militaire, un comité de confiscation des profits illicites, ne peuvent recevoir l'indemnité de rachat prévue au présent article, ni disposer de leurs titres avant décision de l'autorité judiciaire ou administrative compétente.

Le produit des négociations éventuelles, partielles ou totales, des certificats établis pour une valeur nominale d'obligations nouvelles de plus de 200.000 F sera obligatoirement porté à un compte bloqué, ouvert à la Banque de France, dans les conditions prévues à l'article 2.

Art. 9. — A partir du 1er janvier 1946, les banques nationalisées sont gérées par des conseils d'administration composés comme suit:

a) Quatre administrateurs sont désignés par le ministre de l'économie nationale après avis des ministres chargés des départements de la production industrielle et de l'agriculture parmi des personnes exerçant effectivement des professions industrielles, commerciales ou agricoles, sur propositions des organisations professionnelles les plus représentatives;

b) Quatre administrateurs sont désignés par les grandes organisations syndicales les plus représentatives dans des conditions fixées par un arrêté des ministres des finances et du travail. Deux d'entre eux appartiennent aux cadres et aux employés de la banque nationalisée;

c) Deux administrateurs sont désignés par le ministre des finances pour représenter la Banque de France ou les institutions publiques ou semi-publiques de crédit et deux autres choisis par lui parmi des personnes ayant une vaste expérience bancaire.

Le ministre des finances doit donner son agrément à la désignation du président élu par le conseil d'administration et du directeur général, s'il en est désigné un.

Aucun membre du Parlement ne peut être administrateur d'une banque nationalisée. La même interdiction s'applique aux fonctionnaires en activité de service, sauf en ce qui concerne les administrateurs de la catégorie c) ci-dessus. Nul ne peut être administrateur de plusieurs banques nationalisées. Toute personne ayant eu qualité de membre du Gouver-

⁴²⁰ Loi n° 45-015 du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit, JORF du 3. décembre 1945, p. 8001-8004

nement ne peut être nommée administrateur si elle n'a pas cessé ses fonctions gouvernementales depuis cinq ans au moins.

Les administrateurs assument la responsabilité et les obligations fixées par les lois en vigueur en ce qui concerne les sociétés anonymes. Ils sont rémunérés conformément aux statuts des sociétés dont ils sont administrateurs.

Art. 10. — Les établissements nationalisés continuent à être soumis à la législation commerciale et à être assujettis aux impôts qui frappent le commerce de banque en particulier et les sociétés anonymes en général.

Les commissaires aux comptes autres que ceux qui sont présentés par le comité d'entreprise sont désignés par le ministre des finances.

Les pouvoirs des assemblées générales des actionnaires sont, sous réserve des dispositions qui précèdent, exercés par la commission de contrôle des banques sur les rapports du conseil d'administration et des commissaires aux comptes.

TITRE IV

Contrôle des banques d'affaires.

Art. 11. — Un commissaire du Gouvernement est désigné par les ministres de l'économie nationale et des finances, sur proposition du conseil national du crédit auprès de chaque banque d'affaires constituée sous forme de société par actions et dont le total du bilan et des engagements hors bilan est supérieur à 500 millions de francs. Un commissaire du Gouvernement peut être nommé dans la même forme auprès des banques ou établissements financiers dont ces banques d'affaires détiennent ou acquièrent le contrôle.

Le commissaire est assisté d'un comité de contrôle composé :

D'un représentant des organisations commerciales et industrielles les plus représentatives,

D'un représentant des grandes organisations syndicales ouvrières les plus représentatives,

D'un représentant des organismes financiers publics ou semi-publics,

désignés conjointement, sur proposition de ces organismes, par les ministres de l'économie nationale, des finances et du travail.

Le commissaire du Gouvernement assiste à toutes les séances du conseil d'administration et des comités constitués dans son sein, ainsi qu'à toutes les séances de l'assemblée générale des actionnaires. Il peut demander communication de tous les documents de la banque. Il peut opposer son veto à toute décision qui serait contraire à l'intérêt national, prise par le conseil d'administration ou l'un des comités constitués dans son sein ou par l'assemblée générale. Il peut proposer au conseil d'administration toutes mesures qui lui paraissent conformes à l'intérêt général et, en particulier, celles qui correspondent aux vœux ou décisions du conseil national du crédit.

La banque peut, dans un délai de huit jours, faire appel de la décision du commissaire du Gouvernement devant le conseil national du crédit, qui est tenu de se prononcer dans les dix jours.

Aucune banque ne pourra se prévaloir de la présence du commissaire du Gouvernement pour échapper aux responsabilités civiles ou pénales qu'elle serait susceptible d'avoir encourues.

Aucune action en justice ne pourra être dirigée par les tiers contre le commissaire du Gouvernement, à moins de faute personnelle de ce dernier, auquel cas la juridiction administrative serait seule compétente.

Tous les pouvoirs en blanc seront à la disposition du commissaire nommé par le ministre de l'économie nationale, sur proposition du conseil national du crédit.

TITRE V

Direction du crédit.

Art. 12. — Il est créé un conseil national du crédit placé sous la présidence d'un ministre qui est désigné par le Gouvernement et qui peut déléguer ses pouvoirs au gouverneur de la Banque de France, vice-président de droit.

Le conseil national du crédit comprend, indépendamment du président ou du vice-président, trente-huit membres, savoir :

Dix-sept représentants des forces actives du pays ;

Dix nommés par arrêté du ministre de l'économie nationale, à savoir : deux sur proposition de la confédération générale de l'agriculture, cinq sur propositions respectives des coopératives agricoles, du groupement des coopératives de consommation, du groupement des coopératives de production, du centre national du commerce extérieur et de l'assemblée des présidents des chambres de métiers, deux, dont un industriel, sur proposition de l'assemblée des présidents des chambres de commerce, et un sur proposition de l'union des chambres de commerce maritime ;

Sept proposés par les grandes organisations ouvrières les plus représentatives, dont trois représentant les intérêts généraux de ces organisations, nommés par le ministre de l'économie nationale, et quatre représentant les cadres et les employés de banque, nommés par le ministre du travail ;

Sept représentants des ministères de l'économie nationale, de la production industrielle, des travaux publics et des transports, de l'agriculture, de la reconstruction et de l'urbanisme, des colonies et de l'organisme chargé de la préparation du Plan ;

Sept représentants désignés par le ministre des finances à raison de leur compétence financière ou bancaire, dont trois représentants des banques nationalisées, deux représentants des banques non nationalisées présentés par l'association professionnelle des banques, un représentant des organismes de financement du commerce extérieur et le syndic de la compagnie des agents de change de Paris ;

Sept représentants des organismes financiers publics ou semi-publics :

Le directeur général de la caisse des dépôts et consignations ;

Le gouverneur du Crédit foncier de France ;

Le président-directeur général du Crédit national ;

Le directeur général de la Caisse nationale de crédit agricole ;

Le directeur de la Caisse centrale de la France d'outre-mer ;

Le directeur de la chambre syndicale des banques populaires ;

Le directeur des chèques postaux au ministère des postes, télégraphes et téléphones.

Le conseil national du crédit constitue dans son sein quatre comités : celui des dépôts, celui du crédit à court terme, celui du crédit à moyen et à long terme, celui du commerce extérieur.

Le directeur du Trésor assiste à toutes les séances du conseil national du crédit et des comités constitués dans son sein.

Art. 13. — Le conseil national du crédit recommande au ministre des finances toutes mesures ayant pour objet de développer les dépôts en banque ou dans les caisses d'épargne, de diminuer la thésaurisation des espèces, de développer l'usage de la monnaie scripturale, de collecter dans l'intérêt général toutes les disponibilités du public.

Il participe à l'élaboration de tous projets ayant pour objet la concentration bancaire et la réduction des frais généraux du commerce de banque par l'amélioration de l'organisation et des méthodes. Il propose un taux pour les rémunérations des banques privées et nationalisées.

Il propose au ministre des finances la part des disponibilités à réserver aux besoins du Trésor, aux émissions destinées au territoire français, aux territoires d'outre-mer et à l'étranger.

Il propose toutes mesures utiles pour assurer la garantie des dépôts bancaires et la sécurité des placements.

Il est consulté sur les interventions financières de l'Etat directes ou indirectes, telles que les participations, subventions, avantages fiscaux, garanties de bonne fin, lettres d'agrément.

Il recherche pour les interventions financières de l'Etat les moyens et la technique qui doivent être employés suivant la nature des opérations envisagées.

Il est consulté par le ministre de l'économie nationale sur la politique générale du crédit en vue notamment du financement de la reconstruction et du plan de modernisation économique de la nation, des plans d'importation et d'exportation.

Il reçoit à cet effet du ministre de l'économie nationale et des organismes chargés de préparer le plan de modernisation économique de la nation toutes informations nécessaires pour lui permettre d'établir les plans d'investissement correspondants ainsi que les priorités à réserver aux émissions et placements à long terme effectués par appel aux souscriptions publiques. Il contrôle le fonctionnement des organismes de statistique et de renseignement en matière de crédit.

⁴²¹ Loi n° 45-015 du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit, JORF du 3. décembre 1945, p. 8001-8004

Il donne son avis sur toutes directives qui concernent la distribution du crédit et sur toutes questions qui lui sont soumises par le ministre de l'économie nationale ou le ministre des finances.

Il peut proposer au ministre de l'économie nationale la création de conseils régionaux du crédit dont la composition et les attributions sont fixées par arrêté.

Il étudie la nationalisation des banques qui, par le développement de leurs dépôts ou de leurs affaires ou l'extension du réseau de leurs agences sur l'ensemble du territoire, prennent les mêmes caractères que les banques nationalisées par la présente loi. Il invite le Gouvernement à proposer au Parlement la nationalisation d'autres établissements de banque que ceux visés à l'article 6 de la présente loi.

Il exerce par l'intermédiaire de la Banque de France toutes les attributions antérieurement confiées au comité permanent d'organisation bancaire qui est dissous à la date de la promulgation de la présente loi.

Le conseil national du crédit reçoit de tous les départements ministériels, de la commission de contrôle des banques et de la Banque de France tous les documents qui sont nécessaires à l'accomplissement de sa mission.

Il se réunit obligatoirement une fois par mois sur convocation de son président ou de son vice-président. Il adresse aux ministres de l'économie nationale et des finances, au cours du premier trimestre de chaque année, un rapport sur la situation du crédit et sur tous les problèmes qui s'y rattachent.

Art. 14. — Un décret des ministres de l'économie nationale et des finances fixe dans le délai de trois mois et sur proposition du conseil national du crédit les règles fondamentales de fonctionnement des établissements nationalisés.

Un deuxième décret pris dans les mêmes formes fixe les règles fondamentales de fonctionnement des établissements du secteur libre.

Ces deux décrets ci-dessus devront notamment prévoir :

Les règles d'établissement et de publicité des bilans des établissements de crédit ;

Les règles applicables en matière d'opérations bancaires ;

Les règles de composition des portefeuilles bancaires ;

Les obligations des établissements de crédit en matière d'émission et de conversion de fonds publics ;

Les incompatibilités résultant de l'exercice de la profession bancaire tant en ce qui concerne les membres des organismes de direction prévus que le personnel des établissements de crédit.

Art. 15. — La commission de contrôle des banques est composée de la façon suivante : le gouverneur de la Banque de France, président, le président de la section des finances du conseil d'Etat, le directeur du Trésor au ministère des finances, le directeur chargé des questions de crédit au ministère de l'économie nationale et un représentant de la Fédération

d'employés de banque la plus représentative.

Elle exerce tous les pouvoirs d'investigation, de contrôle et de discipline définis par les actes dits lois des 13 et 14 juin 1941. Ses pouvoirs s'étendent aux établissements financiers.

Elle peut nommer un liquidateur à toutes les entreprises et établissements qui sont radiés de la liste des banques, ou cessent d'être enregistrés, ou qui, sans être inscrits sur la liste des banques ou enregistrés, ont reçu notification d'une décision d'avoir à cesser leurs opérations dans un délai déterminé.

Lorsque l'administration, la gérance ou la direction d'une banque ou d'un établissement financier ne peuvent plus, quel que soit le motif de cette carence, être exercées par les personnes régulièrement habilitées à cette fin, la commission ou, sous réserve de ratification par elle, son président, peut désigner à cette banque ou à cet établissement financier un administrateur provisoire, auquel sont transférés les pouvoirs nécessaires à l'administration, la gérance ou la direction.

La commission de contrôle des banques assume à l'égard des banques nationalisées les fonctions prévues au dernier alinéa de l'article 10 de la présente loi et s'adjoint à cet effet trois membres du conseil national du crédit élus par les soins de ce dernier.

Toutes les décisions de la commission de contrôle sont notifiées au conseil national du crédit.

TITRE VI

Dispositions diverses.

Art. 16. — Le Gouvernement est autorisé à prendre dans un délai de six mois, par décret en forme de règlement d'administration publique, rendu sur la proposition du ministre des finances et du ministre de l'économie nationale, après avis du conseil national du crédit, toutes dispositions nécessaires pour organiser la distribution des crédits à long terme nécessaires à la modernisation de l'équipement industriel, commercial, artisanal et agricole du pays. Il peut, notamment, à cet effet, soit provoquer la création d'établissements nouveaux, à moyen ou long terme, soit procéder à la modification des statuts, ou à la réorganisation des établissements existants, notamment du crédit national, de la caisse nationale des marchés de l'Etat et de la caisse nationale de crédit agricole.

Art. 17. — Le Gouvernement est autorisé à prendre, dans un délai de six mois, par décret en forme de règlement d'administration publique rendu sur la proposition du ministre des finances et du ministre de l'économie nationale, après avis du conseil national du crédit, toutes mesures ayant pour objet l'amélioration des conditions de crédit et d'assurance-crédit nécessaires au développement du commerce extérieur de la France. Il peut, notamment, à cet effet provoquer la création d'établissements nouveaux spécialisés dans le crédit à l'exportation ou à l'importation, et proposer au Parlement la modification des statuts ou la réorganisation des éta-

blissements existants, notamment de la banque nationale française du commerce extérieur et de tous organismes administratifs ou subventionnés par l'Etat ayant pour objet l'assurance du crédit à l'exportation ou à l'importation.

Art. 18. — Nonobstant les dispositions des articles 7 et 8 qui précèdent, les actionnaires des banques de dépôts nationalisées seront réunis en assemblée générale, au cours de l'année 1946, sur la convocation du conseil en fonction jusqu'au 31 décembre 1945, aux seules fins d'entendre les rapports du conseil et des commissaires, d'approuver les comptes de l'exercice 1945, de fixer le dividende de cet exercice, sans pouvoir toutefois distribuer aucune réserve, et de donner quitus de leur gestion aux administrateurs dont les pouvoirs prennent fin le 31 décembre 1945.

Art. 19. — Il n'est rien changé au statut du personnel des banques nationalisées, y compris la Banque de France, à ses modes de recrutement, de licenciement et de rémunération.

En cas de licenciement par suppression d'emploi consécutive à l'application de la présente loi, le personnel pourra, en sus de ses droits à la liquidation de sa retraite éventuelle, percevoir une indemnité de licenciement.

Un règlement d'administration publique fixera, avant le 31 mars 1946, les modalités de reclassement du personnel ainsi licencié.

Tous ceux qui, à un titre quelconque, participent soit à la direction, à l'administration ou au contrôle des banques nationalisées, soit au contrôle des banques non nationalisées, sont tenus au secret professionnel.

Art. 20. — Tous actes et conventions intervenant en exécution de la présente loi sont exonérés des droits de timbre et d'enregistrement.

Art. 21. — Toutes dispositions contraires à la présente loi sont abrogées.

Art. 22. — Des décrets pris sous forme de règlement d'administration publique sur la proposition du ministre des finances fixeront toutes conditions d'application de la présente loi.

La présente loi, délibérée et adoptée par l'Assemblée nationale constituante, sera exécutée comme loi de l'Etat.

Fait à Paris, le 2 décembre 1945.

C. DE GAULLE.

Par le Président du Gouvernement provisoire de la République :

Le ministre des finances,

R. PLEVEN.

Ordonnance n° 45-2441 portant code de la nationalité française.

2e rectificatif au Journal officiel du 20 octobre 1945 :

Page 6703, 2e colonne, article 18, 7e ligne, au lieu de : « si, au moment de son engagement, il avait, dans l'un de ces pays, sa résidence habituelle en France, aux colonies ou dans les pays placés sous protectorat ou sous mandat français », lire : « si, au moment de son engagement, il avait, dans l'un de ces pays, sa résidence et s'il y a eu, depuis l'âge

9 Avril 1946	JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE	2951
LOIS		
<p>LOI n° 46-025 du 8 avril 1946 autorisant l'octroi d'avances du Trésor à la Compagnie générale de traction sur voies navigables.</p> <p>L'Assemblée nationale constituante a adopté.</p> <p>Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :</p> <p>Art. 1er. — Est validé l'acte dit loi du 7 avril 1944 autorisant l'octroi d'avances du Trésor à la Compagnie générale de traction sur les voies navigables.</p> <p>Art. 2. — Le montant maximum des avances que le ministre des finances est autorisé à consentir à la Compagnie générale de traction sur les voies navigables par la loi validée du 7 avril 1944 est porté de 20 à 60 millions de francs.</p> <p>La présente loi, délibérée et adoptée par l'Assemblée nationale constituante, sera exécutée comme loi de l'Etat.</p> <p>Fait à Paris, le 8 avril 1946.</p> <p style="text-align: center;">FÉLIX COUIN.</p> <p>Par le Président du Gouvernement provisoire de la République :</p> <p style="text-align: center;">Le ministre de l'économie nationale, ministre des finances, A. PHILIP.</p> <p style="text-align: center;">Le ministre des travaux publics et des transports, JULES MOUL.</p> <hr/> <p>LOI n° 46-026 du 8 avril 1946 tendant à modifier l'article 2 de la loi du 2 décembre 1945 relative à la nationalisation de la Banque de France et des grandes banques et à l'organisation du crédit.</p> <p>L'Assemblée nationale constituante a adopté.</p> <p>Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :</p> <p>Art. 1er. — Le paragraphe 2 de l'article 2 de la loi du 2 décembre 1945 est remplacé par le texte suivant :</p> <p>« Les caractéristiques des obligations et les conditions d'amortissement en cinquante ans ou plus sont fixées par arrêté du ministre des finances, sans toutefois que le taux d'intérêt alloué puisse excéder trois pour cent.</p> <p>Art. 2. — Sont abrogées les dispositions du dernier alinéa de l'article 2 et du dernier alinéa de l'article 8 de la loi du 2 décembre 1945.</p> <p>La présente loi, délibérée et adoptée par l'Assemblée nationale constituante, sera exécutée comme loi de l'Etat.</p> <p>Fait à Paris, le 8 avril 1946.</p> <p style="text-align: center;">FÉLIX COUIN.</p> <p>Par le Président du Gouvernement provisoire de la République :</p> <p style="text-align: center;">Le ministre des finances, A. PHILIP.</p>	<p>LOI n° 46-027 du 8 avril 1946 tendant au relèvement du maximum des dépôts dans les caisses d'épargne et à l'emploi du boni de ces établissements.</p> <p>L'Assemblée nationale constituante a adopté.</p> <p>Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :</p> <p>Art. 1er. — L'article 4 de la loi du 20 juillet 1895, modifié par les lois subséquentes, est modifié ainsi qu'il suit :</p> <p>« Le compte ouvert à chaque déposant ne peut, sauf par la capitalisation des intérêts, dépasser le chiffre de 100.000 F.</p> <p>« Le maximum des dépôts est fixé à 250.000 F pour les sociétés de secours mutuels et les institutions autorisées à cet effet par le ministre des finances ».</p> <p>Art. 2. — A partir de l'année 1946, la bonification d'intérêt prévue à l'article 5 modifié de la loi du 20 juillet 1895 sera attribuée aux comptes pour lesquels les mouvements de retraits n'auront pas dépassé 25.000 F.</p> <p>Art. 3. — Les dispositions de l'article 10 de la loi du 20 juillet 1895, modifié par les lois subséquentes relatives à l'emploi du boni, sont modifiées ainsi qu'il suit :</p> <p>« Les caisses d'épargne, quel que soit le montant de leur fortune personnelle peuvent employer une somme égale au quart du boni de l'année écoulée, en faveur d'établissements et d'œuvres de solidarité nationale, d'établissements et d'œuvres locales de prévoyance, d'hygiène sociale, d'assistance ou de bienfaisance, d'encouragement aux sports, notamment par la création et l'aménagement de terrains et locaux de sports, et au profit de victimes de calamités publiques.</p> <p>« Ce droit de disposition partielle est porté à la moitié du boni et la fortune personnelle représente 0,50 p. 100 du montant des dépôts, aux deux tiers si elle atteint 1 p. 100 et aux trois quarts si elle atteint 1,50 p. 100.</p> <p>« Les caisses d'épargne dont la fortune personnelle représente 2 p. 100 du montant des dépôts peuvent employer la totalité de leur boni, à la condition que sur cette somme un quart au moins soit affecté aux œuvres régionales affiliées à l'Ent'aide française.</p> <p>« La fraction du boni disponible à laquelle aucune affectation n'aura été donnée au cours de l'année de l'arrêté des comptes pourra être employée dans les conditions fixées ci-dessus pendant les deux années suivantes ».</p> <p>La présente loi, délibérée et adoptée par l'Assemblée nationale constituante, sera exécutée comme loi de l'Etat.</p> <p>Fait à Paris, le 8 avril 1946.</p> <p style="text-align: center;">FÉLIX COUIN.</p> <p>Par le Président du Gouvernement provisoire de la République :</p> <p style="text-align: center;">Le ministre des finances, A. PHILIP.</p>	<p>LOI n° 46-028 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz.</p> <p>L'Assemblée nationale constituante a adopté.</p> <p>Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :</p> <p style="text-align: center;">TITRE Ier</p> <p style="text-align: center;"><i>De la nationalisation des entreprises d'électricité et de gaz.</i></p> <p>Art. 1er. — A partir de la promulgation de la présente loi, sont nationalisées :</p> <p>1° La production, le transport, la distribution, l'importation et l'exportation d'électricité ;</p> <p>2° La production, le transport, la distribution, l'importation et l'exportation de gaz combustible.</p> <p>Art. 2. — La gestion des entreprises nationalisées d'électricité est confiée à un établissement public national de caractère industriel et commercial dénommé « Electricité de France (E. D. F.), Service National ».</p> <p>Il comporte au moins six secteurs destinés à étudier, réaliser et exploiter sous sa direction, les moyens de production d'électricité. Une loi, qui sera votée avant le 31 mars 1947, déterminera le statut de ces secteurs et la nature de leur autonomie.</p> <p>La gestion de la distribution de l'électricité est confiée à des établissements publics de caractère industriel et commercial dénommés « Electricité de France, Service de distribution » suivi du nom géographique correspondant.</p> <p>Jusqu'à la mise en place effective des services de production et de distribution, la prise en charge et le fonctionnement du service public de distribution sont assurés par le service national.</p> <p>Art. 3. — La gestion des entreprises nationalisées de gaz est confiée à un établissement public national de caractère industriel et commercial dénommé « Gaz de France (G. D. F.), Service National ».</p> <p>La gestion de la production et de la distribution du gaz est confiée à des établissements publics de caractère industriel et commercial dénommés : « Gaz de France, Service de production et de distribution » suivi du nom géographique correspondant.</p> <p>Jusqu'à la mise en place effective des services de production et de distribution, la prise en charge et le fonctionnement du service public de production et de distribution sont assurés par le service national.</p> <p>Art. 4. — Les services de l'Electricité de France et de Gaz de France sont dotés de l'autonomie financière et par voie de conséquence de l'indépendance technique et commerciale.</p> <p>Ils suivent, pour leur gestion financière et comptable, les règles en usage dans les sociétés industrielles et commerciales et sont assujettis aux impôts.</p> <p>Ils sont soumis au contrôle de commissaires, aux comptes désignés par le ministre des finances parmi les commissaires inscrits sur les listes des cours d'appel.</p>

⁴²³ Loi n° 46-628 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9. avril 1940, p. 2951-2957

Ces commissaires, au nombre de deux au moins pour chaque service autonomes, sont nommés pour une durée de trois ans renouvelable; leurs pouvoirs et leur responsabilité sont soumis aux mêmes règles qu'en ce qui concerne l'exercice de leurs fonctions auprès des sociétés par actions.

Ils rédigent un rapport commun ou des rapports séparés, qui seront publiés au Journal officiel en ce qui concerne les services nationaux, dans des journaux locaux d'annonces légales en ce qui concerne les secteurs de production et les services de distribution en même temps que les bilans et comptes d'exploitation de ces établissements.

La gestion des services nationaux et de distribution est conduite de manière à faire face à toutes les charges d'exploitation, de capital et d'investissement.

Les services nationaux devront, dans les six mois qui suivent le transfert des biens, charges, droits et obligations, établir un inventaire simultané des biens et charges qui leur auront été transférés et un rapport sur la situation administrative, technique, économique et financière qui en résultera. Un résumé de cet inventaire et le rapport seront soumis, dans le délai ci-dessus, au Gouvernement qui, après approbation ou rectification, les communiquera au Parlement au plus tard un an après le transfert des biens, charges, etc. Ils seront publiés au Journal officiel.

Art. 8. — Des conventions particulières pourront intervenir entre les établissements publics prévus par la présente loi pour l'organisation de services communs, on le transfère à l'un d'eux de services qu'il peut gérer plus aisément et qui seraient de la compétence légale ou réglementaire d'un autre.

Titre II

De la mise en application de la nationalisation

Art. 9. — L'ensemble des biens, droits et obligations des entreprises qui ont pour activité principale la production, le transport ou la distribution de l'électricité ou du gaz sur le territoire de la métropole est intégralement transféré aux services nationaux sous réserve des dispositions de l'article 14.

Il en est de même de l'ensemble des biens, droits et obligations des entreprises qui ont pour activité principale la participation à la gestion ou au fonctionnement des entreprises visées aux réserves des dispositions de l'article 15.

Les entreprises auxquelles les dispositions du présent article sont applicables et l'établissement auquel leurs biens, droits et obligations sont transférés sont désignés par décret pris sur le rapport des ministres de la production industrielle et des finances.

Art. 10. — Lorsque l'entreprise exerce son activité dans des territoires et pays de protectorat relevant du ministre de la France d'outre-mer et du ministre des affaires étrangères ou à l'étranger, le transfert résultant du décret ne porte que sur les installations situées en France et sur les droits et obligations y afférents.

Lorsque cette activité est exercée par l'intermédiaire d'une filiale, le transfert ne porte pas sur les actions de la filiale qui appartiennent à l'entreprise, à condition que cette dernière ait modifié son objet et son nom commercial pour tenir compte de la réduction d'activité résultant du transfert, dans le délai qui lui sera fixé par le ministre de la production industrielle et en accord avec lui.

Constitue une filiale au sens du présent article, toute entreprise dont la société-mère possède au moins 25 p. 100 du capital.

Art. 8. — Lorsqu'une entreprise qui n'a pas pour activité principale la production, le transport ou la distribution d'électricité ou de gaz, possède néanmoins des installations affectées à cet objet, et que ces dernières sont nécessaires au fonctionnement du service public, ces installations, ainsi que les droits et obligations y afférents, peuvent être transférés aux services nationaux par décret pris sur le rapport du ministre de la production industrielle et du ministre des finances.

Toutefois, ce transfert ne peut porter sur les installations qui ne présentent pour le service public qu'une utilité accessoire. Mais l'électricité ou le gaz produits par ces installations peuvent, en cas de nécessité, être réquisitionnés au profit du service public.

Sont exclues de la nationalisation :

- 1° La production du gaz naturel;
- 2° Les entreprises gazifiées dont la production annuelle moyenne de 1942 et 1943 est inférieure à 6 millions de mètres cubes, à moins qu'elles n'aient un caractère régional ou national ou que l'entreprise ne soit en même temps nationalisée comme concessionnaire de distribution d'électricité;
- 3° Les entreprises de production d'électricité dont la production annuelle moyenne de 1942 et 1943 est inférieure à 12 millions de kWh.

L'aménagement et l'exploitation de nouvelles installations de production d'électricité susceptibles de produire annuellement moins de 12 millions de kWh seront l'objet de conventions entre l'Electricité de France et les entreprises qui veulent les utiliser pour leur fabrication.

Les entreprises de production de gaz et d'électricité qui n'auraient pas été nationalisées parce qu'elles entraient dans les exceptions prévues aux alinéas 2° et 3° précédents sont nationalisées par décret pris sur le rapport des ministres de la production industrielle et des finances, et le volume annuel de leur production vient à dépasser 7 millions de mètres cubes ou 15 millions de kWh pendant deux années consécutives.

Si une entreprise gazière qui n'est pas nationalisée se trouve sur le parcours d'une conduite de gaz combustible, le Gaz de France pourra lui imposer de s'alimenter à cette source. Faute de se conformer à l'injonction qui lui aura été adressée par le Gaz de France, l'entreprise intéressée pourra être nationalisée.

L'Electricité de France et le Gaz de France sont tenus d'assurer aux entreprises dépossédées, à conditions économiques

et techniques égales, des fournitures d'électricité et de gaz équivalentes à point de vue de leur quantité, de leur qualité et de leur prix aux fournitures des entreprises disposant avant le transfert de leurs biens.

Les services de production d'électricité appartenant à la Société nationale des chemins de fer français, et les services de production de gaz et d'électricité appartenant aux Houillères nationales restent leur propriété, mais seront gérés sous l'autorité du service national compétent par un comité mixte dont la composition et les attributions seront fixées par un décret pris sur le rapport du ministre des travaux publics et du ministre de la production industrielle, en ce qui concerne la Société nationale des chemins de fer français, et du ministre de la production industrielle, en ce qui concerne les Houillères nationales.

Les services de production d'électricité et de gaz liés aux fabrications d'une usine par un lien technique qui ne peut être rompu sans un grave dommage, sont nationalisés dans la cadre de l'Electricité de France ou du Gaz de France, mais sont gérés sous l'autorité du service national par un comité mixte dont la composition et les attributions seront fixées par une convention entre le service national et l'usine, approuvée par un décret pris sur le rapport du ministre de la production industrielle.

Art. 9. — Les transferts résultant des décrets prévus aux articles qui précèdent, ouvrent droit à une indemnité à la charge des services qui en bénéficient, et qui sera versée aux actionnaires dans le cas des entreprises dont l'activité principale est consacrée à la production, au transport ou à la distribution d'électricité ou de gaz et aux entreprises elles-mêmes pour celles qui n'ont pour objet principal que les activités qui précèdent.

Art. 10. — Lorsqu'une entreprise est constituée sous la forme de société par actions, cette indemnité est attribuée aux actionnaires au prorata du nombre de leurs actions, sous réserve, s'il y a lieu, des droits des personnes visées au premier alinéa de l'article 11.

Pour les sociétés dont les actions sont cotées en bourse, l'indemnité est égale au produit du nombre des actions de chaque actionnaire par leur cours moyen du 1er septembre 1941 au 23 février 1943, ou par le cours au 4 juin 1943, lorsque ce dernier cours est supérieur au cours moyen en question.

Toutefois, pour les sociétés qui auraient, depuis le 1er mars 1943, procédé à des distributions de réserves ou à des remboursements de capital, quelle que soit la forme de ces distributions ou remboursements, la valeur globale résultant des évaluations prévues à l'alinéa précédent sera diminuée du montant des remboursements ainsi effectués.

Pour les sociétés qui auraient, depuis le 1er mars 1943, augmenté leur capital versé, la valeur globale résultant des évaluations prévues au deuxième alinéa du présent article sera augmentée du montant des versements ainsi effectués à moins que, les versements ayant été effectués

424 Loi n° 46-628 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9. avril 1940, p. 2951-2957

avant le 4 juin 1945, le cours des actions à cette date ne soit pris comme base du calcul de l'indemnité.

Pour les sociétés dont les actions ne sont pas cotées en bourse, l'indemnité due aux actionnaires est déterminée sur la base de la valeur liquidative de l'entreprise par des commissions instituées à cet effet dans des conditions fixées par décret pris sur le rapport des ministres de la production industrielle, de l'intérieur et des finances. Cette valeur liquidative sera déterminée en tenant compte de tous les éléments, et notamment de la valeur de rachat prévue au cahier des charges.

Art. 11. — Les porteurs de parts de sociétés par actions ayant droit à une partie de l'actif net en cas de liquidation, et les autres personnes ayant des droits similaires dans une société par actions reçoivent une indemnité fixée sur les bases ci-dessus. S'il s'agit d'une société dont les actions sont cotées en bourse, l'indemnité globale allouée aux actionnaires est majorée en faveur des porteurs de parts dans le rapport des droits respectifs des porteurs et des actionnaires dans la liquidation.

S'il s'agit d'une autre société, l'indemnité allouée aux porteurs est une fraction de l'indemnité globale et calculée sur la base de la valeur liquidative en vertu de l'article 10, et son montant est proportionnel au montant des droits des porteurs dans la liquidation.

Lorsqu'ils justifient que leurs titres ont été acquis postérieurement à la fondation de la société, les porteurs de parts de la société par actions, qui n'ont pas droit à une répartition dans l'actif net en cas de liquidation, reçoivent une indemnité égale à la valeur que représenterait au jour du transfert l'attribution pendant dix ans du dividende moyen attribué à leurs parts au cours des trois exercices antérieurs au 1er janvier 1946.

Art. 12. — Lorsque l'entreprise n'a pas le caractère de société par actions, l'indemnité revenant à chacun des ayants droit est fixée dans les conditions prévues au dernier alinéa de l'article 10.

Il en est de même, quelle que soit la forme de l'entreprise, lorsque le transfert ne porte pas sur l'ensemble des biens de celle-ci; en ce cas, le montant de l'indemnité est déterminé en tenant compte de l'importance du prélèvement ainsi opéré sur l'ensemble de l'actif de l'entreprise.

Art. 13. — Le paiement des indemnités dues s'effectue par la remise aux ayants droit, en échange de leurs titres, le cas échéant, d'obligations de la caisse nationale d'équipement de l'électricité et du gaz prévues à l'article 25 ci-après.

Ces obligations sont négociables et amortissables en cinquante ans au plus, par voie de tirage au sort ou de rachat. Elles portent intérêt à 9 p. 100 l'an.

Elles reçoivent, en outre, un intérêt complémentaire variable avec les recettes et fixé dans les conditions de l'article 22.

Les autres caractéristiques sont fixées par arrêté du ministre des finances.

Les intérêts des porteurs de titres de nationalité étrangère seront réglés par décrets contresignés par les ministres de la production industrielle, des affaires étrangères et des finances.

Art. 14. — Les entreprises dont l'ensemble des biens fait l'objet d'un transfert et qui sont constituées sous la forme de sociétés sont mises en liquidation à la date du transfert.

Les actionnaires ou associés de ces sociétés sont réunis en assemblée générale avant l'expiration du septième mois qui suit leur mise en liquidation.

Cette réunion a lieu sur convocation soit du conseil d'administration ou du gérant, soit des commissaires ou du conseil de surveillance, et a pour objet d'approuver les comptes de l'exercice qui sera clos à la date du transfert, de fixer le dividende de cet exercice sans pouvoir toutefois distribuer aucune réserve, de donner, s'il y a lieu, quitus de leur gestion aux administrateurs ou gérants dont les pouvoirs ont pris fin, de nommer un liquidateur, de fixer les pouvoirs de celui-ci et de statuer, s'il y a lieu, sur le partage des biens.

Le compte d'exploitation du dernier exercice devra comprendre toutes les charges, même non encore réglées ou déduites et toutes les recettes concernant les fournitures effectuées, afférentes à la période prenant fin à la date du transfert. Les recettes et les charges, dont la détermination précise ne pourrait être effectuée dans le délai ci-dessus fixé, feront l'objet d'une évaluation forfaitaire, par accord entre l'entreprise et l'Electricité de France ou le Gaz de France. A défaut d'accord, il sera procédé à un arbitrage conformément à l'article 18.

Art. 15. — Dans les six mois qui suivent le transfert de l'ensemble des biens d'une entreprise, la part de l'actif qui n'est pas affectée à la production, au transport ou à la distribution de l'électricité ou du gaz ou à l'exécution d'un service public concédé sera déterminée et évaluée par une commission comprenant un magistrat désigné par la section des travaux publics du conseil d'Etat, un représentant du ministre de la production industrielle, un représentant du ministre des finances et un représentant de l'entreprise intéressée.

Ces biens sont remis au liquidateur de la société pour être aliénés, partagés en franchise d'impôt entre les actionnaires ou exploités par ces derniers, qui peuvent constituer entre eux une nouvelle société à cet effet.

La valeur des biens conservés par les actionnaires ou partagés entre eux et le prix, en cas d'aliénation, doivent être approuvés par le ministre de la production industrielle et le ministre des finances et faire l'objet d'un versement à l'organisme nationalisé intéressé, dans le mois qui suit cette approbation.

La nouvelle société visée au deuxième alinéa du présent article, dont la constitution ne donnera lieu à la perception d'aucun droit d'enregistrement proportionnel, ne pourra pas prendre la dénomination de la société dissoute, ni aucune autre dénomination la rappelant.

Toutefois, les sociétés d'intérêt collectif agricoles et les coopératives d'usagers pourront, sur simple décision de leur assemblée ordinaire et sous la même déno-

mination, poursuivre les objets prévus par leurs statuts et qui n'entrent pas dans le cadre de la nationalisation.

Art. 16. — Le solde net des biens, droits et obligations transférés aux établissements publics prévus par la présente loi constitue le capital de l'établissement.

Le capital appartient à la Nation. Il est inaliénable et, en cas de pertes d'exploitation, il doit être reconstitué sur les résultats des exercices ultérieurs.

Art. 17. — Les groupements et syndicats formés par les entreprises visées à l'article 6 sont dissous de plein droit avec indemnité, et entrent en liquidation dans les conditions prévues à leurs statuts.

Art. 18. — Hors le cas de responsabilité pour faute, l'application de la présente loi n'ouvre droit à aucune indemnité autre que celles qui sont prévues explicitement dans les dispositions qui précèdent.

Les contestations au sujet de l'application de la présente loi entre l'Etat et les services nationaux, d'une part, et les entreprises intéressées, d'autre part, sont réglées par voie d'arbitrage dans les conditions qui seront fixées par un règlement d'administration publique.

Art. 19. — Les biens, droits et obligations nationalisés sont transférés de plein droit dès la publication des décrets prévus par les articles 6, 7 et 8 ci-dessus.

Les contrats civils et commerciaux de quelque nature qu'ils soient comportant des engagements envers les particuliers, dont le terme dépasse le 1er janvier 1948, pourront être dénoncés jusqu'à cette date par le service national intéressé.

TITRE III

De fonctionnement des services nationalisés.

Art. 20. — Les services nationaux sont administrés par un conseil de dix-huit membres nommés par décret pris sur le rapport du ministre de la production industrielle, à savoir :

1° Six représentants de l'Etat, dont un désigné sur la proposition du ministre de l'économie nationale, deux sur la proposition du ministre de la production industrielle, un sur la proposition du ministre des finances, un sur la proposition du ministre de l'agriculture, un sur la proposition du ministre des travaux publics;

2° Six représentants des consommateurs, dont quatre délégués des collectivités locales ayant institué des distributions d'électricité et de gaz, désignés sur la proposition des associations nationales les plus représentatives de ces collectivités, un représentant des principales industries consommatrices et un représentant des associations agricoles, pour l'électricité, ou l'union nationale des associations familiales, pour le gaz;

3° Six représentants du personnel, désignés sur la proposition des organisations syndicales les plus représentatives de ce personnel, à raison de :

a) Trois représentants des cadres techniques et administratifs;

425 Loi n° 46-628 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9. avril 1940, p. 2951-2957

- b) Un représentant du personnel employé;
- c) Deux représentants du personnel ouvrier.

En cas de partage des voix, la voix du président est prépondérante.

Les directeurs généraux des services nationaux sont nommés sur la proposition du conseil d'administration par décret délibéré en conseil des ministres, pris sur le rapport des ministres de l'économie nationale et de la production industrielle et choisis parmi les personnalités de compétence éprouvée dans la profession.

Les membres du conseil d'administration et les directeurs généraux des services nationaux doivent être différents dans les services de l'électricité de France et du Gaz de France.

Aucun membre du Parlement ne peut être membre du conseil d'administration ou directeur général des services nationaux.

Les présidents du conseil d'administration et les directeurs généraux ne peuvent exercer aucune fonction rémunérée ou non dans les conseils d'entreprises privées.

Un décret, pris sur le rapport des ministres de la production industrielle, de l'économie nationale et des finances et de l'agriculture, détermine les conditions dans lesquelles :

- 1° Sont pris en charge au point de vue comptable, par les services nationaux, les biens qui leur sont transférés;
- 2° Sont établis les états de prévision de recettes et de dépenses, les programmes des travaux, les bilans et les comptes de profits et pertes;
- 3° Sont publiés les bilans et les rapports des conseils d'administration.

Art. 21. — Les circonscriptions territoriales des services de distribution sont établies par l'électricité de France ou le Gaz de France en tenant compte de la structure des réseaux et des intérêts économiques des régions, ainsi que des régimes d'exploitation en vigueur pour l'électricité et le gaz, les collectivités intéressées étant préalablement et obligatoirement consultées.

Art. 22. — Chaque service de distribution est administré par un conseil d'administration nommé par le service national et comprenant :

- 1° Quatre membres représentant le service national;
- 2° Six représentants des diverses catégories du personnel désignés par les organisations syndicales les plus représentatives du personnel du service de distribution, selon la répartition prévue à l'article 20 (3°);
- 3° Huit représentants des usagers, dont six représentants des collectivités locales ayant institué des distributions d'électricité ou de gaz, un représentant des industries consommatrices désigné par les chambres de commerce, un représentant des associations familiales pour le gaz ou un représentant des associations agricoles pour l'électricité.

En ce qui concerne le service de distribution d'électricité de la région parisienne, le représentant des associations agricoles

sera remplacé par un représentant des associations familiales.

Un règlement d'administration publique fixera les conditions d'élection des délégués des collectivités locales. Ces collectivités auront un nombre de voix proportionnel à la population. Lorsque le service de distribution comportera à la fois des communes urbaines et des communes rurales, ces deux catégories de communes devront être représentées.

Le directeur du service de distribution est nommé par le conseil d'administration de ce service et doit être agréé par le service national.

Il est choisi parmi des personnalités de compétence éprouvée dans la profession.

Toutefois, cette nomination sera faite après consultation du syndicat des communes intéressées, si la majorité de ces communes représentant la majorité de la population se sont constituées en syndicat de distribution.

Un décret pris sur le rapport des ministres de la production industrielle, de l'économie nationale et des finances et de l'agriculture détermine les conditions dans lesquelles :

- 1° Sont pris en charge au point de vue comptable, par les services de distribution, les biens qui leur sont transférés;
- 2° Sont établis les états de prévisions de recettes et de dépenses, les programmes des travaux, les bilans et les comptes de profits et pertes;
- 3° Sont publiés les bilans et les rapports des conseils d'administration.

Art. 23. — Les sociétés de distribution à économie mixte dans lesquelles l'Etat ou les collectivités publiques possèdent la majorité, les régies ou services analogues constitués par les collectivités locales, les coopératives d'usagers et les sociétés d'intérêt collectif agricole sont maintenues dans leur situation actuelle jusqu'à l'organisation des services de distribution correspondants.

Dans le cas où la distribution de l'électricité ou de gaz était exploitée antérieurement à la présente loi par les régies ou services analogues constitués par les collectivités locales ou par les sociétés où ces collectivités avaient la majorité des actions, ou bien, dont elles partageaient les profits dans une proportion égale ou supérieure à celle qui découle du décret du 25 décembre 1920 sur les sociétés d'économie mixte, ces services ou sociétés seront, dans le cadre des services intercommunaux constitués ou transformés en établissements publics communaux ou intercommunaux qui prendront avec la forme adéquate le nom de « Régie de..... » suivi du nom de la collectivité.

Les rapports de ces régies avec les services de distribution, leur organisation, la nomination des administrateurs et la vérification de leurs comptes seront déterminés par un règlement d'administration publique pris sur le rapport des ministres de la production industrielle et de l'intérieur.

Les coopératives d'usagers et les sociétés d'intérêt collectif agricoles concessionnaires de gaz ou d'électricité pourront également être maintenues dans le cadre des services de distribution. Leurs rapports

avec ces services et leur statut seront déterminés par un règlement d'administration publique pris sur le rapport des ministres de la production industrielle et de l'agriculture.

Sous cette réserve, les organisations prévues au premier paragraphe du présent article conserveront leur autonomie.

Art. 24. — Nonobstant toutes dispositions contraires, les services nationaux et les services de distribution sont habilités à acquérir, de l'Etat et des personnes publiques ou privées des biens de toute nature, à les prendre à bail, à les gérer et à les aliéner, dans les conditions applicables aux personnes privées, sous réserve de se conformer aux règles auxquelles ils sont soumis en application de la présente loi.

Les services nationaux et les services de distribution font face à leurs besoins courants en faisant appel aux moyens de crédit en usage dans les entreprises industrielles.

Ils peuvent procéder à des emprunts, avec l'agrément de la caisse nationale dont il est question à l'article 25 ci-après.

Art. 25. — Il est créé, sous la dénomination de « Caisse nationale d'équipement de l'électricité et du gaz » un établissement public national doté de l'autonomie financière.

La Caisse nationale a pour objet de mettre à la disposition des services nationaux des secteurs de production et des services de distribution les moyens financiers nécessaires à la réalisation de leur mission et notamment à la mise en œuvre du plan d'amélioration et de développement de l'électricité et du gaz.

Elle assure, le service des obligations délivrées en paiement des indemnités prévues par la présente loi, ainsi que le service des obligations émises par les entreprises dont les charges financières sont transférées aux services nationaux. Elle coordonne et contrôle les émissions d'obligations effectuées soit par les services nationaux, soit par les services de distribution.

Art. 26. — La caisse nationale d'équipement de l'électricité et du gaz est administrée par un conseil d'administration dont le président est nommé par décret pris sur le rapport des ministres de la production industrielle et des finances et qui comprend, en outre :

- Quatre représentants de l'Etat;
- Un désigné par le ministre de l'agriculture;
- Un désigné par le ministre de l'économie nationale;
- Un désigné par le ministre des finances;
- Un désigné par le ministre de la production industrielle;
- Trois représentants de l'électricité de France, dont un des services de distribution;
- Deux représentants du Gaz de France, dont un des services de distribution;
- Quatre représentants du conseil national du crédit;
- Le président ou le directeur général de la caisse nationale de crédit agricole.

Le directeur de la caisse nationale est nommé par le ministre des finances, après

426 Loi n° 46-628 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9. avril 1940, p. 2951-2957

avis du ministre de la production industrielle.

La caisse nationale se comporte, en matière de gestion financière et comptable, suivant les règles en usage dans les entreprises industrielles et commerciales et est assujettie aux impôts.

Les comptes de la caisse nationale sont soumis au contrôle de deux ou plusieurs commissaires aux comptes désignés par le ministre des finances parmi les commissaires inscrits sur les listes des cours d'appel.

Art. 27. — La caisse nationale est habilitée à contracter des emprunts pour les besoins des services nationaux et des services de distribution auxquels elle prête son concours.

Le montant et les modalités de ces emprunts sont soumis à l'approbation du ministre des finances. Ils peuvent bénéficier de la garantie de l'Etat.

S'ils ont une durée de plus de quinze ans, ils peuvent comporter, outre, un intérêt fixe, un intérêt complémentaire variant avec l'accroissement des ventes d'électricité et de gaz, et déterminé, pour chaque émission, par le ministre des finances.

La Caisse nationale des marchés de l'Etat est autorisée à recevoir en garantie, à avaliser, à accepter ou à endosser les effets de commerce créés par la caisse nationale d'équipement de l'électricité et du gaz.

Art. 28. — Les services nationaux et, sous leur garantie, les services de distribution, versent chaque année à la caisse nationale d'équipement de l'électricité et du gaz, par prélèvement sur leurs recettes d'exploitation :

1° Les sommes nécessaires au service de l'intérêt et de l'amortissement des emprunts contractés par les entreprises dont les biens ont été transférés en totalité aux services nationaux ;

2° Une annuité correspondant à la charge des intérêts et de l'amortissement des obligations délivrées par la caisse en paiement des indemnités prévues par la présente loi ;

3° Une annuité correspondant au service des intérêts fixes et de l'amortissement des emprunts émis par la caisse.

La caisse nationale reçoit en outre des services un prélèvement sur le prix de vente de l'électricité et du gaz qui est affecté au service des compléments d'intérêts prévus au troisième alinéa de l'article précédent et à l'article 13.

Le prélèvement est fixé par des conventions entre la caisse et le service national approuvées par décret pris sur le rapport des ministres de la production industrielle et des finances.

Son taux ne peut être inférieur à 2 p. 100 des recettes pour le service du complément d'intérêt prévu à l'article 13 de la présente loi.

Art. 29. — Il est créé une chambre des comptes chargée de vérifier et contrôler la gestion des conseils d'administration des différents établissements publics de l'électricité et du gaz.

Les membres de cette chambre sont nommés par décret pris en conseil des ministres sur la proposition du président

du Gouvernement et choisis parmi les personnes réputées pour leur haute expérience de la gestion industrielle ou de la comptabilité commerciale. Ils ne peuvent exercer aucune autre fonction ou profession. Ils fixent par un règlement intérieur l'organisation de la chambre des comptes et la procédure de leurs délibérations. Toutes dépenses entraînées par le fonctionnement de la chambre des comptes et en particulier les émoluments de ses membres, fixés par le ministre de la production industrielle, sont à la charge de l'électricité de France et du Gaz de France et réparties entre ces deux établissements dans une proportion fixée par le ministre de la production industrielle.

Au 31 décembre de chaque année, chaque conseil d'administration des établissements publics de l'électricité et du gaz arrête ses comptes et établit un rapport de sa gestion. Les commissaires aux comptes établissent également leur rapport.

Dans les six mois qui suivent la clôture de l'exercice, les comptes et rapports du conseil d'administration et du commissaire sont soumis à l'examen de la chambre des comptes, qui peut exiger du conseil d'administration toute justification ou explication et dispose de tous pouvoirs à cet effet.

Dans les six mois suivant la date à laquelle elle aura été saisie, la chambre des comptes émettra un avis sur la régularité des comptes et sur la gestion du conseil d'administration de l'établissement contrôlé.

Sur cet avis, quitus pourra être donné de leur gestion aux divers administrateurs dans les conditions suivantes :

Aux administrateurs de la caisse nationale d'équipement de l'électricité et du gaz, par décret pris sur la proposition des ministres de la production industrielle et des finances ;

Aux administrateurs des services de distribution de l'électricité, par le conseil d'administration de l'électricité de France ;

Aux administrateurs des services intercommunaux du gaz, par le conseil d'administration du Gaz de France.

Les administrateurs peuvent à tout moment être révoqués pour faute grave de gestion par les organismes qualifiés pour leur donner quitus.

Dans l'hypothèse où un exercice serait clos par des pertes, les administrateurs de l'établissement public en cause ne pourront être maintenus en fonction que par une délibération particulière et motivée de l'organisme qui a qualité pour délivrer le quitus. A défaut d'une pareille délibération, ils seraient remplacés dans le mois qui suivra l'avis de la chambre des comptes sur les comptes de l'établissement public.

Art. 30. — Chaque année, trois mois au plus tard après les avis reçus de la chambre des comptes prévue à l'article 29 et, en tout état de cause, avant le 31 décembre qui suit la clôture de l'exercice précédent, le ministre de la production industrielle dépose, sur le bureau du Parlement, un rapport sur la situation de l'électricité et du gaz en France. Les rapports et les comptes des conseils d'administration, des commissaires aux comptes, les avis de la

chambre des comptes, les décisions prises sur ces comptes rendus par les organes qualifiés pour donner quitus seront annexés à ce rapport.

Art. 31. — Les administrateurs sont civilement responsables de leur gestion dans les mêmes conditions que les administrateurs des sociétés anonymes.

Sont punis des peines portées à l'article 405 du code pénal, sans préjudice de l'application de cet article à tous les faits constitutifs du délit d'escroquerie, le administrateurs ou directeurs généraux qui :

1° Par simulation de faits faux, en obtenu ou tenté d'obtenir des souscriptions d'obligations ;

2° Ont sciemment publié ou présenté la chambre des comptes un bilan en vue de dissimuler la véritable situation de l'établissement ;

3° Par mauvaise foi, ont fait des biens ou du crédit de l'établissement, ou de pouvoirs qu'ils possédaient, un usage contraire à l'intérêt de celui-ci ou destiné à favoriser une société dans laquelle ils étaient intéressés directement ou indirectement.

Art. 32. — Les bénéfices réalisés par les services de distribution et les régies d'électricité ou du gaz seront versés pour partie à un compte ouvert dans leurs comptabilités respectives et employés au financement des investissements nécessaires au développement de la production ou de la distribution, pour partie aux fonds nationaux, soit de l'électricité, soit du gaz dont il est question ci-après :

La part des bénéfices versés au fonds national est fixée par arrêté des ministres de la production industrielle et des finances après avis des conseils d'administration de l'électricité de France et du Gaz de France et du conseil d'administration de l'établissement intéressé.

Les bénéfices réalisés par l'électricité de France ou par le Gaz de France sont versés à un compte ouvert dans leurs comptabilités respectives à un fonds national de développement, soit de l'électricité, soit du gaz.

Ces fonds nationaux reçoivent également les parts de bénéfices des services de distribution et des régies à eux attribuées ci-dessus.

Les fonds nationaux seront employés par l'électricité de France ou le Gaz de France au financement des investissements faits par eux et à la réalisation des prêts à long terme aux services de distribution et aux régies pour le financement de leurs propres investissements.

Art. 33. — Il est créé un fonds de paréage, non et de compensation du gaz et de l'électricité.

Ce fonds est alimenté par des prélèvements sur les recettes des services de distribution et des régies dont le montant est fixé par arrêté des ministres de la production industrielle et des finances, après avis du ministre de l'Agriculture. La gestion en est confiée à un comité mixte de l'électricité de France et du Gaz de France dont la composition est fixée par décret.

427 Loi n°46-628 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9. avril 1940, p. 2951-2957

Les règles communales d'électricité et de gaz existant au 1er janvier 1940 et qui continuent leur exploitation en vertu de l'article 7, ne sont assujetties aux versements d'rs divers fonds prévus aux articles 28, 32 et 33, qu'après avoir servi à leur collectivité un intérêt statutaire correspondant à l'importance des installations, qui est fixé par rapport aux recettes provenant de la vente du gaz et de l'électricité.

Art. 31. — Les services nationaux sont substitués de plein droit aux anciens exploitants au jour du transfert, nonobstant toutes dispositions ou conventions contraires; dans tous les droits et obligations compris dans ledit transfert, tant vis-à-vis des collectivités publiques que des tiers.

Art. 32. — Dès la déclaration d'utilité publique, les servitudes d'ancrage, d'appui, de passage, d'abatage d'arbres, d'égoutte et d'occupation temporaire, s'appliquent aux projets de travaux dressés par les services nationaux et par les services de distribution et approuvés par le ministre de la production industrielle. Un règlement d'administration publique déterminera la procédure d'urgence qui sera désormais substituée dans tous les cas aux procédures actuellement en vigueur, en vue de simplifier les conditions de déclaration d'utilité publique en matière d'électricité et de gaz.

TITRE IV

Des concessions.

Art. 33. — Les établissements publics auxquels sont transférées les concessions d'électricité ou de gaz nationalisées en vertu de la présente loi, devront observer les dispositions des cahiers des charges en vigueur.

L'Etat, les collectivités locales et, le cas échéant, les tiers conservent tous les droits résultant de ces cahiers des charges et de toutes autres conventions.

Sauf convention expresse contraire, les collectivités locales restent propriétaires des installations qui leur appartiennent, ou de celles qui, exploitées sous le régime de l'affranchissement ou de la concession, devraient leur revenir gratuitement à l'expiration du contrat.

Les collectivités locales concédantes conservent la faculté de faire exécuter et tout ou en partie à leur charge, les travaux de premier établissement, d'extension, de renforcement et de perfectionnement des ouvrages de distribution.

Les rapports et comptes annuels du service de distribution concessionnaire sont communiqués à la collectivité concédante qui saisit de son avis motivé le conseil d'administration de l'Electricité de France ou du gaz de France.

Art. 37. — Un règlement d'administration publique établira de nouveaux cahiers des charges types.

Dans un délai de six mois à partir de la publication de ce règlement, l'autorité concédante ou l'établissement public concessionnaire pourra demander la révision du cahier des charges en vigueur. Le règlement d'administration publique prévu à l'article 1er déterminera les conditions de cette révision.

En cas de révision, à l'expiration de la concession ou en cas de reprise des ouvrages concédés par les collectivités locales selon les dispositions du cahier des charges, il sera statué à défaut d'accord et à la requête de la partie la plus diligente par le conseil supérieur de l'Electricité et du Gaz.

Art. 38. — Un règlement d'administration publique déterminera les conditions dans lesquelles sera transférée à l'Electricité de France la gestion du fonds d'amortissement des charges d'électrification institué par l'article 108 de la loi du 31 décembre 1936 et les conditions dans lesquelles les ressources et les attributions de cet organisme pourront être modifiées et complétées en vue d'assurer le paiement des dépenses d'électrification rurale supportées par les collectivités locales.

TITRE V

Dispositions transitoires.

Art. 39. — A titre transitoire et en attendant que le conseil d'administration de l'Electricité de France ou du Gaz de France ait pu prendre d'autres dispositions, la gestion des entreprises soumises au transfert prévu par l'article 6 est assurée par le directeur général en fonction à la date du transfert.

Le directeur général de chaque entreprise dispose, sous le contrôle du conseil d'administration de l'Electricité de France ou du Gaz de France, des mêmes pouvoirs dont il disposait antérieurement. Il adresse chaque mois, à l'établissement national dont il relève, un compte rendu de sa gestion.

Jusqu'à l'installation du conseil d'administration, ses attributions sont exercées par un commissaire provisoire, ce dernier rend compte de sa gestion au conseil d'administration aussitôt que ce dernier est installé. Ses pouvoirs prennent fin dès l'approbation de son compte rendu par le conseil d'administration.

Art. 40. — Dans le cas où l'exploitation de l'entreprise nationalisée aurait déjà fait l'objet d'une réquisition d'usage, contestée ou non contestée, la remise des services sera effectuée directement par l'autorité requérante à l'autorité chargée de gérer provisoirement ou définitivement les biens nationalisés.

Un inventaire descriptif et estimatif de l'actif et du passif et un état des lieux seront établis d'un commun accord par les deux autorités ci-dessus, sans intervention du prestataire; à défaut d'accord, un délégué du ministère de la production industrielle établira cet inventaire et cet état des lieux.

Cet inventaire et cet état des lieux serviront de base non seulement à la remise des services, mais encore au calcul éventuel de l'indemnité de remise en état pour dépréciation anormale, dégradation ou dégâts prévus à l'article 37 du règlement d'administration publique du 28 novembre 1938.

Une copie de cet inventaire et de cet état des lieux sera communiquée au prestataire par lettre recommandée.

Art. 41. — Une loi particulière à intervenir avant le 31 décembre 1946 déterminera

les conditions de la liquidation de la Compagnie nationale du Rhône et ce dans lesquelles seront assurés les serviteurs autres que celui de l'Electricité confiés à cette compagnie par la loi du 27 mai 1921.

Un décret à intervenir dans le même délai fixera la liquidation de la société Energie électrique de la Moyenne-Dogne.

TITRE VI

Dispositions d'exécution.

Art. 42. — Seront punis d'une peine six mois à cinq ans de prison et d'une amende de 50.000 à 500.000 F ou de l'un de ces peines seulement, sans préjudice des dommages et intérêts éventuels :

1° Ceux qui, en contravention des dispositions de la présente loi, cèdent, détournent, aliènent, endommagent, défont ou dissimulent des biens meubles et immeubles, des archives, projets, études, comptabilités et autres documents de toute nature susceptibles d'être compris dans le transfert effectué par les décrets de nationalisation;

2° Ceux qui, en contravention des dispositions de la présente loi, maintiennent en activité ou reconstituent les sociétés, groupements ou syndicats dissous par celles-ci ou reprennent le nom commercial d'une organisation dissoute;

3° Ceux qui font sciemment obstacle à l'application de la présente loi ou compromettent volontairement le bon fonctionnement des installations ou services transférés au service national ou aux services de distribution, ou exploités par eux;

Art. 43. — A moins que le tribunal correctionnel n'ait statué sur la restitution des biens cédés ou détournés ou ne soit saisi d'une telle demande, ces biens peuvent, à la requête du ministre public, par ordonnance de référé du président du tribunal civil de la situation des biens, être restitués au service qui en a obtenu le transfert.

Art. 44. — Des décrets en conseil d'Etat détermineront :

1° Les états des services nationaux et, après avis du ministre de l'intérieur, les statuts types des services de distribution;

2° Les statuts de la caisse nationale d'équipement de l'électricité et du gaz;

3° Les conditions dans lesquelles les biens, droits, obligations et charges, et notamment les emprunts dont la caisse nationale assure l'intérêt et l'amortissement sont répartis entre l'Electricité de France, le Gaz de France et les services régionaux;

4° Les conditions dans lesquelles les sociétés dont l'activité aura fait l'objet d'un transfert partiel devront procéder à leur transformation ou à leur réorganisation;

5° Les conditions dans lesquelles la présente loi sera appliquée aux entrepreneurs qui établissent et mettent en location des colonnes montantes et des canalisations collectives d'immeubles et dans lesquelles leur personnel sera intégré à celui des établissements publics prévus par la présente loi.

428 Loi n° 46-628 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9. avril 1940, p. 2951-2957

6° Les conditions dans lesquelles les lois et règlements d'électricité et de gaz seront l'objet d'une modification.

Art. 45. — Il est créé dès la promulgation de la présente loi un Conseil supérieur de l'électricité et du gaz qui sera consulté lors de l'élaboration des textes d'application de la présente loi et ultérieurement sur tous les décrets et règlements intéressant le gaz et l'électricité. Ce conseil sera organisé par un règlement d'administration publique.

Le conseil supérieur de l'électricité et du gaz arbitrera en dernier ressort les conflits qui peuvent survenir entre les divers établissements créés par la présente loi et les autorités concédantes.

Il sera composé par parties égales de représentants :

- 1° Du Parlement;
- 2° De l'administration;
- 3° Des collectivités locales;
- 4° Des usagers;
- 5° Des services nationaux;
- 6° Du personnel.

Art. 46. — Des décrets pris sur le rapport du ministre de la production industrielle et, le cas échéant, du ministre de l'Intérieur, déterminent :

1° Les mesures de coordination applicables aux installations d'électricité et de gaz exploitées par des entreprises qui n'ont pas fait l'objet d'un transfert total;

2° Les conditions dans lesquelles des surtaxes individuelles pourront être appliquées par décrets du ministre de la production industrielle en cas d'insubordination des mesures techniques imposées aux usagers par arrêté ministériel en vue de garantir la sécurité, d'améliorer le rendement des installations d'électricité et de gaz ou d'éviter la surcharge ou le déséquilibre des lignes de transport;

3° Les modalités de la dissolution des comités d'organisation du gaz et de l'énergie électrique;

4° Les conditions dans lesquelles les services de distribution pourront cesser d'assurer les activités commerciales que les anciens exploitants assuraient en dehors de celles qui sont définies à l'article 1er de la présente loi, notamment en ce qui concerne l'établissement, la réparation et l'entretien des installations intérieures et la vente ou la location d'appareils ménagers;

5° Les conditions dans lesquelles les programmes de travaux des services de distribution sont approuvés par le ministre de l'Agriculture, après avis des services nationaux et des collectivités concédantes intéressées;

6° Les conditions auxquelles devront se conformer les fabricants d'appareils d'éclairage en vue de réduire le nombre de types de ces appareils et d'améliorer la qualité et le rendement.

Art. 47. — Des décrets pris sur le rapport des ministres du travail et de la production industrielle, après avis des organisations syndicales les plus représentatives des personnels, déterminent le statut du personnel en activité et du personnel retraité et pensionné des entreprises ayant fait l'objet d'un transfert.

Ce statut national, qui ne peut réduire les droits acquis des personnels en fonctions ou retraités à la date de la publication de la présente loi, mais qui peut les améliorer, se substituera de plein droit aux règles statutaires ou conventionnelles, ainsi qu'aux régimes de retraite ou de prévoyance antérieurement applicables à ces personnels.

Ce statut s'appliquera à tout le personnel de l'industrie électrique et gazière, y compris les usines exclues de la nationalisation par l'article 8, à l'exception des ouvriers mineurs employés par les centrales et les cokeries des houillères et des employés de chemins de fer qui conservent, sauf demande de leur part, leur statut professionnel.

Ce statut prévoira un budget qui sera affecté à l'amélioration des œuvres sociales existantes et à la création de nouvelles œuvres sociales. La répartition de ce budget et la gestion de ces œuvres seront confiées à un comité national composé de délégués des comités d'entreprise.

Art. 48. — A dater de la promulgation de la présente loi, le personnel de tout rang participant à l'exploitation des installations et au fonctionnement des entreprises ayant fait l'objet d'un transfert en exécution de la présente loi, est maintenu ou placé sous le régime de la réquisition dans ses fonctions actuelles pendant un an dans les conditions prévues par la loi du 11 juillet 1938.

Dans le cas de suppression d'emploi, l'agent devra être mis dans un établissement similaire avec des avantages au moins égaux à ceux dont il jouissait précédemment. En cas de refus de l'agent, une indemnité de licenciement devra lui être versée, selon des règles à fixer par décret.

Art. 49. — L'article 695 du code de l'enregistrement est abrogé et remplacé par les dispositions suivantes :

« Art. 695. — Production, transport et distribution de l'électricité et du gaz. — Les dispositions prévues à l'article 592 relatif à l'expropriation pour cause d'utilité publique sont étendues aux plans, procès-verbaux, certificats, jugements, contrats, quittances et autres actes relatifs à l'établissement des servitudes prévues par la législation en vigueur sur l'électricité et le gaz ».

L'article 319 du code de timbre est abrogé et remplacé par les dispositions suivantes :

« Art. 319. — Production, transport et distribution de l'électricité et du gaz. — Les dispositions de l'article 322 relatif à l'expropriation pour cause d'utilité publique sont étendues aux plans, procès-verbaux, certificats, jugements, contrats, quittances et autres actes relatifs à l'établissement des servitudes prévues par la législation en vigueur sur l'électricité et le gaz ».

Art. 60. — Tous actes et conventions intervenant en exécution de la présente loi sont exonérés du timbre ainsi que des droits d'enregistrement et d'hypothèques.

La remise des obligations visées à l'article 13 ne donne lieu à aucune percep-

tion au profit du Trésor. Les dispositions de l'article 52 (§ 1er) du code fiscal des valeurs mobilières, sont applicables à ces obligations.

Les ventes de courant intervenues entre les établissements ainsi que les prestations qu'ils se fournissent entre eux ne donnent lieu à aucun droit et taxe perçus par les règles des contributions indirectes, de l'enregistrement, du domaine et du timbre.

Art. 51. — Les lois concernant l'électricité et le gaz et notamment la loi du 15 juin 1906, la loi du 16 octobre 1919 et l'article 108 de la loi de finances du 31 décembre 1936 subsistent dans leurs dispositions qui ne sont pas modifiées par la présente loi.

Sont abrogées toutes dispositions contraires à la présente loi.

Art. 52. — La présente loi est applicable à l'Algérie et aux colonies dans les conditions qui seront fixées par décrets pris en conseil des ministres et dans un délai n'excédant pas un an.

Art. 53. — Des règlements d'administration publique détermineront, s'il y a lieu, les mesures d'exécution nécessaires à l'application de la présente loi qui ne seraient pas réglées par les articles qui précèdent.

La présente loi, délibérée et adoptée par l'Assemblée nationale constituante, sera exécutée comme loi de l'Etat.

Fait à Paris, le 8 avril 1946.

LE PRÉSIDENT

Par le Président du Gouvernement provisoire de la République :

Le ministre de la production industrielle, MARCEL PAUL.

Le garde des sceaux, ministre de la justice, PIERRE HENRI RAYMOND.

Le ministre de l'Intérieur, ANDRÉ LE TROUQUER.

Le ministre de l'économie nationale, ministre des finances, A. PHILIP.

Le ministre de l'économie nationale, ministre des finances, ministre de l'agriculture par intérim, A. PHILIP.

Le ministre du travail et de la sécurité sociale, A. CROIZAT.

LOI n° 46-628 du 8 avril 1946 tendant à modifier l'ordonnance du 5 mai 1945 instituant un ordre national des pharmaciens.

L'Assemblée nationale constituante a adopté :

Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :

Article unique. — L'article 11 de l'ordonnance du 5 mai 1945 est ainsi modifié :

« Le conseil central des pharmaciens d'officine, gérant de la section A de l'ordre des pharmaciens, comprend :

1° Un pharmacien d'officine destiné à représenter les pharmaciens d'officine des

429 Loi n° 46-628 du 8 avril 1946 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF du 9. avril 1940, p. 2951-2957

**Příloha č. 11. Zákon č. 46-1072 ze dne 17. května 1946 o znárodnění
minerálních paliv⁴³⁰**

JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE 18 Mai 1946

4272

de rachat des actions de la Banque de France et des autres banques nationalisées en vertu de la loi du 2 décembre 1915 ».

Art. 2. — Le conseil national du crédit peut interdire à une banque de continuer son exploitation hors de la zone d'activité qu'il lui aura assignée.

A défaut de cession amiable, les sièges ou agences qui, en vertu de la disposition précitée, devront être abandonnés par la banque pourrnt être transférés à une banque nationalisée, par décret du ministre des finances pris sous forme de règlement d'administration publique, sur proposition du conseil national du crédit, moyennant une indemnité fixée par ce dernier. Au cas où le montant de cette indemnité ne serait pas accepté par la banque intéressée, celle-ci pourra, dans un délai de trois mois, faire appel de la décision prise devant une commission d'arbitrage composée d'un représentant du ministre des finances, d'un représentant de la Banque intéressée et d'un membre du conseil d'Etat, désigné par celui-ci.

Le personnel est bénéficiaire dans tous les cas des dispositions de l'article 19 de la loi du 2 décembre 1915.

La présente loi, délibérée et adoptée par l'Assemblée nationale constituante, sera exécutée comme loi de l'Etat.

Fait à Paris, le 17 mai 1946.

FÉLIX COUIN.

Par le Président du Gouvernement provisoire de la République :

Le ministre des finances,
A. RUIFF.

LOI n° 46-1072 du 17 mai 1946 relative à la nationalisation des combustibles minéraux.

L'Assemblée nationale constituante a adopté :

Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :

TITRE Ier

Dispositions générales.

Art. 1er. — A partir de la publication de la présente loi, sont nationalisées, dans les conditions définies ci-après, les exploitations des mines de combustibles minéraux, les gaz naturels, les huiles minérales et la tourbe n'y étant pas compris.

Art. 2. — Les mines de combustibles minéraux nationalisées sont gérées par des établissements publics nationaux de caractère industriel et commercial, dotés de la personnalité civile et de l'autonomie financière qui sont :

1° Un établissement public central, dénommé « les charbonnages de France », dont l'action s'exerce sur l'ensemble du territoire ;

2° Des établissements publics distincts, dénommés « houillères de... », constitués dans chaque bassin houillier par des décrets qui délimitent leurs champs d'action respectifs.

Ces décrets seront pris sur le rapport du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances, le commissaire au plan entendu, dans le délai maximum de deux mois à compter de la publication de la présente loi ; le nombre et les circonscriptions des houillères de bassin peuvent être ultérieurement modifiés dans la même forme.

Art. 3. — Les charbonnages de France sont un organisme de direction ayant pour attributions :

1° D'assurer la direction d'ensemble, le contrôle et la coordination des activités techniques des houillères de bassin, sans préjudice de leur autonomie juridique, financière et commerciale définie à l'article 2 ;

2° De présenter à l'approbation du Gouvernement un plan de production et d'outillage des mines de combustibles minéraux définis à l'article 1er ;

3° De soumettre au Gouvernement toutes propositions concernant les prix des combustibles minéraux ;

4° D'assurer, dans les conditions prévues par l'article 27 ci-dessous, le service et le remboursement des emprunts actuels et des titres remis aux actionnaires expropriés et aux ayants droit des entreprises, de coordonner l'émission des emprunts émis par les diverses houillères de bassin ou d'assurer l'émission, le service et le remboursement d'emprunts contractés tant pour ses besoins propres que pour ceux des houillères de bassin, en particulier pour la mise en œuvre du plan prévu à l'alinéa 2° ci-dessus ;

5° De développer, diriger et coordonner les recherches techniques se rapportant aux activités intéressant les mines, ainsi que d'orienter les méthodes d'exploitation des mines et de traitement et d'utilisation des produits extraits ;

6° De développer, diriger et coordonner la formation professionnelle et, en particulier, l'apprentissage ;

7° D'établir, pour l'ensemble des houillères de France, un plan comptable et de réaliser entre les houillères de bassin et, s'il y a lieu, les mines qui ne sont pas comprises dans la nationalisation, une compensation de caractère forfaitaire destinée à assurer l'équilibre financier de leurs exploitations respectives ;

8° D'arbitrer, sous réserve des procédures de droit commun, les différends qui peuvent s'élever entre les houillères de bassin.

Art. 4. — Les houillères de bassin sont des organismes de production, d'exploitation et de vente ayant notamment pour mission :

1° De prendre en charge les entreprises ou exploitations nationalisées comprises dans leur champ d'action et d'établir l'inventaire des biens ;

2° D'assurer et, s'il y a lieu, de développer l'exploitation des gisements et le traitement de leurs produits par les meilleurs procédés techniques, de manière à accroître, dans toute la mesure du possible les productions nécessaires aux besoins de l'économie nationale ;

3° D'assurer l'équilibre financier de leur exploitation, compte tenu de toutes les charges afférentes à celles-ci, et notamment des charges de capital et d'investissement ;

4° D'émettre, sous le contrôle et l'autorité des « charbonnages de France », des emprunts nécessaires à l'exécution des travaux, conformément au plan prévu à l'alinéa 2° de l'article 3.

Art. 5. — Les charbonnages de France et les houillères de bassin se comportent, en matière de gestion financière et comptable, suivant les règles en usage dans les sociétés industrielles et commerciales.

Ils sont assujettis aux mêmes impôts que les entreprises industrielles et commerciales.

Ils sont, en outre, soumis au contrôle de commissaires aux comptes désignés par le président de la cour d'appel dans le ressort de laquelle se trouvent situées les entreprises houillères nationalisées.

Ils ne sont, par contre, pas soumis aux dispositions du décret du 15 décembre 1934 et des textes subséquents sur la comptabilité industrielle de l'Etat.

Art. 6. — Un règlement d'administration publique, pris sur la proposition du ministre chargé de l'économie nationale, du ministre des finances, du ministre chargé des mines et du ministre des affaires étrangères, le commissaire au plan et les Charbonnages de France, entendus, détermine les conditions dans lesquelles le commerce de l'importation et de l'exportation des combustibles minéraux qui font l'objet des mesures de nationalisation dans les termes de l'article 1er est réglementé et contrôlé par l'Etat.

Les Charbonnages de France sont habilités à faire toutes propositions et à donner un avis sur les programmes d'importation et d'exportation desdits combustibles minéraux.

TITRE II

De la mise en application de la nationalisation de l'exploitation des mines de combustibles minéraux.

Art. 7. — L'ensemble des biens, droits et obligations des entreprises, qui ont pour activité principale l'exploitation des mines de combustibles minéraux qui font l'objet des mesures de nationalisation dans les termes de l'article 1er, est transféré aux houillères de bassin à la date des décrets constitutifs.

Il en est de même de l'ensemble des biens, droits et obligations des entreprises qui ont pour activité principale la gestion des services utiles au fonctionnement des mines, tels que les voies ferrées minières, les comptoirs de vente, les services sociaux et les cités ouvrières.

Toutefois, celles des entreprises visées aux alinéas 1er et 2° ci-dessus, qui ne présentent qu'un intérêt secondaire, peuvent être exceptées dudit transfert, tout en restant soumises au contrôle des Charbonnages de France.

Les entreprises, dont le transfert est ordonné par l'alinéa 1er du présent article, sont obligatoirement désignées par les décrets prévus à l'article 2, qui déterminent

⁴³⁰ Loi n° 46-1072 du 17 mai 1948 relative à la nationalisation des combustibles minéraux, JORF du 18 mai 1948, p. 4272-4276

les houillères de bassin attributaires de leurs droits, charges et obligations.

Les entreprises dont le transfert est ordonné par le deuxième alinéa du présent article, faute d'être désignées par les décrets ci-dessus visés, le sont au plus tard dans les quatre mois de la publication de la présente loi par décrets pris sur le rapport du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances.

Art. 8. — Lorsqu'une entreprise exerce son activité dans des pays de protectorat relevant du ministère de la France d'outre-mer ou du ministère des affaires étrangères, ou à l'étranger, le transfert résultant du décret ne porte que sur les installations situées en France et sur les droits et obligations y afférents.

Lorsque ladite activité est exercée par l'intermédiaire d'une filiale, le transfert ne porte pas sur les actions de la filiale qui appartiennent à l'entreprise, à condition que cette dernière ait modifié son objet et son nom commercial pour tenir compte de la réduction d'activité résultant du transfert, dans le délai qui lui sera fixé par le ministre chargé des mines, le ministre de l'économie nationale et le ministre des finances, et en accord avec eux.

Constituée une filiale au sens du présent article toute entreprise dont la société mère possède au moins 25 p. 100 du capital.

Art. 9. — Lorsqu'une personne ou une entreprise, qui n'a pas pour activité principale l'exploitation des gisements de combustibles minéraux définis à l'article 1er, possède néanmoins des concessions ou des installations affectées à l'exploitation de gisements de combustibles minéraux, d'industries annexes et dérivées ou à des objets connexes dépendant de la mine ou liés à elle, dans les conditions telles que leur exploitation séparée serait contraire à l'intérêt économique général, ces biens, ainsi que les droits et obligations y afférents, sont transférés aux houillères de bassin par décrets pris sur la proposition du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances, dans le délai d'un an à compter de la promulgation de la présente loi.

Art. 10. — Des décrets pris sur le rapport du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale, du ministre des finances et, le cas échéant, du ministre intéressé, peuvent prononcer la cession des biens transférés aux houillères de bassin, soit aux Charbonnages de France, soit d'un établissement de bassin à un autre, soit aux établissements nationaux, soit à des sociétés nationales.

Art. 11. — Les transferts résultant des décrets prévus aux articles 7, 8 et 9 qui précèdent ouvrent droit à une indemnité à la charge des charbonnages de France.

Art. 12. — Lorsqu'une entreprise est constituée sous la forme de société par actions, cette indemnité est attribuée aux actionnaires au prorata du nombre de leurs actions sous réserve, s'il y a lieu, des droits des personnes visées au premier alinéa de l'article 13.

Pour chaque société dont les actions sont cotées en Bourse, la valeur globale de l'indemnité allouée aux actionnaires est

égale au produit du cours moyen des actions relevé sur le premier semestre 1944 par le nombre d'actions constituant le capital au cours de cette période. Toutefois, le cours moyen des actions des entreprises houillères du Nord et du Pas-de-Calais sera affecté du coefficient 0,875 et celui des actions des entreprises houillères du Centre et du Midi du coefficient 0,637. Pour les entreprises houillères de Lorraines, dont les actions n'ont pas été cotées pendant la période susdite en raison de l'occupation ennemie, il sera substitué au cours moyen défini ci-dessus le cours moyen relevé au cours de l'année 1938 multiplié par le coefficient 4,2.

En outre, pour les houillères sinistrées, la valeur globale définie ci-dessus ne peut être inférieure au produit du cours moyen des actions relevé sur l'année 1938 multiplié par 4,2 par le nombre d'actions constituant le capital au cours de cette période, la somme ainsi déterminée étant augmentée des versements de nouveaux capitaux et diminuée des remboursements de réserve et de capitaux effectués entre le 1er janvier 1939 et le 30 juin 1944.

Pour les sociétés qui auraient, depuis le 1er juillet 1944, procédé à des distributions de réserves ou à des remboursements de capital, quelle que soit la forme de ces distributions ou remboursements, la valeur globale résultant des évaluations prévues aux deuxième et troisième alinéas ci-dessus sera diminuée du montant des remboursements ainsi effectués.

Pour les sociétés qui auraient, depuis le 1er juillet 1944, augmenté leur capital versé, la valeur globale résultant des évaluations prévues aux deuxième et troisième alinéas du présent article sera augmentée du montant des versements ainsi effectués.

La valeur globale ainsi déterminée sera répartie entre les actionnaires au prorata du nombre d'actions qu'ils détiennent dans le capital social existant au moment du transfert.

Pour les sociétés dont les actions ne sont pas cotées en Bourse, l'indemnité due aux actionnaires est déterminée sur la base de la valeur liquidative de l'entreprise par des commissions instituées à cet effet par décrets pris sur le rapport du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances et comprenant :

Un conseiller maître à la cour des comptes, désigné par le premier président de la cour des comptes;

Un ingénieur du corps des mines, désigné par le ministre chargé des mines;

Un expert agréé, désigné conjointement par le ministre des finances et le ministre de la production industrielle;

Un expert agréé, désigné par l'entreprise intéressée.

Art. 13. — Les porteurs de parts de sociétés par actions ayant droit à une partie de l'actif net en cas de liquidation et les autres personnes ayant des droits similaires dans une société par actions reçoivent une indemnité fixée sur les bases ci-après :

S'il s'agit d'une société dont les actions sont cotées en Bourse, l'indemnité globale

allouée aux actionnaires est majorée en faveur des porteurs de parts dans le rapport des droits respectifs des porteurs et des actionnaires dans la liquidation.

S'il s'agit d'une autre société, l'indemnité allouée aux porteurs est une fraction de l'indemnité globale calculée sur la base de la valeur liquidative déterminée en vertu de l'article 12 et son montant est proportionnel au montant des droits des porteurs dans la liquidation.

Lorsqu'ils justifient que leurs titres ont été acquis postérieurement à la fondation de la société, les porteurs de parts de la société par actions, qui n'ont pas droit à une répartition dans l'actif net en cas de liquidation, reçoivent une indemnité égale à la valeur que représenterait, au jour du transfert, l'attribution pendant dix ans du dividende moyen attribué à leurs parts au cours des trois exercices antérieurs au 1er janvier 1946.

Art. 14. — Lorsque l'entreprise n'a pas le caractère de société par actions, l'indemnité revenant à chacun des ayants droit est fixée dans les conditions prévues au dernier paragraphe de l'article 12.

Il en est de même, quelle que soit la forme de l'entreprise, lorsque le transfert ne porte pas sur l'ensemble des biens de celle-ci; en ce cas, le montant de l'indemnité est déterminé en tenant compte de l'importance du prélèvement ainsi opéré sur l'actif de l'entreprise.

Art. 15. — Le paiement des indemnités dues s'effectue par la remise aux ayants droit, en échange de leurs titres, d'obligations des Charbonnages de France.

Ces obligations sont négociables et amortissables en cinq ans au plus, par annuités constantes avec tirage au sort, ou, en outre, par voie de rachat supplémentaire.

Elles portent intérêt à 3 p. 100 l'an. Elles reçoivent, en outre, un intérêt complémentaire variable avec les recettes. Il est effectué chaque année, au service de cet intérêt complémentaire, 0,25 p. 100 des recettes, des ventes de combustibles minéraux, de sous-produits et d'électricité réalisées par les houillères de bassin.

Les autres caractéristiques des obligations sont fixées par arrêté du ministre des finances.

Art. 16. — Les entreprises constituées sous la forme de sociétés ou d'associations, dont l'ensemble des biens est transféré aux houillères de bassin, sont mises en liquidation à la date du transfert.

Les actionnaires ou les associés des dites sociétés ou associations sont réunis en assemblée générale avant l'expiration du sixième mois qui suit la mise en liquidation de la société.

Cette réunion a lieu sur la convocation du conseil d'administration ou du gérant et a pour objet d'entendre les rapports du conseil ou du gérant et des commissaires ou du conseil de surveillance, d'approuver les comptes de l'exercice qui sera clos à la date du transfert et de tous les autres exercices dont les comptes ne seraient pas encore arrêtés, de fixer le dividende de ces exercices sans pouvoir, toutefois, distribuer aucune réserve ni aucun bénéfice provenant de l'allocation forfaitaire.

⁴³¹ Loi n° 46-1072 du 17 mai 1948 relative à la nationalisation des combustibles minéraux, JORF du 18 mai 1948, p. 4272-4276

taire pour travaux neufs incluse dans les prix de vente ou dans l'indemnité compensatrice du prix des combustibles minéraux solides, et de donner, s'il y a lieu, quitus de leur gestion à tous les administrateurs ou gérants dont les pouvoirs ont définitivement pris fin, de nommer un liquidateur, de fixer les pouvoirs de celui-ci et de statuer, s'il y a lieu, sur le partage des biens.

Le compte d'exploitation du dernier exercice devra comprendre toutes les charges, même non encore réglées ou déduites, et toutes les recettes concernant les livraisons effectuées afférentes à la période prenant fin à la date du transfert. Les recettes et les charges, dont la détermination précise ne pourrait être effectuée dans le délai ci-dessus fixé feront l'objet d'une évaluation forfaitaire, par accord entre l'entreprise et les houillères de bassin intéressées. A défaut d'accord, il sera procédé à un arbitrage dans les conditions fixées par décret.

Art. 17. — Au plus tard dans les six mois qui suivent le transfert des biens d'une entreprise, la part de l'actif qui, hors des limites territoriales des concessions minières ou de leur proximité immédiate, ne présente pas d'utilité essentielle actuelle ou future pour l'exploitation des gisements de combustibles minéraux, pour le traitement des produits et des sous-produits et pour les activités annexes et industries des dérivés de la houille ou pour l'exécution d'un service public, est déterminée par une commission comprenant, sous la présidence d'un conseiller d'Etat, un représentant du ministre chargé des mines, un représentant du ministre de l'économie nationale, un représentant du ministre des finances, un représentant des charbonnages de France choisi parmi les administrateurs de la houillère du bassin intéressée et un représentant de l'entreprise intéressée.

La décision de la commission est susceptible des recours de droit commun devant le conseil d'Etat et spécialement du recours en annulation pour violation de la règle fixée à l'alinéa précédent; le recours n'est pas suspensif.

Ces biens sont remis au liquidateur de la société pour être aliénés, partagés entre les actionnaires ou exploités par ces derniers, qui peuvent constituer entre eux une nouvelle société à cet effet; la valeur des biens conservés par les actionnaires ou partagés entre eux et le prix en cas d'aliénation doivent être approuvés par le ministre chargé des mines, le ministre de l'économie nationale et le ministre des finances, dans les six mois qui suivent la décision de la commission prévue au premier alinéa, et faire l'objet d'un reversement à l'organisme nationalisé intéressé dans le mois qui suit cette approbation. Cette valeur devra être établie sur les mêmes bases que celles utilisées pour l'indemnisation totale.

La nouvelle société visée à l'alinéa qui précède, dont la constitution ne donnera lieu à la perception d'aucun droit d'enregistrement proportionnel, ne pourra pas prendre la dénomination de la société dis-

soute ni aucune autre dénomination la rappelant.

Art. 18. — Le solde net des biens, droits et obligations transférés aux établissements publics prévus par la présente loi constitue le capital de l'établissement.

Ce capital appartient à la nation. Il est inaliénable et, en cas de pertes d'exploitation, il doit être reconstitué sur les résultats des exercices ultérieurs.

Art. 19. — Les groupements et syndicats constitués entre les entreprises visées à l'article 7 sont dissous de plein droit, sans indemnité, et entrent en liquidation dans les conditions prévues à leurs statuts.

L'office professionnel des houillères est dissous et l'ensemble de ses biens, droits et obligations est transféré aux Charbonnages de France.

Art. 20. — Hors le cas de responsabilité pour faute, l'application de la présente loi n'ouvre droit à aucune indemnité autre que celles qui sont explicitement prévues par ses dispositions.

TITRE III

Du fonctionnement de l'exploitation des mines nationalisées de combustibles minéraux.

Art. 21. — Les Charbonnages de France sont administrés par un conseil d'administration composé de dix-huit membres nommés par décrets pris en conseil des ministres et comprenant:

1° Six représentants de l'Etat, dont deux sont désignés sur la proposition du ministre chargé des mines, et quatre sont désignés sur les propositions respectives du ministre de l'économie nationale, du ministre des finances, du ministre du travail et du ministre chargé des transports;

2° Six représentants des consommateurs de combustibles minéraux, soit trois représentants des principaux industries et des services consommateurs choisis à égalité et trois représentants des usagers domestiques, dont un désigné par l'union nationale des associations familiales et deux désignés par les confédérations syndicales ouvrières les plus représentatives;

3° Six représentants du personnel, désignés sur la proposition des organisations syndicales nationales les plus représentatives des différentes catégories de personnel (ouvriers, employés et agents de maîtrise, ingénieurs et cadres supérieurs).

Les présidents des conseils d'administration des houillères de bassin peuvent assister, avec voix consultative, aux séances du conseil d'administration des Charbonnages de France lorsque sont examinées des questions intéressant leur bassin.

Le directeur général des Charbonnages de France est nommé, sur la proposition du conseil d'administration par décret pris en conseil des ministres sur le rapport du ministre chargé des mines.

Le président du conseil d'administration et le directeur général ne peuvent exercer aucune fonction, rémunérée ou non, dans les conseils d'entreprises privées.

Aucun membre du Parlement ne peut être président du conseil d'administration ni directeur général.

Art. 22. — Chaque houillère de bassin est administrée par un conseil d'administration comprenant dix-neuf membres nommés par décrets pris sur la proposition du ministre chargé des mines. Ce conseil est composé:

1° De six représentants des Charbonnages de France, désignés sur présentation du conseil d'administration de cet établissement, parmi les personnes ayant une compétence étendue en matière d'exploitation minière d'industrie des combustibles minéraux solides ou d'organisations industrielles;

2° De six représentants des intérêts économiques, dont deux représentants des industries consommatrices désignés par les chambres de commerce des départements compris dans la circonscription du bassin, deux représentants des usagers domestiques désignés par les conseils généraux des mêmes départements et deux représentants des intérêts généraux des consommateurs présentés par le ministre de l'économie nationale;

3° De sept représentants des différentes catégories du personnel (ouvriers, employés et agents de maîtrise, ingénieurs et cadres supérieurs), désignés par les organisations syndicales les plus représentatives de la circonscription du bassin.

Le directeur général de chaque houillère de bassin est nommé, sur la proposition du conseil d'administration, par décret pris sur le rapport du ministre chargé des mines.

Le président du conseil d'administration et le directeur général ne peuvent être membres du parlement ni exercer une fonction, rémunérée ou non, dans les conseils d'entreprises privées.

Art. 23. — Un décret, pris sur le rapport du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances, après avis des Charbonnages de France, détermine les conditions dans lesquelles:

1° Sont pris en charge, du point de vue comptable, par les houillères de bassin ou par les Charbonnages de France, les biens transférés à ces établissements;

2° Sont établis les états de prévisions de recettes et de dépenses, les programmes de travaux neufs, les bilans et les comptes de profits et pertes desdits établissements;

3° Sont publiés les bilans et les comptes des profits et pertes ainsi que les rapports des conseils d'administration. Cette publication doit être faite au *Journal officiel* de la République française avant le 30 juin de chaque année.

Art. 24. — Les articles 29, 30 et 31 de la loi du 8 avril 1916 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz s'appliquent aux conseils d'administration des Charbonnages de France et des houillères de bassin dans les conditions ci-dessous:

La chambre des comptes créée par l'article 29 de la loi du 8 avril 1916 sur la nationalisation de l'électricité et du gaz est chargée de vérifier et contrôler la gestion des conseils d'administration des

432 Loi n°46-1072 du 17 mai 1948 relative à la nationalisation des combustibles minéraux, JORF du 18 mai 1948, p. 4272-4276

Charbonnages de France et des houillères de bassin.

Les Charbonnages de France participent aux dépenses de la chambre des comptes dans la proportion fixée par le ministre de la production industrielle.

Au 31 décembre de chaque année, chaque conseil d'administration des Charbonnages de France et des houillères de bassin arrête ses comptes et établit un rapport de sa gestion. Les commissaires aux comptes établissent également leur rapport.

Ces rapports font ressortir notamment l'évolution de la production et des prix de revient, les variations des capitaux investis et les effectifs des différentes catégories de personnel employé.

Un premier rapport sera présenté avant le 31 décembre 1948 pour établir la situation existant à la date de la nationalisation.

Dans les six mois qui suivent la clôture de l'exercice, les comptes et rapports du conseil d'administration et des commissaires sont soumis à l'examen de la chambre des comptes, qui peut exiger du conseil d'administration toute justification ou explication et dispose de tous pouvoirs à cet effet.

Dans les six mois suivant la date à laquelle elle aura été saisie, la chambre des comptes émettra un avis sur la régularité des comptes et sur la gestion du conseil d'administration de l'établissement contrôlé.

Sur cet avis, quitus pourra être donné de leur gestion aux divers administrateurs dans les conditions suivantes :

Aux administrateurs des houillères de bassin, par le conseil d'administration des Charbonnages de France ;

Aux administrateurs des Charbonnages de France, par décret pris sur la proposition du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances.

Les administrateurs peuvent à tout moment être révoqués pour faute grave de gestion par les organismes qualifiés pour leur donner quitus.

Dans l'hypothèse où un exercice serait clos par des pertes, les administrateurs de l'établissement public en cause ne pourront être maintenus en fonction que par une délibération particulière et motivée de l'organisme qui a qualité pour délivrer le quitus. A défaut d'une pareille délibération, ils seraient remplacés dans le mois qui suivra l'avis de la chambre des comptes sur les comptes de l'établissement public.

Chaque année, trois mois au plus tard après les avis reçus de la chambre des comptes prévue à l'article 29 de la loi du 8 avril 1946 et, en tout état de cause, avant le 31 décembre qui suit la clôture de l'exercice précédent, le ministre de la production industrielle dépose sur le bureau du parlement un rapport sur la situation des Charbonnages de France et des houillères de bassin. Les rapports et les comptes des conseils d'administration, les rapports des commissaires aux comptes, le avis de la chambre des comptes, les décisions prises sur ces comptes rendus par les organis-

mes qualifiés pour donner quitus seront annexés à ce rapport.

Les rapports de gestion accompagnés des comptes arrêtés établis par chaque conseil d'administration, le rapport établissant la situation à la date de la nationalisation, l'avis de la chambre des comptes, sont automatiquement, et dès leur parution, communiqués aux commissions parlementaires intéressées.

Les administrateurs sont civilement responsables de leur gestion dans les mêmes conditions que les administrateurs des sociétés anonymes.

Sont punis des peines portées à l'article 405 du code pénal, sans préjudice de l'application de cet article à tous les faits constitutifs du délit d'escroquerie, les administrateurs ou directeurs généraux qui :

1° Par simulation de faits faux, ont obtenu ou tenté d'obtenir des souscriptions d'obligations ;

2° Ont sciemment publié ou présenté à la chambre des comptes un bilan en vue de dissimuler la véritable situation de l'établissement ;

3° De mauvaise foi, ont fait des biens ou du crédit de l'établissement, ou des pouvoirs qu'ils possédaient, un usage contraire à l'intérêt de celui-ci ou destiné à favoriser une société dans laquelle ils étaient intéressés directement ou indirectement.

Art. 25. — Les Charbonnages de France et les Houillères de bassin sont habilités à acquérir, de l'Etat ou des personnes publiques ou privées, des biens de toute nature, à les prendre à bail, à les gérer et à les aliéner dans les conditions applicables aux personnes privées, à la condition de se conformer aux dispositions de la présente loi et des règlements pris pour son application.

Art. 26. — Les Charbonnages de France et les Houillères de bassin font face à leurs besoins écurants en faisant appel aux moyens de crédit en usage dans les entreprises industrielles et commerciales.

Art. 27. — Les Charbonnages de France assurent, outre le service des emprunts émis par eux en application de l'article 3, paragraphe 4°, le service des obligations délivrées en paiement des indemnités prévues par la présente loi, ainsi que le service des obligations antérieurement émises par les entreprises dont les biens sont transférés en totalité.

Le montant et les modalités des emprunts émis par les Charbonnages de France et les Houillères de bassin en application de l'article 3, paragraphe 4°, et de l'article 4, paragraphe 4°, sont soumis à l'approbation du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances. Ce dernier peut décider que ces emprunts bénéficieront de la garantie de l'Etat.

Les Houillères de bassin sont tenues de mettre à la disposition de l'établissement central les sommes correspondant à la part qui les concerne dans le service des obligations et des emprunts visés aux alinéas précédents.

Elles versent aux Charbonnages de France, en vue d'assurer l'équilibre des

recettes et des dépenses d'exploitation de l'établissement central, des cotisations dont l'assiette et le taux sont déterminés par arrêté du ministre chargé des mines. Les Charbonnages de France reçoivent en outre, des Houillères de bassin, le produit du prélèvement sur les recettes prévu à l'article 15.

Art. 28. — Nonobstant toutes dispositions ou conventions contraires, les Charbonnages de France et les Houillères de bassin sont substitués de plein droit aux anciens concessionnaires, amodiateurs et propriétaires, dans tous les droits et obligations compris dans le transfert.

Art. 29. — Les conventions de toute nature qui comportent, envers des particuliers, des engagements dont le terme dépasse le 1er janvier 1948, peuvent être dénoncées dans le délai d'un an à compter de la promulgation de la présente loi.

TITRE IV

Dispositions spéciales à certains bassins.

Art. 30. — Les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais, instituées par l'ordonnance du 13 décembre 1941, modifiée par l'ordonnance du 12 octobre 1945, sont, sous réserve des dispositions du dernier alinéa de l'article 2 de la présente loi, transformées en « Houillères du bassin du Nord et du Pas-de-Calais ».

Les biens dont elles ont été envoyées en possession en exécution de l'ordonnance ci-dessus visée, ainsi que des décrets pris pour son application, leur sont transférés de plein droit à compter de la date de la publication de la présente loi.

Les indemnités provisoires allouées en contre-partie des envois en possession effectués par application de ladite ordonnance et desdits décrets cessent de courir à compter de la même date et restent acquises aux bénéficiaires à titre de règlement définitif des envois en possession auxquels elles correspondent.

Les Houillères du bassin du Nord et du Pas-de-Calais prennent, en outre en charge, les biens, droits et obligations, non compris dans les envois en possession résultant de l'ordonnance du 13 décembre 1941, qui leur seront transférés par les décrets prévus aux articles 2, 7 et 9 de la présente loi.

Les seules indemnités dues du fait de la conversion des envois en possession en transfert, et des transferts visés à l'alinéa précédent sont celles allouées, en cas de transfert, aux ayants droit visés par la présente loi.

Un apurement définitif des comptes entre les anciens exploitants et les Houillères nationales et des opérations prévues par les ordonnances précitées, aura lieu à la date du transfert. L'intégralité des soldes fera l'objet d'un versement à un an de la date du transfert.

Jusqu'à la nomination de leur conseil d'administration, qui devra intervenir dans un délai de deux mois, les Houillères du bassin du Nord et du Pas-de-Calais fonctionnent provisoirement sur le statut établi par l'ordonnance du 13 décembre 1941.

Le service de l'emprunt obligatoire émis par les Houillères nationales du Nord et du Pas-de-Calais est assuré par les Charbonnages de France, suivant les modalités définies à l'article 27 qui précède.

Un arrêté des ministres des finances et de la production industrielle fixe les conditions d'apurement de l'avance de 2 milliards de francs faite aux Houillères nationales en vertu de l'article 22 de l'ordonnance du 13 décembre 1944.

Art. 31. — Les exploitations minières du Gard-Hérault et du Tarn-Aveyron, qui sont requises depuis le 1er octobre 1944, sont transférées aux houillères de bassin créées par les décrets prévus aux articles 2 et 7.

Les indemnités provisoires attribuées au titre de la réquisition restent acquises à leurs bénéficiaires ainsi que le droit à l'indemnité définitive. Elles sont liquidées, jusqu'à la date de la publication des décrets prévus à l'alinéa précédent, sur les mêmes bases que pour la période du 1er octobre 1944 au 30 septembre 1945.

Les seules indemnités susceptibles d'être dues du fait de la conversion des réquisitions en transfert sont celles qui sont prévues par la présente loi.

TITRE V

Dispositions diverses.

Art. 32. — Sont punis de six mois à cinq ans de prison, et d'une amende de 50.000 à 500.000 F, ou de l'une de ces deux peines seulement, sans préjudice de dommages-intérêts éventuels :

1° Ceux qui, en contravention des dispositions de la présente loi, cèdent, détournent, alièrent, endommagent, détournent ou dissimulent des biens, meubles ou immeubles, des archives, projets, études, comptabilité et autres documents de toute nature, susceptibles d'être compris dans les transferts effectués par les décrets de nationalisation;

2° Ceux qui, en contravention des dispositions de la présente loi, maintiennent en activité ou reconstituent les sociétés, groupements ou syndicats dissous par celle-ci, ou reprennent le nom commercial d'une organisation dissoute;

3° Ceux qui font sciemment obstacle à l'application de la présente loi ou compromettent volontairement le bon fonctionnement des installations ou services transférés aux Charbonnages de France ou aux Houillères de bassin ou exploités par eux.

Art. 33. — A moins que le tribunal correctionnel n'ait statué sur la restitution des biens cédés ou détournés, ceux-ci peuvent, à la requête du ministère public, être restitués aux Charbonnages de France et aux Houillères de bassin par ordonnance de référé au président du tribunal civil de la situation des biens.

Art. 34. — Tous actes et conventions intervenant en exécution de la présente loi sont exonérés du timbre ainsi que des droits d'enregistrement et d'hypothèque.

La remise des obligations visées à l'article 13 ne donne lieu à aucune perception au profit du Trésor. Les dispositions de l'article 52 (§ 1er) du code fiscal des valeurs mobilières sont applicables à ces obligations.

Art. 35. — Les lois et règlements sur les mines, et notamment les lois des 21 avril 1910 et 9 septembre 1919, cessent d'être applicables aux exploitations nationalisées dans celles de leurs dispositions dont l'application n'est pas compatible avec les dispositions de la présente loi.

Art. 36. — L'attribution aux Charbonnages de France et aux Houillères de bassin déjà constituées de gisements, qui ne sont pas concédés ou qui n'ont pas fait l'objet d'un permis d'exploitation à la date de la publication de la présente loi, est faite, pour chacun d'eux, par décret en conseil d'Etat, dans les formes prévues par la loi du 9 septembre 1919, pour les gisements dont l'exploitation est assurée par l'Etat. Leur exploitation est soumise au régime général applicable aux gisements transférés par application de la présente loi.

Les gisements susvisés dont l'attribution ne serait pas revendiquée par les Charbonnages de France, en raison de leur peu d'importance ou des difficultés de leur exploitation, peuvent faire l'objet de permis d'exploitation. Ils sont alors soumis au régime applicable aux entreprises exemptées de la nationalisation, en vertu de l'alinéa 3 de l'article 7 de la présente loi.

Art. 37. — Les redevances foncières qui comportent une échelle mobile d'après la valeur du charbon et qui sont actuellement à la charge d'exploitations minières transférées, cessent d'être dues du jour du transfert. Leurs titulaires ont droit à une indemnité fixée sur la base de la valeur actuelle de la redevance, et payable dans les conditions prévues à l'article 15.

Art. 38. — Des décrets en conseil d'Etat, pris sur rapport du ministre chargé des mines, du ministre de l'économie nationale et du ministre des finances, déterminent les conditions d'application des dispositions de la présente loi, et notamment :

1° Les statuts des Charbonnages de France et des Houillères de bassin;

2° Les conditions dans lesquelles les entreprises dont l'activité aura fait l'objet d'un transfert partiel devront procéder à leur transformation ou à leur réorganisation;

3° Les mesures de contrôle et de coordination auxquelles sont soumises les entreprises exceptées des transferts prévus à l'article 7;

4° La réglementation applicable à la distribution et la vente de combustibles minéraux en vue d'une meilleure utilisation de ces combustibles;

5° La codification dont les lois et règlements concernant les combustibles minéraux peuvent faire l'objet;

6° Les modalités de la dissolution de l'office professionnel des houillères.

Art. 39. — La présente loi ne saurait porter atteinte :

1° Aux droits du personnel des mines, visés par la loi du 14 février 1946 établissant un statut du mineur et la réglementation s'y rapportant;

2° A l'application de la loi du 21 avril 1910 et des textes ultérieurs, consacrant le versement aux communes minières des redevances proportionnelles payées depuis le 8 avril 1910.

Art. 40. — La présente loi est applicable à l'Algérie et aux territoires de la France d'outre-mer dans les conditions qui seront fixées par décret pris en conseil des ministres.

La présente loi, délibérée et adoptée par l'Assemblée nationale constituante, sera exécutée comme loi de l'Etat.

Fait à Paris, le 17 mai 1948.

FRANÇOIS COUIN.

Par le Président du Gouvernement provisoire de la République :

Le ministre de la production industrielle,
MARCEL PAUL.

Le garde des sceaux, ministre de la justice,
PIERRE-HENRI TAVIGNAN.

Le ministre des affaires étrangères,
GEORGES BONALTY.

Le ministre de l'intérieur,
ANDRÉ LE TROQUER.

Le ministre de l'économie nationale,
ministre des finances,
A. PHILIP.

Le ministre des travaux publics
et des transports,
JULES MOCH.

Le ministre des travaux publics et
des transports, ministre de la
France d'outre-mer par intérim,
JULES MOCH.

Le ministre du travail,
et de la sécurité sociale,
A. CROIZAT.

LOI n° 46-1073 du 17 mai 1948 relative aux retraites des agents des chemins de fer secondaires d'intérêt général, des chemins de fer d'intérêt local et des tramways.

L'Assemblée nationale constituante a adopté,

Le Président du Gouvernement provisoire de la République promulgue la loi dont la teneur suit :

Art. 1er. — La 4e de l'article 5 de l'ordonnance du 2 décembre 1944 est abrogée et remplacée par les dispositions suivantes :

« 4° Le montant de la pension ne peut dépasser les trois quarts du salaire moyen.

« Lorsque la pension calculée d'après les règles ci-dessus et compte tenu du maximum prévu à l'alinéa précédent, sera supérieure à 90.000 F, la part comprise :

« Entre 90.000 et 120.000 F ne sera comptée que pour moitié;

« Entre 120.000 et 165.000 F ne sera comptée que pour un tiers;

« Entre 165.000 et 225.000 F ne sera comptée que pour un quart.

« Il ne sera pas tenu compte de la part excédant 225.000 F.

« Ces dispositions ne s'appliqueront qu'aux pensions concédées après le 31 janvier 1945 et dans la liquidation des-

434 Loi n° 46-1072 du 17 mai 1948 relative à la nationalisation des combustibles minéraux, JORF du 18 mai 1948, p. 4272-4276

Příloha č. 12. Zákon č. 48-340 ze dne 28. února 1948 o organizaci obchodního loďství⁴³⁵

2122

JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE

29 Février 1948

Arrêté du 21 février 1948 relatif au versement aux caisses primaires de sécurité sociale des cotisations prévues par le régime de sécurité sociale des fonctionnaires institué par le décret n° 46-2971 du 31 décembre 1946 (p. 2132).

Arrêté du 25 février 1948 modifiant l'arrêté du 15 janvier 1946 relatif aux salaires du personnel technique et des cadres des entreprises de pompes funèbres et de funérailles (p. 2133).

Arrêté du 28 février 1948 modifiant l'arrêté du 10 février 1948 créant une commission chargée d'étudier les mesures provisoires d'application de la loi du 17 janvier 1948 instituant une allocation de viellissement pour les personnes non salariées (p. 2133).

Arrêtés portant fin de détachement et acceptation de démission (administration centrale) (p. 2133).

Décision du 25 février 1948 modifiant la décision du 6 juillet 1945 relative à la classification des emplois dans les entreprises de pompes funèbres et de funérailles (p. 2133).

Ministère de la santé publique et de la population.

Arrêté du 19 février 1948 portant ouverture d'un concours en vue de l'inscription sur la liste d'aptitude aux fonctions de directeur économe et de sous-directeur d'hôpitaux et hospices publics (p. 2133).

Arrêté portant promotions (inspection de la santé) (p. 2134).

Naturalisations, réintégrations et retraits de naturalisations (p. 2134).

INFORMATIONS PARLEMENTAIRES

Assemblée nationale. — Ordre du jour. — Convocations de commissions (p. 2133).

Conseil de la République. — Ordre du jour. — Convocations de commissions (p. 2134).

INFORMATIONS RELATIVES A L'ASSEMBLEE DE L'UNION FRANÇAISE

Ordre du jour. — Convocations de commissions (p. 2144).

AVIS, COMMUNICATIONS ET INFORMATIONS

MINISTÈRE DES FINANCES ET DES AFFAIRES ÉCONOMIQUES

Avis aux importateurs d'œufs à couvrir et de poussins d'un jour en provenance des Pays-Bas (p. 2145).

MINISTÈRE DE L'AGRICULTURE

Avis relatif aux concours d'admission aux établissements d'enseignement supérieur agricole en 1948 (p. 2145).

Avis aux importateurs d'œufs à couvrir et de poussins d'un jour en provenance des Pays-Bas (p. 2145).

Annonces (p. 2146).

CONSEIL ÉCONOMIQUE (PUBLICATION SPÉCIALE VENDUE SÉPARÉMENT)

Avis et rapports. — Séance du 25 février 1948 (p. 52).

PRIX : 3 F

LOIS

LOI n° 48-340 du 28 février 1948 portant organisation de la marine marchande.

Après avis du Conseil économique, L'Assemblée nationale et le Conseil de la République ont délibéré, L'Assemblée nationale a adopté, Le Président de la République promulgue la loi dont la teneur suit :

TITRE Ier

CONSEIL SUPÉRIEUR DE LA MARINE MARCHANDE

Art. 1er. — Il est créé un conseil supérieur de la marine marchande comprenant :

- a) Un conseiller d'Etat en activité ou honoraire, président ;
- b) Douze membres à la nomination du Gouvernement dont :
Sept fonctionnaires désignés à raison de :
Deux par le ministre des travaux publics et des transports ;
Deux par le ministre des finances et des affaires économiques ;
Un par le ministre des affaires étrangères ;
Un par le ministre de la France d'outre-mer ;
Un par le ministre des forces armées (marine) ;
Cinq personnes désignées par le ministre des travaux publics et des transports, en raison de leur compétence en matière économique, financière ou maritime et choisies en dehors de l'administration, dont l'une plus particulièrement qualifiée par sa connaissance des affaires de la France d'outre-mer ;
- c) Huit représentants de l'armement dont :

Six représentants du comité central des armateurs de France, désignés sur la proposition de celui-ci ;
Les présidents des compagnies de navigation visées au chapitre 2 du titre II de la présente loi ;

d) Huit représentants du personnel désignés sur la proposition des organisations syndicales représentatives, à raison de :
Deux pour le personnel des états-majors ;
Trois pour le personnel subalterne navigant ;

Trois pour le personnel sédentaire des compagnies de navigation.

Les membres du conseil supérieur sont nommés pour trois ans, par arrêté du ministre des travaux publics et des transports.

Leur désignation est personnelle. Tout membre qui n'exerce plus les fonctions en raison desquelles il a été nommé cesse, de plein droit, d'appartenir au conseil supérieur. Il est remplacé par un membre nouveau nommé dans les mêmes conditions que celui qu'il remplace.

Le président du conseil supérieur est nommé par décret pris sur le rapport du ministre des travaux publics et des transports.

Art. 2. — Le conseil supérieur de la marine marchande délibère sur les questions communes à l'armement, notamment sur le plan d'ensemble et de construction, de modernisation et d'utilisation du matériel naval et sur les problèmes généraux et particuliers relatifs à la coordination entre compagnies.

Le ministre des travaux publics et des transports peut, en outre, lui demander son avis sur toutes les questions intéressant la marine marchande.

L'avis du conseil supérieur de la marine marchande est obligatoirement demandé par le ministre des travaux publics et des transports sur toutes questions au sujet desquelles le conseil supérieur des transports aura exprimé un avis intéressant directement la marine marchande.

De même, le conseil supérieur de la marine marchande devra obligatoirement, dans toutes les questions relevant de la compétence du conseil supérieur des transports, communiquer à cet organisme les avis qu'il aura émis.

Art. 3. — Le conseil supérieur de la marine marchande prépare un plan général d'organisation des lignes régulières à maintenir ou à créer. Ce plan est fixé par décret pris sur le rapport du ministre des travaux publics et des transports.

Le conseil supérieur peut constituer, dans son sein, des commissions d'études spécialisées qui pourront s'adjoindre, le cas échéant, des spécialistes des questions à étudier ayant voix consultative.

Art. 4. — L'organisation administrative et les modalités de fonctionnement du conseil supérieur de la marine marchande sont déterminées par un règlement d'administration publique.

Ce texte réglera notamment les conditions dans lesquelles il sera pourvu aux dépenses du conseil supérieur au moyen de cotisations à la charge de l'armement.

TITRE II

DÉRÉSQUISITION DE LA FLOTTE. — RÉGIME DES CONVENTIONS

Art. 5. — A partir de la date de la promulgation de la présente loi, les navires seront, sauf cas de force majeure, remis à des dates fixées par le ministre des travaux publics et des transports, et, au plus tard le 1er août 1948, à leurs propriétaires qui devront, pour leur emploi, se conformer aux prescriptions de la présente loi.

Art. 6. — Sont prorogées, jusqu'à une date qui ne pourra excéder six mois après la promulgation de la présente loi :

La convention du 29 décembre 1920, conclue entre l'Etat et la Compagnie des messageries maritimes ;

La convention du 23 novembre 1933, conclue entre l'Etat et la Compagnie générale transatlantique.

Est prorogée jusqu'à une date qui ne pourra excéder deux mois, à compter de la date de promulgation de la présente loi :

La convention du 10 mai 1927, conclue entre l'Etat et la Compagnie de navigation Fraissinet.

⁴³⁵ Loi n° 48-340 du 28. février 1948 portant organisation de la marine marchande, JORF du 29 février 1948, p. 2122 (prístupné jako facsimilé na www.legifrance.gouv.fr)

Příloha č. 13. Zákon č. 48-506 ze dne 21. března 1948 o reorganizaci a koordinaci dopravy cestujících v pařížské regionu⁴³⁶

2970

JOURNAL OFFICIEL DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

26 Mars 1948

Arrêtés portant promotions (administration centrale) (p. 2983).

Tableaux complémentaires d'avancement de classe et d'échelon des secrétaires d'administration pour l'année 1947 (p. 2983).

Médaille d'honneur du travail aux employés et ouvriers du commerce et de l'industrie (pagination spéciale n. o., pp. 33 à 61) (suite).

Ministère de la santé publique et de la population.

Arrêté du 23 février 1948 portant inscription sur la liste des laboratoires d'analyses médicales enregistrés par le ministère de la santé publique et de la population et rectificatif à un précédent arrêté (p. 2982).

Arrêtés portant promotions et reclassements (administration centrale) (p. 2987).

Ministère de la reconstruction et de l'urbanisme.

Décret du 40 mars 1948 portant nomination dans l'ordre national de la Légion d'honneur (p. 2988).

Arrêté du 13 mars 1948 modifiant les articles 3 et 4 de l'arrêté du 30 mars 1946 portant délégation de signature aux délégués départementaux du ministère de la reconstruction et de l'urbanisme (p. 2988).

Ministère des anciens combattants et victimes de la guerre.

Décrets du 20 mars 1948 portant promotions et nomination dans l'ordre national de la Légion d'honneur (p. 2988).

Arrêté du 23 mars 1948 portant délégation de signature (p. 2983).

INFORMATIONS PARLEMENTAIRES

Assemblée nationale. — Errata au compte rendu *in extenso* des séances des 17, 18, 19 et 20 mars 1948 (p. 2988).

Conseil de la République. — Rectification au compte rendu *in extenso* de la séance du jeudi 18 mars 1948 (p. 2989).

INFORMATIONS RELATIVES

A L'ASSEMBLÉE DE L'UNION FRANÇAISE

Avis de concours pour l'emploi de sténographe des débats (p. 2989).

AVIS, COMMUNICATIONS ET INFORMATIONS

MINISTÈRE DES FINANCES ET DES AFFAIRES ÉCONOMIQUES

Avis aux importateurs d'oignons du Liban (p. 2989).

Avis n° 305 de l'office des changes modifiant l'avis n° 273 relatif à la réquisition de certaines valeurs mobilières libellées en dollars U. S. A. (p. 2989).

Avis n° 206 de l'office des changes relatif aux relations financières avec le Liban et avec la Syrie (p. 2990).

Avis de tirage de la quatrième tranche de la loterie nationale 1948 (p. 2990).

MINISTÈRE DE L'AGRICULTURE

NAVIGATION

Avis aux importateurs d'oignons du Liban (p. 2989).

Situation de la Banque de France et de ses succursales (p. 2991).

Annonces (p. 2992).

LOIS

LOI n° 48-506 du 21 mars 1948 relative à la réorganisation et à la coordination des transports de voyageurs dans la région parisienne.

L'Assemblée nationale et le Conseil de la République ont délibéré,

L'Assemblée nationale a adopté,

Le Président de la République promulgue la loi dont la teneur suit :

TITRE Ier

DISPOSITIONS GÉNÉRALES

Art. 1er. — Il est créé, sous le nom d'« Office régional des transports parisiens », un organisme rattaché au ministère des travaux publics et des transports, habilité à prendre ou à proposer, dans les conditions définies par la présente loi, toutes les décisions relevant de l'autorité publique qui concernent les transports en commun de voyageurs, dans l'étendue de la région comprenant :

La totalité du département de la Seine ; Les communes des départements de Seine-et-Oise et Seine-et-Marne desservies par les lignes concédées ou affermées antérieurement à la Compagnie du chemin de fer métropolitain ou à la Société des transports en commun de la région parisienne ;

Les communes des départements de Seine-et-Oise, Seine-et-Marne, Oise qui seront désignées par des décrets contresignés par les ministres des travaux publics et des transports, de l'intérieur, des finances et des affaires économiques, pris après consultation de toutes les collectivités locales intéressées.

Cette région est désignée dans les articles qui suivent sous le nom de « Région des transports parisiens ».

Art. 2. — Il est instituée, sous le nom de « Régie autonome des transports parisiens » (R. A. T. P.), un établissement public, à caractère industriel et commercial, doté de l'autonomie financière et chargé, dans les conditions et limites définies ci-après, de l'exploitation des lignes de transports publics en commun de voyageurs concédées à la Compagnie du chemin de fer métropolitain, ou affermées à la Société des transports en commun de la région parisienne, antérieurement à sa fusion avec la Compagnie du chemin de fer métropolitain, ainsi que des lignes de transports en commun de voyageurs dont l'exploitation pourrait lui être confiée par application de l'article 39.

Art. 3. — Nonobstant toutes les dispositions législatives réglementaires ou contractuelles contraires, il est mis fin à la date du 1er janvier 1945 à toutes les conventions intervenues entre les différentes collectivités de la Région des transports parisiens en vue de l'exploitation des réseaux visés à l'article (1er alinéa) et à toutes les conventions intervenues entre la Compagnie du chemin de fer mé-

tropolitain de Paris, d'une part, et la ville de Paris et le département de la Seine, d'autre part.

Les actes accomplis, jusqu'au premier jour du fonctionnement de la régie, par l'administration provisoire, nommée par le ministre des travaux publics et des transports, en vue d'assurer l'exploitation des réseaux de la Compagnie du chemin de fer métropolitain, sont validés, notamment en ce qui concerne leurs conséquences vis-à-vis des tiers.

Art. 4. — Les conventions passées par les collectivités locales, autres que la ville de Paris et le département de la Seine, et qui concernent des lignes et réseaux concédés ou affermés, dont l'assemblée générale de l'Office régional des transports parisiens aura, après avis de ces collectivités locales, décidé l'incorporation à la régie autonome, en application de l'article 39, paragraphe 5°, ci-après, seront dénoncées par ces collectivités dans le délai maximum de trois mois à partir de la décision de l'assemblée générale, nonobstant toutes dispositions contraires.

A défaut de dénonciation par la collectivité intéressée, le président de l'assemblée générale de l'office procédera à ladite dénonciation.

Le délai à l'expiration duquel prendra fin la concession ou l'affermage sera fixé par l'acte de dénonciation, sans pouvoir excéder trois mois.

Art. 5. — Sauf pour les transports exceptionnels, aucun service de transport public en commun de voyageurs, ne pourra être effectué dans la région des transports parisiens, après la mise en vigueur du « plan d'aménagement et de répartition des transports », visé à l'article 39 (3°), s'il n'a fait l'objet d'une inscription à ce plan.

Art. 6. — La date à partir de laquelle l'Office régional des transports parisiens et la Régie autonome des transports parisiens commenceront à fonctionner, sera fixée par décret pris en conseil des ministres, sur proposition du ministre des travaux publics et des transports dans un délai maximum de trois mois à dater de la promulgation de la présente loi.

TITRE II

ORGANISATION ET FONCTIONNEMENT DE LA RÉGIE AUTONOME

CHAPITRE Ier

Constitution de la régie autonome.

Art. 7. — La régie autonome est chargée, à partir du premier jour de son fonctionnement, de l'exploitation des réseaux de transports en commun de la ville de Paris et du département de la Seine, et des lignes de Seine-et-Oise et Seine-et-Marne concédées ou affermées antérieurement à la Compagnie du chemin de fer métropolitain ou à la Société des transports en commun de la région parisienne.

Par application des dispositions de l'article 39, 5°, la régie autonome peut également être chargée, à partir de la mise en vigueur du « plan d'aménagement et de répartition des transports », sur décision de l'assemblée générale de l'office, et après avoir elle-même donné son avis, de

⁴³⁶ Loi n°48-506 du 21. mars 1948 relative à la réorganisation et à la coordination des transports de voyageurs dans la région parisienne, JORF du 26. mars 1948, p. 2970 (pristupné jako facsimilé na www.legifrance.gouv.fr)

Příloha č. 14. Zákon č. 48-976 ze dne 16. června 1948 o Národní společnosti

Air-France⁴³⁷

17 Juin 1948

JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE

5863

Art. 58. — Des décrets fixeront les conditions dans lesquelles les dispositions de la présente loi seront applicables dans les territoires relevant du ministre de la France d'outre-mer.

La présente loi sera exécutée comme loi de l'Etat.

Fait à Paris, le 16 juin 1948.

VINCENT AURIOL.

Par le Président de la République:

Le président du conseil des ministres,
SCHUMAN.

Le garde des sceaux, ministre de la justice,
ANDRÉ MARIE.

Le ministre de l'intérieur,
JULES MOCH.

Le ministre des finances
et des affaires économiques,
RENÉ MAYER.

Le ministre de l'industrie
et du commerce,
ROBERT LACOSTE.

Le ministre de l'agriculture,
PIERRE FELIMLIN.

Le ministre de l'éducation nationale,
ÉDOUARD DEPREUX.

Le ministre de la France d'outre-mer,
PAUL COSTE-FLORET.

Le ministre des travaux publics,
des transports et du tourisme,
CHRISTIAN PINEAU.

Le ministre du travail
et de la sécurité sociale,
DANIEL MAYER.

Le ministre de la santé publique
et de la population,
GERMAINE POINSO-CHAPUIS.

Le ministre de la reconstruction
et de l'urbanisme,
RENÉ COTY.

LOI n° 48-976 du 16 juin 1948 portant institution de la compagnie nationale Air-France.

Après avis du Conseil économique, l'Assemblée nationale et le Conseil de la République ont délibéré, l'Assemblée nationale a adopté, Le Président de la République promulgue la loi dont la teneur suit:

—TITRE Ier—

Art. 1er. — Il est institué, sous le nom de compagnie nationale Air-France, une société soumise aux règles édictées par la présente loi et, dans tout ce qu'elles n'ont pas de contraire à celle-ci, par les lois sur les sociétés anonymes. Dans les trois mois, à compter de la promulgation de la présente loi, un décret pris sur le rapport du ministre des travaux publics, des transports et du tourisme fixera la date de constitution de cette société.

Celle-ci a pour objet d'assurer l'exploitation de transports aériens dans les conditions fixées par le ministre des travaux publics, des transports et du tourisme, après accord, s'il y a lieu, des autres ministres, et conformément aux règles qui

seront établies par le statut de l'aviation marchande.

La compagnie nationale Air-France peut créer ou gérer des entreprises présentant un caractère annexe par rapport à son activité principale ou prendre des participations dans des entreprises de ce genre, après autorisation donnée par décret pris en conseil des ministres. Toutefois, la compagnie nationale Air-France ne peut créer ou gérer des entreprises de fabrication de matériel aéronautique, ni prendre de participation dans de telles entreprises.

Art. 2. — A dater de la constitution de la compagnie nationale Air-France, sont transférés à cette société, pour l'accomplissement de son objet:

1° L'ensemble des biens, droits et obligations des sociétés commerciales Air-France, Air-Bleu et Air-France-Transatlantique;

2° Les matériels et les matières mises à la disposition desdites sociétés par l'Etat et nécessaires à la poursuite de l'exploitation d'Air-France, sous réserve des remboursements à la charge de l'entreprise pour des matériels nouveaux dans des limites à préciser par accord entre la société et les ministres intéressés.

Art. 3. — Le montant du capital initial de la compagnie nationale Air-France sera celui de la valeur des biens ainsi apportés, déduction faite des charges pouvant les grever, et telle que cette valeur sera établie par un inventaire dressé par la compagnie nationale Air-France, et soumis à l'approbation du ministre des travaux publics, des transports et du tourisme, du ministre des finances et des affaires économiques. Un décret pris sur le rapport du ministre des travaux publics, des transports et du tourisme fixera le délai — qui ne pourra être supérieur à six mois à partir de la promulgation de la présente loi — imparti pour l'établissement de cet inventaire qui sera publié au *Journal officiel*.

Art. 4. — A concurrence de 30 p. 100 du capital, l'Etat devra céder des actions de la compagnie nationale Air-France:

1° A des collectivités et établissements publics intéressés de France et de l'Union française;

2° A des personnes privées, françaises, physiques ou morales.

En aucun cas, le total des actions souscrites par la deuxième catégorie ne pourra excéder 15 p. 100 du capital.

TITRE II

Du fonctionnement d'Air-France.

Art. 5. — La compagnie nationale Air-France est gérée par un conseil d'administration nommé par décret pris en conseil des ministres et composé comme suit:

1° Quatre administrateurs fonctionnaires désignés à raison de:

Deux par le ministre des travaux publics, des transports et du tourisme;

Un par le ministre des finances et des affaires économiques;

Un par le ministre de la France d'outre-mer;

2° Quatre administrateurs, personnalités non fonctionnaires, désignées par le ministre des travaux publics, des transports et du tourisme, dont deux choisis:

L'un parmi les membres des chambres de commerce de la métropole ou de l'Afrique du Nord;

L'autre parmi les membres des chambres de commerce d'outre-mer ou de France à l'étranger:

3° Quatre administrateurs désignés:

Un par le personnel des cadres techniques et administratifs;

Un par le personnel navigant;

Un par le personnel employé;

Un par le personnel ouvrier.

Ces désignations seront faites pour chaque catégorie par vote au bulletin secret et les candidats devront faire partie du personnel de la compagnie depuis deux ans au moins;

4° Quatre administrateurs désignés par les actionnaires autres que l'Etat.

Les membres du conseil seront nommés pour six ans et renouvelés par moitié tous les trois ans.

Ils doivent être remplacés lorsqu'ils ont perdu la qualité en raison de laquelle ils ont été désignés ou lorsqu'ils cessent, au cours de leur mandat, de représenter l'organisation sur la présentation de laquelle ils ont été nommés.

Art. 6. — Le président du conseil d'administration est nommé pour six ans, par décret pris en conseil des ministres, sur proposition du ministre des travaux publics, des transports et du tourisme.

Il est choisi parmi les membres du conseil d'administration et sur proposition de celui-ci.

Il a voix prépondérante en cas de partage des voix.

Il est assisté d'un directeur général choisi par lui avec l'agrément du conseil d'administration et du ministre des travaux publics, des transports et du tourisme.

Art. 7. — Pour le premier conseil, le président, les membres du conseil et le directeur général seront nommés, sous réserve de la désignation ultérieure des représentants des actionnaires dans le délai de deux mois à compter de la publication de la présente loi. Ils exerceront leurs fonctions à titre provisoire en attendant la constitution définitive du conseil d'administration, qui devra intervenir dans le délai d'un an au plus tard à dater de la promulgation de la loi.

Art. 8. — Le président, le directeur général et les membres du conseil d'administration doivent être de nationalité française et jouir de leurs droits civiques. Ils ne peuvent appartenir au Parlement.

Le directeur général ne peut exercer aucune fonction, rémunérée ou non, dans des entreprises privées, sauf lorsqu'il s'agit de filiales dans lesquelles la compagnie nationale Air-France a une participation majoritaire, et après autorisation du conseil d'administration.

Le président du conseil d'administration peut être révoqué à tout moment pour fautes graves par décret pris en conseil

⁴³⁷ Loi n° 48-976 du 16 juin 1948 portant Institution de la compagnie nationale Air-France, JOFR du 17 juin 1948, p. 5863 (přístupné jako facsimilé na www.legifrance.gouv.fr)

Ročník 1945.

207

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé

Částka 47.

Vydána dne 27. října 1945.

Cena K 6.60.

O B S A H:

(100.—104.) 100. Dekret prezidenta republiky o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků. — 101. Dekret prezidenta republiky o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského. — 102. Dekret prezidenta republiky o znárodnění akciových bank. — 103. Dekret prezidenta republiky o znárodnění soukromých pojišťoven. — 104. Dekret prezidenta republiky o závodních a podnikových radách.

100.

Dekret prezidenta republiky

ze dne 24. října 1945

o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

ODDÍL I.

Rozsah znárodnění.

§ 1.

(1) Dnem vyhlášení tohoto dekretu se znárodnějí zůstávající:

1. podniky provozované podle obecného horního zákona, báňská oprávnění podle §§ 22 a 41 obecného horního zákona a práva majitelů pozemků podle § 1, záhlaví I, částka VII dočasných soudních pravidel z roku 1861, platných na Slovensku;

2. energetické podniky a zařízení sloužící výrobě, opatřování, rozvodu a dodávce energie všeho druhu, kterou lze rozvádětí širšímu okruhu spotřebitelů, zejména elektřiny, plynu a páry, s výjimkou výrobních závodních zařízení neznárodněných podniků, které energii převážně samy spotřebovávají;

3. železárny, ocelárny, válcovny oceli, huti na barevné kovy s výjimkou tavíren kovů výrobně i hospodářsky samostatných,

4. slévárny železné, ocelové, kuje litiny a barevných kovů, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1942 až 1944;

5. válcovny, lisovny a tažárny kovů, pokud nezpracovávají jen olovo nebo cín;

6. podniky průmyslu kovodělného, elektro-technického, jemné mechaniky a optiky, s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1942 až 1944;

7. podniky zbrojního průmyslu, které svým výzkumným i výrobním zaměřením jsou nositeli vývoje vojenské výzbroje, a výroby výbušnin;

8. z oborů chemického průmyslu podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu:

a) podniky s továrním zařízením pro některou z těchto výrob: kyseliny sírové, solné nebo dusičné, karbidu vápna nebo křemíku, umělého korundu, kyanidů alkalických, alkalických kovů nebo zásad elektrolytický, sody amoniakální, vodního skla, zápalek, umělých hnojiv, zemitéch barev spojených s těžbou surovin, plynožárných tělísek, kyseliny octové, acetonu nebo metanolu z dřevního dehtu, benzenu a jeho homologů, čišťných nerostných olejů a pohonných látek získaných destilací ropy, krakováním olejů nebo synteticky, umělých sladidel, umělých vláken, syntetického kaučuku, pryžových obručí pro motorová vozidla a jízdní kola,

b) podniky tovární výroby chemicko-farmaceutické;

9. těžba a ložiska magnetitu, asbestu, kaolinu, alúdy, živce, vysokohodnotných žaruvzdorných hlin a žití hlubinně těžených, podniky pro výrobu cementu a cementových pojiv;

10. podniky pro výrobu technického porcelánu, osinkocementového zboží, s více než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1933 až 1940;

11. podniky pro výrobu skla s vanovým zařízením pro nepřetržitý provoz, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;

12. podniky pro výrobu skla s denními vanami a sklárny s celkovým pánvovým obsahem přes 1000 litrů, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;

13. podniky, jejichž základním výrobním oborem jest výroba stavební, technické keramiky, kachlového zboží, porcelánu, vápna a těžba vápence s více než 150 zaměstnanci v základním výrobním oboru podle průměru stavů ke dnům 1. července let 1938 až 1940;

14. podniky, jejichž základním výrobním oborem jest výroba cihlářského zboží s více než 200 zaměstnanci v základním výrobním oboru podle průměru stavů ke dnům 1. července let 1938 až 1940;

15. podniky pro výrobu celulosy;

16. podniky vyrábějící zároveň papír a lepenku, papír a dřevovinu, lepenku a dřevovinu nebo všechny tyto druhy, s více než 300 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

17. podniky pilařské s více než 150 zaměstnanci, pracujícími jen v závodě, podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

18. podniky pilařské s dalším zpracováním dřeva, podniky pro zpracování dřeva, s více než 300 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

19. podniky pro tovární výrobu dyh, desek ze sklížených dyh, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;

20. přádelny baviny, česané příze, mykané příze, které jí dále nezpracovávají, upraveného lnu, juty, umělých vláken, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

21. tkalcovny baviny s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

22. tkalcovny vlny, hedvábí a umělých vláken, podniky pro výrobu kobereců a pokrývek, trhární, podniky pro výrobu krajků a prýmků, podniky průmyslu stávkářského a pletářského, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

23. přádelny na zpracování textilního odpadu, podniky pro výrobu šicích nití a přízí, dále nezpracovávaných tkanin nebo pletenin, pro výrobu vaty z přírodních a umělých vláken, obvažových látek, tkalcovny lnu, konopí, juty, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

24. podniky zušlechťovacího textilního průmyslu, tiskárny textilních výrobků, s více než 200 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

25. podniky průmyslu oděvního s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

26. podniky pro výrobu usní, náhražek usní, předmětů z usní a z jejich náhražek, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1939 až 1941;

27. výroba gramofonových desek.

(2) U podniků průmyslových odvětví uvedených v odstavci 1, č. 4, 6, 10, 16 až 18 a 20 až 26, které nebyly v provozu ve všech dobách, podle průměru počtu zaměstnanců vzatých za základ pro znárodnění, rozhoduje průměr stavů ke dnům 1. ledna, v odvětvích znárodněných podle č. 13 a 14 ke dnům 1. července posledních dvou let těchto dob, netrval-li provoz podniku ani tak dlouho, stav zaměstnanců k 1. lednu posledního roku pod tímto čísly uvedeného; u podniku, který nebyl ani v tomto dni v provozu, rozhoduje stav zaměstnanců ke dni počátku účinnosti tohoto dekretu. Počet zaměstnanců v rozhodných dobách se zjišťuje stavem vykazovaným nositeli veřejného sociálního pojištění.

(3) Ustanovení tohoto dekretu se nevztahují na podnik:

a) společenstva výdělkového a hospodářského podle zákona ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., o společenstvech výdělkových a hospodářských, na Slovensku družstva podle §§ 223 a násl. zák. čl. XXXVII/1875, jakož i na podnik, který náleží takovému společenstvu nebo družstvu, nebo jemu náležel po 29. září 1938,

b) který vláda ve zvlášť odůvodněných případech na návrh ministra průmyslu, na Slovensku ministra průmyslu v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, vyjme ze znárodnění, pokud nejde o podniky a práva odvětví znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 1,

c) který ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku po dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod a po slyšení pověřence pro finance, vyloučí ze znárodnění za tím účelem, aby byl trvale zastaven, protože se vláda usnesla, že jeho další provozování není ve veřejném zájmu.

(4) Ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, vyhlásí s účinkem doručení v Úředním listě a v Úředním vestníku, které podniky byly tímto dekretem znárodněny

§ 2.

Ustanovení tohoto dekretu se nevztahují na podniky odvětví znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 4, 6, 8, 10 až 14 a 16 až 26, dostavily-li se podmínky pro jejich znárodnění teprve po dni počátku účinnosti tohoto dekretu.

§ 3.

Zakládáti nové podniky v odvětvích znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 1 až 3, 5, 7, 9, 15 a 27 a nabývají k tomu potřebná oprávnění je vyhrazeno československému státu. Na návrh ministra průmyslu, na Slovensku ministra průmyslu v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, může vláda toto právo vyjma v odvětví znárodněném podle § 1, odst. 1, č. 1 přenešti na jinou fyzickou nebo právnickou osobu a vázati je podmínkami.

§ 4.

(1) Znárodněním nabývá československý stát vlastnictví znárodněných podniků v rozsahu níže stanoveném.

(2) Znárodnění se týká veškerých nemovitostí, budov a zařízení, sloužících provozu znárodněného podniku, veškerého příslušenství podniku, počítajíc v to všechna práva (patenty, licence, živnostenská oprávnění, známky, vzorky a pod.), směnky, cenné papíry, vkladní knížky, hotovosti a pohledávky k podniku náležící, jakož i všech hotových i nedokončených výrobků, polotovarů, zásob a hmot, které patří podniku v den počátku účinnosti tohoto dekretu. Ložisek a nalezišť surovin a nevitostí a práv sloužících trvale provozu podniku se týká znárodnění, i když náleží někomu jinému než vlastníku podniku.

(3) Zároveň s podnikem se znárodnují v rozsahu plynoucím z ustanovení odstavce 2 i veškeré pomocné podniky a pomocné závody, náležící témuž vlastníku, jakož i veškeré podniky a závody, které tvoří s podnikem znárodněným nerozlučný hospodářský celek.

(4) Náleží-li znárodněný podnik komanditní společnosti na akcie, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným nebo těžářstvu, které jsou kapitálově zvlášť silné, nebo u kterých jsou kapitálové účasti na nich rozptýleny na značný počet účastníků, nebo jejichž podnikání zahrnuje poměrně širokou oblast, znárodnuje se veškerý jejich majetek, jakož i podniky koncernové, u kterých jim náleží více než polovina kapitálu nebo na které mají rozhodující vliv

(5) Jde-li o jiné vlastníky, než o kterých jest ustanoveno v odstavci 4, vyjme ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, ze znárodnění jednotlivé majetkové kusy, majetkové soubory nebo práva, pokud jich není nezbytně třeba k provozu znárodněného podniku, a ponechá je dosavadnímu vlastníku.

§ 5.

(1) Národní podnik (§§ 12 a násl.), do kterého vplyne majetková podstata znárodněného podniku, vstupuje v závazky znárodněného podniku v den převzetí. Vplyne-li majetková podstata do několika národních podniků, rozvrhne ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, zároveň s opatřením podle § 12, do kterých závazků vstoupí jednotlivý národní podnik.

(2) U závazků, které jsou hospodářsky neodůvodněné, počítajíc v to závazky ze služebních smluv, zaručujících zaměstnancům nepřiměřené vysoké platy, zaopatřovací požitky, odbytné a pod., může se národní podnik domáhati zrušení nebo jiné přiměřené úpravy. Nedojde-li o tom k dohodě, rozhodne rozhodčí soud. Podrobná ustanovení o rozhodčím soudu budou vydána zvlášť.

(3) Je-li znárodněný podnik zřejmě předlužen, může se národní podnik zprostiti ručení za závazky, s výjimkou závazků vyplývajících z práv, která by nebyla dotčena prohlášením konkursu, tím, že hodnotu rovnající se obecné ceně aktiv znárodněného podniku v den převzetí, zmenšenou o hodnotu závazků, které zůstanou nedotčeny, složí k soudu jako samostatnou majetkovou podstatu a navrhne, aby byl zřízen opatrovník, který by vypořádal závazky, a je-li třeba, navrhl prohlášení konkursu na podstatu náhrady

(4) Stát neručí za závazky znárodněného podniku, ani když dojde k vypořádání podle předchozího odstavce. Zajištění závazků zůstává nedotčeno.

§ 6.

(1) Národní podnik může odporovati právním jednáním, která vykonal vlastník znárodněného podniku po 29. srpnu 1944 v úmyslu poškoditi nebo ztížit znárodnění průmyslu anebo zvléci ve svůj nebo cizí prospěch majetkové hodnoty podniku.

(2) Odporovati lze do jednoho roku od převzetí podniku. Jinak platí přiměřeně ustanovení odpůrčího řádu, vydaného zákonem ze dne 27. března 1931, č. 64 Sb.

ODDÍL II.

N á h r a d a.

§ 7.

(1) Za znárodněný majetek, který v době faktického skončení okupace a nacistického nebo fašistického režimu nepochybně vlast-

nicky náležel nebo náleží osobám dále uvedeným, se neposkytuje náhrada:

a) Německé říši, Království maďarskému, osobám veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé straně nacistické a politickým stranám maďarským a jiným útvarům, organizacím, podnikům, zařízením, osobním sdružením, fondům a účelovým jménům těchto režimů nebo s nimi souvisejícím, jakož i jiným německým nebo maďarským právníkům osobám,

b) osobám fyzickým národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokázaly, že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem,

c) osobám fyzickým, které vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoli způsobem německé nebo maďarské okupanty, nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadřizovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i osobám, které utrpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.

(2) Ustanovení odstavce 1, písm. c) platí i pro osoby právnické, pokud lze fyzickým osobám, které jsou jejich členy nebo podniky na majetku nebo podniku (kapitálovým účastníky), přičítati vinu na postupu orgánu zastupujícího právnickou osobu nebo pokud tyto osoby zanedbaly přiměřenou opatrnost při jeho volbě a dozoru naň.

(3) Nedostane-li se za majetek náhrady osobě právnické, přísluší poměrná část náhrady osobám na ní kapitálově zúčastněným, pokud nespádají pod ustanovení odstavců 1 nebo 2; při tom se hledí na účasti, které jsou pod národní správou, jako by náležely osobám státně spolehlivým.

(4) Náhrada se neposkytuje za znárodněný majetek ani za účasti na něm, které náležely v době po 29. září 1938 osobám spadajícím pod ustanovení odstavců 1 nebo 2 a již jim nenáleží, lež by nepokynutí náhrady neodpovídalo zásadám slušnosti.

(5) Vláda může nařízením stanoviti, že se určitému okruhu osob, spadajících pod ustanovení odstavců 1 až 4, poskytuje zčásti nebo zcela náhrada.

(6) O tom, zda fyzická nebo právnická osoba spadá pod ustanovení odstavce 1 nebo 2, rozhoduje ministr průmyslu v dohodě s věcně příslušným ministrem, na Slovensku též v dohodě s věcně příslušnými pověřenci.

§ 8.

(1) Pokud není stanoveno jinak v § 7, ani nejde o případ § 5, odst. 3, přísluší za znárodněný majetek náhrada.

(2) Pro určení náhrady je rozhodný stav znárodněného majetku podniků v den převzetí národním podnikem a závazků k němu v tento den náležících. Náhrada se rovná obecné ceně majetku, vypočtené podle úředních cen ke dni vyhlášení dekretu, a není-li těchto cen, zjištěné úředním odhadem, po odečtení pasiv.

(3) Při určení náhrady se nepřihlíží k hodnotě:

a) nevytěženého vyhrazeného nerostného bohatství,

b) báňských oprávnění podle §§ 22 a 41 obecného horního zákona,

c) práv majitelů pozemků podle § 1, záhlaví I, část VII dočasných soudních pravidel z roku 1861, platných na Slovensku,

d) majetku určeného pro sociální, vzdělávací nebo podobné účely.

§ 9.

(1) Náhrada za znárodněný majetek se poskytuje:

- v cenných papírech (odstavec 3),
- v hotovosti,
- v jiných hodnotách.

(2) K provedení náhradové služby se zřizuje Fond znárodněného hospodářství (dále jen fond) se sídlem v Praze, který jest samostatnou právnickou osobou.

(3) K poskytnutí náhrady podle odstavce 1, písm. a) vydá fond cenné papíry, které budou zárukou a umořovány z přebytku výtěžků národních podniků. Jejich záručení a umoření jest zaručeno státem; lze jich užíti k ukládání peněz nezletilců a opatrovanců.

(4) O použití cenných papírů, odpovídajících hodnotě znárodněného majetku, za který se neposkytuje náhrada osobám uvedeným v § 7, rozhoduje vláda.

(5) Organizaci, správu a hospodaření fondu a záručení a umoření cenných papírů a úhradu

na to, jakož i zásady o poskytnutí náhrady v hotovosti a v jiných hodnotách upraví vláda nařízením.

(6) Fond podléhá dozoru nejvyššího účetního kontrolního úřadu.

§ 10.

(1) O náhradě a způsobu placení rozhodne ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku v dohodě s pověřenci pro průmysl a obchod a pro finance.

(2) Náhrada jest splatna do 6 měsíců od doručení výměru o náhradě.

(3) Pro řízení o náhradě platí ustanovení vládního nařízení ze dne 18. ledna 1928, č. 8 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správním řízení).

§ 11.

(1) Svazkům územní nebo zájmové samosprávy, ústavům a korporacím, sloučícím výhradně veřejným účelům, jakož i ústavům lidového peněžnictví, které utrpí vážnou ztrátu při vypořádání svých majetkových zájmů a účasti na znárodněných podnicích, může vláda na návrh ministra průmyslu učiněný v dohodě s věcně příslušnými ministry, na Slovensku též v dohodě s příslušnými pověřenci, kromě náhrady poskytnouti přiměřený příspěvek z prostředků Fondu znárodněného hospodářství (§ 9). Na poskytnutí příspěvku není právní nárok.

(2) Za podmínek uvedených v předchozím odstavci lze obdobně poskytnouti příspěvky fyzickým osobám, byla-li utrpěnými ztrátami ohrožena jejich výživa nebo výživa osob, o které podle zákona nebo z mravní povinnosti pečují.

ODDÍL III.

Národní podniky a jejich organizace.

§ 12.

(1) Z majetkové podstaty znárodněných podniků a dosavadních státních podniků ve znárodněných odvětvích zřídí ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku též v dohodě s pověřenci pro průmysl a obchod a pro finance, národní podniky.

(2) Zřízení národního podniku se vyhlásí v Úředním listě a v Úředním vestníku.

§ 13.

(1) Národní podniky jsou majetkem státu ve smyslu dalších ustanovení. Mají postavení samostatných právnických osob. Platí pro ně ustanovení o obchodních plnění práva, a hlediska daňového předpisy o podnicích veřejně účtujících, podléhají poplatkové povinnosti podle poplatkového zákona a jeho změnami a doplňky a platí od svého zřízení poplatkový ekvivalent podle § 1, odst. 2, písm. a) zákona ze dne 8. dubna 1938, č. 76 Sb., o poplatkovém ekvivalentu.

(2) Čistá hodnota majetkové podstaty, kterou stát na národní podnik převede, tvoří jeho kmenové jmění. Den, ke kterému národní podnik převezme majetek mu připadající, vyhlásí se podle § 12, odst. 2.

§ 14.

Podniky a závody, které podléhají znárodnění podle § 4, odst. 4, jednotlivě však nespadají pod ustanovení § 1, odst. 1, nebo § 4, odst. 3 a nehodí se k začlenění do některého národního podniku, může vláda na návrh ministra průmyslu, na Slovensku učiněný v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, přenechat svazkům územní samosprávy nebo společenstvům výdělkovým a hospodářským (družstvům) nebo jiným osobám právnickým nebo osobám fyzickým za náhradu připadající na takový majetek podle § 8.

§ 15.

(1) Národní podnik jest povinen užívat ve firmě označení „národní podnik“, i když převezme dosavadní firmu znárodněného podniku.

(2) Jiné než národní podniky nesmějí užívat ve své firmě označení „národní podnik“.

(3) Odpovídá-li národní podnik v podstatě některému podniku znárodněnému, může užívat dosavadní firmy tohoto podniku bez svolení jinak podle platných předpisů nutného. Stane-li se tak, je ten, komu firma dosud náležela, povinen ji změnit nebo doplnit, aby se zřetelně lišila od firmy národního podniku.

§ 16.

(1) Národní podnik se zapisuje jako firma jednotlivce do rejstříku u krajského soudu vykonávajícího pravomoc ve věcech obchodních, v jehož obvodu má podnik své sídlo; má-li podnik odštěpný (vedlejší) závod, budiž také oznámen k zápisu do rejstříku u krajského soudu vykonávajícího pravomoc ve věcech obchodních, v jehož obvodu jest tento závod.

(2) V ohlášce k zápisu do rejstříku sdělí národní podnik soudu:

- a) data opatření, jímž byl podnik zřízen,
- b) firmu a sídlo podniku,
- c) předmět podnikání,
- d) způsob zastupování podniku a znamenání jeho firmy.

(*) K předložené ohlášce jest připojiti ověřený opis listiny vydané podle § 12, odst. 1.

§ 17.

(1) Na návrh národního podniku zapíše knihovni soud přechod vlastnických a jiných práv znárodněného podniku na navrhovatele a odvoláním na tento dekret.

(2) Ustanovení předchozího odstavce platí obdobně o vyznačení přechodu práv znárodněného podniku na národní podnik v jiných úředních rejstřících a seznamech (vodní kniha, rejstřík letecký, patentní, živnostenský a pod.).

§ 18.

(1) Národní podniky buďtež vedeny zásadami obchodního podnikání. Stát neručí za jejich závazky.

(2) Národní podniky budou odvádět přebytek svých výtěžků státu.

§ 19.

K jednotnému vedení a podnikatelskému obstarávání společných záležitostí národních podniků zřídí vláda na návrh ministra průmyslu podle potřeby celostátní ústřední orgány. Na Slovensku zřídí vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, také oblastní orgány. O těchto orgánech platí ustanovení § 12, odst. 2, §§ 13 až 18 a 20 přiměřeně.

§ 20.

(1) Správa národního podniku přísluší představenstvu v čele s ředitelem, který mu předsedá.

(2) Ředitel vede záležitosti běžného obchodního provozu národního podniku. Není-li představenstva, není-li schopno se usnášeti, nebo je-li nebezpečí v prodlení, přísluší řediteli, aby učinil potřebná opatření; o nich je povinen podati zprávu představenstvu v nejbližší jeho schůzi.

(3) Ředitel vykonává usnesení představenstva. Má-li však za to, že usnesení představenstva je na újmu zájmů národního podniku, zastaví je a podá o tom ihned správu představenstvu a příslušným nadřízeným orgánům.

(4) Ředitel zastupuje národní podnik navenek.

(*) Ředitele zastupuje náměstek (náměstkové) s právy a povinnostmi ředitele.

(*) Představenstvo a ředitel spravují podnik s péčí řádného hospodáře a osobně odpovídají za splnění svých povinností.

§ 21.

(1) Členy představenstva (náhradníky) národního podniku jsou zástupci (zástupce) zaměstnanců, zvolení osazenstvem z jeho středu, a osoby jmenované ústředním orgánem, na Slovensku oblastním orgánem, vyslechnutým svazky územní a zájmové samosprávy. Volbu a jmenování členů představenstva potvrzuje ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod; potvrzení může být kdykoliv odvoláno.

(2) Členy představenstva (náhradníky) ústředního a oblastního orgánu jmenuje vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný v dohodě se zúčastněnými ministry po slyšení příslušné ústřední odborové organizace, příslušných zájmových organizací průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí, a pokud jde o členy představenstva (náhradníky) oblastního orgánu, též po dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod.

(3) Členem představenstva (náhradníkem) národního podniku a ústředního a oblastního orgánu může být toliko československý státní příslušník; musí mít odborné vědomosti a zkušenosti.

(4) Člen představenstva (náhradník) národního podniku a ústředního a oblastního orgánu nesmí provozovati jiný výdělečný podnik, ani nesmí vykonávati funkci nebo činnost, která jest v rozporu se zájmy národního podniku a jeho ústředního (oblastního) orgánu.

(5) Členové představenstva (náhradníci) vykonají příslušnému řediteli slib, že budou svědomitě plniti své povinnosti v souladu se zájmy státu.

§ 22.

(1) Ředitele (náměstky) národního podniku jmenuje a odvolává se schválením ministra průmyslu představenstvo ústředního orgánu po slyšení ústřední rady odborů, příslušných zájmových organizací průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí. Na Slovensku ředitele národního podniku (náměstka) jmenuje a odvolává se schválením pověřence pro průmysl a obchod představenstvo oblastního orgánu po slyšení ústřední odborových svazů Slovenska a příslušné zájmové organizace průmyslu a

podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí. Je-li v národním podniku několik náměstků, musí být jeden z nich ustanoven z řad jeho zaměstnanců.

(2) Oblastní ředitele (náměstky) jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod po slyšení ústředního ředitele, ústředí odborových svazů Slovenska a ústředního sdružení slovenského průmyslu.

(3) Ústřední ředitele (náměstky) jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný po slyšení ústřední rady odborů a příslušné zájmové organizace průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí.

(4) Ředitelem (náměstkem) může být tylko československý státní příslušník, musí mít odborné vědomosti a zkušenosti.

(5) Ředitel (náměstek) nesmí vykonávat zaměstnání, funkci nebo činnost, která jest v rozporu se zájmy podniku.

(6) Ředitel (náměstek) vykoná ministru průmyslu slib, že bude svědomitě plnit své povinnosti. Na Slovensku vykoná ředitel národního podniku tento slib pověřenci pro průmysl a obchod.

(7) Podnik ohlásí svého ředitele (náměstka) k zápisu do rejstříku. Ředitel (náměstek) má učinit svůj podpis před obchodním soudem nebo podatí svůj podpis v ověřené formě. Za podnik ze podpisuje tak, že k vytištěnému nebo kýmkoliv napsanému zákonnému označení podniku připojí ředitel (náměstek) svůj podpis.

§ 23.

Vláda vydá nařízením podrobné předpisy o národních podnicích a ústředních a oblastních orgánech, zejména o jejich hospodaření, účtování, použití jejich výtěžků, o vztahu zaměstnanců k podniku, o kontrole, o jednání a usnášení představenstva, o odpovědnosti ředitele a členů představenstva a o výzkumnictví národních podniků a o znárodněných podnicích (statut národních podniků).

§ 24.

Ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s ním také pověřenec pro průmysl a obchod, dozírá na podniky znárodněné a na národní podniky a oblastní a ústřední orgány a fondy (§ 26), jakož i na výzkumnictví jejich, a může jejich činnost i hospodaření kdykoliv svými nebo jinými pověřenými orgány přezkoumávat. Podrobnosti upraví statut národních podniků (§ 23).

§ 25.

(1) Pracovní a platové poměry zaměstnanců národních podniků a ústředních (oblastních) orgánů se řídí předpisy platnými pro zaměstnance v soukromoprávním poměru.

(2) Pokud nejde o případy uvedené v § 5, odst. 2, nesmějí být zásadně zhoršeny platové a zaopatřovací podmínky zaměstnanců a poživatelů zaopatřovacích platů znárodněných podniků.

(3) Podrobnosti upraví vládní nařízení.

§ 26.

Majetek určený pro sociální, vzdělávací a podobné účely nesmí být odňat svému určení. Totéž platí o sociálních, vzdělávacích a podobných fondech; podrobnosti o jejich organizaci upraví statut národních podniků.

ODDĚL IV

Přechodná ustanovení.

§ 27.

(1) Dokud nebyl zřízen národní podnik (§ 12), jest ten, komu náležel znárodněný podnik, u právníků osob a jiných sdružení nebo souborů osob orgán, který jest povolán je zastupovati navenek, povinen pod osobní odpovědností vésti správu a záležitosti podniku přiměřeně podle ustanovení tohoto dekretu a péči řádného hospodáře. Totéž platí o národním správci ustanoveném podle dekretu presidenta republiky ze dne 19. května 1945, č. 5 Sb., na Slovensku podle nařízení Slovenské národní rady ze dne 5. června 1945, č. 50 Sb. n. SNR.

(2) Osoby povinné prozatím vésti správu a záležitosti znárodněných podniků podle odstavce 1 mají po dobu této činnosti práva a povinnosti správy národního podniku. Odpovídají za škodu, kterou způsobily svým zaviněním; je-li správou a vedením záležitostí pověřeno několik osob, odpovídají za zaviněnou škodu rukou společnou a nerozdílnou.

(3) Osoby, kterým bylo podle odstavce 1 uloženo vésti prozatímní správu a záležitosti znárodněného podniku, mají nárok na přiměřenou odměnu z prostředků podniku, kterou stanoví ministerstvo průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod.

(4) Dosavadní zaměstnanci znárodněného podniku jsou povinni účinně podporovati osobu, které bylo podle tohoto paragrafu uloženo vésti prozatímní správu a záležitosti.

§ 28.

Práva a závazky vzniklé provozováním znárodněného podniku až do dne převzetí (§ 18) patří k jeho majetkové podstatě.

§ 29.

Osoby, kterým bylo podle § 27 uloženo vésti prozatímní správu a záležitosti znárodněného podniku, pokud se týče ředitel národného podniku, jsou povinni sestavit řádný a podrobný seznam jmění (aktiv a pasiv) podniku ke dni 31. prosince 1945 a předložit jej do 31. března 1946 ministerstvu průmyslu, na Slovensku také pověřenectvu pro průmysl a obchod.

§ 30.

Právní jednání, písemnosti, podání k zápisům do veřejných knih a rejstříků a úřední úkony, potřebné k provedení tohoto dekretu, jsou osvobozeny od daní, poplatků a dávek.

ODDÍL V

Trestní ustanovení.

§ 31.

(1) Kdo se dopustí pletich v úmyslu, aby znárodněný podnik podléhajícího znárodnění zestátněním značil nebo zvýšenou měrou ztížil, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let a trestem na penězích do deseti milionů korun, v oboru působnosti trestního zákona zák. č. V/1878 vysloví soud zároveň ztrátu úřadu a dočasné odnětí politických práv.

(2) Kdo poruší některé ustanovení tohoto dekretu nebo nařízení podle něho vydaných, bude potrestán, nejde-li o čin soudně trestný, okresním národním výborem pro správní přešupek trestem na penězích (pokutou) do pěti milionů korun a trestem na svobodě (vězením, uzamčením) do šesti měsíců nebo některým z těchto trestů; pro případ neobytnosti trestu na penězích uloží se náhradní trest na svobodě podle míry zavinění do šesti měsíců. Uložil-li se oba tresty zároveň, nesmí trest na svobodě spolu s náhradním trestem za neobytný trest na penězích činit více než šest měsíců.

(3) Tresty na penězích připadají státu.

§ 32.

(1) Ukládá-li soud nebo okresní národní výbor trest na penězích zaměstnanci, zmocněnci, zástupci nebo jinému orgánu fyzické nebo právnické osoby, při jejímž zastoupení byl čin trestný podle § 31 spáchán, může vyslovit, že tato osoba ručí za uložený trest na penězích rukou společnou a nerozdílnou.

(2) Tato osoba musí býti, je-li soud (okresní národní výbor) známa, obeslána k jednání v první stolici a je oprávněna přednésti skutkové okolnosti, jež mohou mít význam pro posouzení věci a činit návrhy.

(3) Výrok o ručení třeba pojmouti do rozsudku (trestního nálezu) a osoba tímto výrokem postížená má právo bráti jej v odpor odvoláním. V řízení pro soudně trestný čin může se veřejný žalobce odvolati také tehdy, když takový výrok nebyl učiněn. O odvolání proti takovému výroku platí totéž co o odvolání proti výroku o trestu.

(4) Tresty na penězích se dobývají na osobě, již bylo ručení uloženo, podle všeobecných ustanovení platných o trestech na penězích.

§ 33.

(1) Při odsouzení pro zločin podle § 31, odst. 1, nebo při odsouzení pro správní přešupek podle § 31, odst. 2 k trestu na svobodě nebo na penězích přesahujícímu jeden milion korun, uveřejní se rozsudek (trestní náleze) v jednom nebo několika denních listech úředních rozsudkem (trestním nálezem) na útraty odsouzeného.

(2) Soud (okresní národní výbor) stanoví, zda mají býti uveřejněny i důvody rozsudku (trestního nálezu) nebo jejich podstatný obsah ve znění, které sám určí.

§ 34.

Z odsuzujícího trestního nálezu se lze do 15 dnů od jeho doručení odvolati k zemskému národnímu výboru, který rozhodne s konečnou platností. Odvolání jest podati u okresního národního výboru, který náleze vydal. Odvolání má odkladný účinek.

§ 35.

Přestupky tohoto dekretu se promlčují ve třech letech.

ODDÍL VI

Účinnost a provedení.

§ 36.

Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r.

David v. r.

Gottwald v. r.

Široký v. r.

Dr. Šrámek v. r.

Uršiny v. r.

Masaryk v. r.

gen. Svoboda v. r.

Dr. Ripka v. r.

Nosek v. r.

Dr. Šrobár v. r.

Dr. Nejedlý v. r.

Dr. Stránský v. r.

Kopecký v. r.

Laušman v. r.

Duríš v. r.

Dr. Pieter v. r.

gen. Hasal v. r.

Hála v. r.

Dr. Šoltész v. r.

Dr. Procházková v. r.

Majer v. r.

Dr. Clementis v. r.

gen. Dr. Ferjenčík v. r.

Lichner v. r.

NATIONALIZATIONS IN CZECHOSLOVAKIA AND FRANCE IN 1945-1948

This thesis deals with the process of nationalizations in Czechoslovakia and France from 1945 to 1948. It tries to compare the approach of Czechoslovak and French government to the restrictions of private property ownership after the Second World War.

The First Chapter is theoretical and introductory to the topic. It starts with prehistory of nationalizations and presents the differences between capitalist and socialist notion of liberty, equality and private property and transformation of nationalizations from the economic and political concept to the legal institute. It also tries to outline the differences between nationalizations and related legal institutes as expropriation, confiscation and national administration.

The Chapter Two targets on similarities and differences of nationalizations in Czechoslovakia and France during the years 1945-1948 and seeks to respond the question to what extent the Czechoslovak reforms resembled the way the Western States dealt with the new economic, political and social situation in Europe after the war. It describes the economic, political and social conditions of the postwar nationalizations in Europe and the process of nationalizations in France and Czechoslovakia during the above-mentioned period. The comparison of Czechoslovak and French postwar nationalizations focuses primarily on the legislation concerning nationalizations and legitimacy for its enactment, extent and method of nationalizations, legal form of subjects which took over nationalized enterprises compensation and on the connection between nationalizations and confiscations measures.